

**Управління моніторингу дотримання прав людини
в діяльності органів внутрішніх справ МВС України**

ПРАВА ЛЮДИНИ В ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МІЛІЦІЇ

**Звіт, підготовлений за результатами роботи
Управління моніторингу дотримання прав людини
в діяльності органів внутрішніх справ України
МВС України в 2008 році**

Київ – 2009

ББК 67.9(4УКР)

П68

Художник-оформлювач

Б.Є. Захаров

Рекомендовано до друку Вченою радою Академії Управління МВС України
Протокол № 4 від 29.04.09

Книга надрукована за фінансової підтримки
Міжнародного Фонду «Відродження»

Переклад анотацій здійснено за фінансової підтримки Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда – Україна»

Думки авторів та упорядників можуть не співпадати з думками МФВ

Загальна редакція: Белоусов Ю.Л., Левченко К.Б., Мартиненко О.А.

Автори та упорядники розділів:

вступ – Белоусов Ю.Л., розділ 1 – Мартиненко О.А., розділ 2 – Павленко В.І., розділ 3 – Міняйло В.Л., Козаренко Н.В., Гема Л.О., Белоусов Ю.Л., розділ 4 – Цисарук А.В., Белоусов Ю.Л., розділ 5 – Пивоваров В.С., Овсянников В.Б., розділ 6 – Швець С.П., розділ 7 – Чумак Ю.В., Мартиненко О.А., розділ 8 – Батчаєв В.К., розділ 9 – Євсюкова М.В., розділ 10 – Левченко К.Б., розділ 11 – Левченко К.Б., розділ 12 – Архіпов В.І., Мартиненко О.А., Новікова М.В., підбір додатків – Легенька М.М., анотації – Мартиненко О.А., Белоусов Ю.Л.

Права людини в діяльності української міліції: науково-П 68 практичне видання. / Художн.-оформлювач Б.Є. Захаров – Харків: Права людини, 2009 р. – 296 с.

ISBN 978-966-8919-62-6.

ББК 67.9(4УКР)

ISBN 978-966-8919-62-6

© Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності органів внутрішніх справ МВС України, 2009

© Б.Є. Захаров, художнє оформлення, 2009

© Міжнародний Фонд «Відродження», 2009

Звіт підготовлений за результатами річних звітів та матеріалів, які надані помічниками Міністра внутрішніх справ України з прав людини:

АР Крим	Новікова Марина Валентинівна
	Османов Арсен Русланович
Вінницька обл.	Олійник Федір Миколайович
Волинська обл.	Цісарук Антон Вікторович
Дніпропетровська обл.	Міняйло Володимир Леонідович
Донецька обл.	Милостний Олексій Вікторович
Житомирська обл.	Грибан Петро Васильович
Закарпатська обл.	Кіяк Степан Емеріхович
Запорізька обл.	Павленко Володимир Іванович
Івано-Франківська обл.	Костів Василь Васильович
Київська обл.	Терпеливець Михайло Степанович
Кіровоградська обл.	Жученя Віктор Семенович
Луганська обл.	Архіпов Валерій Іванович
Львівська обл.	Гаталяк Тарас Іванович
м. Київ	Овсянников Віктор Борисович
	Пивоваров Вадим Сергійович

м. Севастополь	Вілкова Ольга Василівна
Миколаївська обл.	Швець Сергій Петрович
Одеська обл.	Толопіло Андрій Павлович
Полтавська обл.	Стучилова Антоніна Леонідівна
Рівненська обл.	Свірець Вячеслав Володимирович
Сумська обл.	Гема Леонід Олександрович
Тернопільська обл.	Омельчук Ігор Костянтинович
Харківська обл.	Чумак Юрій Володимирович
Херсонська обл.	Козаренко Наталія Володимирівна
Хмельницька обл.	Роля Микола Васильович
Черкаська обл.	Батчаєв Володимир Крузович
Чернівецька обл.	Докаш Микола Іванович
Чернігівська обл.	Лепеха Алла Григорівна

Зміст

ПЕРЕЛІК СКОРОЧЕНЬ	7
ПЕРЕДМОВА МІНІСТРА ВНУТРІШНІХ СПРАВ.....	10
ВСТУП.....	12
1. РОЗБУДОВА РЕЖИМУ «ПРОЗОРОСТІ» ТА ПІДЗВІТНОСТІ ОВС ГРОМАДЯНСЬКОМУ СУСПІЛЬСТВУ	19
2. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ ТА ОСОБИСТУ НЕДОТОРКАННІСТЬ, ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ ПРИ ПРОВЕДЕННІ ЗАТРИМАННЯ, АРЕШТУ.....	43
3. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА СВОБОДУ ВІД КАТУВАНЬ ТА ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ.....	54
3.1. Захист від застосування катувань на стадії досудового слідства.....	54
3.2. Покращення умов утримання в спецстановах міліції	69
3.3. Ефективність розслідування заяв та повідомлень про жорстоке поведження	81
4. ЗАХИСТ ПРАВА НА ПРИВАТНІСТЬ	87
5. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА МИРНІ ЗІБРАННЯ	96
6. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ (НЕЗАКОННІ ВИЛУЧЕННЯ МАЙНА, АВТОТРАНСПОРТУ,	

НЕПОВЕРНЕННЯ МАЙНА, ВИЛУЧЕНОГО ЯК РЕЧОВИЙ ДОКАЗ ТОЩО).....	111
7. ЗАХИСТ ВІД РАСИЗМУ ТА ДИСКРИМІНАЦІЇ.....	119
8. ЗАХИСТ ПРАВ ІНОЗЕМЦІВ, БІЖЕНЦІВ ТА ШУКАЧІВ ПРИТУЛКУ.....	137
9. ПОПЕРЕДЖЕННЯ НАСИЛЬСТВА В СІМ'Ї, ЖОРСТОКОГО ПОВОДЖЕННЯ З ДІТЬМИ, ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ.....	150
10. УЧАСТЬ В РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ГЕНДЕРНОЇ ПОЛІТИКИ.....	161
11. ПРОБЛЕМИ ДОТРИМАННЯ ПРАВ ПРАЦІВНИКІВ ОВС УКРАЇНИ	177
12. ПІДВИЩЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО РІВНЯ ПЕРСОНАЛУ ОВС В ГАЛУЗІ ПРАВ ЛЮДИНИ.....	194
SUMMARY.....	207
АННОТАЦІЯ.....	224
ДОДАТКИ	
ПЕРЕЛІК НОРМАТИВНО-ПРАВОВИХ ДОКУМЕНТІВ, ЯКІ ЗГАДУВАЛИСЯ У ЗВІТІ.....	247
ІНФОРМАЦІЯ ПРО ПРАЦІВНИКІВ УПРАВЛІННЯ.....	255

Перелік скорочень

- АРК** – Автономна Республіка Крим
- БДПЛ ОБСЄ** – Бюро демократичних інститутів з прав людини
Організації з безпеки та співробітництва в Європі
- БФ** – благодійний фонд
- ВБНОН** – відділ боротьби з незаконним обігом наркотиків
- ВБЗПТЛ** – відділ боротьби зі злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми
- ВКМСД** – відділ кримінальної міліції у справах дітей
- ВНЗ МВС** – вищий навчальний заклад Міністерства внутрішніх справ
- ВІЛ** – вірус імунодефіциту людини
- ВІЛ/СНІД** – вірус імунодефіциту людини/ синдром набутого імунодефіциту
- ВСГРФО** – відділ служби у справах громадянства, імміграції і реєстрації фізичних осіб
- ВФЗБО** – відділ фінансового забезпечення та бухгалтерського обліку
- ВДСБЕЗ** – відділ Державної служби боротьби з економічною злочинністю
- ГО** – громадська організація, громадське об'єднання
- ГУБОЗ** – Головне управління по боротьбі з організованою злочинністю
- ГУМВС** – Головне управління Міністерства внутрішніх справ
- ЄКПТ** – Європейський комітет проти тортур
- ДАІ** – Державна автомобільна інспекція
- ДДГРФО** – Державний департамент у справах громадянства, імміграції і реєстрації фізичних осіб
- ДІМ** – дільничний інспектор міліції

- ДКЗ** – Департамент кадрового забезпечення
ДНДІ МВС – Державний науково-дослідний інститут Міністерства внутрішніх справ
ДТП – дорожньо-транспортна пригода
ЖРЗПЗ – журнал реєстрації заяв та повідомлень про злочини
ЗМІ – засоби масової інформації
ІОС УКЗ – Інспекція з особового складу Управління кадрового забезпечення
ІПС – Інспекція патрульної служби
ІТТ – ізолятор тимчасового тримання
ІТТ МРВ – ізолятор тимчасового тримання міського районного відділу
КК – Кримінальний кодекс
КМСД – кримінальна міліція у справа дітей
КМУ – Кабінет Міністрів України
КПК – Кримінально-процесуальний кодекс
КРУ – контрольно-ревізійне управління
КУпАП – Кодекс України про адміністративні правопорушення
КЮІ ХНУВС – Кіровоградський юридичний інститут Харківського національного університету внутрішніх справ
ЛДУВС – Луганський державний університет внутрішніх справ
МВ – міський відділ
МВ-РВ(МРВ) – міський та районний відділи
МВС – Міністерство внутрішніх справ
МОМ – Міжнародна організація з міграції
МСЕК – медико-соціальна експертна комісія
МРВ – міський районний відділ
МУ – міське управління
НБУ – Національний банк України
НУО – неурядова організація
ОВС – органи внутрішніх справ
ОДА – обласна державна адміністрація
ОУ ВКМСД – оперуповноважений відділу кримінальної міліції у справах дітей
ПС – патрульна служба
ППСМ – Патрульно-постова служба міліції
ПРООН – Програма розвитку Організації об'єднаних націй

- ПСПУ** – Прогресивна соціалістична партія України
- РВ** – районний відділ
- РНБО** – Рада національної безпеки та оборони
- РФ** – Російська Федерація
- СВБ** – Служба внутрішньої безпеки
- СІЗО** – слідчий ізолятор
- СКР** – Служба карного розшуку
- СМЕ** – судово-медична експертиза
- ТМО** – територіальне медичне об'єднання
- УВКБ ООН** – Управління Верховного комісара ООН у справах біженців
- УГБ** – управління громадської безпеки
- УГІРФО** – управління у справах громадянства, імміграції і реєстрації фізичних осіб
- УДЗБЕЗ** – управління державної служби боротьби з економічною злочинністю
- УМВС** – Управління Міністерства внутрішніх справ
- УМДПЛ** – Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
- УМВСЗТ** – Управління Міністерства внутрішніх справ на залізничному транспорті
- УПА** – Українська повстанська армія
- УПЦ** – Українська православна церква
- ХІСД** – Харківський інститут соціальних досліджень
- ХНУВС** – Харківський національний університет внутрішніх справ

Передмова Міністра внутрішніх справ

В січні 2008 року за моєю ініціативою та при підтримці Президента України в МВС України було створено Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності органів внутрішніх справ, яке стало справжнім центром та каталізатором позитивних змін, дійсним виявом невідворотності процесів реформування української міліції.

У тісній співпраці з відомими правозахисниками відбувся непростий процес підбору помічників Міністра, які працюють в усіх областях України.

40% помічників Міністра – колишні працівники громадських організацій, об'єднавши свій досвід та знання з досвідченими працівниками ОВС, вели роботу у сфері як «традиційних» порушень прав громадян, якими є порушення при затриманні, триманні в спецстановах міліції, так і з новими викликами, з якими зіткнулася не лише міліція, а й суспільство в цілому – наприклад, з проявами расизму та ксенофобії.

Якщо ж говорити мовою цифр, то помічниками Міністра:

- прийняті 2606 громадян;
- розглянуті 1615 скарг та заяв громадян;
- ініційовано 1670 службових перевірок;
- особисто перевірено 625 підрозділів;
- проведено 194 освітніх заходи в галузі прав людини для працівників ОВС.

Завдяки діяльності помічників Міністра, активізувалася робота мобільних груп, які здійснили в 2008 році 353 візити, у порівнянні з 145 візитами в 2007 році та 86 – в 2006 році. Розроблена та запроваджена Міністерством внутрішніх справ України система моніторингових візитів розглядається експертами в галузі прав людини як дієва та ефективна модель майбутніх превентивних механізмів попередження катувань, яка має бути створена в Україні відповідно до ратифікованого державою Факультативного протоколу до Конвенції ООН проти катувань.

Продовжена співпраця майже із 125 громадськими організаціями, які працюють в громадських радах з прав людини при ГУМВС та УМВС в областях, 89 засідань яких проведені в 2008 році.

Основні досягнення та напрацювання, а також проблеми дотримання прав людини з боку працівників міліції знайшли відображення у підготовленому звіті. Це перший досвід в діяльності української міліції, коли вона звітує саме у царині захисту прав людини.

Робота в напрямку моніторингу дотримання прав людини знаходиться на моєму особистому постійному контролі і має бути продовжена в 2009 році.

Юрій Луценко

Вступ

Налагодження системи моніторингу дотримання прав людини в діяльності органів внутрішніх справ України є важливим виявом демократизації правоохоронних структур України, готовності їх до сприйняття принципів захисту прав людини та розуміння того, що саме органи внутрішніх справ є гарантом та захисником прав людини. З іншого боку, це також є виявом розуміння того, що проблем у сфері забезпечення прав людини з боку працівників органів внутрішніх справ сьогодні велика множина, принцип захисту прав людини не є домінуючим принципом та оцінкою діяльності правоохоронних органів; знань в цій сфері у працівників органів внутрішніх справ недостатньо тощо.

Початком процесу створення системи громадського контролю стану дотримання прав та свобод людини в діяльності органів внутрішніх справ можна вважати запровадження у 2004 році в структурі МВС України посади радника Міністра з прав людини та гендерних питань (**Наказ Міністра внутрішніх справ України від 18 жовтня 2004 р. № 1221 «Про затвердження Положення про радника Міністра внутрішніх справ України з прав людини та гендерних питань»**). Слід відзначити, що то була перша подібна посада в системі центральних органів державної виконавчої влади в Україні. До основних завдань радника належали вивчення реального стану речей у дотриманні прав людини та впровадженні політики гендерної рівності в діяльності органів внутрішніх справ, підготовка аналітичних доповідей для керівників відомства. При цьому мова йшла не про окремі випадки, а про тенденції, що створюють умови для порушення прав людини. Радник також відповідав за створення умов для координації взаємодії МВС з міжнародними організаціями, проведення консультацій з їх експертами, представництвами та підрозділами, які

відповідають за реалізацію міжнародних норм дотримання прав людини; проведення консультацій з представниками громадських організацій, у тому числі правозахисних та жіночих, залучення їх до спільних заходів тощо.

Другим кроком Міністерства внутрішніх справ стало започаткування мобільних груп з моніторингу дотримання конституційних прав та свобод громадян, які стали унікальним інструментом цивільного контролю за діяльністю органів внутрішніх справ України. Діяльність мобільних груп розпочалася у 2004 році як експеримент, який проводився фахівцями Харківського національного університету внутрішніх справ, Харківської правозахисної групи та Харківського інституту соціальних досліджень в Харківській, Сумській та Полтавській областях (Наказ МВС України № 286 від 17.03.2004 р. «Про створення експериментальних мобільних груп з моніторингу дотримання прав людини та громадянина в діяльності ОВС в Харківській, Сумській та Полтавській областях»). У 2005 році мобільні групи були створені й в усіх інших регіонах України (Наказ МВС № 536 від 08.07.2005 р. «Про постійно діючі мобільні групи з моніторингу дотримання прав людини та громадянина в діяльності ОВС та про затвердження Положення про ці групи») <http://umdpdpl.info/index.php?id=1238067065>.

З метою розширення функцій та повноважень мобільних груп, збільшення їх незалежності від регіонального керівництва органів внутрішніх справ, до наказу, який регламентує їх діяльність неодноразово вносилися зміни. На сьогодні мобільні групи діють на підставі наказу МВС № 894 від 31.08.2006 «Про організацію діяльності постійно діючих мобільних груп з моніторингу забезпечення прав і свобод людини та громадянина в діяльності органів внутрішніх справ» (зі змінами та доповненнями, затвердженими наказами МВС № 149 від 11.05.2007 р. та № 389 від 11.08.2008 р.) <http://umdpdpl.info/index.php?id=1238067517>.

В якості наступного етапу налагодження системи цивільного контролю необхідно зазначити створення Громадської ради МВС України з питань забезпечення прав людини та громадських рад в областях.

Ідея створення Громадської ради МВС України з питань забезпечення прав людини в органах внутрішніх справ виникла восени

2005 р. Активна співпраця з громадськими організаціями, завдяки діяльності Радника Міністра з прав людини та гендерних питань, постійна участь в заходах, які проводилися громадськими організаціями, а також наявність великого кола питань, які мали громадські організації до МВС України привели до ідеї проведення постійних круглих столів керівництва МВС України та громадських правозахисних організацій. Але в процесі підготовки до першого круглого столу (листопад 2005 р.) стало зрозумілим, що взаємодію з громадськими організаціями потрібно поставити на більш регулярну, а головне – системну основу, якою була визнана саме форма Громадської ради.

Потрібно зазначити, що в 2004 р. в МВС України йшов процес формування Громадської колегії МВС на виконання Постанови Кабінету Міністрів. Був сформований персональний склад колегії за принципом «видатні та знані люди в різних сферах життя». До нього було включено і представників декількох громадських організацій, які співпрацювали з міліцією. Було розроблене положення про Громадську колегію, яке так і не було затверджене. Жодного засідання Громадської колегії МВС України в тому складі не відбулося.

28 грудня 2005 р. був підписаний Наказ № 1243 «Про Громадську раду при Міністерстві внутрішніх справ України з питань забезпечення прав людини», який закріплював положення про Громадську раду та регламент її роботи <http://www.umdpl.info/index.php?id=1221912225>. Й вже наступного дня відбулося перше засідання. На ньому були визначені основні напрямки діяльності, обрані уповноважені Громадської ради за напрямками, внесені пропозиції щодо регламенту та форм роботи, обрані співголови.

Пріоритетними напрямками роботи Громадської ради були визначені наступні:

1. Права громадян при затриманні, дізнанні та слідстві.
2. Дотримання прав під час виборів та виборчої кампанії.
3. Право на мирні зібрання.
4. Освіта в галузі прав людини.
5. Інститут виділеної скарги.
6. Попередження домашнього насильства, жорстокого поводження з дітьми, торгівлі людьми, гендерна рівність в діяльності органів внутрішніх справ.

7. Нормативно-правове та науково-методичне забезпечення діяльності Ради.

8. Права мігрантів та біженців.

9. Повага на приватне життя.

10. Права неповнолітніх.

Рішенням Громадської ради при МВС України від 2 лютого 2006 року було прийнято рішення щодо створення аналогічних рад у регіонах. Для того, щоб цей процес проходив скеровано та у відповідності до визначених принципів, було підготовлено **розпорядження МВС України від 6 лютого 2006 року «Про порядок формування та утвердження складу Громадських рад з питань забезпечення прав людини при ГУМВС (УМВС)»** <http://umdpl.info/index.php?id=1238068043>. Цим розпорядженням керівництво ГУМВС (УМВС) зобов'язувалося включити до складу громадських рад в областях представників громадських організацій, які є членами Громадської ради при МВС України. Списки обласних рад також мали бути затверджені наказом після погодження з Громадською радою при МВС України. Таким чином було зроблено перші кроки у централізації та координації діяльності громадських рад.

Втім, процес формування громадських рад показав, що серед начальників ГУМВС-УМВС не було вироблено єдиних поглядів щодо принципів залучення до складу рад представників громадськості, їх ролі у взаємодії органів внутрішніх справ та цивільним суспільством. Саме тому ці питання були обговорені 28 квітня 2006 року під час наступного засідання Громадської ради при МВС України та закріплені **розпорядженням МВС України від 15.06.2006 № 499 «Про порядок формування та утвердження складу громадських рад з питань забезпечення прав людини при ГУМВС (УМВС)»** <http://umdpl.info/index.php?id=1238068149>.

Цим розпорядженням начальники ГУМВС-УМВС мали залучити до процесу формування громадських рад представників Громадської ради при МВС України, які закріплювалися розпорядженням за відповідними областями. Формування остаточних списків членів рад призначалося на 01.08.2006, при цьому було поставлено вимогу виключити зі списків осіб, які не мали відношення до діяльності у сфері захисту прав людини. Не менш важливим було принципове положення щодо включення до складу рад не менше двох третин

представників правозахисних організацій, активістів правозахисного руху, науковців. Контроль за виконанням розпорядження був покладений на Апарат Міністра внутрішніх справ.

Логічним продовженням діяльності Міністерства внутрішніх справ щодо імплементації міжнародних стандартів забезпечення прав людини у правоохоронній діяльності стало створення на початку 2008 року Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності органів внутрішніх справ (Наказ МВС № 16 від 18.01.2008 «Про внесення змін до організаційно-штатної структури Апарату Міністра»).

Відповідно до **Положення про Управління, затвердженого наказом МВС України від 24.04.08 № 197** <http://www.umdpl.info/index.php?id=1232970295>, метою його діяльності є налагодження системи відомчого контролю за дотриманням прав людини в роботі органів та підрозділів внутрішніх справ відповідно до міжнародних стандартів у галузі правоохоронної діяльності.

До організаційної структури Управління входять **організаційно-аналітичний відділ** та **відділ регіонального контролю**. До функцій організаційно-аналітичного відділу відноситься узагальнення та аналіз поточної діяльності Управління, підготовка аналітичних документів для керівництва МВС, надання організаційної та методологічної допомоги структурним підрозділам МВС з питань, пов'язаних із забезпеченням прав людини в їх діяльності, координація роботи Управління з міжнародними та неурядовими організаціями й ін.

Здійснення моніторингу дотримання прав людини в діяльності територіальних управлінь внутрішніх справ покладено на відділ регіонального контролю. Цей відділ складається з помічників Міністра, які підпорядковуються Міністрові внутрішніх справ України, керівництву Апарату Міністра та Управління.

Всі помічники Міністра є державними службовцями та були призначені на свої посади за результатами ретельного відбору. До складу комісії з відбору входили представники Апарату Міністра внутрішніх справ, Департаменту кадрового забезпечення та Правового департаменту МВС України, члени Громадської ради при МВС з питань забезпечення прав людини в діяльності органів внутрішніх справ.

Повідомлення з вимогами до кандидатів на посади помічників Міністра з прав людини було розміщено на офіційному сайті МВС України, а також поширено у електронних правозахисних роз-

силках. Основними вимогами до кандидатів, окрім загальних вимог до державних службовців, були наявність досвіду роботи в органах внутрішніх справ або правозахисних організаціях та програмах не менше трьох років.

До розгляду комісії з відбору надійшли документи від **81** кандидата з усіх регіонів України. Переважна більшість заяв (**49**) надійшла від пенсіонерів правоохоронних органів, з яких **13** мали досвід роботи у неурядових правозахисних організаціях. **24** заяви надійшло від представників неурядових організацій й **8** заяв від представників інших органів та організацій (помічники народних депутатів, працівники навчальних закладів, державних адміністрацій й ін.). За статтю усі кандидати розподілилися наступним чином: **16%** – жінки, **84%** – чоловіки.

Процедура відбору складалася з двох етапів: письмової перевірки знань національних та міжнародних нормативно-правових актів та усної співбесіди з кандидатами. Під час письмової перевірки кандидати мали продемонструвати глибоке знання Конституції України, Законів України «Про державну службу», «Про боротьбу з корупцією», «Про міліцію», «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави», а також основних міжнародних конвенцій та пактів в сфері забезпечення прав людини.

За результатами відбору на посади помічників Міністра з прав людини було призначено 27 осіб, по одній на кожний регіон України. Виключенням стали лише АР Крим та м. Київ, в яких працюють по два помічника Міністра.

За своїм професійним досвідом призначені помічники Міністра розподілилися наступним чином: пенсіонери правоохоронних органів, які не мають досвід роботи в НУО – 44%, представники неурядових організацій – 41%, пенсіонери правоохоронних органів, які мають досвід роботи в НУО – 15%. Частка жінок серед призначених помічників Міністра у порівнянні з кандидатами збільшилася на 3% й склала 19%.

Помічники Міністра беруть участь в організації моніторингу дотримання прав людини в діяльності органів та підрозділів внутрішніх справ регіону та виявляють проблеми, що виникають у процесі їх взаємодії з населенням. Так, з метою забезпечення контролю за роботою чергових частин органів внутрішніх справ, спецуправових міліції з

питань дотримання в їх діяльності прав людини, оперативного реагування на заяви про події та злочини, оцінки стану цієї діяльності, виявлення умов, що сприяють корупції, порушенням дисципліни та законності працівниками органів внутрішніх справ, помічники Міністра самостійно або спільно з представниками служби внутрішньої безпеки здійснюють перевірку на закріпленій території органів та підрозділів внутрішніх справ. У разі потреби ініціюють питання про проведення службових перевірок за фактами порушень прав людини працівниками органів внутрішніх справ, беруть участь у таких перевірках та за необхідності висвітлюють їх результати в засобах масової інформації.

Для виконання визначених завдань і функцій помічники Міністра мають право отримувати за запитом від структурних підрозділів ГУМВС, УМВС України в Автономній Республіці Крим, областях, містах Києві та Севастополі, на залізничному транспорті, підпорядкованих їм органів та підрозділів внутрішніх справ необхідну службову документацію; безперешкодно користуватися, у межах компетенції, статистичними даними цих підрозділів; здійснювати контроль за організацією взаємодії їх керівництва з громадськими та правозахисними організаціями, місцевими громадами, брати участь у роботі колегій та оперативних нарад, вносити пропозиції щодо вдосконалення роботи органів та підрозділів внутрішніх справ.

Слід зазначити, що новостворене Управління моніторингу дотримання прав людини, громадські ради за питань забезпечення прав людини та мобільні групи з моніторингу дотримання конституційних прав та свобод громадян утворюють єдину систему відомчого та громадського контролю за дотриманням прав людини в діяльності органів внутрішніх справ України. Так, відповідно до Положення про Управління помічники Міністра виконують обов'язки відповідальних секретарів громадських рад, а також обов'язково здійснюють виїзди у складі мобільних груп. В свою чергу, склад мобільних груп, регулярність їх виїздів та інші питання організації їх діяльності відповідно до вимог наказу МВС України № 894 від 31.08.2006 визначаються на засіданнях громадських рад. Фактично, всі з вищезазначених елементів системи контролю за дотриманням прав людини є незалежними від керівництва регіональних управлінь внутрішніх справ, що, за умови належної організації їх діяльності, створює необхідні умови для ефективного функціонування всієї системи.

1.

Розбудова режиму «прозорості» та підзвітності ОВС громадянському суспільству

Режим «прозорості» та підзвітності суспільству передбачає, що підрозділи ОВС України мають бути достатньо відкриті для форм зовнішнього контролю, в тому числі – контролю громадського. Основна відомча статистика (чисельність особового складу, гендерний баланс, розмір бюджету тощо) має бути доступна для суспільства, а прохання громадян та організацій про доступ до інформації мають розглядатися в розумний строк із детально вмотивованою відповіддю в разі відмови. Суспільство також повинно без зайвих зусиль мати доступ до інформації, що стосується планування роботи міліції в цілому, реалізації запланованих заходів та результатів роботи.

Таким чином, перелік завдань для органів внутрішніх справ відповідно до засад стратегії правоохоронних органів у сучасному суспільстві містить наступні положення:

- ◆ Встановлення ефективного громадського контролю.
- ◆ Демократична та ефективна система підзвітності суспільству.
- ◆ Партнерські відносини із населенням.

В практиці більшості європейських країн проблема встановлення підзвітності в роботі правоохоронних органів вирішується шляхом визначення механізмів, за якими суспільство може контролювати дії правоохоронців та бути впевненим, що вони діють в рамках закону. В якості одного з таких механізмів виступають органи державної влади, які здійснюють так званий «зовнішній» контроль за діяльністю органів внутрішніх справ. В Україні такими є органи судової влади, прокуратури, комітети Верховної Ради, місцеві органи самоврядування, офіс омбудсмена. Іншим механізмом, встановлення

якого йде не від вимог уряду, а від управлінських потреб самої поліцейської організації, є підрозділи «внутрішнього» контролю – відділи внутрішніх розслідувань, службових перевірок, розгляду скарг громадян на дії поліцейських тощо. Взаємодія форм зовнішнього та внутрішнього контролю дозволяє європейцям гарантувати належний рівень підзвітності поліції державним установам в цілому. Проте у демократичному суспільстві, окрім відомчого та державного контролю, набуває своєї виключної важливості елемент громадського цивільного контролю як гарантія рівноправної участі населення в процесі управління державою.

Принцип підзвітності суспільству, таким чином, розглядає наявність державного, громадського та відомчого контролю над діями поліції, а також готовність та відкритість самої поліції до здійснення таких форм контролю.

Стосовно ж України слід визнати, що схема діяльності органів внутрішніх справ, хоча і зазнала певного реформування, однак, як і раніше, залишається у рамках традиційного «силового» підходу, орієнтованого на боротьбу зі злочинністю як на основний вид правоохоронної діяльності. Такий підхід характерний для більшості постсоціалістичних країн і досить повно втілює уявлення нашого суспільства щодо функцій та завдання ОВС як центрального борця зі злочинністю. Підрозділи ОВС позиціонують себе як професійно підготовлений контингент, основним призначенням якого є боротьба зі злочинністю та ефективна охорона правопорядку. Загальна діяльність підрозділів сфокусована на розслідуванні й припиненні злочинів. Значна увага приділяється розвитку високотехнологічних систем спостереження, розшуку та ідентифікації злочинців, методів оперативно-розшукової діяльності. Такий стиль діяльності викликає щонайменше дві проблеми стосовно рівня «прозорості».

По-перше, робота з населенням здійснюється не для рівноправної участі в охороні правопорядку, а переважно як засіб збору оперативної інформації й негласного контролю за правопорушниками.

По-друге, відаючи перевагу розвитку технологічних засобів контролю над злочинністю і методам оперативно-розшукової діяльності, органи внутрішніх справ не можуть у своїй роботі стати досить відкритими для громадського контролю. Все це значно підвищує ризик виникнення серед правоохоронців корупції та неетичної поведінки.

На ці недоліки в організації роботи міліції з населенням і громадськими організаціями неодноразово вказувало керівництво міністерства. Одночасно, незважаючи на розширення мережі громадських організацій і підвищення їх активності протягом останніх 4 років, необхідно вказати на досить слабкий контроль за діяльністю ОВС з боку громадських організацій. Відсутність єдиної системи моніторингу суспільної думки, діючої системи обміну конструктивними пропозиціями щодо підвищення ефективності роботи громадських організацій, їх оптимального залучення до проблем подолання негативних явищ у суспільстві знижує «прозорість» повсякденної правоохоронної діяльності, сприяє розвитку соціальної ізоляваності в підрозділах ОВС.

Нормативно-правову базу для вдосконалення діяльності органів внутрішніх справ України у цьому напрямку складають наступні документи:

1. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» 23 лютого 2006 року <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3477-15> .

2. Закон України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави» від 19 червня 2003 року <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=975-15>.

3. Закон України «Про звернення громадян» від 2 жовтня 1996 року.

4. Указ Президента України від 07.09.2008 № 109 «Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування» <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=109%2F2008>.

5. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.10. 2004 № 1378 «Деякі питання щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики» <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1378-2004-%EF>.

6. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2007 р. № 1035-р «Про схвалення Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства» <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1035-2007-%F0>.

7. Наказ МВС від 11.08.2008 № 389 «Про внесення змін до Положення, затвердженого наказом МВС від 31.08.2006 № 894 «Про організацію діяльності постійно діючих мобільних груп з моніторингу забезпечення прав і свобод людини та громадянина в діяльності органів внутрішніх справ» <http://umdppl.info/index.php?id=1238067517> .

8. Наказ МВС України від 27.12.2005 № 1243 «Про Громадську раду при Міністерстві внутрішніх справ України з питань забезпечення прав людини» <http://www.umdppl.info/index.php?id=1221912225> .

9. Директива міністра внутрішніх справ від 18.02.2008 № 1 «Про актуальні питання забезпечення правопорядку в країні та основні напрямки вирішення завдань, поставлених перед правоохоронними органами України Головою держави та Урядом України на 2008 рік» (затверджена наказом МВС України від 25.02.2008 № 86 «Про оголошення рішення розширеного засідання колегії МВС України»).

ДОСТУП ДО ІНФОРМАЦІЇ

На сьогодні на сайті МВС України розміщені основні закони, які безпосередньо стосуються діяльності ОВС, та понад 500 внутрішніх нормативно-правових актів. Незважаючи на це, неодноразово виникали ситуації, коли працівники ОВС вкрай незадовільно були обізнані із наказами, якими вони повинні були керуватися в своїх діях. Так, робоча група, яка займалася питанням щодо незаконно затриманого в Вінниці громадянина РФ М. Гангана, виявила низку наказів, які стосувалися затримання іноземців, і про існування яких працівники Вінницького обласного управління МВС навіть не підозрювали.

З оглядом на це членами громадської ради при МВС неодноразово обговорювалося питання щодо необхідності складення єдиного реєстру нормативних актів МВС в Інтернеті з подальшим забезпеченням відкритого доступу до відкритих нормативно-правових актів.

З метою поширення доступу громадськості до основних результатів діяльності МВС працівниками УМДПЛ було розширено кількість матеріалів, що знаходяться на відомчому сайті міністерства (www.mvs.gov.ua) у рубриках «Права людини» та «Проти расизму». Помічниками Міністра в регіонах також регулярно здійснюється моніторинг та своєчасне поповнення відомчих сайтів ГУМВС, УМВС.

Для своєчасного інформування працівників ОВС стосовно новин у галузі захисту прав людини УМДПЛ у травні 2008 року було започатковано видання 8 випусків електронно-інформаційного бюлетеню «Моніторинг», які згодом стали складовою самостійного сайту управління (www.umdpl.info), розробленого за сприянням Харківської правозахисної групи. На сайті розміщена основна інформація стосовно працівників УМДПЛ (біографія, контактні адреси та телефони), нормативні акти, що регулюють діяльність ОВС України, результати роботи управління за основними напрямками, інформація про поточну діяльність помічників Міністра, відображається робота Громадської ради МВС України із забезпечення прав людини та громадських рад при ГУМВС та УМВС, робота мобільних груп із моніторингу дотримання прав людини, висвітлюються актуальні питання правозахисту.

РОЗГЛЯД СКАРГ ТА ЗАЯВ ГРОМАДЯН

Роботі зі зверненнями громадян, організації їх особистого прийому як пріоритетному напрямку діяльності органів виконавчої влади було приділено значну увагу помічниками Міністра в областях. На цьому напрямі діяльності у минулому році працівниками УМДПЛ було вжито наступного ряду заходів.

Перш за усе, був підтриманий досвід здійснення правозахисниками спільного з керівництвом ГУМВС, УМВС прийому громадян, започаткований активістами громадських рад протягом 2007 року у Вінницькій, Миколаївській, Луганській, Львівській, Харківській, Чернігівській областях.

Наразі спільні прийоми громадян керівництвом обласних управлінь разом із членами громадських рад запроваджено у всіх ГУМВС, УМВС. В м. Києві, наприклад, за участі членів громадської ради при ГУМВС здійснено прийом більше 200 громадян. В Запорізькій, Миколаївській та Полтавській областях члени громадської ради щотижня у визначені дні та години здійснюють самостійні особисті прийоми громадян в приймальнях громадян УМВС.

Як позитивний досвід слід відмітити відкриття громадською радою при УМВС України в Чернігівській області абонентської скриньки для отримання заяв, скарг, повідомлень та пропозицій щодо

діяльності міліції та розміщення відповідної інформації у ЗМІ. Нормативно це було закріплено наказом про громадську приймальню при громадській раді, яким було затверджено відповідне Положення про громадську приймальню та графік прийому громадян.

Аналогічні пропозиції щодо створення приймальні громадян членами громадської ради, разом із проектом наказу і положення, були підготовлені помічником Міністра Мінняйлом В.Л. для розгляду керівництвом ГУМВС в Дніпропетровській області.

В Сумській області помічником Міністра було ініційовано поширення практики спільних прийомів громадян керівництвом міськрайвідділів з членами Громадської ради при УМВС (наказ начальника УМВС України в Сумській області від 03.11.2008 № 677).

По-друге, працівниками УМДПЛ було ініційовано створення в МВС України робочої групи з удосконалення практики прийому громадян та роботи з їх зверненнями, яку очолив помічник Міністра Грибан П.В. (Житомирська обл.). До складу групи увійшли представники Головного штабу, Департаменту документального забезпечення та режиму, Інспекції з особового складу, інших департаментів та служб.

По-третє, помічниками Міністра було організовано особистий прийом громадян в областях. В Луганській області, крім того, помічником Міністра запроваджено роботу власної «гарячої» телефонної лінії. Протягом 2008 року працівниками УМДПЛ здійснено прийом понад 2,6 тис. громадян, від яких прийнято більше 1,6 тис. звернень. Найбільша кількість звернень громадян приходить на Донецьку (176 звернень), Полтавську (146 звернень), Одеську (132 звернення), Луганську (123 звернення), Харківську (116 звернень), Житомирську (110 звернень) області. За розглянутими зверненнями помічниками Міністра ініційовано проведення 1700 службових перевірок, у тому числі силами працівників Служби внутрішньої безпеки – 230, Інспекції з особового складу – 300, інших служб – 636.

Як проблемне питання слід відмітити, що на офіційних інтернет-сайтах 13 ГУМВС, УМВС України (АР Крим, Вінницька, Волинська, Закарпатська, Запорізька, Івано-Франківська, Луганська, Рівненська, Сумська, Харківська, Хмельницька, Чернівецька, м. Київ) в рубриках «Керівництво», «Прийом громадян», «Графік прийому громадян» відсутня інформація про дні та час проведення особистих прийомів громадян помічниками Міністра.

Окремо слід відзначити здійснення помічниками Міністра моніторингу роботи зі зверненнями громадян, організації їх особистого прийому керівництвом 625 органів і підрозділів внутрішніх справ.

Так, 02.07.2008 помічником Міністра у Луганській області Архиповим В.І. під час моніторингу Троїцького РВ УМВС було встановлено, що прийоми громадян у Привільській та Вівчарівській сільських радах, заплановані начальником райвідділу, не здійснювалися. Інформація про громадян, які записалися або планували прийти на прийом, у начальника міліції була відсутня. Достовірної причини зриву запланованого прийому громадян начальник міліції назвати не зміг. При перевірці журналу реєстрації звернень громадян, що надійшли під час особистого прийому до начальника Троїцького РВ, було встановлено, що з початку 2008 року ним прийнято лише 21 громадянин, а в травні та червні 2008 року особистий прийом взагалі не здійснювався. Без поважних причин не здійснював запланований особистий прийом громадян у Розпасіївській, Тимонівській та Ямінській сільських радах і заступник начальника – начальник міліції громадської безпеки, який протягом року зміг прийняти лише чотирьох громадян.

Помічником Міністра в Сумській області Гемою Л.О. в ході моніторингу було виявлено, що начальником Ямпільського РВ УМВС двічі допущені зриви проведення спільних прийомів громадян з членом громадської ради при УМВС Скориком М.М. За результатами ініційованої помічником Міністра службової перевірки начальник райвідділу притягнутий до суворої дисциплінарної відповідальності, здійснення спільних прийомів було відновлено.

Під час моніторингів органів і підрозділів внутрішніх справ помічниками Міністра виявляються непоодинокі факти формального розгляду звернень громадян, несвоєчасні надання відповідей заявникам та винесення необґрунтованих постанов про відмову у порушенні кримінальної справи. Виявлення окремих недоліків під час такого моніторингу в обов'язковому порядку супроводжувалося з боку помічників Міністра наданням практичної та методичної допомоги.

Так 27.10.2008 під час особистого прийому громадян до помічника Міністра в Черкаській області Батчаєва В.К. звернувся громадянин Ф. зі скаргою на бездіяльність працівників Городищенського РВ УМВС щодо розкриття скоєного відносно нього злочину.

Перевіркою скарги помічником було встановлено, що 26.10.2008 дільничним інспектором міліції Городищенського РВ УМВС була винесена постанова про відмову у порушенні кримінальної справи по факту отримання гр. Ф. тілесних ушкоджень. Перевірка «відмовного» матеріалу з'ясувала, що у Городищенському райвідділі формально віднесли до розгляду звернення гр. Ф. про напад на нього, а постановою про відмову у порушенні кримінальної справи була винесена необгрунтовано і передчасно. Незважаючи на те, що гр.Ф. було спричинено тілесні ушкодження середнього ступеню тяжкості, він не був своєчасно направлений на обстеження до судово-медичного експерта, окремі обставини скоєння нападу і характер отриманих потерпілим ушкоджень у постанові про відмову у порушенні кримінальної справи викладені недостовірно. У справі був відсутній протокол огляду місця події та висновок експерта НДЕКЦ стосовно бейсбольної бити, яку невідомі загубили на місці нападу.

В результаті ініційованої службової перевірки із залученням працівників штабу УМВС постановою про відмову у порушенні кримінальної справи була скасована, а 03.11.2008 по факту нападу невідомих осіб на гр. Ф. була порушена кримінальна справа за ст. 122 ч. 1 КК України. Наказом начальника УМВС від 27.11.2008 № 1323 за неналежне виконання своїх службових обов'язків та надання недостовірної інформації дільничному інспектору міліції Т. та оперативному черговому Городищенського РВ Д. оголошено сувору догану кожному.

ПІДТРИМКА ДІЯЛЬНОСТІ МОБІЛЬНИХ ГРУП

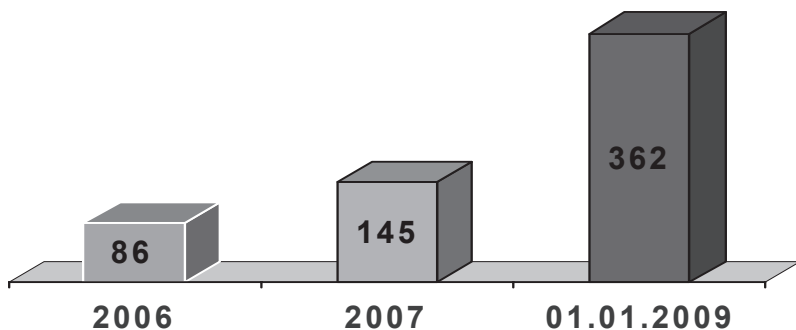
В Україні з 2004 року МВС України підтримується діяльність мобільних груп з моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС, створених спільно з активістами неурядових організацій як один з елементів національного механізму запобігання тортурам. Основними завданнями мобільних груп є виявлення та аналіз фактів порушень прав людини з боку працівників ОВС, зміцнення стосунків між населенням та міліцією, здійснення моніторингу спільно з представниками громадських та правозахисних організацій. Наразі у роботі мобільних груп приймають участь 76 представників правозахисних та громадських організацій. Загальна картина їх активності може бути частково відображена наступним розподілом здійснених візитів до підрозділів ОВС (рис. 1).

Рис. 1. Кількісний розподіл виїздів мобільних груп по областях станом на 01.01.2009 р.

Під час візиту до України наприкінці 2006 року Комісар Ради Європи з прав людини Томас Хаммарберг надав високу оцінку таким позитивним змінам, як підвищення відповідальності та прозорості діяльності МВС України, започаткування і підтримка роботи мобільних груп з моніторингу дотримання прав людини. Т. Хаммарберг також відзначив той факт, що запроваджений ними механізм спільних інспекцій ізоляторів тимчасового тримання доказав ефективність такої форми цивільного контролю та сприяв суттєвому покращанню умов утримання у спецустановах міліції. Завдяки ефективній роботі мобільних груп протягом 2005-2008 років вдалося значно покращити умови утримання затриманих та заарештованих осіб у 269 ізоляторах тимчасового тримання (54% від загальної кількості), забезпечити елементарні побутові умови у 81% ізоляторах. Завдяки спільній роботі МВС України та правозахисних організацій виїзди мобільних груп зарекомендували себе як стала форма громадського контролю, що відображає також щорічна динаміка моніторингових візитів (рис. 2).

Рис. 2. Кількість виїздів мобільних груп до спецустанов міліції

Моніторингові спостереження мобільних груп є також додатковим джерелом інформації про стан справ у низових підрозділах міліції.

24.10.2008 під час перевірки Київського РВ Донецького МУ ГУМВС України в Донецькій області мобільною групою з моніторингу дотримання прав людини в кімнаті для проведення слідчих дій була виявлена жінка, яка стверджувала, що перебуває в приміщенні райвідділу разом з чоловіком з минулого вечора. Громадянка С. та її чоловік, як з'ясувалося пізніше, були громадянами Молдови.

На момент візиту мобільної групи вказані громадяни Молдови не були зареєстровані в жодному з журналів – ані в журналі відвідувачів, ані в журналі доставлених осіб. Їх перебування в райвідділі не було належним чином зафіксоване, не було складено будь-яких процесуальних документів про затримання, що було грубим порушенням прав зазначених громадян. За даним фактом помічником Міністра Милостним О.В. була ініційована службова перевірка, за результатами якої підтвердилось незаконне тримання громадян Молдови у райвідділі. Матеріали службової перевірки стали підставою для проведення перевірки по даному факту прокуратурою Київського району м. Донецька та притягнення до відповідальності керівництва райвідділу та працівників чергової частини.

За ініціативою УМДПЛ було поширено повноваження постійно діючих мобільних груп з моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС. Згідно наказу МВС України від 11.08.2008 № 389 членам мобільних груп надано право здійснювати раптові перевірки територіальних підрозділів ОВС, в тому числі – у нічний час. Ззна-

чений наказ було одночасно перевірено на відповідність основним положенням законодавства Європейського Союзу та зареєстровано в Міністерстві юстиції. Діяльність мобільних груп, таким чином, було максимально наближено до алгоритму інспекційних відвідувань місць несвободи, які здійснюються експертами Європейського комітету проти тортур. Перші виїзди у нічний час за участю помічників Міністра відбулися в АР Крим та Вінницькій області.

Одночасно працівниками Управління була підтримана ініціатива найбільш активних представників громадськості стосовно здійснення обмінних виїздів членів мобільної групи однієї області до інших регіонів. Перші такі виїзди відбулися у жовтні 2007 року до Бахчисарайського РВ (АР Крим), Балаклавського РВ (м. Севастополь) та Красноліманського МВ (Донецька обл.). Протягом року працівниками УМДПЛ було організовано 12 таких виїздів за участю представників ГО «Донецький меморіал», ГО «Кримський центр соціального захисту «Альфа».

Результати обмінних візитів продемонстрували їх доцільність з оглядом на високий рівень кооперації, активне вдосконалення спільного досвіду, перспективність такої співпраці з оглядом на створення в Україні незалежних національних механізмів попередження тортур в місцях несвободи. За підсумками обмінних візитів членами мобільних груп спільно з помічниками Міністра в АР Крим та Донецькій області було складено Меморандум про удосконалення діяльності постійно діючих мобільних груп з моніторингу забезпечення прав людини і свобод в діяльності ОВС. У меморандумі, зокрема, відмічається, що у перевірених райвідділах обох регіонів присутні практично однакові недоліки:

- у громадських приймальнях бракує мінімуму необхідної для громадян інформації (зразків типових документів, контактів адвокатів, прокуратури);

- керівництво управлінь не реагує або ж реагує неефективно на висновки та рекомендації мобільних груп, що призводить до повторення одних й тих самих порушень в діяльності спецустанов міліції;

- службові перевірки, які здійснюються за результатами виявлених мобільними групами недоліками, часто є формальними та неретельними. Посадові особи, які здійснюють такі перевірки, задовольняються суперечливими та нереальними поясненнями пра-

цівників міліції. Такий стан речей робить об'єктивність та повноту таких перевірок вельми сумнівними, а заходи запобігання порушень прав людини вкрай неефективними.

Пропозиції та зауваження, викладені у Меморандумі, у грудні 2008 року були подані на розгляд керівництву МВС.

З оглядом на необхідність додаткових нормативно-правових підстав діяльності мобільних груп, які висували керівники ряду областей, помічниками Міністра було проведено додаткову роботу. Так, в Донецькій, Житомирській, Миколаївській, Харківській, Херсонській, Чернігівській областях було видано накази УМВС про створення та організацію діяльності постійно діючих мобільних груп з моніторингу забезпечення прав і свобод людини та громадянина в діяльності ОВС. В Дніпропетровській області був підготовлений окремий інформаційно-аналітичний звіт з пропозиціями удосконалення організації роботи мобільної групи та внесення змін до діючих відомчо-нормативних актів з цих питань.

Також помічниками Міністра в Миколаївській, Черкаській областях спільно з фахівцями обласних управлінь були розроблені та затверджені інструкції про порядок взаємодії галузевих служб, структурних органів та підрозділів УМВС з помічниками Міністра та членами громадських рад з питань забезпечення прав людини. Зазначеними інструкціями були деталізовані права членів рад при здійсненні своїх повноважень стосовно участі у засіданнях колегій, проведенні службових перевірок, виїздів до підрозділів тощо.

ПІДТРИМКА ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКИХ РАД

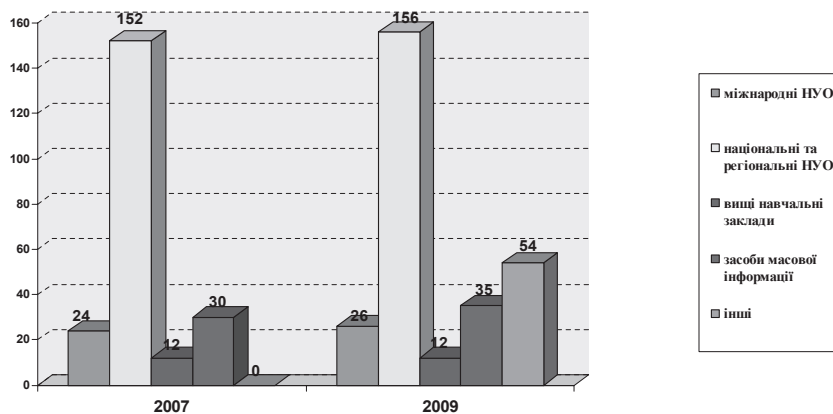
Як продовження напрямку на встановлення режиму прозорості та підзвітності українському суспільству, з 2005 року при МВС України було створено Громадську раду з питань забезпечення прав людини як консультативно-дорадчий орган, який здійснює громадський контроль за дотриманням прав людини в діяльності ОВС. До складу Громадської ради входять представники керівництва МВС України та громадських організацій правозахисного спрямування, які відомі своєю активною діяльністю в галузі захисту прав людини.

З 2006 року започатковані аналогічні громадські ради в усіх областях. Основними напрямками діяльності рад наразі є: дотриман-

ня прав громадян на стадії затримання та досудового слідства, під час виборчої кампанії; захист прав мігрантів та біженців; повага до приватного життя; протидія ксенофобії та расизму; освіта в галузі прав людини; захист прав неповнолітніх; попередження домашнього насильства, торгівлі людьми; дотримання гендерної рівності в діяльності ОВС; правова та соціальна захищеність працівників міліції.

До складу регіональних рад, сформованих протягом 2006-2007 років з переважною більшістю в них представників громадськості, входили 24 члена міжнародних, 152 представника всеукраїнських та регіональних неурядових організацій (НУО), 12 науковців вищих навчальних закладів, 30 працівників ЗМІ (теле- та радіоканалів, газет, прес-центрів). Станом на 1 січня 2009 року ситуація щодо якісного складу громадських рад дещо змінилася на краще (рис.3).

Рис. 3. Кількість представників громадського суспільства у складі рад областей

Як відповідальні секретарі громадських рад, помічники Міністра ініціювали та спільно із правозахисниками підготували проведення 89 засідань, оновлення складу рад з дотриманням вимог щодо переважної більшості в них представників громадськості. Силами працівників центрального апарату УМДПЛ було організовано проведення 3 засідань громадської ради при МВС України, робочі засідання активістів громадських рад у Дніпропетровській, Миколаївській,

Тернопільській областях. Керівники УМДПЛ взяли також участь у засіданні 6 громадських рад: в АР Крим, Житомирській, Івано-Франківській, Полтавській, Харківській, Чернівецькій областях.

З метою нормативного забезпечення діяльності громадських рад в ряді областей були підготовлені нові редакції наказів, що регламентують повноваження та задачі громадських рад.

Наразі середній відсоток представників громадянського суспільства в радах при обласних управліннях МВС України складає 57% з певними відмінностями по областях:

№	Область	Питома вага представників громадськості		Статус представлених організацій
		2007	2008	
1.	АР Крим	62%	45%	Міжнародні НУО – 10, ЗМІ – 1
2.	Вінницька область	81%	67%	Національні та регіональні НУО – 7, вищі навч.заклади – 1, ЗМІ – 2, інші – 6
3.	Волинська область	53%	45%	Міжнародні НУО – 3, національні та регіональні НУО – 7, вищі навч.заклади – 2, інші – 1
4.	Дніпропетровська область	57%	54%	Міжнародні НУО – 3, національні та регіональні НУО – 5, ЗМІ – 5
5.	Донецька область	64%	68%	Міжнародні НУО – 1, національні та регіональні НУО – 7, ЗМІ – 3, інші – 2
6.	Житомирська область	54%	58%	Міжнародні НУО – 1, національні та регіональні НУО – 10, ЗМІ – 1, вищі навч.заклади – 1, інші – 2
7.	Закарпатська область	36%	44%	Міжнародні НУО – 1, національні та регіональні НУО – 1, вищі навч.заклади – 2, інші – 3
8.	Запорізька область	60%	53%	Міжнародні НУО – 2, національні та регіональні НУО – 6, ЗМІ – 1, вищі навч.заклади – 1

9.	Івано-Франківська область	50%	55%	Міжнародні НУО – 2, національні та регіональні НУО – 2, ЗМІ – 4, інші – 4
10.	Київська область	58%	50%	Міжнародні НУО – 4, національні та регіональні НУО – 2, ЗМІ – 1, вищі навч.заклади – 1, інші – 5
11.	місто Київ	55%	61%	Міжнародні НУО – 2, національні та регіональні НУО – 14, ЗМІ – 1, інші – 2
12.	Кіровоградська область	55%	56%	Національні та регіональні НУО – 4, ЗМІ – 1, інші – 5
13.	Луганська область	61%	55%	Національні та регіональні НУО – 8, ЗМІ – 2, інші – 2
14.	Львівська область	47%		Міжнародні НУО – 2, національні та регіональні НУО – 9, інші – 5
15.	Миколаївська область	56%	58%	Національні та регіональні НУО – 8, ЗМІ – 2, інші – 1
16.	Одеська область	67%	53%	Національні та регіональні НУО – 4, ЗМІ – 3, інші – 2
17.	Полтавська область	60%	80%	Міжнародні НУО – 2, національні та регіональні НУО – 13, ЗМІ – 3, вищі навч.заклади – 3, інші – 6
18.	Рівненська область	54%	47%	Національні та регіональні НУО – 7, ЗМІ – 3, вищі навч. заклади – 1, інші – 3
19.	місто Севастополь	65%	53%	Міжнародні НУО – 2, національні та регіональні НУО – 5, вищі навч.заклади – 1, інші – 1
20.	Сумська область	73%	71%	Міжнародні НУО – 1, національні та регіональні НУО – 12, ЗМІ – 2, вищі навч.заклади – 1, інші – 1

21.	Тернопільська область	53%	62%	Міжнародні НУО – 1, національні та регіональні НУО – 6, ЗМІ – 1, інші – 1
22.	Харківська область	71%	70%	Міжнародні НУО – 1, національні та регіональні НУО – 2, ЗМІ – 4, вищі навч.заклади – 1, інші – 13
23.	Херсонська область	70%	57%	Міжнародні НУО – 1, національні та регіональні НУО – 7, інші – 1
24.	Хмельницька область	50%	61%	Міжнародні НУО – 2, національні та регіональні НУО – 6, ЗМІ – 1, інші – 3
25.	Черкаська область	28%	62%	Національні та регіональні НУО – 9, вищі навч.заклади – 1
26.	Чернівецька область	59%	59%	Національні та регіональні НУО – 8, ЗМІ – 1, вищі навч.заклади – 2, інші – 2
27.	Чернігівська область	73%	67%	Міжнародні НУО – 1, національні та регіональні НУО – 8, інші – 1
Середня питома вага		60%	57%	Міжнародні НУО – 26 Всеукраїнські НУО – 7 Регіональні НУО – 150 ЗМІ – 35 Вищі навч.заклади – 12 Інші – 54

Працівниками УМДПЛ також підтримувалися ініціативи громадськості, спрямовані на захист прав окремих категорій населення та які виходили за межі безпосередньої компетенції органів внутрішніх справ.

Так, 03.12.2008 помічником Міністра Цісаруком А.В. на розширеній колегії УМВС в області за участю голів обласної ради і облдержадміністрації, голів міських та районних рад, зроблено окрему доповідь про спільні заходи МВС України та правозахисних організацій. Ним були внесені пропозиції до регіональних програм про-

філактики правопорушень, які стосуються створення в м. Луцьку офісу безплатної правової допомоги, а також забезпечення фінансування програми соціального захисту бездомних громадян та соціальної адаптації осіб, звільнених з місць позбавлення волі, ініційованої громадською радою при УМВС.

У 2008 році помічниками Міністра в Івано-Франківській (Костів В.В.) та Одеській (Толопіло А.П.) областях розпочато формування громадських рад при міських і районних відділах ОВС при активній підтримці місцевих громад. Станом на 01.01.2009 створено 16 громадських рад в Івано-Франківській області, в Одеській області – створено громадські ради при Білгород-Дністровському та Біляївському районних відділах, вивчається питання щодо створення рад у Ізмаїльському, Котовському та Балтському районах. Наразі проведено перші засідання цих рад, де затверджено їх склад, обговорено завдання, а також визначено основні напрямки роботи. Це безперечно, є першим зразком такої широкої та активної участі громадськості у розбудові механізмів цивільного контролю.

Роль громадських механізмів контролю за діяльністю силових структур є найбільш значущою у випадках надзвичайних подій, які мають місце в діяльності підрозділів ОВС.

Після поширення у ЗМІ резонансних повідомлень в січні 2009 року про побиття осіб у Нікопольському ІТТ Дніпропетровської області членами громадської ради Кучеренко Г.В. та Суховим В.Є. було проведено самостійне вивчення ситуації. Результати здійсненої представниками громадськості перевірки фактів, разом із висновками працівників прокуратури, офісу Уповноваженого ВР з прав людини дозволили скласти об'єктивну картину подій, що сталися у Нікопольському ІТТ та вжити необхідних заходів. Крім того, Дніпропетровською ОДА, в результаті привернення громадської уваги до проблем забезпечення діяльності спецустанов міліції, прийнято рішення щодо виділення 500 тис. грн. для ремонту 3 ізоляторів тимчасового тримання.

Діяльність громадських рад та заходи, вжиті міністерством за результатами їх роботи були предметом окремого інформування Урядового уповноваженому Європейського суду у захисті прав людини протягом року. Крім того, за результатами досвіду роботи громадських рад працівниками УМДПЛ були підготовлені та надані пропозиції до проекту постанови Кабінету Міністрів України «Про

затвердження Положення про проведення громадської експертизи діяльності органів влади та їх посадових осіб».

Організаційна підтримка та вдосконалення нормативно-правової бази громадських ініціатив здійснювалися як один з напрямків діяльності помічників Міністра у сфері забезпечення режиму прозорості та підзвітності суспільству. Іншим напрямком був процес постійного та своєчасного інформування центрального апарату міністерства, керівництва областей стосовно проблем, які існують в діяльності органів внутрішніх справ та потребують на оперативне реагування. Протягом минулого року стосовно стану організації роботи громадських рад та мобільних груп працівниками УМДПЛ було підготовлено 7 доповідних на адресу Міністра, 33 доповідних керівництву областей, зроблено чисельні виступи на засіданнях колегії ГУМВС, УМВС областей та оперативних нарадах.

18.07.2008 з ініціативи помічника Міністра в Черкаській області Батчаєва В.К. колегією УМВС України було розглянуте питання «Про здійснення відомчого та громадського контролю за дотриманням прав людини в органах внутрішніх справ Черкаської області». До відома керівництва УМВС, начальників галузевих служб та міськрайорганів УМВС доведено інформацію про результати проведеного моніторингу стану дотримання прав людини в діяльності ОВС. Рішенням колегії від 18.07.2008 № ЗКУ/4 перед начальниками міськрайорганів було поставлено завдання у визначені терміни здійснити ряд заходів щодо покращення дотримання прав людини в діяльності підпорядкованих підрозділів, а реалізацію таких заходів визнано одним з пріоритетних напрямків управлінської діяльності начальників галузевих служб і міськрайвідділів УМВС.

Найбільш активна робота у цьому напрямку проводилася у Дніпропетровській, Житомирській, Кіровоградській, Луганській, Черкаській, Чернігівській областях.

Крім того, помічниками Міністра Лепехою А.Г. (Чернігівська обл.) та Грибаном П.В. (Житомирська обл.) започатковано регулярний розгляд на оперативних нарадах керівництва недоліків, виявлених під час виїзду мобільних груп. За результатами 35 таких розглядів встановлювались терміни для усунення виявлених недоліків, проводились службові перевірки, вирішувалися питання покращання роботи підрозділів. У Чернігівській області, наприклад, на оперативні наради керівництва

області викликалися для заслуховування начальники Ріпкінського, Ніжинського, Семенівського, Городнянського міськрайвідділів.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ТРЕНІНГІВ І СЕМІНАРІВ

Організація спеціального навчання у галузі розбудови режиму «прозорості» та підзвітності суспільству правоохоронної діяльності працівників ОВС посідала окреме місце у робочих планах помічників Міністра. Основними партнерами УМДПЛ у цьому процесі були і зостаються фахівці Харківського інституту соціальних досліджень (ХІСІ). З 2004 року вказаний інститут спільно з МВС України започаткував та активно підтримував діяльність мобільних груп, громадських рад, систематичного навчання представників громадськості, які входили до їх складу, науково-методичного забезпечення механізмів цивільного контролю за діяльністю ОВС України.

Протягом 2008 року працівниками УМДПЛ та фахівцями ХІСІ (Кобзін Д.О., Черноусов А.М.) було також організовано серію тренінгів для учасників мобільних груп з урахуванням міжнародних вимог, що постають перед Україною у зв'язку із необхідністю створення найближчим часом національних механізмів превенції тортурам та жорсткому поводженню у місцях несвободи. Всього протягом року було підготовлено більш 110 нових учасників мобільних груп у 6 областях: Запорізькій, Кіровоградській, Полтавській, Ровенській, Харківській та Херсонській. Під час проведення тренінгів пройшли навчання як представники громадських організацій, так й працівники Служби внутрішньої безпеки, Інспекції з особового складу, спеціальних установ міліції (ізолятори тимчасового тримання, приймальники-розподільники та ін.).

Беручи до уваги специфіку діяльності та ресурси регіональних організацій, окремі семінари були організовані та проведені помічниками Міністра самостійно (Луганська, Миколаївська, Полтавська, Чернігівська обл.). Ряд помічників Міністра взяли участь у навчальних семінарах для працівників міліції, що проводилися в інших областях. Так, Архипов В.І. (Луганська обл.), виступив в якості експерта у м. Ужгород під час роботи семінару «Права людини в діяльності працівників міліції», здійсненого благодійною організацією «Твое право» за фінансової підтримки Європейського Союзу.

У Полтавській області помічником Міністра Стучиловою А.Л. спільно з членами громадської ради розроблена тематика навчально-просвітницьких заходів на 2009 рік у галузі поширення режиму «прозорості» та підзвітності ОВС громадянському суспільству. До проведення занять залучені громадські організації, фахівці, експерти, політологи, художники та інші спеціалісти.

У практиці помічника Міністра у Львівській області Гаталяка Т.І. було започатковано іншу форму спеціального навчання працівників ОВС. Так, під час візитів мобільної групи до підрозділів ОВС та спілкування із керівництвом райвідділів, приймається спільне рішення щодо доцільності додаткового виїзду правозахисників для проведення навчання. На сьогодні разом із ГО «Твоє право» здійснено 11 навчальних виїздів у райвідділи області із семінаром «Дотримання прав людини працівниками ОВС» у райвідділах міліції. Цей досвід було перейнято громадськими організаціями в сусідніх областях: Закарпатській, Рівненській, Чернівецькій.

Питання діяльності громадських рад, результатів візитів мобільних груп, окремих напрямків взаємодії громадянського суспільства з органами внутрішніх справ були предметом обговорення 47 прес-конференцій та «круглих столів», проведених помічниками Міністра протягом 2008 року, серед яких слід окремо зазначити:

– міжнародний «круглий стіл» «Укріплення співробітництва між інститутами громадянського суспільства та правоохоронними органами» (23 жовтня 2008 р., м. Батумі, Грузія);

– «круглий стіл» «Громадський контроль за діяльністю органів внутрішніх справ» (23 квітня 2008 р., м. Київ, Укрінформ);

– «круглий стіл» в Міністерстві юстиції України, присвячений питанням роботи громадських рад та мобільних груп в МВС, Державному департаменті з питань виконання покарань та Міністерстві юстиції (24 грудня 2008 р., м. Київ).

Найбільш активно організація «круглих столів» відбувалася в Донецькій, Львівській, Одеській, Харківській області. Як правило, вказані заходи були далекі від звичайного для мас-медіа PR-формату, оскільки проходили в режимі проблемного обговорення питань діяльності ОВС, активного обміну пропозиціями щодо її покращання. Таким, наприклад, був круглий стіл «Співпраця громади та правоохоронних органів Дрогобичини: проблеми та шляхи їх ви-

рішення», ініційований громадською радою при ГУМВС Львівської області 26.05.08 спільно із керівництвом Дрогобицького райвідділу. На круглому столі були присутні прокурор Дрогобицького району, журналісти, представники громадських організацій, директори навчальних закладів, депутати місцевих рад. В ході тривалих гарячих дискусій та обговорень наболілих проблем вдалось налагодити діалог місцевої громади та міліції, який був порушений попередніми резонансними затриманнями громадян 2007 року.

Одночасно представниками УМДПЛ надавалися матеріали до засобів масової інформації, готувалися самостійні публікації, а також проводилися виступи на радіо та телеканалах. Питанням розвинення механізмів цивільного контролю за діяльністю ОВС, налагодження партнерських стосунків місцевих громад з правоохоронними органами були присвячені 210 публікацій помічників Міністра в друкованих засобах масової інформації та Інтернет-ресурсах. Досить активною в цьому напрямку була робота помічників Івано-Франківської (36 публікацій), Черкаської (30 публікацій), Кіровоградської (17 публікацій), Харківської (11 публікацій) областей.

**ОКРЕМА ПОДЯКА ПАРТНЕРАМ УМДПЛ, ЯКІ ДОПОМАГАЛИ
ЗДІЙСНЮВАТИ ЗАХОДИ У ЦІЙ ГАЛУЗІ ДІЯЛЬНОСТІ:**

1. Комітет з питань законності Сумської ОДА.
2. Рада Міністрів АРК.
3. Служба у справах дітей Запорізької ОДА.
4. Служба у справах дітей Чернігівської ОДА.
5. Управлінням у справах сім'ї та молоді Львівської ОДА.
6. Управлінням у справах сім'ї та молоді Чернігівської ОДА.
7. «Луганська правова фундація» (м. Луганськ).
8. Асоціація професійних журналістів та рекламистів Житомирщини.
9. Благодійна організація «Центральний європейський інститут демографічних реформ» (Запоріжжя).
10. Благодійний фонд «Віртус» (Дніпропетровськ).
11. Благодійний фонд «Мангуст» (Херсон).
12. Благодійний фонд «Салюс» (Львів).

13. Вільна профспілка працівників освіти і науки (Полтава).
14. Вінницька правозахисна група.
15. Всеукраїнська громадська організація «Антикримінальний вибір».
16. Волинське обласне відділення «Міжнародного товариства прав людини – Українська секція».
17. ГО «Право і демократія» (Львів).
18. ГО «Асоціація безпеки підприємництва та особистості» (Львів).
19. ГО «Громадські ініціативи» (Кіровоград).
20. ГО «Донецький меморіал».
21. ГО «Захист прав громадян» (Львів).
22. ГО «Міжнародна амністія».
23. ГО «Міжнародний комітет захисту прав людини».
24. ГО «Народний контроль» (Дніпропетровськ).
25. ГО «Незалежна соціальна адвокація і право захист» (Миколаїв).
26. ГО «Панонія» (Ужгород).
27. ГО «Рівненський центр «Соціальне партнерство».
28. ГО «Спілка колишніх працівників органів внутрішніх справ Житомирської області «Захист та допомога».
29. ГО «Твоє право» (Львів).
30. ГО «Центр допомоги «Людина» (Івано-Франківськ).
31. ГО «Чернігівській громадський комітет захисту прав людини».
32. ГО «Юнка» (Львів).
33. Громадянська мережа «ОПОРА».
34. Дніпропетровський обласний центр з питань прав людини
35. Єврейське товариство «Аріель» (АР Крим).
36. Житомирська обласна громадська молодіжна організація «Фідес».
37. Житомирська обласна громадська організація «Комітет виборців України».
38. Житомирське обласне відділення «Міжнародного товариства прав людини – Українська секція».
39. Житомирське обласне відділення ВДГО «Громадський контроль».
40. Житомирське обласне ГО захисту конституційних прав і свобод громадян області «Правозахист».
41. Житомирський міський громадський благодійний фонд захисту неповнолітніх «Катерина».

42. Житомирський осередок Української асоціації «Міжнародна Амністія».
43. Західноукраїнський центр «Жіночі перспективи» (м. Львів).
44. Івано-Франківське обласне відділення «Міжнародного товариства прав людини – Українська секція».
45. Кіровоградська асоціація «Громадські ініціативи».
46. Кіровоградський обласний клуб «За правову державу».
47. Координаційна Рада громадського руху м. Запоріжжя.
48. Кримська республіканська асоціація «Пам'ять Чорнобилю».
49. Луганська обласна громадська організація «Комітет виборців України».
50. Луганська обласна організація «Наш вибір» (м. Свердловськ).
51. Маріупольська правозахисна група.
52. Миколаївська обласна колегія спілки адвокатів України.
53. Миколаївський фонд «Любисток».
54. Міжнародна благодійна організація «Український освітній центр реформ».
55. Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда – Україна».
56. ММГО «М'АРТ».
57. Рівненська обласна громадська організація «Комітет виборців України».
58. Рівненське обласне об'єднання громадян «Центр підтримки громадських ініціатив «Чайка».
59. Харківський інститут соціальних досліджень.
60. Херсонська обласна громадська організація «Комітет виборців України».
61. Чернігівська ГО «Юридична клініка БОНА МЕНТЕ».
62. Чернігівська обласна ГО «ОПОРА».
63. Чернігівська обласна організація Спілки жінок України.
64. Чернігівське обласне відділення ВГО «Громадський контроль».

**ЗАХОДИ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ЗАПЛАНОВАНІ
НА 2009 РІК**

1. Провести спеціалізований тренінг для членів мобільної групи щодо планових та позапланових перевірок спецустанов міліції

- та кімнат для затриманих в адміністративному порядку райлінорганів.
2. З метою активізації громадських рад ініціювати проведення на базі міністерства робочу зустріч співголів та секретарів громадських рад;
 3. Підтримувати практику спільного прийому громадян керівництвом ГУМВС, УМВС з членами громадської ради.
 4. Продовжити практику моніторингу стану виконанням працівниками органів і підрозділів внутрішніх справ ГУМВС, УМВС чинного законодавства щодо роботи зі зверненнями громадян і організації їх особистого прийому;
 5. Один раз на квартал проводити розширені робочі наради з питань забезпечення прав людини помічника Міністра, членів громадської ради, мобільної групи, правозахисних організацій, ЗМІ з керівництвом ГУМВС, УМВС, керівництвом основних служб та підрозділів.
 6. Не рідше одного разу на тиждень здійснювати особисті прийоми громадян безпосередньо в ГУМВС, УМВС. Інформацію про дні та години особистого прийому громадян довести до відома громадян шляхом її розміщення в ЗМІ та на офіційних сайтах мережі Інтернет. Під час кожного відвідування МВ, РВ області здійснювати особисті прийоми громадян;
 7. Реалізувати підписання проекту розпорядження МВС України «Про вдосконалення прийому громадян та роботи з їх зверненнями».
 8. Проводити заняття у системі службової підготовки для міськрайвідділів за визначеною тематикою із запрошенням відомих правозахисників, фахівців та експертів, політологів, спеціалістів НУО. Сприяти розробці та направленню до підрозділів відповідних методичних матеріалів щодо проведення навчальних заходів.

2.

Забезпечення права на свободу та особисту недоторканність, дотримання прав людини при проведенні затримання, арешту

Найголовнішою цінністю у нашій державі вважається людина. Її честь, гідність, свобода і недоторканість охороняються та гарантуються Конституцією України (розділ 2. Права, свободи та обов'язки людини і громадянина), Європейською конвенцією про захист прав людини і основоположних свобод (ст. 5 Право на свободу та особисту недоторканність), а також Міжнародним пактом про громадянські та політичні права (ст. 9).

Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність. Ніхто не може бути підданий свавільному арешту чи утриманню під вартою. Ніхто не повинен бути позбавлений волі інакше, як на таких підставах і відповідно до такої процедури, які встановлені законом.

Проблема недоторканості особи є предметом особливої уваги суспільства за часів економічної і політичної нестабільності, що супроводжується зростанням рівня злочинності (протягом 2008 року — на 61 тис. зареєстрованих злочинів) і потребує ефективних заходів з боку органів державної влади. Ця проблема поглиблюється історично успадкованими від радянського періоду наслідками догматичного та досить обмеженого розуміння прав людини, що призводить до загального дефіциту правової культури як серед населення, так й серед персоналу правоохоронних органів України.

Усвідомлюючи той факт, що затримання та взяття під варту є складовими одного поняття — «позбавлення волі», яке істотно обмежує права індивідів та спричиняє більшості осіб значні моральні

страждання, помічниками Міністра у 2008 році першочергова увага приділялася питанням дотримання працівниками ОВС прав та свобод людини. Актуальність питань з цього напрямку службової діяльності підтверджують чисельні (понад 250 виїздів) цілеспрямовані моніторинги підрозділів ОВС, здійснені працівниками УМДПЛ.

За ініціативи помічників Міністра та при їх безпосередній участі питання забезпечення прав людини під час проведення затримання й арешту були розглянуті на засіданнях колегій та оперативних нарадах ГУМВС в АР Крим, у м. Києві та м. Севастополі, УМВС Волинської, Хмельницької, Черкаської, Чернігівської областей із одночасним вжиттям заходів щодо усунення причин та умов, які сприяли недолікам в цій сфері.

За фактами системних порушень були підготовлені доповідні записки Міністрові та заступникам Міністра, що супроводжувалося одночасною розробкою пропозицій стосовно внесення відповідних змін та доповнень у відомчі нормативні акти. Найбільш резонансні випадки незаконних затримань та арештів громадян, що були у центрі уваги УМДПЛ, мали місце у 24 підрозділах:

- Томаківський РВ, Червоногвардійський РВ, Індустріальний РВ Дніпропетровської області;
- Київський РВ, Ворошиловський РВ, Жовтневий РВ Маріупольського МУ Донецької області;
- Жовтневий РВ, Заводський РВ Запорізької області;
- Приморський РВ, Хмельницький ВМ Маліновського РВ Одеської області;
- Київський, Октябрський, Диканський, Новосанжарський райвідділи, Полтавської області;
- Ковпаківський ВМ Сумського РВ, Білопільський РВ Сумської області;
- Чугуївський РВ Харківської області;
- Кам'янський, Чигиринський, Лисянський, Звенигородський, Маньківський райвідділи, Ватутінський, Золотоніський міськвідділи Черкаської області.

Особливе занепокоєння викликали викриті порушення прав неповнолітніх щодо безпідставного їх утримування у приймальниках-розподільниках для дітей ГУМВС у Дніпропетровській та Запорізькій областях.

Так, помічником Міністра Павленком В.І. було виявлено, що у вересні 2008 р. на підставі підроблених працівником міліції документів у приймальнику-розподільнику для дітей ГУМВС України в Запорізькій області перебував 14-річний Л. Раніше за аналогічних обставин в цю ж спеціальну установу незаконно доставлялися і тривалий час утримувались ще 4 неповнолітніх. За цими фактами обласною прокуратурою порушено кримінальну справу за ознаками злочину, передбаченому ч. 1 ст. 366 КК України.

У Дніпропетровському та Криворізькому міських управліннях ГУМВС України в Дніпропетровській області помічником Міністра Міняйлом В.Л. було виявлено 12 фактів безпідставних особистих рішень начальників РВ щодо затримання та тримання неповнолітніх у приймальниках-розподільниках для дітей. Керівництвом ГУМВС не було забезпечено належного реагування та притягнення до відповідальності осіб, які допустили порушення законодавчо визначених підстав для затримання дітей та їх утримання у спецустановах міліції.

Як результат, працівниками УМДПЛ було підготовлено доповідну на адресу міністра щодо скасування наказу від 13.07.1996 року № 384 «Про затвердження Положення про приймальники-розподільники для дітей ОВС» з метою перегляду підстав затримання дітей та повноважень начальників райвідділів, приведення нормативного акту у відповідність до діючого законодавства. Згідно прийнятого міністром рішення, було розроблено проект нового наказу та положення, які наразі проходять погодження та реєстрацію.

Серед не вирішених проблемних питань залишаються чисельні порушення прав громадян, які утримуються в кімнатах для затриманих чергових частин за незаконний обіг наркотичних засобів у невеликих розмірах.

Незважаючи на вимоги ст. 263 КУпАП щодо можливості затримання цієї категорії правопорушників на термін лише до 3-х годин, примусове утримання у більшості випадків фактично здійснюється на протязі до 3 діб без наявних на те підстав, якими можуть бути заходи щодо встановлення особи, проведення медичного обстеження затриманої особи, з'ясування каналів надходження вилученої речовини та її дослідження.

Найбільш поширені такі факти в підрозділах ГУМВС України в Запорізькій області, де тільки в листопаді – грудні 2008 року у м. Запоріжжі, вибірковими перевітками були виявлені декілька осіб, які затримувались на термін від однієї до трьох діб, а потім звільнені за реабілітуючими обставинами, оскільки вилучені в них засоби не були наркотичними.

Непоодинокими є випадки направлення вилученої речовини на дослідження вже після звільнення затриманих. Така практика суперечить вимогам закону та ставить під сумнів доцільність застосування примусових заходів, особливо відносно тих осіб, які мають постійне місце проживання і затримані за незаконний обіг наркотичних засобів у невеликих розмірах.

Так, 11 грудня 2008 року Жовтневим РВ м. Запоріжжя затримано гр. К., у якого було вилучено невідомий засіб. В кімнаті для затриманих він примусово перебував більш ніж 66 годин. Вилучена у нього речовина була направлена на дослідження після його звільнення наступного дня. Проведеним на протязі доби дослідженням встановлено, що вилучена речовина не є наркотичною. За таких обставин утримання у райвідділі гр. К. протягом двох діб не можна вважати обгрунтованим. За аналогічних обставин утримувалися у райвідділі громадяни П., Л., І.

Ознайомленням з матеріалами відносно перелічених осіб встановлено, що на момент затримання їх причетність до скоєних правопорушень доведена не була. Протокол про адміністративне затримання виписувався всупереч діючому законодавству, без наявності протоколу про скоєні адміністративні правопорушення, підстави для складання яких можуть виникнути лише за наявності підтвердженого компетентним експертним підрозділом факту вилучення наркотичного засобу.

Серед причин та умов, що сприяють переліченим фактам порушень прав громадян, є ігнорування працівниками міліції вимог ст. 260 КУпАП, яка передбачає затримання осіб, які вчинили адміністративні проступки, виключно для:

- припинення адміністративних правопорушень;
- складання протоколу про адміністративне правопорушення;
- встановлення особи правопорушника;
- забезпечення правильного та своєчасного розгляду справи;

– виконання постанов по справах про адміністративні правопорушення.

В той же час відсутні й будь-які рекомендації міністерства з цього питання, що сприяє зазначеним порушенням конституційних прав та свобод громадян.

Серед причин, які також сприяють фактам brutального порушення прав людини, залишається недостатній професійний рівень окремих працівників міліції. За відсутності належного контролю з боку керівництва та відповідальних чергових окремі працівники проявляють байдужість до поваги прав громадян та дозволяють собі перевищувати надані їм повноваження, доставляючи до райвідділу громадян за надуманими мотивами або тих, чия поведінка їм з якихось причин не сподобалась.

Так, 21 червня 2008 року в м. Києві, під час проведення на території Печерського ландшафтного парку «Співоче поле» П'ятого міжнародного фольклорного фестивалю «Країна мрій», до Печерського райуправління міліції м. Києва було доставлено двох журналістів та складено відносно них адміністративні протоколи про нібито скоєні правопорушення. За цим фактом, за участю помічника Міністра, проведено службову перевірку, результати якої засвідчили неправомірність дій працівників міліції. Протоколи про притягнення до адміністративної відповідальності представників засобів масової інформації за непокору працівникам міліції визнано такими, що складено помилково.

Працівникам міліції, які незаконно склали протокол, попереджені про неповну посадову відповідність, а їх керівникам оголошено суворі догани за неналежний контроль за діями підлеглих. Після інциденту начальник столичної міліції Віталій Ярема доручив начальникам районних управлінь внутрішніх справ Києва провести спеціальні інструктажі з особовим складом, щоб унеможливити такі порушення надалі.

Аналогічний випадок мав місце в м. Запоріжжі, де 12 грудня о 22 годині працівниками сектору карного розшуку Хортицького РВ Запорізького міського управління, з причин відсутності при собі документів та для «перевірки причетності до нерозкритих злочинів», до райвідділу були доставлені неповнолітні Є., Г., Л. та ще троє їх друзів. Після безпідставного їх дактилоскопіювання та відеозйомки

для внесення в масив бази даних їх було звільнено. Проте у книзі доставлених та затриманих осіб, а також у журналі реєстрації відвідувачів зазначені особи не були відмічені. Цей факт став підставою для подальшої службової перевірки, ініційованої помічником Міністра.

Недосконалість відомчої звітності, яка орієнтована переважно на кількісні показники при оцінюванні службової діяльності, провокує порушення прав громадян працівниками ОВС, які вимушено йдуть на свідомі порушення та фальсифікують матеріали стосовно нібито зафіксованих випадків непокори працівникам міліції, вчинення дрібного хуліганства тощо. Це надає змогу під час затримання або адміністративного арешту фактично здійснювати додаткове збирання доказів та перевірку причетності затриманих громадян до раніш скоєних та нерозкритих злочинів.

18 червня 2008 р. в Київському РВ м. Полтави у кімнаті для затриманих у неналежних, принижуючих людську гідність умовах перебував М., відносно якого було складено сфальсифікований адміністративний протокол за дрібне хуліганство (лаявся, чіплявся до перехожих), скоєне ним в той час, коли фактично він примусово утримувався в службовому кабінеті працівників карного розшуку.

В жовтні 2008 р. в кімнаті для затриманих Октябрського РВ м. Полтави без з'ясування фактичних обставин скоєних правопорушень, з метою отримання підстав для більш тривалого примусового утримання, утримувався громадянин Б. На підставі складених стосовно нього адміністративних матеріалів про непокору працівникам міліції. Свідки правопорушення Х., Т., Д., П. незаконно були обмежені у праві вільного пересування і також знаходились в кімнаті для затриманих вказаного райвідділу без оформлення будь-яких документів.

11 серпня 2008 р. працівники Диканського РВ Полтавської області спричинили тілесні ушкодження громадянину С. та безпідставно помістили його до ізолятору тимчасового тримання. Наступного дня працівники райвідділу надали затриманому самопал з метою фальсифікації дослідчої перевірки, після чого в присутності понятих офіційно вилучили у нього цей пристрій. Службова перевірка цього факту, проведена відділом внутрішньої безпеки, підтвердила незаконність дій працівників райвідділу. 4 листопада 2008 р. проку-

ратурою Диканського району за виявленим фактом порушена кримінальна справа.

Зазначені правопорушення, виявлені помічником Міністра Стучиловою А.Л., стали причиною притягнення до відповідальності безпосередніх виконавців цих незаконних дій, проте в аналогічних випадках питання має ставитися про необхідність моніторингу та відпрацювання усієї системи управління персоналом підрозділу. Про системність та, нажаль, поширеність таких фактів, свідчать і чисельні звернення громадян зі скаргами на дії працівників міліції.

Протягом 2008 року помічниками Міністра було прийнято більш ніж 200 заявників лише з питань незаконних затримань та арештів. По 193 отриманим зверненням було проведено 187 службових перевірок, в тому числі 56 – відділами внутрішньої безпеки, 99 – Інспекцією з особового складу та по 32 – іншими галузевими службами.

23.07.2008 р. до помічника Міністра Швеця С.П. у Миколаївській області звернулася громадянка В., яка повідомила про те, що її син був незаконно затриманий працівниками ВБНОН. Складені щодо його затримання матеріали заявниці вважала підробленими, оскільки в них вказувалося, що син заявниці був затриманий під час проведення працівниками ВБНОН оперативної закупівлі. Проте саме в цей час затриманий знаходився за межами Миколаївської області. Ініційована перевірка підтвердила справедливість скарги заявниці. Матеріали службової перевірки стали підставою для оправдального вироку суду та винесення 27 грудня 2008 року окремої ухвали на користь потерпілого від незаконних дій працівників ОВС.

07.10.2008 р., в ході моніторингу Новобугського РВ УМВС України в Миколаївській області, під час співбесіди помічника Міністра з затриманим Н. встановлено, що він на протязі 26 годин утримувався в службовому кабінеті співробітників сектору кримінального розшуку без складання будь-яких процесуальних документів. При цьому до затриманого безпідставно застосовувались спецзасоби.

За даним фактом ініційована та проведена службова перевірка, за результатами якої були покарані начальник райвідділу, перший його заступник – начальник кримінальної міліції, заступник начальника – начальник сектору кадрового забезпечення та заступник начальника – начальник штабу.

За схожих обставин в червні 2008 р. в Київському РВ ГУМВС України в Донецькій області на протязі 110 годин незаконно, без будь-якої реєстрації, визначення статусу, був позбавлений волі та зазнав катування громадянин Р.

За результатами перевірки до дисциплінарної відповідальності притягнуті ряд співробітників міліції та керівництво РВ. Матеріали службової перевірки направлені в прокуратуру Київського району м. Донецька.

28 жовтня під час пересадки у м. Дніпропетровську на потяг до м. Маріуполь були затримані за підозрою у незаконному обігу наркотичних засобів громадяни К. та Ч. За відсутності юридично визначених підстав та протоколу, до них були застосовані заходи фізичного впливу та примусове утримування на протязі нічного часу у приміщенні ВБНОН Красногвардійського РВ. При цьому у заявників були відібрані особисті документи та гроші.

19 вересня 2008 року за фактом звернень адміністративно заарештованих осіб Ш., В., С., Ф., М., Ж., Н. проведено перевірку помічником Міністра в Дніпропетровській області Міняйлом В.Л., в ході якої встановлено безпідставність утримання – понад добу – зазначених осіб у приміщенні Томаківського РВ, яке супроводжувалось поганим поводженням, ненаданням їжі та води, порушенням права на захист.

Аналогічні порушення прав громадян стали приводом для оскарження дії працівників міліції Одеської, Сумської, Львівської, Харківської, Житомирської, Івано-Франківської та деяких інших областей.

Особливу увагу помічники Міністра звертають на дотримання прав неповнолітніх, які затримуються за підозрою у скоєнні правопорушень, або злочинів, адже зазначена категорія громадян потребує додаткового захисту.

14 липня 2008 року на першій шпальті газети «Комсомольська правда в Україні» вийшла стаття з назвою «Київські менти викрали підлітка». У цій статті вказувалось, що неповнолітнього громадянина, мешканця міста Запоріжжя, було незаконно заарештовано та доставлено до міста Києва, але згодом його було відпущено. З метою з'ясування достовірності викладених газетою фактів помічники Міністра в м. Києві зустрілись з начальником ЛУ на Південно-За-

хідній залізниці та ініціювали службову перевірку. Було встановлено, що за підозрою в телефонному тероризмі в місті Запоріжжі було затримано двох підлітків та доставлено до міста Києва з метою проведення голосової експертизи. Одного підлітка з самого початку супроводжувала його мати, а іншого було затримано на вулиці, при чому батьки підлітка, не були проінформовані відразу. В результаті проведеної перевірки частково підтвердились факти порушення прав неповнолітнього.

22 грудня 2008 року до помічника Міністра в Миколаївській обл. звернулася громадянка П. з заявою про те, що її неповнолітній син 18.11.1993 р.н. з метою самозахисту вдарив хлопця, який на два роки старший від нього, в результаті чого наніс тілесні ушкодження середньої тяжкості. Стосовно неповнолітнього громадянина П. було порушено кримінальну справу за ознаками ст. 122 ч. 1 КК України. Громадянка П. вважає порушенням права на захист її неповнолітнього сина з огляду на те, що перший допит здійснювався без захисника. На думку заявниці мають місце порушення ст.ст. 437, 438 КК України. У зв'язку з зазначеним зверненням помічником Міністра проведені співбесіди з начальником райвідділу, заступником прокурора району, задіяний захисник, який є кандидатом у члени Громадської ради. В результаті до суду направлено подання щодо звільнення неповнолітнього громадянина П. від кримінальної відповідальності і від покарання внаслідок зміни обстановки відповідно до ст. 7 КПК України.

З метою профілактики цих негативних явищ, підвищення професійного рівня працівників міліції, помічниками Міністра ініційовано та проведено:

- понад 30 навчальних семінарів та тренінгів;
- більше 20 науково-практичних конференцій.

Найбільш активно додаткове навчання працівників підрозділів ОВС було організовано в Дніпропетровській та Львівській областях.

Маючи на меті подальше привернення громадської уваги до питань дотримання працівниками міліції прав людини, працівниками УМДПЛ висвітлювались проблеми, пов'язані із процедурами обмеження свободи під час арешту та затримання у засобах масової інформації. Протягом року з означеної тематики було підготовлено 33 виступи у центральних та регіональних ЗМІ, проведено 28 прес-конференцій та «круглих столів», серед яких окремо слід відзначити:

– «круглий стіл», проведений 14.08.2008 у м. Миколаєві спільно з правозахисною групою «Незалежна адвокація» та членами Громадської ради при УМВС на тему «Забезпечення прав на свободу та особисту недоторканність, здійснення заходів щодо соціальної реабілітації прибулих з місць позбавлення волі»;

– прес-конференцію з місцевими ЗМІ, проведenu 25.07.2008 у м. Тернополі за темою «Правові підстави застосування працівниками міліції тимчасового обмеження прав громадян»;

– прес-конференція для ЗМІ, проведена 09.10.2008 в м. Прилуки (Чернігівська обл.) спільно з працівниками секретаріату Уповноваженого ВР України з прав людини з приводу затримання та смерті у приміщення райвідділу гр. Кунцевського С.М.

На виконання Закону України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією та правоохоронними органами держави», до співпраці при вирішенні проблемних питань та організації службових перевірок залучались представники громадськості, члени міжнародних неурядових правозахисних організацій, працівники іноземних посольств в Україні, та інші зацікавлені особи.

**ОКРЕМА ПОДЯКА ПАРТНЕРАМ УМДПЛ, ЯКІ ДОПОМАГАЛИ
ЗДІЙСНЮВАТИ ЗАХОДИ У ЦІЙ ГАЛУЗІ ДІЯЛЬНОСТІ:**

1. БФ «Салюс» (м. Львів)
2. ВГО «Антикримінальний вибір»
3. ГО «Право і демократія» (м. Львів)
4. ГО «Асоціація безпеки підприємництва та особистості» (м. Львів)
5. ГО «Захист прав громадян» (м. Львів)
6. ГО «Міжнародна амністія»
7. ГО «Міжнародний комітет захисту прав людини» (м. Львів)
8. ГО «Незалежна адвокація» (м. Миколаїв)
9. ГО «Твоє право»
10. Громадянська мережа ОПОРА
11. Житомирське обласне відділення «Міжнародне товариство прав людини» – Українська секція
12. Запорізька правозахисна ліга «Універсал»
13. Запорізьке об'єднання «Громадський захист»

14. Конгрес азербайджанців України
15. Миколаївський фонд «Любисток»
16. Міжнародна благодійна організація «Український освітній центр реформ»
17. Недержавний Інститут права імені Володимира Сташиса (м. Запоріжжя)

**ЗАХОДИ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ЗАПЛАНОВАНІ
НА 2009 РІК:**

1. Спільно з структурними підрозділами Міністерства (Головний штаб, Департамент громадської безпеки, ДБНОН) розробити та внести доповнення до наказів:

– від 18 вересня 1992 р. № 485 «Про заходи щодо подальшого вдосконалення діяльності чергової служби органів внутрішніх справ України»;

– від 20 січня 2005 р. № 60 ДСК «Про затвердження Інструкції про роботу ізоляторів тимчасового тримання органів внутрішніх справ України та Інструкції з організації конвоювання затриманих і взятих під варту осіб в органах внутрішніх справ України».

2. Організувати перегляд критеріїв оцінки роботи органів та підрозділів внутрішніх справ та форми їх державної і відомчої звітності.

3.

Забезпечення права на свободу від катувань та жорстокого поводження

3.1. ЗАХИСТ ВІД ЗАСТОСУВАННЯ КАТУВАНЬ НА СТАДІЇ ДОСУДОВОГО СЛІДСТВА

Заборона катувань і жорстокого поводження була проголошена Генеральною Асамблеєю ООН в ухваленій нею Загальній декларації прав людини 60 років тому. У статті 5 Декларації зазначено: «Ніхто не може бути підданий катуванню або жорстокому, нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню або покаранню». За цей час людська цивілізація створила низку міжнародно-правових інструментів, що передбачають обов'язкові жорсткі стандарти державної політики у цій сфері. Варто відзначити, що Україна є учасницею Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод 1950 року, Міжнародного пакту про громадянські та політичні права 1966 року, Європейської конвенції про запобігання катуванням та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню 1987 року, Конвенції ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання 1988 року та Факультативного протоколу до неї.

З метою імплементації міжнародних стандартів у вітчизняне законодавство Україною було реалізовано низку заходів, а саме скасовано смертну кару, прийнято новий Кримінальний кодекс 2001 року, внесено низку змін в діюче законодавство з метою його гуманізації, зокрема до Кримінально-виконавчого кодексу. Слід відмітити й схвалення Президентом України Концепції реформування кримінальної юстиції.

Викорінення такого ганебного явища, як катування і жорстоке поводження, визначено одним із пріоритетних напрямів у реформуванні правоохоронних органів. На засіданні Національної комісії з верховенства права визначено концептуальні засади державної політики щодо запобігання катуванням та поганому поводженню. Саме з реалізацією Концепції державної політики щодо запобігання катуванням та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню нерозривно пов'язаний проєкт нового Кримінально-процесуального кодексу, прийняття якого дозволить наблизити практику діяльності правоохоронних органів до сучасних світових стандартів.

Та попри значні зусилля держави, МВС України, в подоланні проблеми катувань та поганого поводження, вона й досі залишається невивіршеною.

Відомо, що система МВС є сферою, де ризик катувань та інших форм негідного поводження залишається високим. Це значною мірою зумовлюється всією системою кримінального судочинства та доказування, яке головним чином будується на зізнанні обвинуваченого у вчиненні злочину. Оцінка роботи працівників органів дізнання та розслідування за «показниками розкриття злочинів» спонукає їх до використання будь-яких засобів для досягнення адміністративно встановлених показників. Подолання такої практики вимагає системних заходів та докорінної зміни підходів у багатьох сферах оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ.

Відповідно до Положення про управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності органів внутрішніх справ запобігання катуванням та жорстокому поводженню є одним з пріоритетних напрямків роботи Управління.

В рамках діяльності Управління в сфері протидії катуванням та жорстокому поводженню помічниками Міністра неодноразово здійснювалися особисті виїзди на місце пригоди, ініціювалися службові перевірки, здійснювалися виступи на нарадах та колегіях, було підготовлено низку довідних записок.

Робота із зверненнями громадян

Протягом 2008 року до помічників Міністра під час особистого прийому зі скаргами на жорстоке поводження з боку праців-

ників міліції звернулися **65** осіб. Всього ж помічники Міністра розглянули **90** звернень громадян з питань жорстокого поводження. Слід відмітити, що в якості додаткового джерела отримання інформації про можливі порушення прав людини помічники Міністра активно використовують Інтернет ресурси. Й попри не вирішеність питання щодо законодавчо визначених підстав для реєстрації повідомлень, що надходять через мережу інтернет, за наявності підтверджених відомостей про заявника, застосовується прийом і таких звернень.

За фактами можливого порушення працівниками міліції абсолютної заборони на застосування катувань та інших форм жорстокого поводження помічниками Міністра було ініційовано **119** службових перевірок, з яких **25** було проведено працівниками служби внутрішньої безпеки, **50** – інспекції з особового складу й **44** працівниками інших служб.

Серед опрацьованих помічниками Міністра заяв, що заслуговували безпосереднього втручання та супроводу можна відмітити наступні.

У квітні 2008 року до помічника Міністра в Дніпропетровській області звернувся керуючий Дніпропетровської єпархії УПЦ Іриня з повідомленням про завдання працівниками міліції тілесних ушкоджень середньої тяжкості протоіерею В., його безпідставне затримання та складання відносно нього адміністративного протоколу, а також про побиття та незаконне затримання його дружини громадянки В. Її було затримано на підставі рішення слідчого у зв'язку із розслідуванням кримінальної справи по розкраданню електроенергії. Громадянка В. й до цього неодноразово затримувалася слідчим та працівниками СДСБЕЗ Індустріального РВ Дніпропетровського МУ ГУМВС України в Дніпропетровській області та звільнялася зі слідами тілесних ушкоджень. Згодом рішення про адміністративне затримання та адміністративний арешт протоіерея В., який утримувався в ІТТ було скасовано рішенням Апеляційного Суду. Матеріали службового розслідування за скаргою громадянки В. та за зверненням керуючого Дніпропетровської єпархії УПЦ Іриня на неправомірні дії працівників міліції було направлено до прокуратури Індустріального району. Рішення по суті прийнято не було.

19 травня 2008 року помічником дільничного інспектора Вільнянського РВ ГУМВС України в Запорізькій області Н., за участю дільничного інспектора цього ж відділу внутрішніх справ К., спричинено тілесних ушкоджень громадянину Р., які у сукупності кваліфікувалися як ушкодження середнього ступеню тяжкості. За наслідками перевірки працівника Н. з ОВС звільнено, працівнику К. оголошено догану. Прокуратурою Вільнянського району за цим фактом, не зважаючи на наявні докази відносно зазначених осіб, було відмовлено у порушенні кримінальної справи.

У червні 2008 року до помічника Міністра в Дніпропетровській області звернулися представники Конгресу азербайджанців України та посольства Азербайджанської Республіки в Україні з інформацією про вчинення працівниками карного розшуку П'ятихатського РВ ГУМВС України в Дніпропетровській області тілесних ушкоджень трьом громадянам Азейбарджана під час розслідування кримінальної справи про крадіжку домашньої худоби. Помічник Міністра відразу виїхав на місце пригоди та разом з працівниками СВБ прийняв участь у проведенні службового розслідування. За фактом спричинення тяжких тілесних ушкоджень громадянину Азейбарджана М. було порушено кримінальну справу за ч. 1 ст. 121 КК України. Працівник карного розшуку П'ятихатського РВ ГУМВС України в Дніпропетровській області М., був заарештований. Слідство триває.

12.06.2008 до помічника Міністра в Миколаївській області звернулася громадянка Г. з заявою про те, що 08.03.2008 її 15-ти річний син був затриманий працівниками міліції, та в приміщенні міськвідділу йому нанесені тілесні ушкодження. За зазначеними фактами, за відповідним зверненням помічника Міністра до начальника УМВС було ініційовано проведення службової перевірки. Матеріали службового розслідування направлені в прокуратуру Миколаївської області для прийняття рішення.

18.06.2008 до помічника Міністра в Донецькій області звернулася представники громадської організації з м. Харкова з повідомленням про те, що 12.06.2008 року працівники міліції Київського РВ Донецького МУ ГУМВС України в Донецькій області затримали гр. Р. та весь цей час він перебував в РВ без будь-якої реєстрації, до нього застосовувались незаконні методи дізнання, катування. Помічником Міністра було ініційовано проведення службової пе-

ревірки за участю працівників Головного штабу МВС України. Результати перевірки підтвердили факт незаконного тримання гр. Р. в період з 01.00 13.06.2008 року по 15.00 17.06.2008 року та його побиття. За матеріалами перевірки притягнуті до дисциплінарної відповідальності працівники міліції та керівники РВ. Матеріали перевірки за цими фактами направлені до прокуратури Київського району м. Донецька для прийняття рішення в порядку ст. 97 КПК України.

01.08.2008, на прийом до помічника Міністра Миколаївській області звернувся громадянин Б. з заявою про те, що 20.06.08 в міськвідділі він був підданий жорстокому побиттю працівниками міліції з метою примусу до зізнання у вчиненні злочинів. В результаті тривалого катування та жорстокого поводження він отримав перелом руки та забій нирок. помічника Міністра було ініційовано проведення перевірки за участю працівників центрального апарату СВБ ГУБОЗ МВС. Матеріали направлені в прокуратуру Миколаївської області для прийняття рішення.

03.08.2008 року, на станції Київ-Пасажирський, було затримано двох громадян, яким працівниками лінійного відділу на ст. Київ-Пасажирський було спричинено тілесні ушкодження із застосуванням гайочного ключа та пневматичної зброї. За матеріалами звернення та опрацювання підготовлено та направлено доповідну записку начальникові СВБ ГУБОЗ МВС з визначенням заходів перевірки фактів виключно працівниками центрального апарату за участю працівників УМДПЛ – помічників Міністра по м. Києву. За матеріалами та висновком перевірки прокуратурою міста Києва порушено кримінальну справу, розслідування триває.

25.09.2008 року до помічника Міністра у Полтавській області звернувся гр. С. зі скаргою про застосування до нього та його дружини працівниками Машівського РВ УМВС України в Полтавській області фізичної сили та психологічного тиску з метою змушення дружини до зізнання в скоєнні злочину, передбаченого ст. 185 ККУ. Зізнання було отримано. Проведеною перевіркою працівниками СВБ в Полтавській області було винесено висновок про те, що факти не знайшли свого підтвердження. Завдяки втручання помічника Міністра та її виїзду на місце події разом із працівниками СВБ, перевірки фактів шляхом роздільного детального опитування гр. С. та гр. П.

було зафіксовано повне співпадіння свідчень щодо того, в яких саме кабінетах та при яких обставинах застосовувався силовий вплив до підозрюваної та її чоловіка. Саме наслідки моніторингу ситуації помічником Міністра сприяли тому, що прокуратура порушила кримінальну справу відносно інспектора ПС 1-го взводу БПС Полтавського МУ гр. В. за фактом завдання в Жовтневому РВ тілесних ушкоджень гр. С. у вигляді закритої черепно-мозкової травми, колото-рваної рани анального проходу, множинних забоїв м'яких тканин тіла, нанесених з метою примушування зізнання в скоєнні злочину. Працівника В. Було звільнено з ОВС, проводиться психіатрична експертиза.

09.10.2008 мешканець м. Миргород Полтавської області гр. Х., підозрюваний в скоєнні злочину, передбаченого ст. 185 ККУ, пройшовши лікування та обстеження СМЕ, заявив про його побиття працівниками міліції, та примушення до зізнання у скоєнні злочину в ході досудового слідства. За зазначеним фактом порушена кримінальна справа, проводиться слідство.

В листопаді 2008 року, в приміщенні Шевченківського РВ Запорізького МУ до гр. С. застосовувались незаконні методи ведення слідства. Згідно з результатами проведеного освідчення у нього були виявлені тілесні ушкодження середнього ступеню тяжкості. Перевірку цього факту було доручено провести працівникам СВБ.

В листопаді 2008 року, за інформацією, яка надійшла каналами Інтернет від журналістів «АТН» про незаконні дії співробітників Київського РВ ГУМВС України в Харківській області при затриманні гр. С., помічником Міністра ініційовано службову перевірку. До перевірки залучено фахівців ІОС УКЗ ГУМВС в області. За матеріалами та висновком перевірки, прокуратурою Харківської області порушено кримінальну справу за фактом перевищення владних повноважень працівниками міліції.

19.11.2008 до помічника Міністра в Донецькій області звернулася громадянка Б. з заявою про те, що 16.10.2008 її син був затриманий працівниками міліції Червоногвардійського РВ Макіївського МУ ГУМВС України Донецькій області, та у приміщенні міськвідділу йому були нанесені тілесні ушкодження. Помічником Міністра було ініційоване службове розслідування, матеріали якого були направлені в прокуратуру Донецької області для прийняття рішення.

22.11.2008 до помічника Міністра в Донецькій області звернулася громадянка К. з заявою про те, що 03.11.08 до громадянина М. в Кіровському РВ Донецького МУ ГУМВС в області працівники міліції безпідставно застосували заходи фізичного впливу. Помічником Міністра ініційована та проведена перевірка за участю працівників ІОС та СВБ ГУБОЗ. Матеріали направлені в прокуратуру Кіровського району м. Донецька для прийняття рішення. За результатами проведеного службового розслідування були притягнуті до дисциплінарної відповідальності ОУ ВКМСД старший лейтенант міліції З., ОУ ВКМСД майор міліції К., ОУ ВКМСД майор міліції Ш., начальник РВ підполковник міліції З.

До помічника Міністра в Одеській області звернувся гр. К., який скаржився на незаконне затримання, утримання в приміщенні Хмельницького ВМ Малиновського РВ ОМУ ГУМВС України в Одеській області, а також на застосування відносно нього незаконних методів дізнання (побоїв та психологічного тиску). Матеріали відносно оперуповноважених СКР Хмельницького ВМ Малиновського РВ ОМУ ГУМВС України в Одеській області капітана міліції Б. та ст. лейтенанта міліції Т. спрямовані до прокуратури Малиновського району. За поверховість проведення попередньої перевірки ст. оперуповноваженому ВКР ОМУ ГУМВС України в Одеській обл. майору міліції Т. оголошено догану.

За результатами розгляду скарги громадянки У. на незаконні методи дізнання, що застосовувались працівниками Фрунзенського РВ м. Харкова по відношенню до неї та її чоловіка гр. У. помічником Міністра в Харківській області ініційовано проведення службової перевірки силами СВБ. За результатами перевірки прокуратурою Фрунзенського району порушено кримінальну справу відносно працівників Фрунзенського РВ за ч. 2 ст. 365 ККУ.

У грудні 2008 року, за скаргою громадянки П. про застосування до неї катувань в Орджонікідзевському РВ Харківського МУ помічником Міністра в Харківській області ініційовано проведення службової перевірки. До проведення перевірки були залучені представники неурядових правозахисних організацій та ЗМІ. За матеріалами службової перевірки ІОС УКЗ та 21 відділу СВБ прокуратурою порушено кримінальну справу за фактом перевищення владних повноважень працівниками міліції.

Виявлення фактів катувань та жорстокого поводження під час перевірки служб та підрозділів ОВС

Регулярні відвідування є одним з найбільш дієвих заходів впливу на стан дотримання прав людини в діяльності служб та підрозділів внутрішніх справ та мають значний профілактичний ефект. Відповідно до Положення про Управління помічники Міністра мають право самостійно або спільно з представниками Служби внутрішньої безпеки здійснюють перевірку на закріпленій території органів та підрозділів внутрішніх справ. Крім того, помічники Міністра здійснюють виїзди у складі мобільних груп з моніторингу дотримання конституційних прав і свобод людини в діяльності органів внутрішніх справ. Всього ж протягом 2008 року помічниками міністра було перевірено **625** підрозділів ОВС та здійснено **353** моніторингових візити в складі мобільних.

Слід зазначити, що на первинному етапі становлення та започаткування цієї роботи керівники окремих підрозділів органів внутрішніх справ боляче сприймали такі відвідування й іноді навіть вдавалися до заборони допуску помічників Міністра до приміщень адміністративних будівель. Проте за рік роботи вдалося довести до регіональних керівників органів внутрішніх справ завдання та повноваження працівників Управління, важливість діяльності з моніторингу та захисту прав людини.

В апаратах регіональних управлінь внутрішніх справ в областях існує декілька контролюючих служб, які зобов'язані виявляти недоліки, у тому числі порушення прав громадян. Проте протягом багатьох років такі служби традиційно використовувалися для усунення недоліків щодо показників статистичної звітності, недопущення укриття злочинів від обліку та реєстрації. Вже перші кроки втручання помічників Міністра у стан справ на місцях виявили та дозволили довести керівництву УМВС, ГУМВС неупереджене бачення цілком очевидних та прихованих порушень, думку громадян про організацію роботи міліції.

Так, саме заходами раптового відвідування Красногвардійського РВ м. Дніпропетровська було встановлено факт безпідставного затримання та утримання гр. К. та Ч. , мешканців м. Кривий Ріг , які 28.10.2008 року під час пересадки у м. Дніпропетровську на потяг до м. Маріуполь були затримані за підозрою про наявність у

них наркотичних засобів. Встановлено, що підрозділ БНОН, розташований у підвальному приміщенні житлового будинку поза межами районного відділу міліції. Це утворює умови для уникнення реєстрації черговою частиною фактів доставляння громадян для проведення дізнання та їх подальшого утримання без законодавчо визначених підстав. Помічником Міністра було призначено службову перевірку з вимогою заборонити подальше використання цього приміщення.

19 вересня 2008 року під час перевірки Томаківського РВ помічником Міністра було отримано звернення від 7 адмінзаарештованих осіб щодо порушення їх конституційних прав. Перевіркою було встановлено факт безпідставного утримання зазначених осіб у приміщенні РВ в термін понад добу до фактичного складання протоколу про адміністративне правопорушення. Фактично затримані особи утримувалися в приміщенні, розташованому на третьому поверсі райвідділу, яке відокремлене від решти приміщень металевими дверима з кодовим замком. Також знайшла своє підтвердження інформація щодо поганого поводження з затриманими особами, зокрема щодо ненадання їм їжі та води, а також порушення їх права на захист. За результатами виявлених порушень помічником Міністра було призначено службову перевірку. Проте керівництво ГУМВС фактично усунулося від проведення об'єктивної перевірки та вжиття відповідних заходів реагування. Перевірка була проведена лише формально, її висновки були затверджені начальником РВ, який фактично сприяв порушенню прав громадян.

2.07.2008 року, помічником Міністра в Луганській області здійснено моніторинг забезпечення та дотримання прав людини працівниками Троїцького РВ УМВС України в Луганській області. Під час проведення моніторингу було встановлено, що у кімнаті прийому громадян протягом майже години, знаходився затриманий Д., який був доставлений до РВ за підозрою у вчиненні злочину. Жодних записів у відповідному журналі чергової частини щодо факту його доставки до РВ не було. Незважаючи на це у гр. Д. були зняті відбитки пальців та його було опитано що обставин вчинення злочину. Зі своїми правами він не був ознайомлений. Про ці та інші недоліки, які були виявлені у ході проведення моніторингу Троїцького РВ УМВС України у Луганській області, було повідомлено начальника

цього органу та керівництво УМВСУ в Луганській області. Проведено службу перевірку.

Під час візиту мобільної групи до Київського РВ Харківського МУ 14.11.2008 у кабінеті співробітників було виявлено низку сторонніх предметів, які могли б застосовуватися як знаряддя катувань та жорстокого поводження. Слід відмітити, що всі ці речі було зафіксовано в кабінеті, до якого 18 жовтня 2008 року намагалися привести гр. С., затриманого за підозрою у вчиненні злочину, пов'язаного із незаконним обігом наркотиків. Під час супроводження до кабінету гр. С. вирвався та вистрибнув з вікна 3-го поверху, отримавши тяжкі тілесні ушкодження.

Аналітична та нормотворча робота

За ініціативою Управління було розроблено пропозиції до низки законодавчих та відомчих нормативно-правових актів з метою підвищення стандартів забезпечення прав людини в діяльності органів внутрішніх справ, зокрема захисту від катувань та жорстокого поводження, зокрема:

– підготовлено пропозиції до законопроекту «Про Національний комітет з питань запобігання катуванням та жорстокому поводженню»;

– підготовлено та видано розпорядження МВС України від 30.10.2008 р. № 1188 «Про затвердження Плану заходів на виконання рекомендацій Комісара Ради Європи з прав людини Т. Хаммарберга», яким поміж інших заходів передбачено встановлення в усіх підрозділах органів внутрішніх справ системи відеоспостереження з метою попередження незаконних дій працівників МВС; поширення повноваження мобільних груп для відвідування спецустанов міліції згідно з принципами Факультативного протоколу до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання <http://www.umdpl.info/index.php?id=1225443716>;

– розроблено наказ МВС України від 11.08.2008 № 389 «Про внесення змін до Положення, затвердженого наказом МВС від 31.08.2006 № 894», яким було розширено повноваження мобільних груп з моніторингу дотримання конституційних прав та свобод громадян. Зок-

рема мобільним групам було надано право здійснювати раптові візити до органів та підрозділів внутрішніх справ, в тому числі й у нічний час.

Помічники Міністра приймають активну участь у роботі урядових делегацій, міжвідомчих робочих групах, комісіях, комітетах при розгляді питань, пов'язаних із вдосконаленням державної політики запобіганням катуванням та жорсткому поводженню, серед яких слід відмітити:

– участь у роботі робочих груп при Міністерстві юстиції з питань розробки законопроекту «Про Національний комітет протидії катуванням» та Концепції державної політики запобігання катуванням;

– участь в травні 2008 року заступника керівника Апарату Міністра – радника Міністра Левченко К.Б. у складі офіційної урядової делегації України в представленні Універсального періодичного огляду з прав людини в Раді ООН з прав людини (Женева);

– участь в жовтні 2008 року представника УМДПЛ у складі української делегації у щорічному заході ОБСЄ «Зустріч з питань людського виміру» (Варшава), під час якого він виступив із доповіддю «Заходи МВС України щодо протидії катуванням та жорсткому поводженню»;

– участь 4 листопада 2008 року помічників Міністра в м. Києві у засіданні комітету з прав людини Національної комісії з верховенства права та прав людини, під час якого було обговорено пропозиції до плану дій Кабінету Міністрів України щодо реалізації положень Концепції реформування системи кримінальної юстиції, уведеної в дію Указом Президента України 8 квітня 2008 року.

За всіма фактами жорсткого поводження помічники Міністра складають доповідні записки керівництву Управління та Міністру внутрішніх справ з одночасним повідомленням начальників ГУМВС, УМВС в областях та пропозиціями про призначення службових перевірок. Наведемо деякі приклади.

– Управлінням щомісячно готується звіт Міністру внутрішніх справ щодо стану дотримання прав людини в діяльності органів внутрішніх справ України;

– Помічником Міністра в Донецькій області направлено доповідну записку Міністру про незадовільний стан забезпечення прав людини, незаконні затримання та жорстоке поводження в Київському РВ Донецького МУ ГУМВС України в Донецькій області, а також доповідну записку заступнику Міністра МВС України Вербенському М.Г. про незадовільний стан забезпечення прав людини в ГУМВС України в Донецькій області. За результатами проведення службового розслідування Головним штабом МВС України факти знайшли своє підтвердження. Міністром було призначено комплексну перевірку ГУМВС України в Донецькій області у першому кварталі 2009 року.

– Помічником Міністра в Харківській області підготовлено та направлено до Управління аналітичний звіт щодо результатів моніторингу ситуації у сфері запобігання катуванням та жорстокому поводженню у Харківській області.

– За пропозицією помічника Міністра було підготовлено вказівку УМВС України в Волинській області № 6/121 від 12.06.08 року, яка вимагає здійснення працівниками ІОС УКЗ щотижневого моніторингу ситуації у сфері запобігання катуванню та жорстокому поводженню. Результати моніторингу доповідаються на оперативних нарадах при начальникові УМВС.

Питання заборони катувань та жорстокого поводження неодноразово піднімалися помічниками Міністра під час оперативних нарад та регіональних колегій.

Так, наприклад, 18.07.2008 з ініціативи помічника Міністра, колегією УМВС України в Черкаській області розглянуте питання «Про здійснення відомчого та громадського контролю за дотриманням прав людини в органах внутрішніх справ Черкаської області». До відома керівництва УМВС, начальників галузевих служб та міськрайорганів УМВС доведено інформацію про результати моніторингу стану дотримання прав людини в ОВС області, розглянуто скарги громадян щодо їх побиття співробітниками міліції. Рішенням колегії УМВС України в Черкаській області від 18.07.2008 № 3 КУ/4 начальникам міськрайорганів визначені завдання щодо недопущення застосування до громадян протиправного фізичного насильства, а реалізацію таких заходів визнано одним з пріоритетних напрямків

управлінської діяльності керівників галузевих служб та міськрайвідділів УМВС.

20.10.08 року за ініціативи помічника Міністра на колегії УМВС в Волинській області, було заслуховано звіт заступника начальника, начальника УКЗ УМВС в області «Про стан дотримання законності, вимог службової, транспортної дисципліни та антикорупційного законодавства особовим складом органів та підрозділів внутрішніх справ області». Прийнято відповідне рішення, направлене на здійснення упереджувально – профілактичних заходів по недопущенню надзвичайних подій, порушень прав людини в діяльності ОВС.

21.11.2008 року проведено робочу нараду начальників галузевих Управлінь та самостійних відділів ГУМВС в Донецькій області з питань забезпечення права на свободу від катувань та жорстокого поводження.

25.12.2008 року в Донецькій області проведено робочу розширену нараду помічника Міністра, членів Громадської ради та мобільної групи, правозахисних організацій, ЗМІ з керівництвом УГБ, УКЗ, СВБ, Штабу щодо удосконалення роботи по забезпеченню прав на свободу від катувань та жорстокого поводження.

Серед інших заходів, ініційованих помічниками Міністра варто відмітити запровадження практики роботи комісії ГУМВС в Дніпропетровській області з контролю за станом облікової реєстраційної дисципліни щодо цільової перевірки скарг громадян на побиття, катування, неналежне поводження, які надходять безпосередньо до керівництва галузевих служб, МУ, МВ-РВ у відповідності до наказу від 14.04.2004 № 400 МВС України. За ініціативи помічника Міністра в Полтавській області в кожному МРВ ГУМВС України в Полтавській області розміщено інформацію про права затриманих та заарештованих осіб, контактні телефони помічника міністра задля інформування утримуваних осіб про можливості надання юридичної безоплатної допомоги членами громадської ради. Крім того, за письмовим клопотанням помічника Міністра Полтавським обласним бюро судово-медичної експертизи здійснюється інформування помічника Міністра про факти звернення громадян, постраждалих в результаті катувань, поганого поводження в органах внутрішніх справ, які отримали внаслідок цього тілесні ушкодження.

Інформаційно-просвітницька діяльність

Одним з основних напрямків діяльності помічників Міністра є інформування громадськості про стан дотримання прав та свобод людини в діяльності органів внутрішніх справ. Інформаційно-просвітницька діяльність здійснюється за допомогою прес-конференцій, публікацій в друкованих та електронних ЗМІ, круглих столів, семінарів та конференцій. Крім того, одним з основних джерел інформації про діяльність Управління є веб-сайт www.umdpl.info.

Протягом 2008 року помічниками Міністра було проведено більше 670 інформаційних заходів в ЗМІ (прес-конференції та виступи в ЗМІ, публікації). Серед найбільш вагомих інформаційних заходів в напрямку висвітлення міжнародних та вітчизняних стандартів в сфері протидії катуванням та жорстокому поводженню можна навести наступні:

– 26 червня 2008 року представники УМДПЛ взяли участь у круглому столі присвяченому Дню проти катувань, який було організовано представництвом Європейської комісії в Україні. Під час якого заступник начальника УМДПЛ Белоусов Ю.Л. виступив із доповіддю, присвяченою заходам, які було реалізовано МВС в сфері подолання практики катувань та жорстокого поводження в діяльності ОВС.

– 4 серпня 2008 року помічником Міністра в Рівненській області спільно з представниками Львівської громадської організації «Твоє право» та ГО «Комітет виборців України» було проведено прес-конференцію, головною темою якої була презентація проекту «Зменшення випадків застосування тортур та жорстокого поводження працівниками міліції». Основними напрямками проекту є надання безкоштовної інформаційно-правової допомоги жертвам катувань та поганого поводження через функціонування мережі правозахисних громадських Центрів документування тортур; створення «адвокатського фонду» для безкоштовного захисту прав затриманих осіб; підвищення правової свідомості працівників органів внутрішніх справ та їх обізнаності з міжнародною практикою запобігання випадкам катувань та поганого поводження через цикл навчальних тренінгів. Під час конференції були присутні представники місцевих телеканалів: «Сфера ТВ», ТРК «Рівне – 1», Рівненське державне

телебачення, радіо «Край», «Радіо Трек» та представники друкованих ЗМІ.

– У Тернопільській області 29.07.2008 з місцевими ЗМІ (газети «Вільне життя», «Місто», «РІА», «20 хвилин», «Досьє 02», Національне та обласне радіо, обласне телебачення «ТТБ», «ТВ-4») помічником Міністра було проведено прес-конференцію на тему «Забезпечення права на свободу від катувань та жорстокого поводження».

Протягом року помічниками Міністра було проведено понад **190** тренінгів та семінарів з питань забезпечення прав людини. Особлива увага під час їх проведення зверталася на неприпустимість катувань та жорстокого поводження в діяльності правоохоронних органів. В якості прикладу можна навести наступні.

– 18 липня 2008 року у залі засідань колегії Рівненського УМВС України представниками ГО «Харківський інститут соціальних досліджень» за участю помічника Міністра було проведено навчальний семінар для працівників УГБ, карного розшуку, ВБЗТЛ, ІТТ. Окремо були висвітлені питання про абсолютну заборону катувань в діяльності ОВС.

– У Сумській області 20 червня та 22серпня 2008 року з ініціативи помічника Міністра за участю фахівців-правників Сумської філії ХНУВС для працівників слідства та дізнання міськрайорганів УМВС проведені семінари-тренінги на тему: «Забезпечення людини права на свободу під час досудового слідств» та «Особиста недоторканість людини в діяльності ОВС».

– У вересні-жовтні 2008 року помічником Міністра в Полтавській області проведено два тренінги для працівників міліції та круглий стіл з питань толерантного відношення та недопущення принижуючого поводження.

– В грудні 2008 року було проведено 2 навчальних семінари «Міжнародні стандарти дотримання прав людини працівниками ОВС» для керівного складу ГУМВС у Львівській та Закарпатській областях, а також для заступників міськрайорганів з кадрових питань. Навчання проводив колишній поліцейський, юрист Хельсінського фонду з прав людини Славомир Цибульський. Захід здійснювався в рамках проекту «Зменшення випадків застосування тортур та жорстокого поводження працівниками міліції у Закарпатській, Львівській, Рівненській та Чернівецькій областях», який виконують-

ся благодійною організацією «Твоє право» за фінансової підтримки Європейського Союзу.

– Помічником Міністра в Луганській області проведено низку семінарів для дільничних інспекторів міліції «Демократія в Україні. Протидія незаконному насильству та гендерні проблеми в українському суспільстві» на базі Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Е.О. Дідоренка.

– У Харківській області для проведення занять у системі службової підготовки працівників ГУМВС України в Харківській області було розповсюджено практичний посібник, підготовлений експертами Харківського інституту соціальних досліджень «Мобільні групи з моніторингу дотримання конституційних прав та свобод громадян: на шляху до впровадження національного превентивного механізму з попередження тортур».

3.2. ПОКРАЩЕННЯ УМОВ УТРИМАННЯ В СПЕЦУСТАНОВАХ МІЛІЦІЇ

Приоритетним для УМДПЛ в напрямку забезпечення права на свободу від катувань і жорстокого поводження була діяльність по здійсненню постійних відвідувань спеціальних установ міліції та вжиттю заходів покращення умов утримання осіб, що в них перебували.

Такі вивчення здійснювались помічниками Міністра як під час моніторингових візитів в складі діючих мобільних груп з моніторингу забезпечення прав і свобод людини та громадянина в діяльності ОВС, так і під час особистих відвідувань органів та підрозділів помічниками.

Аналітична та нормотворча робота:

За наслідками проведених вивчень підготовлено та надано керівництву ГУМВС (УМВС) на місцях 50 доповідних про узагальнений аналіз ситуації в спецустановах, виявлені конкретні порушення та недоліки, а також особисті рекомендації щодо вирішення наявних проблем. До УМДПЛ надіслано **6** доповідних щодо загального стану умов утримання в спец установах, наявності системних пору-

шень в них та інформації щодо надзвичайних ситуацій, пов'язаних з проблемами утримання в таких установах.

Питання забезпечення прав та належних умов утримання осіб, що перебувають в спецустановах **46** разів в прямій постановці розглядалось на засіданнях Колегій та оперативних нарад керівників ГУМВС (УМВС). Під час їх роботи здійснено **37** виступів помічниками Міністра.

Крім аналітичної роботи проводились і заходи щодо вдосконалення існуючої нормативно-правової бази в цьому напрямку. Міністру внутрішніх справ направлено **5** доповідних, в яких крім викладення узагальненого аналізу ситуацій з порушенням прав осіб, що перебувають в спец установах міліції надані пропозиції по удосконаленню існуючої нормативно-правової бази. Серед них:

– пропозиція по скасуванню, діючого на сьогодні, Наказу МВС № 384 від 13.07.1996 р. яким затверджено «Положення про приймальники-розподільники для дітей в ОВС» у зв'язку з невідповідністю діючому законодавству в частині підстав та повноважень для начальників міськрайорганів по затриманню дітей до рішення суду та умов їх утримання, що не відповідають міжнародним стандартам (Дніпропетровська обл.). Вже на сьогодні, такий проект Наказу підготовлений та проходить погодження і реєстрацію;

– пропозиція щодо оновлення Наказу МВС № 553-1992 року, яким затверджено «Положення про приймальники-розподільники для осіб затриманих за бродяжництво» в частині приведення його у відповідність діючому законодавству та розгляду можливості передачі їм повноважень Центрів соціальної реабілітації (Волинська область);

– пропозиція щодо внесення змін до Наказу МВС № 552 від 18.09.1992р., що затвердив «Положення про спеціальні приймальники при ОВС для утримання осіб підданих адміністративному арешту» в частині приведення визначених ним умов утримання до діючих міжнародних стандартів. (Херсонська обл.);

– пропозиції про внесення змін до ст. 11 (матеріально-побутове забезпечення і медичне обслуговування осіб, взятих під варту) Закону України «Про попереднє ув'язнення» в частині збільшення норми площі в камері для однієї, окремо взятої під варту особи до 5м² і інше (Житомирська обл.);

Зважаючи, що процес вдосконалення нормативно-правової бази, на національному рівні, є тривалим за часом, помічниками Міністра ВРК така діяльність здійснювалась паралельно на регіональному рівні. Так, за пропозицією помічника Міністра, підтриманою Громадською радою, начальником УМВС України в Сумській області 22.06.2008 року введено в дію Розпорядження № 21/3-1533 щодо запровадження механізму обліку та контролю за викликами «швидкої допомоги» до спецустанов міліції області. Розпорядженням, на базі ІПС «Армор» ВІТ УМВС, розроблена автоматизована система «Громадянин» та додаткові таблиці до статистичної звітності щодобових зведень Чергової частини УМВС. Ця система забезпечує чіткий спосіб обліку, оперативне надання інформації до УМВС та можливість постійного контролю, а в необхідних випадках, призначення проведення службових перевірок щодо причин, які спонукали надання медичної допомоги. На даний час це питання чітко не врегульоване існуючою нормативною базою МВС.

Практично, аналогічним чином вирішено це питання в АР Крим, де введена в дію Вказівка начальника ГУМВС № 88 від 25.12.2008 року.

Врегульовано діяльність та обладнання робочих місць працівників ІТТ Розпорядженням № 3/1979 від 29.09.2008 р. начальника УМВС в Житомирській області.

Робота зі зверненнями громадян

Протягом 2008 року з питань порушення прав та не забезпечення належних умов звернулось на особистий прийом до помічників Міністра ВРК 270 громадян, прийнято 238 звернень громадян з цієї проблем.

Так, у вересні, у м. Севастополь звернулась мати заарештованого Д. інваліда, ВІЛ-хворого 4 ступеня, у зв'язку з відмовою її сину в організації проходження МСЕК. За втручанням помічника Міністра та погодженням цього питання з керівництвом СІЗО, прокуратурою і керівництвом ГУМВС заарештованого Д. вдалось етапувати для проходження ним огляду в МСЕК.

У жовтні, до помічника Міністра у Житомирській області надійшло звернення гр. Ж. з приводу того, що 03.10.2008 р. о 22:30 до ІТТ Богунського РВ викликалась «швидка медична допомога» до її

сина, який знаходився там за підозрою в скоєнні злочину, передбаченого ч. 1 ст. 121 КК України. Після огляду його працівниками «швидкої», відповідно до встановленого діагнозу, було рекомендовано госпіталізувати гр. Ж. до урологічного відділення ТМО № 1 м. Житомира. Проте, працівниками ІТТ вказану рекомендацію не виконано, мотивуючи це відсутністю конвою для охорони затриманого Ж. Після негайного втручання в ситуацію помічника затриманого було, під охороною, госпіталізовано. За результатами проведеної службової перевірки, з цього приводу, до дисциплінарної відповідальності притягнуто три посадових особи.

В цілому, у 2008 році, було ініційовано та призначено 142 службові перевірки, з яких проводились службою ВВБ – 22; ІОС-59; іншими службами – 61.

12% загальної кількості особистих прийомів та письмових звернень громадян так чи інакше стосувались питань порушення прав і умов утримання осіб в спецустановах.

Як вже зазначалося раніше, ефективним засобом вивчення ситуації та впливу на виявлені порушення є особисті відвідування установ помічниками та моніторингові візити мобільних груп, в складі яких знаходились представники правозахисних організацій та члени Громадських рад при ГУМВС (УМВС).

Аналіз таких відвідувань, без сумніву, засвідчує, що протягом 2006-2007 років на виконання рекомендацій ЄКПТ і вимог «Програми по будівництву, реконструкції і ремонту спеціальних установ міліції на 2006 та наступні роки», затвердженої Наказом МВС № 1001 від 15.11.2005 року в регіонах виконано значний обсяг робіт по приведенню їх у відповідність до міжнародних норм.

В той же час, слід відмітити, що така діяльність, була сконцентрована на вирішенні дійсно важливих, але лише декількох проблем. Це підведення водопостачальних та каналізаційних мереж, встановлення санвузлів та умивальників, облаштування окремих спальних місць та вентиляції примусового типу. При цьому, в значній мірі, таке поліпшення на місцях здійснювалось керівниками ОВС самотужки, без достатнього залучення бюджетних коштів, так званим «господарчим способом». Іноді, виконання цих робіт проводилось без наявності проектно-технічно-дозвільної документації та низькому рівні їх якості.

Більшість інших проблемних аспектів по створенню належних умов в спец установах, на жаль, залишалась або ж по заувагою керівників ОВС, а бо ж відсутністю можливості, на їх рівні, позитивного вирішення.

Моніторингом спецустанов, що був здійснений протягом 2008 року виявлено порушень:

- ◆ технічно-будівельного характеру – 116;
- ◆ медично-санітарного – 61;
- ◆ належної забезпеченості необхідним – 48;
- ◆ нормативно-правового характеру – 42;
- ◆ організаційного – 41.

Серед порушень з ознаками системності, слід зазначити:

1. Перевищення 10-денного терміну утримання та ліміту наповнення в ІТТ. Відповідно до вимог ст. 155 КПК України утримання взятих під варту осіб в ІТТ не може перевищувати трьох діб. Якщо доставка ув'язненого у СІЗО в цей термін не можлива через віддаленість, або відсутність належних шляхів сполучення – вони можуть перебувати до 10 діб. В більшості, такі порушення відбуваються з причини того, що судами встановлюються терміни, в проміжок часу яких, не можливе конвоювання з ІТТ до СІЗО, а потім навпаки в ІТТ до встановленого терміну.

Так, у липні 2008 року, за отриманою інформацією щодо прояву колективної непокори в ІТТ Нікопольського МВ ГУМВС в Дніпропетровській області помічником вивчено ситуацію та проведено відповідне реагування. Встановлено наявність грубих порушень в частині утримання заарештованих в термін понад 10 діб на вимоги судів; перевищення встановленого ліміту наповнення ІТТ; не надання завчасно медичної допомоги та інше не людське поводження. Вжиті заходи дозволили зняти протидію та непокору заарештованих і усунути грубі порушення умов утримання в ІТТ. За результатами проведеної службової перевірки до дисциплінарної відповідальності притягнуто 8 посадових осіб.

2. Недотримання встановленого порядку по камерного розміщення осіб, відповідно їх категорій. Головною причиною таких порушень є відсутність достатньої кількості приміщень в спец установах.

Під час візиту мобільної групи, в жовтні 2008 року, до ІТТ Феодосійського МВ ГУМВС в АР Крим виявлено, що при встановленому ліміті наповнення 37 осіб – в Ізоляторі утримувалось 39 осіб. Причому, неповнолітні громадяни Д. та Г., затримані за підозрою в скоєнні злочину, в порушення вимог Закону України «Про попереднє ув'язнення» та ст. 155 КПК України перебували в одній камері з дорослими особами, що вже були заарештовані за скоєння тяжкого злочину. За втручанням помічників Міністра порушення було усунуто, а винні посадові особи притягнуті до дисциплінарної відповідальності.

3. Відсутність належних медико-санітарних умов.

Це досить об'ємна категорія порушень, яку слід поділяти на декілька груп:

Перша – це порушення щодо вчасних викликів медичних працівників для надання допомоги, звернення по рекомендаціям спеціалістів про госпіталізацію хворих зі спец установ до лікувальних закладів та питання безперешкодного отримання необхідних для лікування медичних препаратів.

Наявність таких порушень зумовлена виключно відсутністю належної організації діяльності спецстанови, зниженого контролю з боку його керівництва та низької виконавської дисципліни підлеглих.

Друга – незадовільне медико-санітарне облаштування спец установ.

Характерним для цієї групи порушень є відсутність або ж невідповідність встановленим нормам приміщень санпропускників, душових кімнат, кімнат фельдшерів, ізоляторів, кімнат для підігріву їжі, «зелених кімнат», прогулянкових двориків, а також спальних місць для утриманих. В більшості своїй, такі порушення притаманні спец установам, що розміщені в спорудах, які за своїм станом, віком чи плануванням виключають можливість приведення їх до необхідних норм без повноцінної реконструкції та значних фінансових вкладень. В той же час, іноді постає питання доцільності таких витрат, з огляду на термін існування і стан цих споруд.

Так, в листопаді 2008 року мобільною групою, під час моніторингу ІТТ Великописарівського РВ УМВС України в Сумській області, встановлено, що прання постільних речей здійснюється працівниками вдома, без відповідної санобробки. Місце під душ розміщене в

кімнаті для розігріву їжі; санпропускник, дезкамера, кімната фельдшера, кімната для зберігання речей – відсутні і розмістити їх в приміщенні ІТТ досить складно. Сам райвідділ (ІТТ) знаходяться в приміщенні колишнього селищного «Будинку побуту». Керівництво УМВС направлено пропозицію щодо розгляду питання про доцільність функціонування ІТТ.

Третя – незадовільний санітарно-гігієнічний стан самих приміщень у спецустанові.

Перелік цих порушень досить великий і різноманітний за характером. Це і недостатність природного та штучного освітлення, і не здійснення санобробок одягу, постільних речей і приміщень а також дезактивації. Нерегулярне вологе прибирання приміщень. Погане харчування. Незадовільний зовнішній стан приміщень та наявність в них бруду, залишків їжі та інших непотрібних речей. Існування їх зумовлене не тільки негативною поведінкою спецконтингенту, але і безвідповідальним відношенням до цих питань персоналу установи.

Так, 30 жовтня 2008 року, здійснено візит мобільної групи до Маньківського РВ УМВС в Черкаській області. Моніторингом виявлено, що в ІТТ відсутні належні умови утримання осіб: не забезпечується триразове гаряче харчування (сніданок надається разом з обідом), духова кімната не працює, каналізація перебуває в неробочому стані, замість окремих спальних ліжок в камерах встановлені двоспальні настили. Санітарний стан камер та службових приміщень вкрай незадовільний. Бойлер для підігріву води не працює. Відсутня необхідна кількість посуду, аптечка чергового не укомплектована ліками. Санпропускник та дезкамера відсутні і розмістити їх ніде. Про виявлені порушення інформовано керівництво УМВС та запропоновано до розгляду питання призупинення діяльності ІТТ і проведення службової перевірки. Розпорядженням начальника УМВС № 1330 від 05.12.2008 р. функціонування ІТТ Маньківського РВ призупинено до усунення виявлення порушень та недоліків.

Четверта – порушення пов'язані з відсутністю в установах необхідних медико-санітарних та проти епідеміологічних засобів, обладнання та інвентарю.

В першу чергу, це стосується відсутності, або ж не використання бактерицидних (кварцових) опромінювачів, дезкамер та дезроз-

чинів для обробки речей і приміщень. Недостатньої кількості, або ж не комплектності універсальних медичних та аптечок для профілактики ВІЛ-СНІДу, педикульозних укладок і іншого. Внаслідок таких порушень, в приміщеннях установ не забезпечуються необхідні заходи санітарного та протиепідеміологічного характеру, а самі утримані та персонал наражаються на небезпеку інфекційних захворювань.

Так, під час виїзду 28.10.2008 р. в складі мобільної групи до Чугуївського ІТТ встановлено, що елементарні санітарно-гігієнічні норми в спецустанові відсутні, так як і відсутнє для цього необхідне обладнання і інвентар. Саме приміщення ІТТ не відповідає вимогам. Які висуваються до спец установ. Реальна наповнюваність його низька. Керівництву ГУМВС рекомендовано провести комісійне обстеження та прийняти рішення щодо доцільності його функціонування. 30.10.2008 року рішенням керівництва ГУМВС в Харківській області функціонування ІТТ призупинено.

Причинами наявності таких порушень є недопрацювання санітарно-епідеміологічних установ на місцях та рівень фінансово матеріального забезпечення ОВС. На жаль, на сьогодні, таке забезпечення в централізованому порядку, практично, відсутнє.

В цьому ж контексті, слід звернути увагу, на проблему відсутності достатньої кількості фельдшерів у спецустановах. Випадки призначення на ці посади осіб, що не мають відповідного фахового рівня, а по де куди і використання їх не за призначенням.

Тільки у 2008 році не забезпечення належних умов утримання стало однією із причин колективних акцій непокори з боку спец контингенту у Кіровоградській, Дніпропетровській та Полтавській областях. В той же час, тільки з ініціативи помічників Міністра, за встановленням наявності грубих порушень піднято питання, а керівництвом ОВС прийнято рішення про призупинення функціонування 11 спецустанов міліції.

За ініціативою УМДПЛ рішенням розширеного засідання колегії МВС України від 07.08.2008 року було зобов'язано керівників ГУМВС, УМВС України, з метою попередження розповсюдження інфекційних хвороб у спеціальних установах міліції забезпечити проведення закупівлі кварцевих ламп до 01.11.2008 року.

Окремо, слід звернути увагу, на появу негативних тенденцій, пов'язаних зі спец палатами (відділеннями) медичних закладів. В першу чергу, вони пов'язані з активізацією органами місцевого самоврядування процесу скорочення медичних установ, а в свою чергу, і не прогнозованим збільшенням наповнюваності існуючих спец палат (відділень). Нагальний приклад – спроба ліквідування Харківського протитуберкульозного диспансеру, де розміщене спец відділення для лікування хворих, взятих під варту. Без сумніву, потребує змін загальнодержавна Програма протидії захворюванням на туберкульоз у 2007-2011 роках, для реалізації якої МВС не отримує бюджетних коштів і в якій не передбачене питання утримання хворих на туберкульоз в ІТТ та, головне, їх передачі до СІЗО.

Інформаційно-просвітницька діяльність:

Поряд з іншим, УМДПЛ та його працівниками на місцях, систематично здійснювались і заходи інформаційно-просвітницького характеру. Головною метою їх проведення було привернення більш серйозної уваги на цей напрямок діяльності ОВС та існуючі в ньому проблеми як з боку керівників, так і рядових виконавців, а також підвищення їх особистого рівня відповідальності.

Невід'ємною складовою їх, було підвищення професійної підготовки в галузі права та створення належних умов утримання осіб в спец установах в світлі діючого національного та міжнародного законодавства. Протягом 2008 року з ініціативи та за участю помічників Міністра ВРК було проведено 49 семінарів та 6 тренінгів. Головною тематикою були: «Права осіб, що перебувають під вартою», «Умови утримування, якими повинні забезпечуватись ці особи», «Норми діючого національного та міжнародного законодавства в цій галузі та відповідальність за їх порушення».

В більшості своїй, семінари проводились для керівників підрозділів, працівників слідства, ІОС, ВБ, штабу, ІТТ, конвойних підрозділів та інших служб міліції громадської безпеки.

Спеціалістами Лабораторії соціально-психологічної роботи ХНУВС в регіонах проведено 4 семінари та 3 тренінги для членів мобільних груп (як працівників ОВС, так і представників від гро-

мадськості) з питань організації, тактики і методики здійснення моніторингу спец установ міліції.

Так, 25.09.2008р., у м. Херсон проведено семінар для учасників мобільної групи, працівників ВВБ, ІОС, членів Громадської ради на тему: «Механізм моніторингу ІТТ. Методика – тактика».

Механізм забезпечення прав та створення належних умов утримання осіб в спец установах, його проблемні аспекти та заходи що вживаються керівництвом ОВС по усуненню недоліків були предметами 32 проведених прес-конференцій і круглих столів. Участь в них приймали як керівники ОВС, так і представники правозахисних організацій, члени громадських рад і мобільних груп, та представники ЗМІ.

26.11.2008р. у м. Суми за сприянням Сумського Прес-клубу та участю членів Громадської ради і мобільної групи, працівників ОВС, міліції громадської безпеки – відбувся круглий стіл за темою «Мобільні групи як механізм протидії насильству в спец установах. Проблемні аспекти ІТТ». Участь у круглому столі прийняли представники регіональних ЗМІ.

Під час проведення таких заходів розглядались і конкретні надзвичайні події, виявлені порушення і недоліки в спец установах та заходи що вживались керівниками ОВС по їх усуненню і недопущенню в подальшому.

19.09.2008 р. в м. Черкаси, для ЗМІ, проведена прес-конференція за участю керівництва УМВС та представників громадськості «Стан дотримання прав утриманих в ІТТ. Існуючі проблеми».

Діяльність УМДПЛ та його помічників на місцях в напрямку захисту прав та стану утримання осіб в спец установах постійно висвітлювалась в засобах масової інформації.

Протягом 2008 року, з цих питань, мало місце **168** публікацій в регіональних ЗМІ та **12** в національних.

Так, 10.10.2008 р. в газеті «Вечірній Харків» надрукована стаття про відновлення функціонування після капітальної реконструкції Ізолятора тимчасового тримання в м. Богодухові: «...вражає просторість та чистота приміщень, облаштованість кожної камери всім необхідним: від окремого спального місця до санвузла. Дійсно, належні умови для людини, яка судом ще не визнана винною».

28.08.2008 р. в газеті «События» (м. Сімферополь) надрукована стаття «Условия в Крымских изоляторах сравнимы с пытками», в котрій помічником Міністра наданий об'єктивний коментар на заяву представника Уповноваженого ВР з прав людини, з приводу умов утримання в спец установах міліції АР Крим.

Продемонстровано 28 відео сюжетів на місцевих телеканалах та розміщено 27 інформацій в інтернет-виданнях. Слід відмітити, що поряд з позитивною інформацією, систематично надавалась і інформація про виявлені негативні факти та заходи, що вживались по їх усуненню.

Взаємодія з органами виконавчої влади та неурядовими організаціями

Повсякденна діяльність УМДПЛ відбувалась в тісній співпраці з органами виконавчої влади на місцях неурядовими об'єднаннями, міжнародними та регіональними правозахисними і релігійними організаціями. Вони залучались як для вирішення питань, пов'язаних з окремими конкретними випадками, так і поліпшення ситуації в цілому в галузі забезпечення прав та належних умов утримання в спец установах міліції. Систематичне спілкування на місцях здійснювалось з санітарно-епідеміологічними установами, установами Державного департаменту з питань виконання покарань, медичними закладами, представниками Уповноваженого Верховної Ради з прав людини, територіальними прокуратурами, відділами юстиції, опікунськими радами та адміністративними комісіями.

І все ж , найбільш плідною, була спільна діяльність з представниками правозахисних організацій, представлених в складі громадських рад при ГУМВС (УМВС) та мобільних груп.

Помічники Міністра в регіонах, протягом 2008 року, були задіяні в роботі 12 міжвідомчих робочих груп та комісій. Як правило, діяльність їх була пов'язана із вирішенням конкретних, нагальних питань по припиненню або ж, навпаки, відновленню функціонування спец установ, чи розгляду конкретних надзвичайних ситуацій в них. Так, в серпні 2008 року, помічником Міністра з представниками Уповноваженого Верховної Ради з прав людини прийнята

участь у роботі міжвідомчої комісії за фактом надзвичайної події в ІТТ Знаменського МРВ УМВС в Кіровоградській області.

УМДПЛ приймалась участь в роботі дев'яти комітетів та комісій з питань законності та правопорядку місцевих органів влади.

За безпосередньої участі УМДПЛ та за сприянням державних установ, правозахисних і релігійних організацій проводились благодійні заходи щодо покращення умов утримання в спец установах міліції.

В жовтні 2008 року, за сприянням громадської організації «Орден правди» та релігійних організацій Черкаської області придбано 20 бактерицидних опромінювачів ОБП-2-15, які передані Управлінню громадської безпеки УМВС в Черкаській області до спец установ для використання. Фонди бібліотек ІТТ поповнені 20 комплектами релігійної літератури.

З ініціативи помічника Міністра в Чернігівській області в 7 ІТТ, приймальник-розподільник для осіб затриманих за бродяжництво та спец відділення для діагностики та лікування затриманих та взятих під варту осіб хворих на туберкульоз, що відкрито у Чернігівському обласному протитуберкульозному диспансері передана гуманітарна допомога – одяг та засоби гігієни, які були отримані від центру медико-соціальної реабілітації дітей-інвалідів «Відродження» за зверненням членів Громадської ради при УМВС області.

За фінансової підтримки головного управління НБУ в АР Крим придбано та передано оргтехніку до приймальника-розподільника для осіб, затриманих за бродяжництво ГУМВС АР Крим. У листопаді 2008 року з ініціативи помічника Міністра членами Громадської ради при УМВС в Сумській області проведена добродійна акція «Книга в ІТТ», під час якої зібрано близько 300 примірників літератури. Членами Мобільної групи зібрана література, під час візитів в міськрайоргани передається для оновлення та поповнення бібліотек спец установ.

З огляду на викладену проблему, очевидним є те, що поліпшення умов утримання осіб в спец установах міліції і доведення їх до міжнародних стандартів не може бути короткочасною «кампанією» МВС. Вона має бути тривалим і постійним процесом всього суспільства на основі державної Програми із за діянням її відповідних фінансово-матеріальних ресурсів, сконцентрованих зусиль МВС та

всебічного сприяння правозахисних організацій і підтримки інших громадських інституцій.

3.3. ЕФЕКТИВНІСТЬ РОЗСЛІДУВАННЯ ЗАЯВ ТА ПОВІДОМЛЕНЬ ПРО ЖОРСТОКЕ ПОВОДЖЕННЯ

Гарантіями забезпечення права на свободу від катувань та жорстокого поводження є відповідальність держави за «благополуччя» особи, яка перебуває під вартою, а також необхідність проведення ефективного розслідування скарг заявника на застосування до нього «забороненого поводження». При цьому слід зазначити, що ефективність розслідування є одним із «позитивних обов'язків держави», відповідно до статті 3 Європейської Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод, і включає в себе два аспекти: правова система повинна надавати захист від нападів з боку інших осіб і не тільки представників органів держави (ефект *drittwirkung*); процесуальні зобов'язання держави розслідувати факти застосування катувань ефективним чином.

Інша складова поняття «ефективне розслідування» — це ретельність проведення розслідування. Як зазначив Європейський суд з прав людини, зобов'язання провести розслідування не є зобов'язанням досягти певного результату, а зобов'язанням докласти певних зусиль. «Органи влади повинні вжити відповідних заходів, які є в їхньому розпорядженні, щоб зберегти докази, пов'язані з подією, у тому числі отримати свідчення очевидців та експертні висновки», «які нададуть повний і точний опис тілесних ушкоджень та об'єктивний аналіз клінічних даних» (справа *Finucane v. The United Kingdom* judgment of 1 July 2003).

В Україні єдиним засобом порушити кримінальне переслідування проти посадових осіб міліції, які застосували катування, є звернення до прокуратури, що має виняткову компетенцію в розслідуванні даного злочину (стаття 112 КПК України). Будучи органом, відповідальним за проведення розслідування і розгляд звичайних кримінальних справ, саме прокуратура вирішує, чи відкривати справу проти працівників міліції. Такий порядок, на думку Європейського суду, не може забезпечити дотримання принципів ефек-

тивного розгляду скарг заявника на застосування катувань або іншого жорстокого поводження (*Afanasyev v. Ukraine* judgment of April 2005) <http://www.umdpl.info/index.php?id=1223361557>.

Із виступу делегації України на засіданні Комітету ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або принижуючих гідність видів поводження і покарання: «До органів прокуратури протягом 2007 року надійшло 1023 скарги на застосування до них катувань або інших насильницьких дій, в першому півріччі 2008 року – 573. Вивченням змісту розглянутих повідомлень встановлено, що більша частина (приблизно 80%) порушують питання застосування незаконних дій слідства та дізнання. По результатам розгляду в 2008 році було порушено 12 кримінальних справ, за 6 місяців 2008 року – 12».

Відсутність ефективного механізму розгляду повідомлень про застосування тортур та інших насильницьких дій, створює відчуття безкарності в правоохоронців, які вдаються до катувань, та значно сприяє тому, що катування та жорстоке поводження сприймаються багатьма з них не як злочин, а як рутинний елемент практики боротьби зі злочинністю.

Тому розвиток системи цивільного контролю за діяльністю міліції є не тільки вимогою національного законодавства та міжнародних стандартів у галузі прав людини, до яких приєдналася Україна, але й реальним свідченням незворотності процесів демократизації ОВС, розуміння сучасних викликів у сфері правоохоронної діяльності та захисту прав людини.

Залучення до проведення розслідування представників правозахисних організацій, використання ресурсів громадських організацій для захисту прав потерпілих може забезпечити дотримання виконання найважливіших вимог до ефективного розслідування – незалежності тих осіб, які проводять розслідування, від тих, хто може бути відповідальним за події та невідкладності проведення розслідування.

Фактично можна стверджувати, що створення Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС є свідченням намагань керівництва МВС не лише налагодити ефективну систему змішаного (внутрішнього та зовнішнього) контролю за станом дотримання прав людини, але й підвищити ефективність розслідувань

випадків жорстокого поводження та катувань з боку працівників органів внутрішніх справ. Адже помічники Міністра не лише ініціюють проведення відповідними службами перевірок фактів можливих порушень прав людини, а й контролюють хід таких перевірок.

В той час, річний досвід роботи Управління дозволяє підняти питання щодо вдосконалення системи прийняття та розгляду заяв та повідомлень про неправомірні дії працівників міліції. Відповідні пропозиції щодо розгляду заяв та повідомлень про злочини, вчинені працівниками міліції були надані Міністру внутрішніх справ для подальшого реагування.

Перш за все необхідно у найкоротший термін привести у відповідність повноваження Інспекції з особового складу ДКЗ щодо проведення службових розслідувань з цих питань. Склалася практика доручення службових розслідувань саме цьому підрозділу без передачі матеріалів до СВБ ГУБОЗ. Більш того, службові розслідування за аналогічною схемою доручають керівникам галузевих служб без повідомлення внутрішньої безпеки. Таким чином, існують факти, коли звернення та повідомлення розглядаються тією особою, яка сприяла правопорушенню.

Звернення громадян про неправомірні дії працівників органів внутрішніх справ, де вбачаються формальні ознаки злочину щодо катування і жорстокого поводження в порушення вимог Закону України «Про звернення громадян» розглядаються в термін 30 діб та не обліковуються, як злочини, що вчинені або готуються у журналах реєстрації заяв та повідомлень про злочини. Утворюються умови неналежного опрацювання матеріалів та уникнення відповідальності. Як складаються подальші відносини між заявником та міліцією у цих ситуаціях добре відомо. Людина звертається до прокуратури, втрачає віру в справедливість. Навіть, коли за такими фактами матеріали перевірки або службового розслідування вивчає прокуратура, дуже важко встановити дійсні обставини події. Виникає алогічна ситуація де слово міліціонера протидіє заяві громадянина та дійсним обставинам, втрачаються докази за відсутності медичного свідчення, акту СМЕ, тощо.

Розпорядженням Міністра від 30.10.2008 № 1188 «Про затвердження Плану заходів на виконання рекомендацій Комісара Ради Європи з прав людини Т. Хаммарберга « за результатами його офіцій-

ного візиту в Україну, спрямованих на їх практичне втілення передбачається перегляд та розробка нормативно-правової і методичної бази для діяльності підрозділів, що відповідають за розгляд скарг та заяв громадян щодо неправомірних дій працівників правоохоронних органів, з урахуванням вимог чинного законодавства та практики. Нажаль ця робота на місцях просувається дуже повільно, а рекомендації про введення в практику обов'язкової реєстрації у ЖРЗПЗ заяв і повідомлень такої категорії та перевірку їх відповідно до Інструкції, затвердженої наказом МВС від 14.04.2004 № 400 з подальшим направленням матеріалів перевірок до органів прокуратури для прийняття рішення згідно з КПК України не реалізуються.

У переліку проблемних питань залишаються й заходи реагування на звернення громадян про вчинені працівниками міліції правопорушення, коли матеріали дізнання передані у слідчі підрозділи та порушено кримінальну справу. За такими заявами надаються рекомендації щодо звернення до прокуратури та Адміністративного суду. Інших заходів, як інформування керівництва ГУМВС, МВС України та слідчих підрозділів з рекомендаціями про проведення належної перевірки за фактом звернення на теперішній час не передбачено.

З метою підвищення ефективності розслідування випадків жорстокого поводження та катувань в спецустановах міліції й інших підрозділах внутрішніх справ Управління моніторингу дотримання прав людини з 2008 році було ініційовано запровадження статистичної звітності по реєстрації викликів швидкої допомоги до ІТТ, а також до інших підрозділів ОВС. Офіційна статистика щодо кількості викликів в областях узагальнюється та вивчається в Управлінні, а кожний випадок виклику вивчається помічниками під час перевірки райвідділів.

**ЗАХОДИ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ЗАПЛАНОВАНІ
В СФЕРІ ПРОТИДІЇ КАТУВАННЯМ ТА ЖОРСТОКОМУ ПОВОДЖЕННЮ
НА 2009 РІК**

Незважаючи на приділення керівництвом МВС питанню запобігання катувань та жорстокого поводження належної уваги, стан справ

потребує серйозного вдосконалення. В першу чергу це пов'язано з високою латентністю катувань, інших неправомірних дій на стадії досудового слідства, винахідливістю працівників ОВС в застосуванні методів отримання визнання в скоєнні злочину. З метою підвищення ефективності роботи в сфері запобігання катуванням та жорсткому поводженню необхідно:

1. Здійснювати подальше лобіювання, спільно з керівництвом МВС та правозахисними інституціями, рекомендацій по приведенню національного законодавства, регулюючого ці питання, у відповідність з міжнародним, а також прийняття на законодавчому рівні Концепції державної політики щодо протидії катуванням та жорсткому поводженню, та плану дій на її виконання;
2. Розробити низку нормативних документів, які б чітко регламентували порядок роботи із затриманими та заарештованими особами. Забезпечити розміщення та функціонування постійно діючої системи відео спостереження у кімнатах адміністративних будівель, де здійснюється робота з підозрюваними, затриманими, заарештованими та свідками (опитування, допит, утримання);
3. Запровадити практику проведення занять в системі службової підготовки для керівної ланки органів внутрішніх справ, працівників внутрішньої безпеки, управління кадрового забезпечення про міжнародні механізми запобігання катуванням та поганому поводженню, ефективне розслідування заяв та повідомлень про катування з урахуванням практики Європейського суду з прав людини;
4. Активізувати діяльність мобільних груп з прав людини, розширивши кількість моніторів від громадськості задля підвищення частоти відвідувань органів та підрозділів внутрішніх справ;
5. Розробити рекомендації для керівництва МВС України щодо відмови від практики «братських поховань» при виявленні порушень, здійснених окремими працівниками міліції. Така практика призводить до приховування фактів таких порушень керівництвом, яке побоюється покарань за дії своїх підлеглих. Підтримувати політику засудження колег за незаконну

- практику катування і нелюдського поводження. Виключити практику притягнення до відповідальності керівників, які за своєю ініціативою викрили підлеглих у вчиненні таких злочинів;
6. Запровадити практику розгляду звернень громадян за фактами катування і жорстокого поводження відповідно до Інструкції про порядок приймання, реєстрації та розгляду в органах і підрозділах внутрішніх справ України заяв і повідомлень про злочини, що вчинені або готуються, затвердженою наказом МВС України від 14.04.2004 № 400, а всі матеріали перевірок направляти до органів прокуратури для прийняття рішення згідно з КПК України;
 7. Поширити практику надання, при необхідності, безоплатної правової допомоги за фактами катування і жорстокого поводження;
 8. Наділити помічників Міністра повноваженнями безпосередньої участі у службових перевірках за зверненнями громадян на побиття, катування і жорстоке поводження та їх обов'язкове узгодження рішень та висновків таких перевірок;
 9. До складу статистичної звітності щодо основних показників оперативно-службової діяльності органів внутрішніх справ ввести відомості з питань забезпечення прав людини під час дізнання та досудового слідства;
 10. Налагодити практику залучення до вирішення проблем поліпшення умов утримання в спецустановах міліції представників органів влади і місцевого самоврядування, неурядових правозахисних організацій та інших громадських інституцій.

4. | Захист права на приватність

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА НА ПРИВАТНІСТЬ

Право на повагу до приватного і сімейного життя передбачене ст. 8 Конвенції Ради Європи про захист прав людини та основних свобод. Основні аспекти права особи на приватність (інформаційний, тілесний, комунікаційний, територіальний) гарантовані Конституцією України (ч. 1 ст. 19, ч. 2 ст. 28, ст. 30, ст. 31, ст. 32). Відповідно до ст. 64 Конституції України конституційні права і свободи людини і громадянина не можуть бути обмежені, крім випадків, передбачених Конституцією та законами України. Так, передбачається можливість тимчасового обмеження територіального, комунікаційного та інформаційного аспектів права на приватність під час проведення оперативно-розшукової діяльності, дізнання та досудового слідства.

Підстави і порядок здійснення заходів, пов'язаних із зазначеними обмеженнями, можуть здійснюватися лише у суворій відповідності з КПК України, законами України «Про оперативно-розшукову діяльність», «Про міліцію», «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю».

Обмеження вказаного конституційного права під час проведення оперативно-розшукової діяльності, дізнання та досудового слідства можливе лише за вмотивованим рішенням суду (крім випадку, передбаченого ч. 3 ст. 30 Конституції України) і носять винятковий та тимчасовий характер.

Обшук житла чи іншого володіння особи має здійснюватись лише у відповідності до ст. 14-1; ст. 177 КПК України за вмотивованою

постановою судді за винятком невідкладних випадків, пов'язаних з врятуванням життя та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину. У разі невідкладного випадку обшук житла чи іншого володіння має здійснюватися лише у відповідності до ч. 6 ст. 177 КПК України.

Огляд житла чи іншого володіння особи має здійснюватись лише у відповідності до ст. 14-1; ст. 190 КПК України за вмотивованою постановою судді за винятком невідкладних випадків, пов'язаних з врятуванням життя та майна чи з безпосереднім переслідуванням осіб, які підозрюються у вчиненні злочину, а також за письмовою згодою володільця з дотриманням вимог ч. 7 ст. 190 КПК України.

Згідно з Постановою № 2 від 28.03.2008 Пленуму Верховного Суду України під житлом у значенні, що використовується у статтях 177, 178, 190 КПК п.7 ч. 1 ст. 8 Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» треба розуміти:

1) особистий будинок з усіма приміщеннями, які призначені для постійного чи тимчасового проживання в них, а також ті приміщення, які хоча й не призначені для постійного чи тимчасового проживання в них, але є складовою будинку;

2) будь-яке житлове приміщення, незалежно від форми власності, яке належить до житлового фонду і використовується для постійного або тимчасового проживання (будинок, квартира в будинку будь-якої форми власності, окрема кімната в квартирі тощо);

3) будь-яке інше приміщення або забудова, які не належать до житлового фонду, але пристосовані для тимчасового проживання (дача, садовий будинок тощо).

Згідно з вимогами ст. 17 Закону України від 23.02.2006 № 3477-IV «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини» відповідно до практики Європейського суду з прав людини поняття «житло» у п. 1 ст. 8 Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод охоплює не лише житло фізичних осіб. Воно може поширюватися на офісні приміщення, які належать фізичним особам, а також офіси юридичних осіб, їх філій та інші приміщення.

Як «інше володіння» слід розуміти такі об'єкти (природного походження та штучно створені), які за своїми властивостями дають змогу туди проникнути і зберегти або приховати певні предмети

(речі, цінності). Ними можуть бути, зокрема, земельна ділянка, сарай, гараж, інші господарські будівлі та інші будівлі побутового, виробничого та іншого призначення, камера сховища вокзалу (аеропорту), індивідуальний банківський сейф, автомобіль тощо.

З огляду на вищезазначені норми права несанкціоновані проникнення до житла та іншого володіння особи, у тому числі земельних ділянок, сараїв, гаражів, інших господарських будівель, автомобілів у тому числі – з метою вилучення заборонених предметів – є неприпустимими, оскільки такі дії є порушенням права на територіальну приватність.

Неприпустимими є також протиправні акти зняття інформації з мобільних телефонів затриманих, несанкціоновані отримання роздруківок розмов громадян зі стаціонарних телекомунікацій та мереж мобільного зв'язку, оскільки такі дії є порушенням права на комунікаційну приватність. Порушенням права на інформаційну приватність є протиправні збір та використання інформації стосовно особи, у тому числі і стосовно співробітників ОВС.

АНАЛІТИЧНА РОБОТА

Працівниками УМДПЛ з метою мінімізації порушень права на приватність в 2008 році здійснювалась аналітична, нормотворча та практична діяльність, належне реагування на кожний із виявлених випадків таких порушень.

Вивчення стану дотримання права на приватність в діяльності ОВС здійснюється шляхом систематичних аналізів добових зведень, в ході особистих прийомів громадян, розгляду звернень, моніторингу засобів масової інформації, інспектування органів та підрозділів, відвідувань в складі постійно діючих мобільних груп тощо.

В поточному році помічниками Міністра направлялися узагальнена інформація та аналітичні матеріали щодо стану дотримання права на приватність в діяльності ОВС, інформація щодо конкретних випадків порушень права на приватність як керівництву УМВС, ГУМВС так і керівництву МВС України. Таке систематичне інформування щодо фактів безпідставного проникнення до домоволодінь, проведення незаконних обшуків та оглядів, вилучення без належно-

го оформлення документів на нерухоме майно тощо налагоджено у Дніпропетровській, Львівській, Сумській, Харківській, Чернігівській та Черкаській областях.

Позитивним аспектом є також розгляд довідок помічників Міністра на засіданнях колегій та оперативних нарадах ГУМВС, ГУМВС.

Так, 18.07.2008 помічником Міністра Батчаєвим В.К. на засіданні колегії УМВС здійснено доповідь, в якій звернуто увагу на факти проведення дільничними інспекторами міліції незаконних оглядів домоволодінь громадян при вилученні самогону. Рішенням колегії від 18.07.08 № ЗКУ/4 перед начальниками міськрайорганів поставлено завдання у визначені терміни здійснити ряд заходів щодо забезпечення дотримання вимог законодавства при проведенні оглядів та обшуків приміщень, а реалізацію таких заходів визнано одним з пріоритетним напрямком управлінської діяльності начальників галузових служб і міськрайвідділів УМВС.

В листопаді 2008 року помічниками Міністра за вказівкою керівництва МВС у всіх ГУМВС, УМВС на підставі добових зведень здійснювався аналіз стану дотримання права на приватність при проведенні заходів по боротьбі з незаконним обігом зброї, боєприпасів, вибухівки. Узагальнена аналітична довідка з відповідними пропозиціями була спрямована керівництву МВС. Бажаний результат розгляду цієї довідки – організація перевірки викладених фактів силами співробітників центрального апарату міністерства за участі помічників Міністра та перегляд статистичної звітності за результатами оперативно-службової діяльності ОВС, як одного з найбільш вагомих чинників, що можуть спонукати працівників ОВС до порушень права на приватність.

РОЗГЛЯД СКАРГ ТА ЗАЯВ ГРОМАДЯН

За звітний період на особистих прийомах помічниками Міністра був прийнятий 51 громадянин з питань порушення права на приватність, від яких було прийнято для подальшого розгляду 44 звернення. Найбільша кількість таких звернень була зафіксована у Сумській (16) та Дніпропетровській (11) областях. У більшості випадків підставами для заяв громадян були типові порушення їх прав

з боку працівників міліції у вигляді протиправного проникнення у домоволодіння з метою проведення обшуку чи огляду.

Найбільш резонансними були наступні звернення громадян:

- звернення 27.11.08 до помічника Міністра в Дніпропетровській області громадянки В. з заявою на протиправні дії старшого дільничного Новомосковського МВ, який, порушивши її право на інформаційну приватність щодо стану хвороби та безпорадності, намагався незаконно заволодіти її житлом. В результаті проведеного службового розслідування права заявниці були поновлені;*
- звернення 08.09.08 до помічника Міністра в м. Севастополі громадянина С. з заявою на протиправні дії оперуповноваженого карного розшуку Гагарінського РВ, який, порушивши його право на комунікаційну приватність, безпідставно та без дозволу узяв його мобільний телефон, з якого зняв інформацію щодо наявних розмов з абонентами та номерів телефонів абонентів;*
- звернення 28.08.08 до помічника Міністра у Львівській області громадянина Л. з заявою на протиправні дії працівників ДАІ, які, порушуючи його право на територіальну приватність, намагалися здійснити несанкціоноване проникнення до його приватного автомобіля з метою проведення огляду, при цьому відмовляючись скласти протокол про огляд відповідно до ст. 264 КУпАП. Працівниками ДАІ стосовно Л. був застосований сльозогінний газ. В результаті проведеного службового розслідування працівникам ДАІ оголошено сувору догану;*
- звернення до помічника Міністра в Полтавській області громадянки Д. з заявою про незаконне проникнення на територію її господарства та помешкання трьох працівників ОВС Карлівського РВ, проведення несанкціонованого обшуку та спілкування з нею в грубій, образливій формі. Попереднє звернення з цього приводу до керівництва РВ було оставлене поза увагою. В результаті проведеного службового розслідування викладені факти підтвердилися, працівники ОВС притягнуті до дисциплінарної відповідальності.*

Жодне із звернень громадян не було залишене поза увагою, у разі підтвердження фактів, викладених у зверненнях, порушені права заявників були поновлені. В цілому за фактами порушень права на приватність, викладеними в зверненнях громадян, помічниками Міністра ініційоване 33 службових розслідування (Дніпропет-

ровськ – 5, Житомир – 2, Київська обл.- 2, Львів – 3, Миколаїв – 4, Полтава – 1, Суми – 15, Тернопіль – 1).

6 розслідувань було проведено працівниками Служби внутрішньої безпеки, 14 розслідувань проведено силами Інспекції з особового складу, 18 розслідувань – працівниками інших служб.

ІНСПЕКЦІЙНА ДІЯЛЬНІСТЬ

З метою виявлення фактів порушень права на приватність в якості інспекційної роботи помічниками Міністра перевірено 76 підрозділів ОВС. Найбільша кількість перевірених підрозділів припадає на Львівську область – 29 підрозділів, Сумську область – 16, Миколаївську область – 15, Черкаську область – 11. Під час інспектувань також виявлено ряд характерних порушень.

Так, при проведенні перевірки помічником Міністра в Сумській області Гемою Л.О. було встановлено, що 06.10.2008 дільничний Кролевецького РВ за місцем проживання громадянки О. під час огляду квартири виявив та вилучив 51 патрон калібру 5,6 мм. Наступною службовою перевіркою була встановлена відсутність правових підстав для проникнення в житло громадянки О. та проведення огляду, у зв'язку з чим за даними матеріалами відмовлено в порушенні кримінальної справи.

Помічником Міністра в Черкаській області Батчаєвим В.К. в діяльності Корсунь-Шевченківського РВ були виявлені факти порушення прав громадян при їх притягненні до адміністративної відповідальності за статтею 176 КУпАП (виготовлення, зберігання самогону та апаратів для його вироблення). Так, вилучення самогону у громадян М., П., Т., С. проводилось дільничними інспекторами за відсутності понять, при цьому вказані вище громадяни взагалі не надавали працівникам міліції письмових дозволів на огляд свого житла. За неналежний контроль за діяльністю підлеглих, що призвело до порушення прав громадян на недоторканність житла, начальнику сектору дільничних інспекторів міліції було оголошено сувору догану.

В Хмельницькій області було встановлено, що питання захисту права на приватність розглядалося посадовими особами УМВС стосовно 16 випадків, але жодного разу проведеними перевітками

порушення права на приватність не було виявлено. Такий стан речей викликав обгрунтовані сумніви у зв'язку з низькою результативністю перевірок, а тому помічником Міністра були ініційовані додаткові перевірки.

Помічником Міністра в Дніпропетровській області Мініялом В.Л. запроваджена практика роботи комісії ГУМВС в області з контролю за станом облікової реєстраційної дисципліни щодо цільової перевірки скарг громадян на незаконні огляди, обшуки, незаконне проникнення у володіння особи, несанкціоноване прослуховування телефонів, тощо, які надходять безпосередньо до керівництва галузевих служб та підрозділів у відповідності до наказу від 14.04.2004 № 400 МВС України.

Помічником Міністра в Миколаївській області Швецом С.П. ініційоване проведення аналітичної роботи щодо стану дотримання права на приватність при здійсненні органами та підрозділами заходів по боротьбі з незаконним обігом зброї, боєприпасів та вибухівки, наркотичних засобів, фальсифікованої та контрафактної продукції.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ТРЕНІНГІВ І СЕМІНАРІВ

З метою більш повного розуміння необхідності дотримання права людини на приватність в повсякденній діяльності ОВС за участі помічників Міністра проводилися семінари та тренінги. Так 11 листопада для начальників підрозділів міліції громадської безпеки, служби дільничних інспекторів, відділів ДАІ УМВС України в Чернігівській області проведена кушова семінар-нарада з питань протидії незаконним оглядам та обшукам.

З метою забезпечення прозорості щодо стану дотримання права на приватність в діяльності ОВС за участі помічників Міністра проводилися прес-конференції, наукові конференції, «круглі столи», серед яких слід виділити:

— науково-практична конференція у м. Львів 14.11.2008 на тему «Право на приватність: тенденції та перспективи», організована спільно з Громадською мережею «ОПОРА» та Львівським державним університетом внутрішніх справ. По результатах конференції видана книга: «Забезпечення права на приватність»;

– 25.07.2008 прес-конференція в м. Тернопіль з місцевими каналами ТТБ, ТВ-4 на тему «Правові підстави застосування працівниками міліції тимчасового обмеження прав громадян».

Стан дотримання права людини на приватність, діяльність УМДПЛ в цьому напрямку систематично висвітлювався з засобів масової інформації:

– в регіональній газеті Запорізької області «Наше время плюс» помічником Міністра опубліковані матеріали про шахрайське заволодіння житлом одиноких пенсіонерів, надані рекомендації щодо уникнення таких ситуацій;

– в регіональному журналі Миколаївської області «Николаев за неделю» двічі друкувалися інтерв'ю помічника Міністра на теми, що стосуються захисту права на приватність;

– в жовтні 2008 року помічником Міністра в Полтавській області спільно з правозахисниками-членами громадської ради в прямому ефірі на ТРК «Лтава» обговорювались питання забезпечення права на приватність та практичні рекомендації, як уникнути порушень цього права з боку працівників міліції;

– в Черкаській обласній газеті «Вечірні Черкаси» від 17.12.2008 у рубриці «Консультант» розміщено допис «Свої права знай і сам себе захищай», у якому помічником Міністра роз'яснюється громадянам їх право на недоторканість житла, окремі права при адміністративному затриманні та надаються практичні рекомендації, як уникнути порушень цих прав з боку працівників міліції.

**ОКРЕМА ПОДЯКА ПАРТНЕРАМ УМДПЛ, ЯКІ ДОПОМАГАЛИ
ЗДІЙСНЮВАТИ ЗАХОДИ У ЦІЙ ГАЛУЗІ ДІЯЛЬНОСТІ:**

1. ГО «Твоє право» (м. Львів)
2. ГО «Міжнародна Амністія»
3. Громадянська мережа ОПОРА
4. ГО «Право і демократія» (м. Львів)
5. ГО «Захист прав громадян» (м. Львів)
6. ГО «Міжнародний комітет захисту прав людини»
7. ГО «Асоціація безпеки підприємництва та особистості» (м. Львів)
8. БФ «Салюс» (м. Львів)

9. Миколаївський фонд «Любисток»
10. «Незалежна соціальна адвокація» (м. Миколаїв)
11. Всеукраїнська громадська організація «Антикримінальний вибір»
12. Громадське бюро «Правозахист» (м. Суми)

ЗАХОДИ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ЗАПЛАНОВАНІ НА 2009 РІК

1. Продовжити аналітичну роботу щодо стану дотримання права на приватність при здійсненні підрозділами ОВС заходів по боротьбі з незаконним обігом зброї, боєприпасів та вибухівки, наркотичних засобів, фальсифікованої та контрафактної продукції. За результатами аналізу ініціювати залучення співробітників центрального апарату МВС до перевірки фактів, які свідчать про можливе порушення права на приватність (незаконний огляд, незаконний обшук, незаконне проникнення в володіння особи, тощо). Ініціювати розгляд результатів перевірки на засіданнях громадської ради при МВС та на колегії МВС України.
2. Ініціювати перегляд статистичної звітності за результатами оперативно-службової діяльності ОВС як одного з основних чинників, який спонукає працівників ОВС до порушення прав громадян.
3. Ініціювати розробку нормативно-правових актів ОВС із забезпечення належного контролю за дотриманням права на приватність з боку працівників ОВС.
4. Ініціювати проведення робочих зустрічей з представниками прокуратури та суду з метою посилення нагляду за дотриманням права на приватність та їх відповідного реагування у випадках порушень цього права.
5. З метою виявлення системних порушень права на приватність та запобігання таким порушенням залучати до співпраці неурядові організації, які опікуються правами людини.

5. | **Забезпечення права на мирні зібрання**

Право на свободу мирних зібрань являється невід'ємним правом кожної людини, а також є невід'ємною умовою при реалізації інших прав і свобод людини, наприклад свободи вираження поглядів та реалізації політичних прав. Воно вважається одним з основ розвитку демократичного суспільства, в якому можуть мирно співіснувати групи з різними поглядами, нормами поведінки або принципами.

Для забезпечення свободи мирних зібрань Україна підтримала та приєдналася до низки **міжнародних правових документів**, серед них:

– *Загальна декларація прав людини (ст. 20):*

1. Кожна людина має право на свободу мирних зібрань і асоціацій.

– *Міжнародний пакт про громадянські та політичні права (ст. 21):* Визнається право на мирні зібрання. Користування цим правом не підлягає ніяким обмеженням, крім тих, які накладаються у відповідності до закону і які потрібні в демократичному суспільстві в інтересах державної чи громадської безпеки, громадського порядку, охорони здоров'я і моральності населення чи захисту прав і свобод інших осіб.

– *Європейська Конвенція про захист прав людини та основних свобод (ст. 11):*

1. Кожен має право на свободу мирних зборів і на свободу об'єднання з іншими, включаючи право створювати професійні союзи і вступати до таких для захисту своїх інтересів.

2. Здійснення цих прав не підлягає ніяким обмеженням, крім тих, які передбачені законом і необхідні в демократичному суспільстві в інтересах національної безпеки і громадського порядку, в цілях запобігання безладам і злочинам, для охорони здоров'я і моральності чи

захисту прав і свобод інших осіб. Ця стаття не перешкоджає уведенню законних обмежень на здійснення цих прав особами, що входять до складу збройних сил, поліції чи адміністративних органів держав.

Перелічені документи не тільки зобов'язують державу гарантувати свободу мирних зібрань — не втручатись в право на його реалізацію, але і покладають на неї позитивний обов'язок у забезпеченні права кожному на реалізацію цього права.

У звітах та спеціальних доповідях, присвячених питанням дотримання прав і основоположних свобод, міжнародні інституції (*Рада з прав людини ООН, Бюро по демократичним інституціям і правам людини ОБСЄ, Рада Європи і Європейська комісія*) зазначають, що право на мирні зібрання являється одним з основоположних, природних прав і відіграє важливу роль в політичному і соціальному житті кожної держави.

Європейський суд з прав людини також неодноразово в своїх рішеннях підкреслював особливу важливість дотримання права на мирні зібрання і обов'язок держав-учасниць конвенції в деяких випадках здійснювати певні позитивні дії на їх забезпечення. Держава, по-можливості, має утримуватись від втручання в реалізацію права на свободу мирних зібрань, але задля забезпечення більш ефективної свободи проведення зборів і демонстрацій дотримання тільки негативного права може бути недостатнім і привести до його порушення. Наприклад, кожна демонстрація може зустріти опір з боку тих, хто має протилежні погляди на ідеї, ніж у її організаторів. При цьому до учасників мирних демонстрацій з боку їх опонентів може бути застосовано фізичне насилля.

Тому органи державної влади повинні запобігати можливим протистоянням та припиняти будь-які протиправні прояви у разі їх виникнення. У більшій мірі за це відповідають правоохоронні органи і саме на них покладено позитивний обов'язок у забезпеченні права на мирні зібрання.

НОРМАТИВНА БАЗА, ЩО РЕГЛАМЕНТУЄ ПРОВЕДЕННЯ МИРНИХ ЗІБРАНЬ В УКРАЇНІ

Свобода мирних зібрань має бути забезпечена на законодавчому рівні, але на сьогоднішній день в Україні не прийнято закон, який

врегулює це питання. Відсутність такого закону не дає змоги у повному обсязі врегулювати право на мирні зібрання.

До основних нормативно-правових актів, що регламентують проведення мирних зібрань в Україні відносяться:

**1. Нормативно-правові акти,
що гарантують реалізацію цього права:**

– Конституція України (ст. 39):

Громадяни мають право збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, про проведення яких завчасно сповіщаються органи виконавчої влади чи органи місцевого самоврядування.

Обмеження щодо реалізації цього права може встановлюватися судом відповідно до закону і лише в інтересах національної безпеки та громадського порядку – з метою запобігання заворушенням чи злочинам, для охорони здоров'я населення або захисту прав і свобод інших людей.

Конституційний Суд України в своєму рішенні № 4-рп/2001 від 19 квітня 2001 року (справа щодо завчасного сповіщення про мирні зібрання) роз'яснив, що «право громадян збиратися мирно, без зброї і проводити збори, мітинги, походи і демонстрації, закріплене в статті 39 Конституції України, є їх невідчужуваним і непорушним правом, гарантованим Основним Законом України. Це право є однією з конституційних гарантій права громадянина на свободу свого світогляду і віросповідання, думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань, на використання і поширення інформації усно, письмово або в інший спосіб – на свій вибір, права на вільний розвиток своєї особистості тощо... Визначення конкретних строків завчасного сповіщення з урахуванням особливостей форм мирних зібрань, їх масовості, місця, часу проведення тощо є предметом законодавчого регулювання».

**2. Нормативно-правові акти,
які врегульовують питання щодо обмеження
реалізації права на мирні зібрання в судовому порядку:**

– Кодекс адміністративного судочинства України:

ст. 182. Особливості провадження у справах за адміністративними позовами суб'єктів владних повноважень про обмеження щодо реалізації права на мирні зібрання.

ст. 183. Особливості провадження у справах за адміністративними позовами про усунення обмежень у реалізації права на мирні зібрання.

3. Нормативно-правові акти, що врегульовують питання відповідальності за порушення громадського порядку та інші протиправні діяння при проведенні мирних зібрань:

– *Кодекс України про адміністративні правопорушення:*

ст. 185-1. Порушення порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій.

ст. 185-2. Створення умов для організації і проведення з порушенням встановленого порядку зборів, мітингів, вуличних походів або демонстрацій.

– *Кримінальний кодекс України:*

ст. 170. Перешкоджання законній діяльності професійних спілок, політичних партій, громадських організацій.

ст. 279. Блокування транспортних комунікацій, а також захоплення транспортного підприємства.

ст. 293. Групове порушення громадського порядку.

ст. 294. Масові заворушення.

ст. 295. Заклики до вчинення дій, що загрожують громадському порядку.

ст. 340. Незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій.

4. Нормативно-правові акти центральних органів виконавчої влади, що врегульовують питання організації та проведення масових заходів:

– *Постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1998 р. № 2025* «Про порядок підготовки спортивних споруд та інших спеціально відведених місць для проведення масових спортивних та культурно-видовищних заходів».

– *Постанова Кабінету Міністрів України від 29 червня 2004 р. № 823* «Про затвердження Порядку організації робіт із забезпечення громадського порядку та безпеки під час проведення футбольних матчів».

5. Відомчі інструкції МВС:

– *Розпорядження МВС України від 11.06.2005 р. № 484* «Про забезпечення охорони громадського порядку й безпеки громадян під час підготовки та проведення масових заходів».

– *Розпорядження МВС України від 20.12.2005 р. № 1025* «Про забезпечення громадського порядку та безпеки під час проведення футбольних матчів, інших масових спортивних заходів».

АНАЛІТИЧНА ТА НОРМОТВОРЧА РОБОТА УМДПЛ

З метою вдосконалення нормативно-правової бази та покращення ситуації із забезпеченням права на мирні зібрання з боку органів внутрішніх справ України помічниками Міністра було напрацьовано та підготовлено ряд рекомендацій та доповідних записок. Наведемо деякі приклади.

З початку 2008 року по місту Києву збільшилась кількість конфліктів між забудовниками та пікетувальниками з числа мешканців прилеглих до будмайданчиків будинків. При цьому, нерідко мирні пікети переростали в прямі зіткнення, під час яких учасники конфлікту отримували різного ступеню тілесні ушкодження, учинялася шкода майну та навколишньому середовищу. За ініціативи членів громадської ради при ГУМВС в м. Києві, за участю помічників Міністра, були проведені зустрічі членів ініціативних груп, протестуючих проти забудов в різних районах міста, з керівництвом ГУМВС. Результатом зустрічей стала розробка та впровадження апаратом ГУМВС в м. Києві спеціальних методичних рекомендацій щодо дій працівників міліції під час виникнення конфліктних ситуацій в місцях будівництва.

З метою поліпшення ситуації, налагодження взаємодії між працівниками міліції, громадянами та забудовниками з питань законного вирішення зазначених вище конфліктних ситуацій було підготов-

лено доповідну записку на ім'я Міністра внутрішніх справ України. Було запропоновано розповсюдити по регіонах розроблені ГУ МВС України в м. Києві методичні рекомендації щодо дій працівників міліції під час виникнення конфліктних ситуацій в місцях будівництва, а також доручити Управлінню юридичного забезпечення та Департаменту громадської безпеки МВС України розробити і розповсюдити через дільничних інспекторів міліції спеціальну пам'ятку для населення з роз'ясненням правових методів захисту від можливих неправомірних дій з боку забудовників.

У квітні 2008 року силами Апарату УМВС в Волинській області, за участю помічника Міністра, розроблено та направлено у всі МРВ для використання в службовій діяльності Посібник працівнику служби охорони громадського порядку з організації забезпечення охорони громадського порядку, безпеки та прав громадян під час проведення в населених пунктах області різного роду масових заходів.

Помічником Міністра в Одеській області підготовлено та направлено доповідну керівництву ГУМВС щодо фактичного дотримання прав громадян під час примусового припинення мітингу активістів ПСПУ проти НАТО та військових навчань «Сі Бриз».

В Сумській області помічником Міністра підготовлена доповідна про невідкладні заходи щодо забезпечення права громадян на мирні зібрання та демонстрації, яка розглянута на оперативній нараді керівництва УМВС. Також питання діяльності ОВС області під час виборчих процесів та інших заходів було розглянуто на засіданні Громадської ради.

РОБОТА ЗА ЗВЕРНЕННЯМИ ГРОМАДЯН, РЕАГУВАННЯ НА НАДЗВИЧАЙНІ ПОДІЇ ТА ІНСПЕКЦІЙНА РОБОТА

За даними МВС України протягом 2008 року на території держави відбулося понад **153 тис.** масових заходів, у т.ч. 6,3 тис. – політичної спрямованості, 27,9 – соціально-економічної, 3,7 тис. спортивних, 78 тис. – релігійних, 13,8 тис. – культурно-видовищних. У масових заходах взяло участь понад **64 млн.** осіб. Громадський порядок під час їх проведення забезпечували **940 тис.** працівників органів внутрішніх справ та військовослужбовців внутрішніх військ.

Протягом звітнього періоду працівники УМДПЛ проводили ряд заходів, направлених на зменшення кількості порушень прав людини при проведенні мирних зібрань, серед них: реагування на скарги громадян та публікації в ЗМІ, участь в інспекційній роботі в діяльності ОВС по організації мирних зборів тощо.

З метою недопущення порушень права громадян на мирні зібрання в м. Львові помічник Міністра особисто виїжджав на масові заходи 1.05.08, 9.05.08 (мітинги, організовані КПУ), 11.08.2008, 13.08.2008 (пікетування російського консульства за участю грузинського товариства та політичних партій), 12.08.2008р. (зустріч із грузинським товариством з приводу подій у Грузії та можливих подальших пікетів, роз'яснив про їхні права на мирні зібрання), 20.08.08 (товариський матч із футболу між збірними України та Польщі в рамках підготовки до чемпіонату «Євро-2012»).

6 травня 2008 року у Львівській міській раді проводились громадські слухання. Організатори слухань викликали наряд патрульної служби, оскільки, на їх думку, двоє виступаючих поводити себе грубо. Працівники міліції, які прибули до сесійної зали, вивели цих громадян до виходу із будівлі для з'ясування обставин справи. У результаті на місці події були відібрані пояснення від свідків громадських слухань. Після втручання помічника Міністра цим громадянам було надано право вільно висловлювати свою думку на зборах та продовжувати приймати участь у слуханнях.

В Одеській області помічник Міністра особисто прийняв участь у реагуванні на факт оскарження дій робітників ОВС при примусовому припиненні мітингу активістів ПСПУ проти НАТО та військових навчань «Сі Бриз» 04.07.08. Був присутній на 8 пікетах ПСПУ та КПУ «Проти НАТО» при забезпеченні громадського порядку під час проведення футбольних матчів, що відбувалися в м. Одеса. Брав участь у моніторингу дотримання прав громадян під час проведення мітингів щодо бойових дій в Північній Осетії та Грузії, що відбувалися біля консульських установ Росії та Грузії. Помічником Міністра в Одеській області було прийнято групу представників вкладників КС «Україна», з якими були обговорені умови мирного проведення мітингу перед офісом КС «Україна» в м. Одесі по пров. Маяковського, 7, з метою недопущення можливого протистояння міліції та

учасників мітингу. Протистояння та порушень громадського правопорядку допущено не було.

В Севастополі помічник Міністра безпосередньо була присутня на пікетах 10, 15 і 25.07.08 біля Ленінського суду і УМВС з приводу події на Графській пристані. За висновком перевірки правоохоронці діяли в межах закону.

Помічник Міністра в Харківській області особисто виїжджав на місце пікетування Генконсульства Російської Федерації 10 та 11 серпня. Порушень громадського порядку з боку пікетувальників, а також неправомірних дій працівників міліції не зафіксовано. Протягом звітного періоду був присутнім при проведенні ще 4-х мирних зібрань.

В Херсоні 13.08.2008 року під час особистого прийому в Генічеському РВ УМВС України в Херсонській області до помічника Міністра звернувся голова соціал-патріотичної асамблеї слов'ян (СПАС) зі скаргою на порушення права на мирні зібрання з боку співробітників міліції. З його слів 22.07.2008 року під час проведення СПАС акції «НАТО-ні!» на території Генічеського порту (Херсонська область) був затриманий голова Полтавської обласної організації політичної партії СПАС гр. Г. Його доставили до Генічеського РВ, протримали в райвідділі декілька годин, потім відпустили. На виявлені помічником Міністра в ході перевірки порушення (затримання Г. без оформлення належних документів і не реєстрація його в журналі доставлених до райвідділу) було вказано керівництву райвідділу. Слід зазначити, що територія Генічеського морського порту є режимним об'єктом з обмеженим доступом, тому формально дії міліції, направлені на заборону перебування на закритій території сторонніх осіб, були законними.

27 серпня 2008 року помічниками Міністра було проведено інспекційну перевірку дотримання прав людини з боку міліції при забезпеченні охорони громадського порядку, а саме під час проведення футбольного матчу між командами Динамо (Київ) та Спартак (Москва). Перевірка показала, що порушень прав людини з боку працівників міліції не було. Всі спроби фанів обох команд спровокувати масові заворушення були професійно припинені підрозділами ОВС, задіяними на охорону громадського порядку під час матчу.

06 вересня 2008 року в м. Львові на стадіоні «Україна» проводився футбольний матч відбіркового турніру Чемпіонату Світу 2010 року між національними збірними командами України та Республіки Білорусь. Під час проведення патрулювання нарядами міліції на підході до стадіону «Україна» в парковій зоні було виявлено групу молодих людей в кількості близько 150 осіб, які поводити себе неадекватно. На вимоги працівників міліції вони не реагували. Через неадекватну та агресивну поведінку вболівальників та фанів, з метою локалізації сутичок та недопущення масових заворушень на стадіоні «Україна» керівництвом було прийняте рішення про затримання даних осіб та недопущення на спортивну споруду, так як останні провокували вболівальників України до вчинення сутичок. В райвідділі м. Львова було доставлено 179 осіб, з них 13 мешканців м. Києва, 1 мешканець м. Львова та 165 громадян Республіки Білорусь. На 8 осіб було складено адміністративні протоколи за ст. 178 КУпАП. Помічником Міністра здійснено моніторинг дій міліції, фактів порушень прав людини не встановлено.

21 вересня 2008 року помічник Міністра взяв участь в інспектуванні дій працівників міліції щодо дотримання прав людини під час масових заходів до дня Миру. Львівський окружний адміністративний суд за позовом Львівської міської ради прийняв рішення про перенесення 21 вересня частини політичних мітингів з пр. Свободи у Львові в інше місце. «Ні – кремлівській чумі!» на вул. Стрийську до монументу Слави; акцію ветеранських організацій Львова за участі представників ЛОК КПУ, присвячену Дню миру – на вул. Пасічну біля Пагорбу Слави, а біля пам'ятника Т.Шевченку дозволив проведення мітингу ВО «Свобода». Порушень прав на свободу мирних зібрань з боку працівників міліції не зафіксовано.

В м. Києві 2 жовтня 2008 року під час чергового протесту проти забудови на вул. Л. Первомайського в Печерському районі м. Києва співробітники приватної охоронної структури побили місцевих мешканців. Пізніше, під час сутички між активістами і охоронцями, що сталася ввечері того самого дня, останні завдали тілесних ушкоджень журналістам, які фіксували те, що відбувалося. За словами свідків, присутні при цьому працівники міліції не вжили заходів щодо припинення протиправних дій. З метою з'ясування обставин в ГУМВС в м. Києві було створено спеціальну комісію. За

результатами службової перевірки, під час якої помічник Міністра особисто зустрічався з потерпілими та свідками зазначених подій, факти бездіяльності працівників міліції повністю підтвердилися. За висновком комісії винних (загалом 10 осіб) притягнуто до суворої дисциплінарної відповідальності. Охорону фірму, працівники якої брали участь у побитті людей, позбавлено ліцензії.

17 жовтня 2008 року в м. Києві було затримано учасників пікетування приміщення за адресою вул. Горького 12-б проти дій місцевої влади, в результаті яких правозахисну організацію було позбавлено цього приміщення. Всіх учасників акції для з'ясування обставин затримали і доставили до Голосіївського РВ ГУМВС в м. Києві, звідки після наданих пояснень відпустили. З огляду на те, що можливо мало місце порушення прав людини з боку працівників міліції, а саме ст. 340 (незаконне перешкоджання проведенню мітингів і демонстрацій), 170 (перешкоджання законній діяльності об'єднань громадян), 171 (перешкоджання професійній діяльності журналістів), 365 (перищення влади або службових повноважень) Кримінального кодексу України, за даним фактом помічником Міністра було ініційовано службову перевірку, яка проводилась працівниками Департаменту громадської безпеки МВС. За висновком перевірки порушень з боку працівників міліції не встановлено.

18 жовтня 2008 року, помічник Міністра виїжджав на надзвичайну подію, яка відбулась в м. Києві під час проведення маршу, присвяченого вшануванню річниці УПА, у якому взяли участь представники ГО «Патріот України», ГО «Українська Націонал-Трудова Партія», Національна Дія «Рід», ГО «Українська Альтернатива», ГО «Січ», Коша Характерного Козацтва, Свято-Андріївського Козачого Куреня. Близько 14-ї години колона представників правих сил чисельністю до 400 осіб почала рухатись від парку Шевченка, намагаючись пройти по Хрещатику. Протягом всієї ходи міліція перекривали всі вулиці, що виводять на вулицю Хрещатик, направляючи ходу тільки в бік Софіївської площі. Навпроти будинку № 33 на вулиці Володимирській кілька груп демонстрантів зробили спробу оминати міліцейський кордон, щоб вулицями Ірининською та Патржинського потрапити до Майдану Незалежності. При цьому в хід пішов газ невідомого походження, кийки, та саморобні дерев'яні щити. Під час цієї спроби від невідомого газу та сутички постраждали

як демонстранти, так і працівники міліції (з боку міліції постраждало 22 працівники міліції, 16 з яких отримали тілесні ушкодження різного ступеню тяжкості). В результаті понад 140 демонстрантів було затримано. За даною подією проведено службову перевірку, за висновком якої було встановлено, що порушень з боку працівників міліції не було.

В Київській області помічник Міністра особисто виїжджав на надзвичайні події в с. Безрадичі – неправомірні дії міліції при забезпеченні громадського порядку під час масових заходів та в м. Біла Церква – бездіяльність Білоцерківського РВ щодо забезпечення громадського порядку на територіях, прилеглих до Піщанського та Шкарівського кар'єрів і по вулиці Леваневського, 150. За результатами ініційованої службової перевірки частина інформації щодо неправомірних дій працівників міліції знайшла своє підтвердження.

В Черкаській області помічник Міністра особисто контролював дії працівників міліції при здійсненні ними охорони громадського порядку під час проведення масових заходів, акцій і демонстрацій, в тому числі :

- 09.06.2008 під час акції протесту акціонерів ЗАТ «Юність» на центральній площі м. Черкаси;
- 07.11.2008 під час демонстрації блоку політичних партій лівої спрямованості на центральній площі м. Черкаси;
- 28.11.2008 під час перекриття центральної вулиці м. Черкаси учасниками акції протесту проти демонтажу пам'ятника В.І. Леніну на центральній площі міста.

Аналіз інформації помічників Міністра про стан забезпечення прав людини на мирні зібрання в діяльності органів внутрішніх справ дозволяє зробити висновок, що **найбільш поширеними порушеннями цього права є наступні:**

- ◆ не реагування з боку міліції на сутички, що виникають під час протистояння між забудовниками та пікетувальниками, які протестують проти незаконного (на їх думку) будівництва;
- ◆ застосування сили і спеціальних засобів проти учасників мирних зборів з боку правоохоронних органів;
- ◆ надмірне застосування сили по відношенню до футбольних болівальників.

Варто відмітити, що результати проведених службових перевірок за фактами порушень прав людини під час мирних зібрань з боку міліції свідчать про те, що працівники міліції не завжди попереджали про свої наміри застосувати заходи фізичного впливу і спеціальних засобів, хоча це прямо передбачено *ст. 12 Закону України «Про міліцію»*.

В більшості випадків на затриманих під час масових заходів громадян працівники міліції склали протоколи за статтями Кодексу України про адміністративні правопорушення, а саме: стаття 185 (злісна непокоря законним вимогам працівників міліції) та стаття 185-1 (порушення порядку організації і проведення зборів, мітингів, вуличних походів і демонстрацій). Також правоохоронці застосовували правові норми статті 279 (блокування транспортних комунікацій) та статті 296 (хуліганство) Кримінального кодексу України.

Проте в більшості випадків до учасників та організаторів зібрань застосовують саме статтю 185 КУАП через те, що довести факт «злісної непокори» працівникам міліції в українських судах значно легше, ніж факт «порушення порядку організації і проведення зборів» — для цього в практиці українських судів достатньо лише свідчень самих працівників міліції.

У той же час не застосовувалась стаття 340 ККУ, яка передбачає покарання за незаконне перешкоджання організації або проведенню зборів, мітингів, походів і демонстрацій з боку службових осіб, а також статей 170 (перешкоджання законній діяльності об'єднань громадян), 171 (перешкоджання професійній діяльності журналістів), 364 (зловживання владою) та 365 (перевищення влади або службових повноважень) Кримінального кодексу України.

ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ УМДПЛ

З метою підвищення стандартів забезпечення права на свободу мирних зібрань помічники Міністра приймають активну участь у проведенні семінарів, тренінгів, прес-конференцій, розміщують інформацію в друкованих та електронних ЗМІ.

22 травня 2008р. помічником Міністра у Львівській області проведено прес-конференцію «Презентація новоствореного Управління

моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС». Поміж інших питань громадськість було проінформовано про вжиті заходи щодо моніторингу та забезпечення дотримання права на свободу мирних зібрань 1 та 9 травня 2008 року. На прес-конференції були присутні представники наступних ЗМІ: Українська правда, Львівський портал, ЗІК, Захід – нет, радіо «Німецька хвиля», ЛТБ, телеканал ЛЮКС, НТА, газети «Експрес», «Львівська газета», газета «24».

23 липня 2008р. у Сумській області для служби ДІМ, патрульної служби міліції помічником Міністра, за сприянням СМОГ «Міський кризовий центр», проведено семінар-тренінг на тему «Забезпечення виборчого права громадян та права на мирні зібрання». Також два – в регіональних ЗМІ на тематику: «Забезпечення ОВС виборчого права громадян та права на мирні зібрання»

4 вересня 2008 року в рамках службової підготовки з особовим складом помічник Міністра в Чернігівській області провела лекцію для особового складу галузевих служб апарату Управління на тему «Стан дотримання прав людини в Україні», а також виступила із доповіддю 9 жовтня на тему «Дотримання прав людини в діяльності спецпідрозділів органів внутрішніх справ» перед особовим складом спецпідрозділу «Беркут». Окрему увагу присутніх було привернуто питанням дотримання прав людини під час проведення масових зібрань громадян та під час виборчих кампаній.

11 вересня 2008 р. за участю помічника Міністра у Львівській області проведено тренінг «Права людини в діяльності ОВС» за підтримки ГО «Міжнародна Амністія в Україні» для 30 працівників підрозділів ОВС. Серед питань тренінгу розглядались і випадки забезпечення свободи мирних зібрань. 13.12.08 – проведено навчальний семінар «Міжнародні стандарти дотримання прав людини працівниками ОВС» для керівного складу ГУМВСУ та заступників міськрайорганів по роботі з персоналом. На заняттях піднімалися питання забезпечення права на свободу мирних зібрань, розглянуті випадки взаємодії ОВС із судовими виконавчими службами під час проведення мирних зібрань. Також, на типових прикладах показано дії міліції у випадках мирних зібрань.

Помічником Міністра в Харківській області під час роботи семінару-тренінгу «Права людини і міліція» для помічників Міністра з прав людини, який проходив в м. Києві, провів сесію, присвячену

дотриманню права громадян на свободу мирних зібрань. 12 серпня у всеукраїнській газеті «24» було надруковано статтю про пікетування в Харкові Генерального консульства Російської Федерації з коментарем помічника Міністра в Харківській області.

В Херсонській області, за ініціативи помічника Міністра та за підтримки ГО «Міжнародна амністія» 18.12.2008, був проведений тренінг для працівників УМВС «Права людини в діяльності працівників міліції». Це перший тренінг з циклу, який складається з 4-х тренінгів, проведення наступних заплановано на 2009 рік. Також, організація «Комітет виборців України», яка є членом громадської ради при УМВС, з лютого 2009 року буде виконувати проект, яким передбачено проведення тренінгів з прав людини для працівників міліції, в тому числі і за тематикою забезпечення права на мирні зібрання.

ЗАХОДИ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ЗАПЛАНОВАНІ НА 2009 РІК

Враховуючи рекомендації, які наданні для органів внутрішніх справ Україні щодо права на свободу мирних зібрань від міжнародних інституцій, які опікуються дотриманням прав людини (Рада з прав людини ООН, Бюро по демократичним інституціям і правам людини ОБСЄ, Рада Європи і Європейська комісія) та правозахисних неурядових організацій (Українська Гельсінська спілка з прав людини, Харківська правозахисна група, Інститут «Республіка») УМДПЛ в наступному році необхідно:

1. Затвердити наказом МВС України та зареєструвати в Міністерстві юстиції України «Методичні рекомендації із забезпечення охорони правопорядку під час проведення масових заходів та акцій»;
2. В разі необхідності створювати комісії в МВС за участю представників громадськості для розслідування інцидентів під час мирних зібрань, що виникли за участю правоохоронних органів. Висновки цих комісій мають бути оприлюднені;
3. Провести навчання працівників спеціальних підрозділів та патрульної служби МВС (Департамент громадської безпеки) з метою підвищення їх професійного рівня щодо організації

та забезпечення громадського порядку при проведенні мирних зібрань, охороні учасників мирних зібрань, підстав і умов використання ними спеціальних засобів і фізичної сили, а також забезпечити незалежний контроль за реалізацією їх повноважень під час проведення мирних зібрань;

4. Моніторинг та контроль виявлених випадків порушень прав людини під час проведення масових заходів;
5. Ініціювати введення теми «Права людини: свобода вираження поглядів та свобода зібрань та об'єднання», під час проведення занять зі службової підготовки, який затверджується МВС;
6. Провести громадське обговорення проблем забезпечення права громадян на мирні зібрання у формі «круглого столу».

6.

Забезпечення права власності (незаконні вилучення майна, автотранс- порту, неповернення майна, вилученого як речовий доказ тощо)

НОРМАТИВНО-ПРАВОВЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Ст. 17 Загальної декларації прав людини зазначає, що «кожна людина має право володіти майном як одноосібно, так і разом з іншими. Ніхто не може бути безпідставно позбавлений свого майна».

Конституція України містить низку положень щодо захисту права власності, зокрема:

– ст. 41 закріплює право кожного громадянина володіти, користуватись і розпоряджатись своєю власністю, результатами своєї інтелектуальної, творчої діяльності. Ніхто не може бути протиправно позбавлений права власності. Обмеження зазначеного права, в частині примусового відчуження об'єктів права власності, може бути застосоване як виняток і лише в умовах воєнного чи надзвичайного стану. Конфіскація майна застосовується виключно за рішення суду у випадках, обсязі та порядку, встановлених законом;

– ст. 56 покладає на державу обов'язок гарантувати право кожному громадянину на відшкодування матеріальної та моральної шкоди, завданої незаконним рішенням, діями чи бездіяльністю органів державної влади, їх посадових і службових осіб при здійсненні ними своїх повноважень.

Захист власності громадян від протиправних посягань є одним з основних завдань української міліції (ст. 1 Закону України «Про міліцію»). В той же час, у передбачених законом випадках право

власності може обмежуватися. Зокрема йдеться про вилучення предметів, матеріальних цінностей і документів які знаходяться у власності, або користуванні юридичних і фізичних осіб, як речових доказів при документуванні злочинів чи адміністративних правопорушень, для забезпечення рішення суду в частині конфіскації майна, а також предметів і документів обіг яких заборонено (пп. 6, 7, 9, 23, 24 ст. 11 Закону України «Про міліцію»).

Відповідно до статті 186 КПК України при обшуку або виїмці можуть бути вилучені лише предмети і документи, які мають значення для справи, а також цінності і майно обвинуваченого або підозрюваного з метою забезпечення цивільного позову або можливої конфіскації майна. Вилученню при обшуку або виїмці підлягають також предмети і документи, які вилучені законом з обігу.

Єдині правила вилучення, обліку та зберігання речових доказів, цінностей та іншого майна, встановлені інструкцією «Про порядок вилучення, обліку, зберігання та передачі речових доказів у кримінальних справах, цінностей та іншого майна органами дізнання, досудового слідства і суду», яку було затверджено спільним наказом МВС України № 5386 від 13.05.2004 р., Державної податкової адміністрації (№ 669/26-00), Верховного суду України (№ 96), Генеральної прокуратури України (№ 05/1-139ОКВ), Служби безпеки України (№ 62960), Державної судової адміністрації (№ 60/04). Інструкцією передбачена персональна відповідальність посадових осіб за збереження речових доказів, цінностей та іншого майна. У разі пошкодження, втрати вилучених речових доказів, цінностей та іншого майна заподіяні їх власникам збитки підлягають відшкодуванню на підставі Положення про застосування Закону України «Про порядок відшкодування шкоди заподіяної громадянину незаконними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду, затвердженого наказами Міністерства юстиції України № 6/5, Генеральної прокуратури України № 3, Міністерства фінансів України № 41 від 04.03.96 р. <http://umdpl.info/index.php?id=1238141604>.

Вилучення речей і документів та затримання транспортних засобів при вчиненні адміністративних правопорушень регламентоване статтями 265, 265-1, 265-2 КУпАП. В зв'язку з прийняттям Постанови Кабінету Міністрів України від 17.12.2008 р. № 1102 «Про затвердження Порядку тимчасового затримання та зберігання транс-

портних засобів на спеціальних майданчиках і стоянках» в статтю ст. 265-2 КУпАП було внесено відповідні зміни.

ДІЯЛЬНІСТЬ ПОМІЧНИКІВ МІНІСТРА ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВА ВЛАСНОСТІ

Протягом 2008 року помічниками Міністра на особистих прийомах здійснено прийом **56** громадян з питань забезпечення права власності, прийнято **38** звернень. По всіх зверненнях помічниками Міністра ініційовані службові перевірки, забезпечено відповідне реагування по забезпеченню права власності і усуненню причин і умов, що цьому сприяло.

До найбільш поширених порушень права власності в діяльності органів внутрішніх справ можна віднести наступні.

1. Протиправне затримання транспортних засобів (до набуття чинності Закону України № 586 від 24.09.2008 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху»).

Протиправність була пов'язана з відсутністю законодавчо визначених підстав для затримання та порядку здійснення затримання, доставки і зберігання транспортних засобів у спеціально відведених місцях. В масштабах держави щорічно затримуються та доставляються на спеціальні майданчики чи стоянки приблизно 500 000 транспортних засоби (ТЗ). Після набуття чинності Закону України № 586 виникла колізія, яка полягає у невідповідності п. 13 Порядку, затвердженого Постановою Кабінету Міністрів України № 1102 від 17.12.2008 положенням Кодексу України про адміністративні правопорушення <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1102-2008-%EF>. Так, зокрема п. 13 зазначеної Постанови передбачає оплатність транспортування і зберігання ТЗ, в той час як частина 5 ст. 265-2 КУпАП забороняє стягнення плати за повернення особи тимчасово затриманого ТЗ.

Наведемо деякі приклади з практики роботи помічників Міністра.

28.08.2008 до помічника Міністра у Миколаївській області звернувся громадянин С. з заявою про те, що працівниками ДАІ про-

типравно затриманий і тривалий час утримується на спеціальному майданчику належний йому мікроавтобус, в результаті чого йому наносяться матеріальні збитки та моральна шкода. Помічником Міністра було ініційовано проведення двох службових перевірок. Проте результати зазначених перевірок не задовольнили ані заявника, ані помічника Міністра, у зв'язку з чим заявником, за участі Помічника Міністра, було підготовлено та направлено адміністративний позов до суду. В результаті судового розгляду було винесено рішення, згідно якого дії працівників ДАІ були визнані протиправними, а УДАІ УМВС зобов'язано сплатити гр. С. 2000 грн. в якості компенсації моральної шкоди.

07.07.2008 на особистому прийомі до помічника Міністра у Черкаській області звернувся гр. М., який повідомив про те, що співробітники Соснівського РВ УМВС незаконно вилучили і утримують на штрафмайданчику райвідділу його автомобіль з металобрухтом. По вказаному факту помічником Міністра спільно з ІОС УКЗ УМВС та ВВБ в Черкаській області було проведено службове розслідування, під час якого встановлено, що 06.06.2008 зазначений автомобіль був зупинений співробітниками ДАІ та направлений до Соснівського РВ УМВС для перевірки наявності документів на металобрухт. Помічник начальника відділу-оперативний черговий чергової частини штабу Соснівського РВ УМВС майор міліції П., не пояснюючи водію причин, прийняв рішення про утримання автомобіля на спецмайданчику при Соснівському РВ УМВС. При цьому автомобіль не був оглянутий, відповідні документи про затримання автомобіля на поміщення його штрафмайданчик оформлені не були. Лише через 3 дні, а саме 09.06.2008 факт доставляння автомобіля з металобрухтом в Соснівський РВ був зафіксований у ЖРЗПЗ райвідділу, при цьому мотиви реєстрації цього факту, як злочину були відсутні. Протягом 7 днів жодної перевірки по факту затримання автомобіля не проводилось і лише 16.06.2008 матеріали по факту затримання автомобіля були направлені до ВДСБЕЗ УМВС. 24.06.2008 працівниками ВДСБЕЗ УМВС було повернуто зазначені матеріали до Соснівського РВ УМВС, оскільки в них не було встановлено ознак скоєння злочину економічної спрямованості. За весь цей час власнику автомобіля не було надано письмової відповіді про причини вилучення автомобіля. За результатами ініційованої помічником

Міністра службової перевірки автомобіль з металобрухтом повернуто власнику, наказом УМВС від 16.07.2008 № 825 оперативному черговому майору міліції П. оголошено сувору догану, начальнику Соснівського РВ УМВС суворо вказано на неналежний контроль за діяльністю підлеглих.

2. Порушення права власності, пов'язані з вилученням при обшуках та виїмках предметів і документів, які всупереч вимогам ст. 186 КПК України, не мають значення для справи, не належать обвинуваченому або підозрюваному і не відносяться до таких, які згідно закону вилученні з обігу.

11.09.2008 до помічника Міністра у Миколаївській області звернулася громадянка Ч. з заявою про те, що під час санкціонованого обшуку у неї вилучене належне їй майно (96 літрів олії, телевизор, 136 пляшок з горілкою «Пшенична», ювелірні вироби тощо). Враховуючи той факт, що зазначене майно не є вилученим з законного з обігу та воно не має жодного відношення до справи, власниця майна звернулася до помічника Міністра із заявою про порушення працівниками міліції її права власності. Помічником Міністра було ініційовано дві службових перевірки, в результаті яких зазначене майно було повернуто власниці.

До помічника начальника УМВС в Хмельницькій області з прав людини звернулася громадянка С. із заявою про неповернення їй в повному обсязі піротехнічних засобів, вилучених під час проведення відпрацювання працівниками ДСБЕЗ Хмельницького МВ УМВС України в області. За результатами ініційованої помічником службової перевірки факт порушення права власності гр. С. з боку працівників міліції підтвердився. Матеріали перевірки було направлено до прокуратури м. Хмельницька, яка порушила кримінальну справу № 19/4638-08 за ознаками злочину, передбаченого п. 1 ст. 185 КК України.

Під час особистого прийому до помічника Міністра у Херсонській області звернувся громадянин М., мешканець Херсона із скаргою на незаконне вилучення автомобіля, документів та посвідчення водія, а також безпідставне затягування термінів розгляду заяви про ДТП, яке мало місце 26.08.2008 р. в Донецькій області. Неодноразові звернення потерпілого до слідчого залишались без реагування. По результатах ініційованої помічником Міністра у Донецькій області

службової перевірки протягом тижня були проведені всі необхідні експертизи й заявнику повернуті всі незаконно вилучені документи.

3. Порушення права власності пов'язані з поверненням вилучених речових доказів, цінностей та іншого майна.

08 жовтня 2008 р. до помічника Міністра у Херсонській області звернулася громадянка В. із скаргою про незаконно виданий слідчим Бердянського МВ УМВС України в області дозвіл на продаж автомобіля «Фольксваген», який було вилучено як речовий доказ по кримінальній справі про ДТП, в наслідок якої загинув її брат. По результатах службової перевірки, ініційованої Помічником Міністра і проведеної ВВБ, підтвердились факти перевищення службових повноважень слідчим в провадженні якого знаходилась кримінальна справа, забезпечено відповідне реагування.

4. Неналежне реагування працівників ОВС на заяви та повідомлення громадян про крадіжки їх особистого майна.

Помічником Міністра у Волинській області при перевірці Луцького МВ УМВС в області, виявлений факт не реєстрації крадіжки зброї СКМ-452 (чеська зброївка) калібру 5.6мм з квартири гр. Х., яка мала місце в ніч з 15 на 16 липня 2008р. Станом на 16.09.08р. інформація про крадіжку зброї в дозвільній системі УГБ УМВС в області на час перевірки була відсутня. За результатами перевірки начальником УМВС України у Волинській області було притягнуто до дисциплінарної відповідальності керівників Луцького МВ.

20.07.08. до Володимир-Волинського МВ звернувся громадянин К. з повідомленням про те, що невідомі особи нанесли йому удар тупим предметом по голові, від чого він втратив свідомість, та забрали у нього мобільний телефон і гроші в сумі 200 грн. Оперуповноважений карного розшуку Р. не вжив заходів щодо розшуку злочинців та знаходження майна потерпілого. Заяву працівник Р. від потерпілого не прийняв, а лише відібрав пояснення, у якому зазначив, що потерпілий сам загубив телефон. Зазначену подію останній зареєстрував в журналі обліку інформації, яка не містить явних ознак злочину. У зв'язку з цим дільничний інспектор міліції О. матеріали по даному факту без проведення перевірки списав до справи за згодою начальника міськвідділу Н. За результатами ініційованої помічником Міністра перевірки працівники міліції були притягнуті до дисциплінарної відповідальності, а за фактом крадіжки мобільного

телефону у гр. К. була порушена кримінальна справа за ознаками скоєння злочину, передбаченого ч. 2 ст. 186 КК України.

Окремо слід відмітити той факт, що значна кількість громадян звертається до помічників Міністра зі скаргами про незгоду з постановами про відмову в порушенні кримінальних справ коли сума збитків не перевищує 657 гр. 50коп. Нажаль, ця проблема виходить поза повноваження органів внутрішніх справ, адже зазначена сума передбачена законодавством. Більш того, з 01.01.09 р. така сума становитиме вже 907 гр. 50коп.

В той же час, законодавчо чітко не визначено процедури оцінки реально завданого збитку. Це, в свою чергу, призводить до зловживань з боку працівників міліції, які в деяких випадках занижують реальну вартість збитків, що, в свою чергу, породжує справедливі невдоволення громадян.

Так, наприклад, 16.10.08 до Октябрського РВ ГУМВС в м. Полтава звернувся громадянин Г. про відкрите заволодіння його майном (металева шафа вагою 500 кг.) шляхом розрізання інструментом чотирьох морських металевих тросів, якими шафа була приварена до гаража заявника та вивезення викраденого за допомогою спільників. За результатами розгляду заяви гр. Г. отримав відмову в порушенні кримінальної справи з тієї причини, що він не зміг визначити вартості викраденої шафи, так як отримав її ще в 2001 році в рахунок заробітної плати й вартості її не пам'ятає. Заявник звернувся до суду, яким начебто виносилось рішення про притягнення осіб які скоїли крадіжку до адміністративної відповідальності, отримав письмову відповідь про те, що такий адміністративний протокол до суду не надходив і рішення судом не приймалося. Після втручання Помічника Міністра у Полтавській області, проведена повторна перевірка заяви, встановлені спільники, опитані свідки і забезпечено відповідне реагування.

Багато громадян звернулися до Помічників Міністра протягом 2008 року із заявами про **порушення їх прав власності на земельні та майнові паї**. Однак, у більшості випадків справи вже знаходилися в судовому розгляді, й відповідно, заявники скаржилися на затягування судового процесу, або ж на незгоду з прийнятими рішеннями. Звернення, в основному, стосувались надання консультативної та практичної допомоги .

**ЗАХОДИ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ЗАПЛАНОВАНІ
В ЦЬОМУ НАПРЯМКУ ДІЯЛЬНОСТІ В 2009 РОЦІ:**

1. При перевірці підрозділів МРВ обов'язково здійснювати моніторинг ситуації щодо дотримання законності вилучення, стану обліку і зберігання речових доказів, цінностей та іншого вилученого майна, а також забезпечення права власності при прийнятті рішень про повернення вилученого майна.
2. Здійснити перевірку дотримання прав громадян, при виконанні підрозділами ДАІ статті 265-2 КУпАП та Постанови Кабінету Міністрів України від 17.12.2008 р. № 1102 «Про затвердження Порядку тимчасового затримання та зберігання транспортних засобів на спеціальних майданчиках і стоянках». При перевірці підрозділів і служб міліції в обов'язковому порядку перевіряти терміни зберігання вилучених транспортних засобів.
3. Організувати і провести в областях з керівниками слідчих підрозділів, дізнання, карного розшуку, боротьби з незаконним обігом наркотиків, підрозділів по боротьбі з економічною злочинністю, ДАІ тренінги щодо дотримання права власності. Тренінги або семінари доцільно провести в комплексі, об'єднавши з іншими напрямками діяльності.

7. | Захист від расизму та дискримінації

СИТУАЦІЯ У СФЕРІ ПРАВОПОРУШЕНЬ, ВЧИНЕНИХ НА ҐРУНТІ РАСОВОЇ НЕТЕРПИМОСТІ

Проблема расизму та ненависницьких злочинів з'явилися в українському суспільстві нещодавно. Зазвичай вона пов'язується із найбільш радикальними проявами расизму – вбивствами та фізичним насильством, іншими злочинами, в основі яких лежить лише одна причина – належність однієї (зазвичай потерпілої) сторони до іншої раси. Одним з перших висловив свою стурбованість щодо рівня ксенофобії в Україні Верховний комісар ООН з питань біженців ще у липні 2001 р., коли біженця з Руанди було забито до смерті поблизу його помешкання у Вінниці.

Упродовж останніх років кількість злочинів, унаслідок яких постраждали іноземні громадяни, збільшилася вдвічі – з 604 у 2002 році до 1178 у 2007 році.

2007 рік – переважну більшість злочинів – 749 (63,5%) учинено відносно громадян держав-учасниць СНД, відповідно 429 (36,4%) – стосовно іноземців з інших країн. Відносно представників африканського континенту було вчинено 25 злочинів, з яких 21 розкрито, що становило 84% розкриття, проти 59,1% у середньому по державі. Стосовно проявів антисемітизму в 2007 році в державі зареєстровано 49 злочинів, учинених відносно осіб єврейської національності, серед яких 7 грабежів, 25 крадіжок, 5 шахрайств та ін.

За ст. 161 (Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної належності або ставлення до релігії) КК України у 2005 році прокуратурою порушено 3 кримінальні справи,

які направлено до суду (Кіровоградська, Черкаська та Чернівецька області). У 2006 році за згаданою статтею порушено 3 кримінальні справи (м. Київ), з них 2 направлено до суду, одну закрито відповідно до п. 2 ст. 6 КПК України. У 2007 році порушено 1 кримінальну справу (м. Одеса), яку 30.05.2007 направлено до суду. У 2008 році було порушено 7 кримінальних справ за статтею 161 КК.

Основною проблемою у сфері протидії расизму та ксенофобії була висока латентність злочинів, вчинених за мотивами расової чи релігійної нетерпимості. До цього додавалися проблеми, пов'язані із недоліками роботи територіальних підрозділів ОВС.

Так, перевіркою Міністерства у червні 2007 року було встановлено, що керівниками обласних управлінь фактично не контролювався стан реагування на інформацію про вчинення злочинів стосовно іноземців. Унаслідок цього органи дізнання у 2007 році відмовляли у порушенні кримінальних справ за двома третинами таких заяв і повідомлень. Особливо складною була ситуація в м. Києві, де кримінальні справи порушувалися лише за кожним сьомим таким повідомленням. Через недотримання встановленого порядку інформування 2007 року МВС України не було повідомлено про кожен п'ятий злочин, учинений стосовно іноземців. Найгірша ситуація спостерігалася у ГУМВС України в АР Крим, звідки надійшла інформація лише про 4 з 36 таких посягань.

ТЕРМІНИ ТА ВИЗНАЧЕННЯ

Дискримінація може бути визначена як будь-яка форма підпорядкування або негативного відношення до окремих осіб або груп, заснована на характеристиках, що не є прийнятними в умовах, у яких вони мають місце. Тобто дискримінують — обмежують у правах — людину або групу осіб за певною характеристикою або ознакою — статтю, віком, національністю, віросповіданням тощо.

Для розуміння дискримінації важливим є поняття меншин, адже саме вони зазвичай зазнають утисків. Така меншість не обов'язково є чисельною меншістю — до неї може належати будь-яка група, яка зазнає утисків у порівнянні із домінуючою групою в сенсі соціального статусу, освіти, роботи, статку та політичної сили. Тому в на-

уці термін «меншість», як правило, позначає соціально підпорядковану групу (з точки зору мови, національності, віросповідання або культури). До інших меншин належать люди з фізичними вадами, «економічні меншини» (наприклад, безробітні), «вікові меншини» (молодші або старші типового робочого віку) та сексуальні меншини (сексуальна орієнтація або гендерна ідентичність яких відрізняється від загальноприйнятої норми).

Расизм є одним із найганебніших проявів дискримінації особистостей, суспільних груп або частини населення, що ґрунтується на ідеї, немовби існують групи людей з особливими (звичайно фізичними) характерними рисами, які роблять їх вищими або неповноцінними по відношенню до інших, наслідком чого є елементарна зневага або ігнорування тих, кого вважають іншою чи нижчою істотою.

Ксенофобія («страх перед чужим») можна визначити як стан, що виявляється у нав'язливому страху стосовно чужинців чи чужоземного; ненависть, нетерпимість та неприязнь до представників іншої нації, віросповідання, культури, іноземців чи представників інших регіонів, а також до чогось незнайомого, незвичного, чужого.

Проявом ксенофобії, спрямованим проти представників окремого народу, є **антисемітизм**, що можна визначити як форму національних та релігійних забобонів і нетерпимості, вороже відношення до євреїв. На попередження таких проявів була спрямована вказівка МВС України від 23.10.2007 № 1004 «Про захист прав і свобод осіб єврейської національності від протиправних посягань».

Етнофобія є різновидом ксенофобії як загального явища та виступає у вигляді нетолерантного ставлення до представників інших соціальних груп за расовою або етнічною ознакою.

Як окрему форму дискримінації виділяють **етнічний профайлінг** – неприпустиме використання етнічних і расових стереотипів як підставу для прийняття рішень в області правоохоронної діяльності. Такими прикладами можуть виступати факти перевірки документів, доставляння в приміщення міліції, затримання, опитування, збору інформації за ознакою «характерної» для іноземця зовнішності. Хоча лише так звана «неслов'янська зовнішність» вихідців з країн Азії, Африки чи Північного Кавказу не може сама по собі бути підставою для їх підозри у вчиненні правопорушень. У демократичному сус-

пільстві етнічний профайлінг є неприпустимим, оскільки допускає наявність постійного зв'язку між расою, національністю та протизаконною діяльністю.

Мова ворожнечі (англ. «*hate speech*»), за визначенням організації «Міжнародна Амністія» — це будь-яке висловлювання з елементами заперечення принципу рівності всіх людей у правах. Цей термін використовується для позначення будь-якої публічної «мовної» дії, прямо чи опосередковано заснованої на ксенофобії, яка, в свою чергу, видозмінює, спотворює соціальні відносини, слугує причиною агресії, насилля, ворожнечі та конфліктів за принципом національного, релігійного, соціального, іншого розрізнення, є потужним деструктивним та дестабілізуючим фактором у розвитку сучасної світової спільноти.

ПРАВОВІ ЗАСАДИ ПРОТИДІЇ КСЕНОФОБІЇ ТА РАСИЗМУ

Заборона усіх форм расової й іншої дискримінації проголошена Загальною декларацією прав людини, прийнятою ООН у 1948 році. А Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації, ратифікована Україною в 1969 році, встановила основні зобов'язання до держав-учасниць. Зокрема, відповідно до ст. 5 Конвенції, держави «зобов'язуються заборонити і ліквідувати расову дискримінацію в усіх її формах і забезпечити рівноправність кожної людини перед законом, без розрізнення раси, кольору шкіри, національного або етнічного походження».

Згідно зі ст. 14 (Заборона дискримінації) Європейської конвенції про захист прав людини і основоположних свобод, здійснення прав і свобод «...гарантується без будь-якої дискримінації за ознакою статі, раси, кольору шкіри, мови, релігії, політичних та інших переконань або соціального походження, належності до національних меншин, майнового стану, народження або інших обставин».

«Утвердження і забезпечення прав людини є головним обов'язком держави», — відзначається в ч. 2 ст. 3 Конституції України. У міжнародних документах з прав людини передбачається, що країна, що ратифікувала їх, зобов'язана шанувати і забезпечити всім людям, що знаходяться на її території й у межах її юрисдикції, права людини

без будь-яких розходжень, таких, як раса, колір шкіри, стать, мова, релігія, політичні або інші погляди, національне або соціальне походження, власність, народження або інший статус.

Ст. 24 Конституції України гарантує, що: «Громадяни мають рівні конституційні права і свободи та є рівними перед законом. Не може бути привілеїв чи обмежень за ознаками раси, кольору шкіри, політичних, релігійних та інших переконань, статі, етнічного та соціального походження, майнового стану, місця проживання, за мовними або іншими ознаками».

Іноземці та особи без громадянства, що перебувають в Україні на законних підставах, відповідно до ст. 26 Конституції «користуються тими самими правами і свободами, а також несуть такі самі обов'язки, як і громадяни України», – за винятками, що фактично зводяться до обмеження їх політичних прав (обирати та бути обраними).

Порушення рівноправності громадян залежно від їх расової, національної приналежності або ставлення до релігії, передбачає кримінальну відповідальність за ст. 161 Кримінального кодексу України: «умисні дії, спрямовані на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності або образу почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями».

Кримінальний кодекс передбачає й додаткове покарання за расово-вмотивовані злочини, що вважається обтяжуючою обставиною. П. 3 ч. 1 ст. 67 ККУ включає до переліку обставин, які обтяжують покарання, вчинення злочину на ґрунті расової, національної чи релігійної ворожнечі або розбрату.

У квітні 2008 р. Президент України звернувся до Генпрокуратури та МВС щодо необхідності вироблення ефективних кроків з протидії ксенофобії та расової нетерпимості. На МВС при цьому покладалося надання комплексної оцінки ситуації та вироблення чіткого плану жорстких невідкладних заходів реагування з метою розкриття подібних злочинів, притягнення винних у їх скоєнні до кримінальної відповідальності. Предметом особливої уваги МВС має стати також розробка заходів превентивного характеру, а також проведення виховної, роз'яснювальної та профілактичної роботи з молоддю (див. <http://www.president.gov.ua/news/9613.html>).

Слід зазначити, що МВС України ще 31.05.2007 року розробило власний та єдиний на той момент у державі «План заходів протидії расизму на період до 2009 року» <http://www.umdpl.info/index.php?id=1234771441>.

МВС України, таким чином, стало першим органом державної влади, яке визнало існування загрози поширення в Україні проявів дискримінації на ґрунті ксенофобії. Основні пріоритетні напрями роботи ОВС у цьому напрямку пов'язані з цілеспрямованим виявленням рухів радикальних молодіжних угруповань та організацій, проведенням роз'яснювально-профілактичної роботи серед їх членів, їх обліком, забезпеченням правопорядку в місцях компактного проживання та перебування іноземних громадян, формуванням толерантного світогляду серед молоді, навчанням співробітників ОВС щодо проблем протидії ксенофобії та дискримінації, вивченням позитивного досвіду правоохоронних органів зарубіжних держав з цієї проблеми тощо. Даний План передбачає також здійснення аналізу існуючого законодавства та внесення пропозицій щодо його удосконалення, створення спеціалізованого підрозділу по розслідуванню злочинів, скоєних іноземцями, а також підрозділу по боротьбі з расизмом та ксенофобією (див. <http://mvs.gov.ua/mvs/control/main/uk/publish/article/83652>). На сьогоднішній день прийнято новий, більш деталізований план невідкладних заходів МВС щодо боротьби зі злочинами, учиненими відносно іноземців, у тому числі на ґрунті расових проявів і ксенофобії.

АНАЛІТИЧНА РОБОТА

У червні 2008 р. помічники Міністра підготували та спрямували до керівництва МВС першу аналітично-оглядову інформацію щодо заходів, які були здійснені ГУМВС, УМВС у сфері протидії та попередження ксенофобії. Увагу міністра було звернуто на активність нацистських та ультра-націоналістичних об'єднань у 8 регіонах: м. Києві та Севастополі, Запорізькій, Львівській, Миколаївській, Рівненській, Харківській та Черкаській областях. Одночасно працівникам оперативних служб було рекомендовано приділити більш пильну увагу захисту представників етнічних меншин від проявів

ксенофобії та расизму у АР Крим, Донецькій, Закарпатській, Дніпропетровській, Луганській, Одеській, Чернівецькій областях.

Подана інформація стала окремою темою обговорення під час засідання колегії МВС 25 липня 2008 р. та взята за основу для покращання діяльності оперативних підрозділів.

На регіональному рівні помічниками Міністра підготовлено низку доповідних щодо посилення профілактичних заходів ОВС області з метою недопущення проявів расизму та дискримінації. У Дніпропетровській області, наприклад, інформація щодо стану справ з питань расизму та ксенофобії в регіоні та відеоматеріал програми «Резонанс»: «Чи є расизм у Дніпропетровську?» були направлені керівництву ГУМВС для проведення службової перевірки та внесення змін до відповідних обліків за зазначеними фактами.

Помічником Міністра у Житомирській області Грибаном П.В. було поставлене питання щодо необхідності покращання організації оперативної роботи з викриття та фіксації членів і прибічників ультраправих і скінхедівських груп, закріплене відповідним рішенням колегії УМВС від 31.07.2008.

У Черкаській області помічником Міністра Батчаєвим В.К. увагу керівництва було акцентовано на стані дотримання прав і свобод ромських місцевих громад працівниками міліції, неприпустимості безпідставного проведення дактилоскопії осіб ромської національності, поширенні расистських настроїв серед молоді м. Черкаси

Зважаючи на активізацію ультраправих організацій в Харківській області, помічником Міністра Чумаком Ю.В. були підготовлені ґрунтовні аналітично-оглядові інформації щодо незаконної діяльності громадської організації «Патріот України», розроблені рекомендації стосовно проведення експертизу літератури, що видається цією організацією, на предмет вміщення у ній матеріалів, спрямованих на розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, на приниження національної честі та гідності. Ці питання були додатково озвучені помічником Міністра в ході Харківської регіональної конференції «Громадянські дії проти расизму і ксенофобії», що відбулась 27 червня минулого року.

За ініціативи Чумака Ю.В. у жовтні 2008 року була також підготовлена доповідна на адресу Міністра про необхідність відмови від зазначення етнічного походження правопорушників в інформа-

ційних повідомленнях органів та структурних підрозділів МВС. Доповідна лягла в основу розгляду цього питання на засіданні Громадської ради при МВС України.

ВДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ

Працівниками УМДПЛ протидія ксенофобії та расизму від самого початку була визначена серед основних напрямків діяльності. Начальник УМДПЛ Мартиненко О.А. та помічник Міністра Белоусов Ю.Л. протягом року брали участь у діяльності Міжвідомчої робочої групи з питань протидії ксенофобії, міжетнічній та расовій нетерпимості, створеної при Держнацкомрелігій. Результатом їх роботи став національний «План заходів щодо протидії проявам ксенофобії, расової та етнічної дискримінації в українському суспільстві на 2008-2009 роки», затвердженого розпорядженням Кабінету Міністрів України <http://www.umdpl.info/index.php?id=1236175233>.

Фахівцями УМДПЛ було розпочато опрацювання проекту угоди між МВС України та Бюро демократичних інститутів з прав людини ОБСЄ (БДІПЧ), а також ініційовано процес призначення радника Міністра Левченко К.Б. Національним координатором по взаємодії із БДІПЧ у сфері боротьби із ксенофобією.

Серед заходів щодо вдосконалення відомчої нормативно-правової бази слід відзначити розроблену помічником Міністра Батчаєвим В.К. та затверджену 10.10.2008 р. начальником УМВС області вказівку «Про запобігання випадкам порушень прав і свобод ромів співробітниками ОВС Черкаської області».

У вказаному документі роз'яснюється, що порівняно велика кількість специфічних злочинів, які вчиняються ромами, не може бути підставою для чинення тиску на громадян цієї національності. Нетактовна поведінка щодо ромів з боку окремих співробітників міліції під час виконання службових обов'язків, образливі висловлювання і погрози на їх адресу створюють у ромській спільноті уявлення про переслідування міліцією не окремих злочинців, а всього ромського народу з причини національної неприязні.

З метою недопущення таких вкрай негативних тенденцій перед начальниками міськрайвідділів були поставлені наступні завдання:

1. Довести до кожного співробітника вимоги УМВС щодо необхідності неухильного дотримання прав і свобод ромів при виконанні службових завдань та забезпечити контроль за виконанням підпорядкованим особовим складом цих вимог.
2. Особисто зустрітись з лідерами ромських громад та обговорити проблемні питання як щодо порушень прав ромів співробітниками міліції, так і щодо шляхів зменшення кількості злочинів, які скоюють громадяни ромської національності та можливості позитивного впливу на криміногенну ситуацію, особисто з боку лідерів ромської діаспори.
3. У системі професійної підготовки провести з особовим складом заняття на тему: «Ксенофобія: її витоки та прояви в Україні і світі» (методичний матеріал, підготовлений членом Громадської ради Феоділовою В.В., направлений у всі міськрайвідділи області).
4. Принципово ставитись до перевірки кожного повідомлення про утиск прав і свобод ромів працівниками міліції, забезпечувати всебічну і об'єктивну перевірку таких фактів із обов'язковим залученням до її проведення помічника Міністра.

РОЗГЛЯД СКАРГ ТА ЗАЯВ ГРОМАДЯН

За звітний період помічниками Міністра було прийнято 29 громадян та розглянуто їх звернення стосовно фактів дискримінації на етнічному ґрунті. Найбільша кількість заявників приходить на Львівську, Полтавську та Харківські області. Кількість звернень громадян за означеним напрямком є невеликою, що пояснюється як відносно низьким рівнем розповсюдженості ксенофобських настроїв в українському суспільстві, так й небажанням потерпілих у більшості випадків оскаржувати дії кривдника в офіційно встановленому порядку.

Так, до помічника Міністра в Полтавській області Стучилової А.Л. усно, без залишення заяв, в липні 2008 року звернулися представники ГО «Конгрес ромів України» Г. та Р. з питань протидії працевлаштуванню ромів зі сторони органів місцевого самоврядування та власників ринків, питань поборів зі сторони працівників міліції. Помічником Міністра проведено 3 зустрічі з представника-

ми ромських об'єднань в різних районах області та серію зустрічей з керівництвом органів місцевого самоврядування, власниками ринків, представниками центру зайнятості. В результаті вдалося добитися дозволу на розміщення ромів для здійснення торгівлі на різних ринках міста та області на законних підставах з відповідним оформленням документації.

На прохання окремих представників ромської громади про надання освіти у галузі малого підприємництва, помічником Міністра проведено пороговори з Полтавською аграрною академією, яка, маючи договір про надання послуг з центром зайнятості, проводить курси зі складання бізнес-планів, основ малого бізнесу. Вдалося надати таку можливість бажаючим пройти навчання безкоштовно.

Незаконні дії працівників міліції по відношенню до представників етнічних меншин також ставали предметом окремого розгляду таких заяв помічниками Міністра.

11 серпня 2008 р. до помічника Міністра в харківській області Чумака Ю.В. звернувся громадянин М. зі скаргою на затримання його працівниками лінійного управління міліції на Південній залізниці за дискримінаційною ознакою – зовнішністю «особи кавказької національності». Була проведена особиста зустріч помічника Міністра з керівництвом лінійного управління, ініційоване службове розслідування. За результатами розгляду працівнику міліції, що повів себе у спілкуванні з гр.М нетактовно, було оголошено громадський осуд.

В окремих випадках конфліктні ситуації, що виникають на ґрунті міжетнічних стосунків, виходять за межі компетенції ОВС, через що вирішення таких ситуацій можливе лише за умов взаємодії з громадськістю.

Так, в жовтні 2008 року до помічника Міністра в Полтавській області Стучилової А.Л. звернувся лідер азербайджанської общини, який поскаржився на гострий конфлікт, що виник в Шишацькому районі між місцевими жителями та представниками азербайджанської общини, які мешкають там понад 10 років. Помічником Міністра спільно з секретарем Громадської ради Л.Кучеренко здійснено виїзд на місце. Результатом проведеної серії зустрічей з представниками органу місцевого самоврядування стало виділення сесією сільради сім'ям азербайджанців пасовищ для худоби із земель запасу.

За фактами, викладеними у заявах та повідомленнях громадян, було ініційовано 3 службові перевірки силами Інспекції з особового складу, а також додатково проінспектовано 8 підрозділів ОВС.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ СЕМІНАРІВ, ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

Протягом 2008 року працівниками УМДПЛ було організовано взаємодію з міжнародними та неурядовими організаціями, які працюють у сфері протидії ксенофобії та расизму. Найбільш активними партнерами у цій сфері стали Харківський інститут соціальних досліджень, «Міжнародна Амністія в Україні», Східно-Європейський інститут розвитку, Ромський жіночий фонд «Чіріклі», Міжнародна організація з міграції..

Так, Харківським інститутом соціальних досліджень за підтримки програми Ради Європи «Поліція та права людини», спільно з помічниками Міністра протягом квітня-вересня були проведені тренінги для слідчих та оперативних працівників 12 областей з проблем дотримання прав представників етнічних меншин під час оперативно-слідчої діяльності. Також працівниками управління спільно з фахівцями ХІСД було здійснено соціологічне дослідження, результати якого опубліковано окремим виданням «Ксенофобія в контексті поліетнічності українського суспільства».

Міжнародною благодійною організацією «Ромський жіночий фонд «Чіріклі» протягом вересня-листопада 2008 року за участю помічника Міністра Новіковою М.В. проведено тренінги-практикуми «Застосування міжнародних стандартів з прав людини та прав національних меншин в правозахисній практиці України» для працівників міліції Донецької, Одеської, Черкаської областей.

Керівництвом УМДПЛ була підтримана та організаційно оформлена ініціатива Центру близькосхідних досліджень (м. Київ) щодо проведення семінарів для керівного складу департаментів міністерства та ГУМВС України в АР Крим за темою «Громадянська толерантність в Криму: погляд з точки зору національної безпеки», які відбулися у травні 2008 року.

Керівництвом УМДПЛ було проведено низку робочих зустрічей із представниками іноземних студентів, етнічних меншин, що

потребують на підтримку їх ініціатив у сфері забезпечення прав та свобод.

5-7 серпня. 2008 року працівники УМДПЛ взяли участь у засіданні робочої групи з підготовки міжнародної конференції «2005-2015 – десятиріччя соціальної інтеграції народності рома», а також зустрілися з консультантами Ради Європи в рамках впровадження Національного плану дій для ромів. 24.09.2008 р. під час робочої зустрічі працівників УМДПЛ з представниками Африканського центру в Україні обговорено проблеми забезпечення особистої безпеки, прав та свобод іноземних громадян з боку працівників ОВС.

18-19 листопаду у приміщенні Дипломатичної академії відбулися переговори із координаторами Бюро демократичних інститутів з прав людини ОБСЄ (БДІПЧ) стосовно проведення у 2009 році навчання працівників ОВС України технології фіксації та розслідування злочинів, що вчиняються на ґрунті расової та релігійної ворожнечі. Згідно попередніх домовленостей, фахівцями ОБСЄ буде підготовлено національну команду тренерів у цій галузі та налагоджено систему подальшої професійної підготовки працівників слідства та оперативних підрозділів.

Усього силами помічників Міністра в областях було проведено 19 семінарів для персоналу ОВС. Найбільш інтенсивно ця робота проводилася в АР Крим, Луганській та Черкаській областях.

В системі службової підготовки працівників АР Крим відбулося 4 семінари в Чорноморському РВ, Ялтинському МВ, Алуштинському МВ, Феодосійському МВ за темою «Попередження ксенофобських настроїв у міліцейському середовищі», проведені разом із Кримським центром соціального захисту й допомоги «Альфа» та при активній участі члена громадської ради при МВС України, голови ГО «Донецький Меморіал» Букалова О.П.

В Черкаській області членом громадської ради при УМВС Феофіловою В.В. та помічником Міністра Батчаєвим В.К. протягом липня-жовтня проведені заняття на тему «Ксенофобія та її прояви в Україні» з начальниками територіальних підрозділів служби громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб УМВС України в Черкаській області, працівниками батальйону патрульної служби. З ініціативи помічника Міністра заняття на тему «Ксенофобія: її витоки та прояви

в Україні» протягом листопада 2008 року були проведені в усіх міськрайвідділах області.

Ряд семінарів (Полтавська, Чернігівська обл.) проводилися не лише із особовим складом міліції, але й для суддів, працівників прикордонної служби та СБУ, із залученням членів громадських рад при УМВС та фахівців неурядових організацій.

Як відповідальні секретарі громадських рад при ГУМВС, УМВС помічники Міністра ініціювали введення до плану їх роботи питання, пов'язані із захистом прав громадян від проявів ксенофобії та расизму, сприяли діяльності неурядових організацій у розробці та розповсюдженні методичних матеріалів для працівників міліції.

Так, громадська організація «Чернігівській громадській комітет захисту прав людини», 2 члени якої входять до складу громадської ради при УМВС, підготували 3 випуски правозахисних та інформаційних буклетів з питань протидії нетолерантності та ксенофобії.

У Луганській області благодійним фондом «Крок у майбутнє» підготовлено та надруковано збірки наукових та практичних матеріалів «Опыт работы правоохранительных органов по противодействию ксенофобии», «Ксенофобия и мы», «Участь правоохоронних органів у протидії ксенофобії та расизму».

Членами громадської ради при УМВС в Черкаській області було вирішено реалізувати проект «Програма підвищення рівня міжнаціональної толерантності серед правоохоронців» за сприянням ГО «Фонд підтримки демократії». Проектом передбачається проведення вивчення ставлення співробітників міліції до етнічних меншин, організація відповідних занять з особовим складом, а також підготовка, видання та направлення в усі міськрайвідділи брошур з питань ксенофобії та дискримінації.

Діяльність УМДПЛ у напрямку організації протидії расизму та ксенофобії в українському суспільстві була покладена в основу 15 прес-конференцій та круглих столів, що відбулися за участю помічників Міністра в м. Києві, АР Крим, Донецькій, Луганській, Київській, Львівській, Миколаївській, Полтавській, Харківській областях.

На центральному рівні слід зазначити роботу у пленарних та сесійних засіданнях працівників УМДПЛ під час проведення 07.05.2008 р. у м. Києві Всеукраїнської конференції «Громадські дії проти расиз-

му та ксенофобії» за участю міжнародних та неурядових організацій, представників провідних мас-медіа.

Важливим за наслідками було проведення за ініціативою УМДПЛ 3 червня 2008 року в приміщенні «Укрінформу» прес-конференції членів Міжвідомчої робочої групи з питань протидії проявам расової та етнічної дискримінації, на якій вперше були оголошені пріоритети роботи державних органів виконавчої влади у цій сфері, а також визначено перелік необхідних заходів з боку державного та неурядового секторів.

Постійною стала участь працівників УМДПЛ у роботі «круглих столів», що проводяться асоціацією громадських організацій «Ініціатива Розмаїття» під егідою Міжнародної організації з міграції та УВКБ ООН. Діяльність асоціація присвячена питанням моніторингу випадків ксенофобії в Україні та об'єднує представників Африканського Центру в Україні, ромської благодійної організації «Чіріклі», громадської організації Центр «Соціальної дії», Східно-Європейського Інституту розвитку, «Міжнародної Амністії в Україні», працівників Держнацкомрелігії та МВС України.

Специфіка заходів, що реалізується органами внутрішніх справ, була доведена помічниками Міністра до уваги учасників круглих столів «Інтеграція народів і культур та правий екстремізм: з досвіду України та Німеччини», «Питання толерантності та проявів ксенофобії у діяльності органів внутрішніх справ», які 13-14 листопада 2008 р. були організовані в Донецькій та Луганській областях за підтримки Фонду ім. Фрідріха Еберта, Східно-Європейського інституту розвитку, громадської правозахисної організації «Донецький Меморіал», Луганської обласної громадської правозахисної жіночої організації «Чайка».

Важливим аспектом інформаційно-просвітницької роботи помічників Міністра стала постійна взаємодія із представниками місцевих громад, керівниками обласних держадміністрацій, професорсько-викладацьким складом університетів.

Саме завдяки такій співпраці 15.08.2008 р. в УМВСУ в Луганській області було успішно проведено «круглий стіл» «Вдосконалення правових механізмів протидії ксенофобії та дискримінації на національному ґрунті» за участю представників громадських організацій, ЗМІ, вузів, керівників національно-культурних громад м. Луганська.

Таким же був проведений у вересні 2008 р. круглий стіл «Стан дотримання прав національних меншин та реалізації міграційної політики в Полтавській області» за участю члена громадської ради при ГУМВС Кучеренко Л.В., відділу у справах національностей та релігій Полтавської ОДА, відділу міграційної служби України в Полтавській ОДА, громадських організацій, представників етнічних меншин, лідерів етнічних общин іноземців та іноземних студентів.

Помічники Міністра у м. Києві практикують також організацію «круглих столів» з представниками факультетів провідних вузів по роботі з іноземцями у вирішенні питань, що стосуються проявів дискримінації, ксенофобії та расизму, з якими стикаються студенти в місті Києві.

16 жовтня 2008 року за участю помічника Міністра в Закарпатській області Кіяка С.Е. в приміщенні Закарпатської асоціації ромських громадських організацій «Єгкіне» (м. Ужгород) було проведено «круглий стіл» в рамках виконання Культурним товариством циган Закарпаття «Ром Сом» проекту «Медична та соціальна допомога ромам – жертвам Голокосту Ужгородського району та міста Ужгорода».

У Харківській області помічник Міністра Чумак Ю.В. 18.12.2008 р. взяв участь у відкритій лекції перед студентською молоддю «Молодь Європи: між фашизмом та байдужністю», а також налагодив постійний контакт з відділом у справах національностей Управління з питань внутрішньої політики Харківської облдержадміністрації, сектором по роботі з національними товариствами та іноземними громадянами відділу внутрішньої політики Харківської міської ради.

Зазначені заходи були відображені у 27 тематичних публікаціях, розмішених у центральних та регіональних друкованих засобах масової інформації, веб-сайтах правозахисних організацій.

**ОКРЕМА ПОДЯКА ПАРТНЕРАМ УМДПЛ, ЯКІ ДОПОМАГАЛИ
ЗДІЙСНЮВАТИ ЗАХОДИ У ЦІЙ ГАЛУЗІ ДІЯЛЬНОСТІ:**

1. Африканський центр в Україні
2. ГО «Донецький Меморіал»
3. ГО «Права людини не мають кордонів» (м. Львів)
4. ГО «Український незалежний центр політичних досліджень»

5. ГО «Центр близькосхідних досліджень»
6. ГО «Чернігівській громадський комітет захисту прав людини»
7. Громадянська мережа ОПОРА
8. Європейський Центр з захисту прав ромів
9. Конгрес азербайджанців України
10. Луганська обласна громадська правозахисна жіноча організація «Чайка»
11. Міжнародна Амністія в Україні
12. Міжнародна благодійна організація «Ромський жіночий фонд «Чіріклі»
13. Міжнародна організація з міграції
14. Ромський благодійний фонд «Ніво Дром» (м. Миколаїв)
15. Сімферопольський центр «Крим-Перспектива»
16. Східно-Європейський інститут розвитку
17. Харківська правозахисна група
18. Харківський інститут соціальних досліджень
19. Чернігівська міська громадська організація «Юридична клініка БОНА МЕНТЕ»

ЗАХОДИ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ЗАПЛАНОВАНІ У ЦЬЙ ГАЛУЗІ НА 2009 РІК

1. Запровадити постійні заняття в системі службової підготовки для працівників ОВС на 2009 р. з питань протидії ксенофобії, дискримінації, дотримання прав біженців та шукачів притулку (вивчення Роттердамської хартії «Охорона правопорядку силами поліції в поліетнічному суспільстві», формування етичних принципів ставлення до представників етнічних груп).
2. Запровадити в системі професійної підготовки МВС спеціалізовані курси для оперативних та слідчих підрозділів з методології розкриття та розслідування злочинів, вчинених на ґрунті ненависті.
3. Звернутися з пропозицією до керівництва МВС України щодо обов'язкового проведення із працівниками центрів зв'язків з

- громадськістю занять стосовно недопущення розповсюдження інформації з використанням «мови ворожнечі», посилення контролю за поширенням інформації, яка розпалює нетерпимість до представників інших національностей.
4. Враховуючи, що термін дії розробленого МВС України «Плану заходів протидії расизму на період до 2009 року» закінчується наприкінці цього року, ініціювати підготовку нового документу аналогічної спрямованості.
 5. Акцентувати увагу оперативних та слідчих підрозділів на попередженні, розслідуванні та розкритті протиправних дій, пов'язаних з проявами вандалізму, що містять ознаки розпалювання національної, расової чи релігійної ворожнечі та ненависті, приниження національної честі та гідності або образи почуттів громадян у зв'язку з їхніми релігійними переконаннями.
 6. Здійснювати аналіз учинених проти життя і здоров'я іноземців та осіб без громадянства злочинних проявів та правопорушень з метою внесення коректив до планів комплексного використання сил та засобів, графіків нарядів, що виставляються для забезпечення охорони громадського порядку.
 7. У взаємодії з правозахисними організаціями продовжувати спільний моніторинг дотримання прав іноземців та представників національних меншин з боку співробітників ОВС. Забезпечити безумовне скасування практики етнічного профайлінгу в діяльності органів внутрішніх справ.
 8. Проводити на регулярній основі тематичні зустрічі, фокус-групи, круглі столи з представниками національних меншин, земляцтв, факультетів ВНЗ по роботі з іноземними студентами.
 9. Спільно з неурядовими організаціями розробити серію буклетів та практичних посібників з міжнародних та національних стандартів захисту осіб від будь-яких проявів расизму та дискримінації для щоденного використання в діяльності служб та підрозділів ОВС.
 10. Сприяти в організації регулярних зустрічей працівників ОВС з представниками національних меншин з метою ознайомлення особового складу з їх культурою, досягненнями, проблемами. Рекомендувати начальникам ГУМВС, УМВС

- розробити та провести низку заходів, спрямованих на підвищення взаєморозуміння між працівниками міліції та представниками національних меншин.
11. Ініціювати та підтримати проведення системних досліджень щодо відношення працівників міліції до проблем расизму та ксенофобії.
 12. Спільно із зацікавленими відомствами та організаціями посилити профілактичну діяльність серед молоді з метою протидії розповсюдження ідей расизму та ксенофобії, особливо в її найбільш радикальних формах, які призводять до вуличного насильства.

8.

Захист прав іноземців, біженців та шукачів притулку

Згідно даних ДДГРФО МВС України станом на 01.01.2009 на обліку в органах внутрішніх справ перебувало 293 тисячі 984 іноземців та осіб без громадянства, з яких 178 850 – постійно проживають на території України, 115154 – зареєстровані як такі, що прибули в Україну тимчасово.

У 2008 році на території держави було затримано 14 тисяч 876 нелегальних мігрантів, з яких 14 тисяч 334 вже депортовано з України, в тому числі 2 тисячі 495 – у примусовому порядку. Протягом минулого року за порушення правил перебування в Україні (стаття 203 КУпАП) до адміністративної відповідальності притягнуто 57 тисяч 780 іноземців та осіб без громадянства, 10 тисячам 687 іноземцям скорочувався термін перебування в Україні, 242 іноземці поміщувались до спецустанов міліції.

Аналіз вищевказаних статистичних даних свідчить, що у 2008 році до відповідальності було притягнуто майже 20 відсотків іноземців, які перебувають на обліку в органах внутрішніх справ. Таким чином можна вважати, що щонайменше ця кількість іноземців тим чи іншим чином мала конфліктні ситуації з працівниками міліції.

У 2008 році до помічників Міністра за допомогою та отриманням консультацій з питань, що стосуються дотримання прав і свобод іноземців звернулось 33 особи, від яких отримано 20 звернень. Така порівняно незначна кількість звернень імовірно викликана невідомістю іноземних громадян щодо механізму можливості захисту своїх прав і свобод. Іноземці та особи без громадянства є однією з найбільш уразливих категорій осіб і проблема порушення їх прав

та свобод у правоохоронних органах на сьогодні залишається актуальною. В цілому за фактами порушень прав іноземців та осіб без громадянства помічниками Міністра ініційовано проведення 18 службових перевірок.

Моніторинг стану дотримання прав іноземних громадян та осіб без громадянства здійснювався помічниками Міністра під час перевірок міськрайорганів УМВС, в першу чергу контролювалась діяльність секторів та відділів служби громадянства, імміграції та реєстрації фізичних осіб. У 2008 році здійснено 29 таких інспекційних перевірок, крім цього, помічниками Міністра відвідані Волинський та Розсудівський (Чернігівська обл.) пункти тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства.

Слід зауважити, що діапазон порушень прав іноземців у діяльності ОВС досить обширний, але такі порушення певною мірою відрізняються від порушень прав громадян України і мають свої особливості. Так, у більшості випадків іноземці скаржаться на дії працівників підрозділів ГРФО, які, на думку іноземців, не виправдано довго зволікають в оформленні документів на право перебування в Україні або взагалі відмовляють у їх видачі.

Так, до помічника Міністра у Дніпропетровській області звернувся громадянин Росії К., який повідомив, що протягом тривалого часу не може отримати у секторі ГРФО Криворізького РВ УМВС України в Дніпропетровській області посвідку на постійне проживання, незважаючи на те, що має для цього всі законодавчо визначені підстави. Під час проведення службової перевірки факт необґрунтованої тяганини у наданні громадянину К. дозволу на імміграцію в Україну підтвердився, з ініціативи помічника Міністра розгляд справи іноземця прискорено і 22.07.08 громадянин Росії К. документований посвідкою на постійне проживання в Україні.

Аналогічна ситуація мала місце у Харківській області, де до помічника Міністра в серпні 2008 року за допомогою звернулась громадянка Росії В. яка повідомила, що підрозділом ГРФО не вирішується питання видачі їй посвідки на постійне проживання, не дивлячись на те, що необхідні для цього документи надані у паспортну службу ще у квітні місяці. Лише після втручання помічника Міністра звернення громадянки В. було належним чином розглянуто і їй видано посвідку на постійне проживання в Україні.

12.06.2008 на особистому прийомі до помічника Міністра в Тернопільській області Омельчука І.К. зі скаргою на дії працівників міліції звернулися аташе-консул Посольства Республіки Азербайджан в Україні та голова Конгресу азербайджанців в Тернопільській області. Вказані особи проінформували, що співробітники обласного відділу ГРФО без пояснення причин відмовляють громадянам Азербайджану в оформленні документів на продовженні терміну тимчасового перебування в Україні. Помічником Міністра проведено зустріч з керівництвом обласного відділу ГРФО, під час якої їм вказано на обов'язковість надання іноземним громадянам письмових відповідей з обґрунтуванням прийнятого ОВС рішення щодо неможливості продовження терміну перебування в Україні. Після проведеної зустрічі, відділом ГРФО рішення про відмову громадянам Азербайджану у проведенні тимчасової реєстрації переглянуто, термін перебування в Україні іноземцям продовжений і конфліктна ситуація подальшого розвитку не мала.

Слід зазначити, що окремі звернення про несвоєчасне оформлення в ОВС іноземним громадянам дозволів і документів були викликані недосконалістю чинного законодавства та відсутністю належної взаємодії між органами і установами різної відомчої належності.

Так, 15.08.2008 на особистому прийомі до помічника Міністра в Черкаській області Батчаєва В.К. із заявою звернулась громадянка України Р., яка перебуває у шлюбі з громадянином Пакистану Р.Ш. і має спільну з ним дитину. У своїй заяві громадянка Р. вказала на те, що обласний відділ СГРФО відмовив її чоловіку у видачі посвідки на постійне проживання в Україні, а це унеможливило його працевлаштування і можливість фінансово забезпечити свою родину.

Проведеною перевіркою було встановлено, що співробітники ВСГРФО не видають громадянину Пакистану посвідку на постійне проживання, оскільки Адміністрація Державної прикордонної служби України не погоджує видачу такої посвідки, мотивуючи тим, що іноземець прибув в Україну не на постійне проживання (тобто по візі «ІМ»), а з метою навчання (по візі типу «О»). Разом з тим, стаття 9 Закону України «Про імміграцію» зазначає, що іноземець, який має підстави для отримання дозволу на імміграцію, законно в'їхав в Україну і перебуває на її території без порушень, може от-

римати посвідку на постійне проживання незалежно від того, віза якого типу проставлена у його паспортних документах.

Після направлення відповідного письмового роз'яснення начальнику ВСГРФО, громадянину Пакистану Р.Ш. посвідка на постійне проживання в Україні була видана. Але питання узгодження МВС України та Адміністрацією Державної прикордонної служби України спільної позиції стосовно трактування норм законодавчих актів щодо надання іноземцям дозволів на імміграцію вимагає термінового рішення. При цьому до територіальних підрозділів паспортної служби повинно бути направлено відповідне роз'яснення.

В окремих випадках іноземні громадяни звертались із скаргами на дії співробітників міліції під час проведення заходів щодо протидії незаконній міграції, в першу чергу скаржились на невиправдано суворі рішення про видворення з України та заборону подальшого в'їзду на її територію.

Так, 26.09.2008 до помічника Міністра в Луганській області Архіпова В.І. звернувся громадянин Йорданії С., який повідомив, що за допущене ним порушення визначених для іноземців правил працевлаштування в Україні, УМВС України в Луганській області прийняло рішення про його видворення з держави із забороною у подальшому в'їжджати в Україну протягом 1 року. Іноземець пояснив, що вважає таке рішення необгрунтовано жорстким, оскільки він одружений з громадянкою України, має від неї малолітню дитину і його родина виїхати разом з ним за кордон можливості не має.

Іноземцю рекомендовано звернутись з оскарженням прийнятого стосовно нього рішення до суду та надано консультаційну допомогу з цього питання. 13.10.2008 Луганським окружним адміністративним судом рішення про річну заборону в'їзду в Україну громадянину Йорданії С. скасовано.

Серед скарг іноземців необхідно окремо виділити такі, що стосуються їх безпідставного затримання, вилучення паспортних документів та фактів поборів з боку працівників міліції.

До помічника Міністра в Одеській області Толопіло А.П. звернулись зі скаргою на дії співробітників ОВС представники місцевої китайської спільноти, які займаються торгівельною діяльністю на промисловому ринку «7 км». Іноземці вважали, що міліція здійсненням систематичних перевірок їх діяльності, вилученням особистих

документів та товару грубо порушує їх права. Разом з тим, отримати конкретні докази таких протиправних дій з боку працівників ОВС було неможливо.

Помічником Міністра були проведені відповідні бесіди з керівництвом УГБ, УГРФО та УДЗБЕЗ ГУМВС України в Одеській області, під час яких наголошено на необхідності неухильного дотримання законодавства про правовий статус іноземців при здійсненні оперативно-профілактичних відпрацювань ринку.

До помічника Міністра в Харківській області звернувся громадянин Лівану Ю., який повідомив, що у День незалежності України він був затриманий працівниками ППСМ, які звільнили його лише після того, як він заплатив їм 280 гривень. Помічником Міністра була ініційована службова перевірка по цьому факту, відповідні матеріали направлені до прокуратури, якою у подальшому відмовлено у порушенні кримінальної справи.

Відповідна увага з боку помічників Міністра приділялась захисту прав біженців та шукачів притулку.

04.12.2008 співробітниками Голосіївського РУ ГУМВС України у м. Києві був затриманий у зв'язку з перебуванням у міждержавному розшуку (оголошений Республікою Узбекистан) шукач притулку громадянин Узбекистану Б. Під час затримання працівниками міліції були проігноровані окремі положення КПК України, що призвело до грубих порушень прав громадянина Б. Так, після закінчення максимально можливого 72-годинного терміну затримання, іноземець звільнений не був, а можливість поспілкуватись з адвокатом йому була надана лише на вимогу помічника Міністра у м. Києві Овсянникова В.Б., який своєчасно відреагував на отриману інформацію про порушення прав громадянина Узбекистану.

08.12.2008 Голосіївський районний суд звільнив громадянина Узбекистану Б. і заборонив органам внутрішніх справ проводити його екстрадицію з врахуванням того, що через масове поширення випадків катувань та нелюдського поводження у правоохоронних органах Республіки Узбекистан, Європейським судом видача громадян Узбекистану у вказану країну визнана грубим порушенням Європейської конвенції про захист прав людини та основних свобод. 18 грудня Європейський суд також заборонив органам влади України здійснювати екстрадицію громадянина Б. до розгляду його справи у

Європейському Суді з прав людини. Помічником Міністра ініційовано проведення службової перевірки по факту порушень співробітниками міліції прав іноземця при його затриманні.

21.06.2008 при відвідуванні помічником Міністра в Сумській області Гемою Л.О. відділу ГРФО УМВС було встановлено, що працівниками відділу оформлюються матеріали для проведення видворення трьох громадян Алжиру, затриманих без документів. Незважаючи на те, що іноземці заявили про свій намір отримати в Україні статус біженців, документи для набуття ними такого статусу співробітниками ВГРФО від них прийняті не були. Після роз'яснень положень законодавства про біженців, співробітники служби ГРФО на вимогу помічника Міністра прийняли у громадян Алжиру документи, необхідні для прийняття рішення про можливість набуття останніми статусу біженців. Оформлення процедури видворення зазначених іноземців призупинено до прийняття такого рішення.

Випадок порушення прав іноземців на розгляд звернень про одержання статусу біженців у Сумській області мав місце через незадовільне знання працівниками служби ГРФО відповідних положень чинного законодавства і є характерним прикладом необхідності навчання та проведення інформаційно-роз'яснювальної роботи з співробітниками міліції.

ОРГАНІЗАЦІЯ ТА ПРОВЕДЕННЯ ТРЕНІНГІВ І СЕМІНАРІВ

У 2008 році помічниками Міністра за участю активістів громадських рад при УМВС та неурядових організацій організовано і проведено з персоналом ОВС 23 тренінги, семінари та заняття з питань дотримання прав і свобод іноземних громадян, осіб без громадянства та біженців. Під час проведення таких просвітницьких заходів працівники міліції ознайомлювались із загальними нормами міжнародного і державного права, розглядаючи їх у контексті роботи ОВС з іноземцями та біженцями, виконання завдань по протидії незаконній міграції та контролю за перебуванням іноземців в Україні.

Так, 12 і 13 травня 2008 року громадською радою при УМВС України в Чернігівській області за участю Міжнародної Організації з міграції організований і проведений тренінговий семінар для

працівників пункту тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства в с. Розсудів Чернігівської області.

20 червня в рамках відзначення Всесвітнього Дня Біженців, УМДПЛ спільно Управлінням Верховного комісара ООН у справах біженців (УВКБ ООН), Міжнародною організацією з Міграції (МОМ) та Благодійним фондом «Рокада» була проведена навчально-просвітницька вистава «Монологи біженців» для працівників патрульної служби та підрозділу спеціального призначення «Беркут», присвячена проблемам людей, які стали жертвами локальних збройних конфліктів.

У жовтні 2008 року помічниками Міністра у Полтавській та Херсонській областях (Стучилов А.Л., Козаренко Н.В.) та за участю співробітників Харківського інституту соціологічних досліджень для працівників міліції Полтавської області проведений тренінг «Толерантність в українському суспільстві та роботі органів правопорядку» із запрошенням студентів-іноземців, представників нацменшин.

12.11.2008 помічником Міністра у Львівській області Гаталюком Т.І., спільно з громадськими організаціями «Міжнародна Амністія в Україні», «Юнка», «Права людини не мають кордонів» організовано проведення навчального семінару «Дотримання прав іноземців та біженців». У семінарі прийняли участь 35 співробітників міліції, представник міграційної служби та місцевого управління СБУ. Спеціальним гостем семінару стала консул Німеччини в Україні Крістіане Хульманн.

Протягом 2008 року помічники Міністра в областях прийняли участь у роботі 8 прес-конференцій та круглих столів, на яких обговорювались проблеми дотримання прав іноземців та біженців в Україні та шляхи їх вирішення.

05.11.2008 на базі Волинського пункту тимчасового перебування іноземців та осіб без громадянства проведена робоча зустріч представників громадської ради при УМВС, адміністрації пункту із спеціалістами проекту «Удосконалення управління міграційними процесами» Міжнародної Організації міграції. Під час зустрічі розглядався стан виконання Програми зі сприяння у добровільному поверненні мігрантів, обговорювались механізми співпраці з цього

питання, проводились співбесіди з іноземцями які перебувають у пункті, щодо дотримання їх прав.

У жовтні 2008 року помічник Міністра в Сумській області Ге-ма Л.О. взяв участь у роботі міжвідомчої групи Сумської обласної державної адміністрації щодо вивчення гостроти проблеми нелегальної міграції в регіоні.

Помічником Міністра в Полтавській області Стучиловою А.Л. та Громадською радою при ГУМВС в вересні 2008 року організовано проведення круглого столу «Стан дотримання прав національних меншин та реалізації міграційної політики в Полтавській області», у якому прийняли участь працівники органів внутрішніх справ, відділу у справах національностей та релігій Полтавської ОДА, відділу міграційної служби, представники громадських організацій, етнічних меншин та об'єднань іноземців, співробітники фірм, що займаються запрошенням на навчання студентів-іноземців.

Діяльність помічників Міністра у цьому напрямку висвітлювалася також у засобах масової інформації, де протягом минулого року було розміщено 14 матеріалів щодо роз'яснень положень законодавства про правовий статус іноземних громадян і біженців, інформації про стан роботи з іноземцями в органах внутрішніх справ, у тому числі – при проведенні заходів по протидії незаконній міграції.

Слід вказати, що робота по захисту прав біженців та іноземних громадян здійснювалась помічниками Міністра за допомогою і при безпосередній участі неурядових та міжнародних організацій, у тому числі таких, як Міжнародна Організація з міграції, організацій «Міжнародна Амністія», «Права людини не мають кордонів».

Окрема увага з боку помічників Міністра в областях приділялась роботі з іноземними громадянами, які здобувають освіту в навчальних закладах України. З метою забезпечення дотримання прав цієї категорії громадян організовувались зустрічі з адміністрацією ВУЗів, проводились співбесіди з іноземними студентами та відповідне анкетування іноземців, здійснювалась інформаційно-просвітницька діяльність.

Помічником Міністра в Полтавській області Стучиловою А.Л., громадською радою при ГУМВС спільно з місцевим управлінням СГІРФО ГУМВС проведено зустріч зі студентами-іноземцями Ук-

раїнської медичної стоматологічної академії. Під час зустрічі студентам роздані пам'ятки «План безпеки: корисні телефони. Що робити, щоб не стати жертвою нападу. Що робити у випадку нападу», проведено анкетування 310 іноземних студентів на предмет ставлення до них працівників міліції, інших органів державної влади.

Але найбільш «вражаючими» виявились результати аналогічного анкетування іноземців – студентів вищих навчальних закладів м. Харків, яке також було організовано і проведено за участю помічника Міністра у Харківській області Чумаком Ю.В. З 68 опитаних іноземних студентів лише двох ніколи не зупиняли співробітники міліції. 49 іноземців стверджували, що правоохоронці затримували їх навіть тоді, коли вони мали при собі необхідні документи, при цьому 34 студенти-іноземці вказали, що були звільнені лише після сплати відповідного викупу за звільнення (від 20 гривень до 60 доларів). Характерним є і те, що переважна більшість опитаних не зверталась з цього приводу зі скаргами, оскільки іноземці вважають, що покарати працівників міліції за такі дії неможливо.

Підсумовуючи викладені положення, можна визначити в якості найпоширеніших в діяльності ОВС порушень прав іноземців наступні:

- зволікання у видачі іноземним громадянам дозволів на перебування в Україні (посвідок на постійне проживання, оформлення тимчасової реєстрації);

- необґрунтоване затримання іноземців (причому без пояснень причин такого затримання), вилучення у них паспортних документів та вимагання матеріальних благ за звільнення чи повернення паспортів;

- вжиття невинувато жорстких каральних заходів до іноземних громадян у рамках проведення роботи по протидії незаконній міграції, прийняття стосовно них рішень про видворення та заборону в'їзду в Україну без врахування пом'якшуючих обставин: сімейного стану іноземців та незначного рівня загрози з їх боку суспільній безпеці;

- порушення права іноземців на розгляд звернень про отримання статусу біженців в Україні.

Зазначені порушення, у свою чергу мають свої специфічні причини, серед яких головними є:

– недосконалі критерії оцінки діяльності правоохоронних органів щодо протидії незаконній міграції, яка направлена виключно на здійснення каральних функцій;

– недосконалість і неопрацьованість законодавчої та нормативно-відомчої бази МВС України з питань перебування іноземців в Україні та їх притягнення до відповідальності за скоєні порушення;

– недосконалий механізм взаємодії МВС та інших органів державної влади у сфері вирішення питань іноземних громадян та осіб без громадянства;

– низький рівень обізнаності персоналу ОВС з положеннями міжнародних та державних актів, які регулюють та захищають права біженців, іноземних громадян та осіб без громадянства.

Слід звернути увагу на те, що результативність роботи ОВС з іноземними громадянами традиційно оцінюється за кількістю виявлених та покараних в адміністративному порядку іноземців. Для отримання показників по вказаних напрямках роботи та створення у керівництва позитивного уявлення про свою діяльність, працівники міліції фактично вимушені вживати не виправдано жорстких заходів щодо іноземців, які своїми діями у той чи інший спосіб порушили правила перебування в Україні.

Таким чином, виникає необхідність у зміні пріоритетів діяльності міліції і закріплення цих змін у формах звітності та нормативних документах МВС України. У теперішній час галузеві служби ОВС по відношенню до іноземців орієнтовані перед усім на здійснення примусово-каральних функцій, які вимагають доповнення функціями допоміжно-правового характеру.

В зв'язку з цим вбачається за доцільне внести зміни до звітів ОВС щодо результатів роботи по протидії нелегальній міграції. Такі звіти повинні мати приблизно наступний алгоритм :

1. Виявлено іноземців-порушників –

з них :

1.1. притягнуто до адміністративної відповідальності згідно КУпАП –

1.2. надано правову допомогу в оформленні документів для легалізації перебування в Україні –

1.2.1. в тому числі для отримання статусу біженця –

1.3. визнано нелегальними мігрантами –
з них

1.3.1. видворено за межі України –

При цьому персонал ОВС повинен бути націлений в першу чергу на надання правової допомоги іноземцям, легалізація яких в Україні законодавчо можлива. Такі зміни зменшать кількість випадків штучного створення співробітниками міліції умов для переведення іноземців у категорію нелегальних мігрантів з метою подальшого покарання, сприятимуть реальному залученню міліції до захисту прав людини незалежно від її громадянства та статусу перебування в Україні.

Необхідно зазначити й те, що на сьогодні окремі порушення прав іноземців співробітниками міліції практично є результатом нечітко виписаних положень національного законодавства та колізій їх із відомчими нормативними документами ОВС. Одним з таких результатів можна вважати законодавчо передбачену можливість для іноземців бути неадекватно покараними за вчинення правопорушень, що може бути оцінено як незаконні дискримінаційні дії.

Так, відповідно до загальноприйнятих норм права, покарання за вчинення того чи іншого правопорушення повинно відповідати ступеню тяжкості та суспільній небезпеці скоєного. Існуюча на теперішній час база нормативних документів не в повній мірі забезпечує право іноземця отримати покарання, адекватне скоєному ним проступку. Особливе занепокоєння викликає законодавчо визначена практика призначення іноземцю декількох видів покарань за скоєння одного правопорушення.

Іноземний студент, який торгував з рук у невстановленому місці, може бути притягнений до адміністративної відповідальності за ст. 160 КУпАП. Одночасно йому може бути скорочений термін реєстрації в Україні за дії, несумісні з офіційно задекларованою метою в'їзду, після чого він може бути висланий з держави, як особа, що вчинила адміністративне правопорушення. При цьому йому додатково може бути заборонений подальший в'їзд в Україну на певний термін. У національний паспорт іноземця в результаті вказаних каральних санкцій можуть бути проставлені три штампі негативного змісту: про скорочення терміну перебування, про видворення з України та про заборону в'їзду до держави.

Слід вказати і на правову невизначеність застосування до іноземців таких видів покарання, як видворення і скорочення терміну перебування в Україні. Вжиття щодо іноземців цих заходів впливу передбачається ст. 32 Закону України «Про правовий статус іноземців», але такі процедури відсутні у переліку як адміністративних стягнень (ст. 24 КУпАП), так і кримінальних покарань (ст. 51 КК України). Крім цього, жодна стаття КУпАП та КК України не передбачає, що за її порушення можливо призначення такого виду покарання, як видворення або скорочення терміну перебування в Україні.

Необхідно зауважити, що право прийняття рішення про пригннення іноземця до адміністративної відповідальності за ст. 203 КУпАП надається виключно суду. В той же час, рішення про видворення громадянина іншої держави з України або скорочення йому терміну тимчасового перебування в державі, які завдають іноземцю більшої матеріальної та моральної шкоди, приймає орган внутрішніх справ.

Проблемним питанням є відсутність наказів МВС України, якими б визначався порядок проведення процедури видворення іноземця з України, у зв'язку з чим виникає низка питань, що потребують на своє вирішення:

— Яким чином іноземець визнається нелегальним мігрантом та за умови якого терміну перебування в Україні без реєстрації (доба, десять діб, місяць, три місяці)?

— Яким чином підрозділ ОВС, що оформляє видворення, надає іноземцю можливість юридично себе захищати?

— Де саме має зберігатися національний паспорт іноземця під час оформлення документів для його видворення?

— Яким чином гарантувати розуміння іноземцем зміст розписки про видворення (у розписці до відома іноземця доводяться його права, в тому числі і на оскарження видворення, зазначається термін для виїзду з України і строк заборони подальшого в'їзду на її територію)?

Створюють підґрунтя для порушень прав іноземців під час їх звертання до органу внутрішніх справ й неконкретність та недоопрацьованість окремих наказів, розпоряджень та інструкцій МВС України, які регламентують дії міліції у питаннях роботи з іноземцями

та протидії незаконній міграції. У документах МВС України допускаються вживання не конкретизованих формулювань типу «може», «у термін до... днів», що також створює передумови для порушення прав іноземця співробітниками паспортної служби, оскільки їм фактично надається дискреційна можливість приймати рішення щодо перебування іноземця в Україні.

ЗАХОДИ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ЗАПЛАНОВАНІ НА 2009 РІК

1. Ініціювати спільний з Адміністрацією Державної прикордонної служби України розгляд питань, пов'язаних із трактування норм законодавчих актів та вироблення спільної позиції стосовно процедури надання іноземцям дозволів на імміграцію;
2. Активізувати співпрацю з державними установами та громадськими об'єднаннями етнічних меншин в питаннях захисту прав іноземців, осіб без громадянства та біженців;
3. Започаткувати спільно із зацікавленими підрозділами та службами систему своєчасного та неупередженого розгляду посадовими особами ОВС заяв іноземців стосовно порушення їх прав;
4. Продовжити підтримку громадських ініціатив стосовно практики просвітницької діяльності серед іноземних студентів стосовно механізмів захисту їх прав в Україні;
5. Ініціювати перед керівництвом міністерства додаткове навчання персоналу ОВС в межах занять з професійної підготовки положенням міжнародних та національних документів, які регламентують права іноземних громадян в Україні;
6. При перевірках помічниками Міністра міськрайорганів внутрішніх справ визначити як додатковий напрямок контролю діяльність територіальних підрозділів служби ГІРФО з питань дотримання прав іноземців.

9.

Попередження насильства в сім'ї, жорстокого поводження з дітьми, торгівлі людьми

Насильство в сім'ї, торгівля людьми, жорстоке поводження з дітьми знаходяться серед основних проявів порушення прав та законних інтересів людини та громадянина в сучасній Україні. Не дивлячись на існування у цій сфері великої кількості законів та підзаконних нормативно-правових актів, серед яких Закони України «Про попередження насильства в сім'ї» <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2789-14>, «Про охорону дитинства» <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2402-14>, відповідні статті Кримінального кодексу України, Державна програма з протидії торгівлі людьми в Україні на 2006-2010 роки <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2341-14>, Порядок взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які опинились у складних життєвих обставинах <http://www.umdpl.info/index.php?id=1238142038> тощо, насильство в сім'ї, жорстоке поводження з дітьми, торгівля людьми залишаються серед основних проблем, з якими стикаються у своїй діяльності органи внутрішніх справ України.

Так, за даними Департаменту громадської безпеки МВС України станом на 1 січня 2009 р. на профілактичному обліку в органах внутрішніх справ перебувало **85 085 осіб, які вчинили насильство в сім'ї**. З них жінок – 8760, чоловіків – 75 750, неповнолітніх – 575. За 12 місяців 2008 р. **на облік поставлено 66 119 осіб**. За результатами 12 місяців 2008 р. органами внутрішніх справ **виявлено 322 злочини, передбачені ст. 149** (Торгівля людьми або інша незаконна угода щодо людини) КК України. Установлено місцезнаходження та повернуто в Україну 241 потерпілу особу від торгівлі людьми, у тому числі 37

неповнолітніх осіб. В 2008 році виявлено **10 257 дітей**, які є потерпілими від злочинів.

Напрямок попередження домашнього насильства, жорстокого поводження з дітьми, торгівлі людьми, забезпечення прав неповнолітніх перебуває на постійному контролі Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС та помічників Міністра з прав людини. Так, у 2008 р. до помічників Міністра надійшло **102 звернення** стосовно насильства в сім'ї, порушення прав дітей та торгівлі людьми, на особистий прийом **звернулось 62 особи**. У відповідь на звернення громадян помічниками Міністра ініційовано **5 службових перевірок** силами **підрозділів ВВБ, 11 – ІОС, 43 – іншими службами**, особисто перевірено **208 підрозділів ОВС**.

З аналізу звітів помічників Міністра за 2008 рік, можна зробити висновок, що в більшості випадків звернення та скарги громадян стосуються проблеми насильства в сім'ї, що існує як по відношенню до дорослих членів сім'ї, так і по відношенню до дітей. Серед основних проблем, з якими стикалися працівники міліції під час вирішення сімейних конфліктів – неможливість затримання особи, яка вчинила насильство в сім'ї більше ніж на 3 години. Оскільки правопорушник, знаходячись в стані алкогольного сп'яніння, витверезується до притомного стану протягом 5-7 годин, то доставлення його до міськрайвідділу міліції та утримування в кімнаті для адмінзатриманих протягом 3 годин потенційно нічого не вирішує. Повертаючись ще на підпитку з відділку міліції додому, насильник мстився членам сім'ї за свої «страждання», тобто насилля продовжувалось. Цього разу, як правило, члени родини повторно міліцію не викликали, не бачачи сенсу, і коло замикалося. Саме через те, що насильників відпускали за 3 години (відповідно вимог закону), міліція отримувала чималу долю гострої критики, претензій та нарікань від сімей, які є об'єктом насильницьких дій.

Дана проблема знайшла вирішення у зв'язку із набранням чинності з 1 січня 2009 року Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення законодавства стосовно протидії насильству в сім'ї». Цим Законом передбачені зміни до Кодексу України про адміністративні правопорушення, зокрема ст.ст. 173-2, 262, 263 та 277 та Закону України «Про попередження насильства в сім'ї». Тепер особу, яка вчинила насильство в

сім'ї може бути затримано до розгляду справи суддею або начальником (заступником начальника) органу внутрішніх справ. Крім того ч. 1 ст. 173-2 передбачена можливість накладення стягнення у вигляді адміністративного арешту на строк до п'яти діб.

РОБОТА ІЗ ЗВЕРНЕННЯМИ ГРОМАДЯН

У кожному випадку за зверненнями громадян з повідомленнями про насильство в сім'ї, жорстоке поводження з дітьми, помічники Міністра проводять вивчення об'єктивних обставин подій, роз'яснювальну, консультативну роботу, особисто вживають заходів щодо припинення порушення означеного кола прав, залучаються не тільки працівники міліції до перевірок, але і представники неурядових організацій, що проводять роботу у напрямку надання допомоги потерпілим від насильства в сім'ї.

Під час виїзного прийому в Малинському МВ до помічника Міністра в Житомирській обл. звернулась жителька м. Малин гр. В., щодо неправомірних дій та погроз відносно неї з боку чоловіка, який є власником мисливської рушниці. Після втручання помічника Міністра мисливську рушницю вилучено, дозвіл на зберігання та носіння мисливської зброї анульовано.

Під час виїзного прийому в Кролевецькому РВ до помічника Міністра в Сумській області звернулись сусіди малолітнього гр. Щ. про невжиття заходів впливу з боку міліції до батьків останнього в питаннях бездоглядності та його побиття. Вжитими заходами зібрані необхідні матеріали щодо позбавлення їх батьківських прав.

В одному із райцентрів Чернігівської області до помічниці Міністра звернулася громадянка зі скаргою про вчинення насильства в сім'ї її чоловіком, який є співробітником органів внутрішніх справ. Оскільки жінка побоювалась, що чоловік може втратити роботу, вона звернулася не до керівництва підрозділу, в якому працює чоловік, а до помічниці Міністра. Помічницею міністра було здійснено запрошення чоловіка постраждалої на прийом та проведено виховну бесіду. Більше скарг з цього питання від заявниці не надходило. Постраждала, яка є журналісткою, в місцевій газеті написала невеличку статтю про виїзний прийом громадян та часи особистого прийому помічником Міністра в райцентрі.

АНАЛІТИЧНА ТА НОРМОТВОРЧА ДІЯЛЬНІСТЬ

Розуміючи той факт, що ефективна діяльність з протидії насильству в сім'ї, жорсткому поводженню з дітьми та торгівлі дітьми залежить від досконалості чинного законодавства України, УМДПЛ ведеться постійна робота щодо аналізу положень нормативно-правової бази в цьому напрямку та приведення її у відповідність із міжнародними стандартами та сучасними реаліями. Так, УМДПЛ було здійснено супровід проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо вдосконалення законодавства України щодо протидії насильству в сім'ї)», який було прийнято Верховною Радою України 25 вересня 2008 року. Крім цього, ведеться активна робота щодо вдосконалення чинного законодавства України у сфері боротьби із дитячою порнографією. Представниками УМДПЛ було підготовлено зміни та доповнення до чинного Кримінального кодексу України, зокрема ст. 301 (Ввезення, виготовлення, збут і розповсюдження порнографічний предметів) та Закону України «Про захист суспільної моралі» з метою приведення їх у відповідність із нормами міжнародного права та вимогами сьогодення. Серед основних пропозицій — введення до законодавства України поняття «дитяча порнографія», введення відповідальності за зберігання та користування дитячою порнографією, вдосконалення роботи правоохоронних органів щодо виявлення розповсюдження дитячої порнографії через Інтернет.

З метою усунення системних порушень прав людини, УМДПЛ вживається ряд організаційних та практичних заходів. Так, помічниками Міністра готуються доповідні записки Міністру та керівництву області, доповіді на оперативних нарадах керівництва та засіданнях колегії щодо вирішення вищезазначених порушень.

У 2008 році УМДПЛ та помічниками Міністра підготовлено *більше 10 доповідних записок* щодо необхідності посилення профілактичних заходів по протидії жорсткому поводженню з дітьми; про посилення роботи Міністерства внутрішніх справ України в напрямку протидії комерційній сексуальній експлуатації дітей та торгівлі дітьми та можливі ініціативи у цій сфері; про забезпечення прав жінок та дітей як найбільш вразливої категорії до сексуальної експлуатації; про актуальну проблему, пов'язану із посиленням жорстокості

домашнього насильства; щодо використання флікерів для забезпечення безпеки неповнолітніх пішоходів у темний час доби та ін.

Помічниками Міністра підготовлено біля **20 доповідних та інформаційних повідомлень** для представлення їх на оперативних нарадах керівництва та засіданнях колегій областей. Серед основних питань – систематичне ігнорування вимог пункту 3.1. Інструкції, затвердженої Наказом МВС № 400 від 14.04.2004 <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0571-04> щодо спрямування інформації до відділу у справах сім'ї та молоді місцевої держадміністрації про реєстрацію заяв чи повідомлень про вчинення насильства в сім'ї або реальної його загрози; при винесені постанови про відмову у порушенні кримінальної справи по матеріалам сімейних сварок відсутність адміністративних протоколів по насильству у сім'ї, не поставлення на профілактичний облік сім'ї, де скоїлося насильство у сім'ї; стан протидії пияцтву, насильству у сім'ях, попередження вчинення злочинів на побутовому ґрунті та рецидивної злочинності; створення медичного витверезника при станції швидкої допомоги; стан роботи підрозділів КМСД по профілактиці злочинності в підлітковому середовищі, запобігання бездоглядності серед неповнолітніх; дотримання прав неповнолітніх при затриманні тощо.

Помічником Міністра у Львівській області дано вказівку щодо відпрацювання точок продажу товарів на предмет притягнення до адміністративної відповідальності власників та продавців кіосків, які реалізують тютюнові вироби та алкогольні напої неповнолітнім.

ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

Помічниками Міністра в областях проводиться постійна робота з кадровим складом ОВС. У 2008 році помічниками Міністра організовано та проведено більше **50 семінарів, тренінгів, занять та нарад** для працівників ОВС, серед яких курсанти, дільничні інспектори міліції, співробітники відділів по боротьбі зі злочинами, пов'язаними із торгівлею людьми, кримінальної міліції у справах дітей, керівний склад УМВС та ГУМВС областей. Серед основних тем навчальних заходів – «Проблема торгівлі людьми та проведення

превентивної роботи з потенційною групою ризику», «Психологічна готовність дільничного інспектора міліції до роботи з потерпілими від торгівлі людьми», «Протидія торгівлі людьми та трудова міграція», «Організація захисту, реабілітації та реінтеграції у суспільство потерпілих від торгівлі людьми», «Стоп насильству!», «Демократія в Україні. Протидія незаконному насильству та гендерні проблеми в українському суспільстві», «Здійснення заходів щодо соціальної реабілітації прибулих з місць позбавлення волі як інструмент попередження домашнього насильства», «Протидія домашньому насильству та бездоглядності», «Захист дітей, як найбільш вразливої категорії до сексуальної експлуатації», «Проблемні питання захисту прав та законних інтересів дітей», «Особливості профілактичної та виховної роботи з неповнолітніми з девіантною поведінкою» тощо.

За ініціативи помічниця Міністра у Херсонській області активістами громадської організації «Успішна жінка», парафіянами Церкви святої Варвари 18 грудня 2008 року в приймальнику-розподільнику для неповнолітніх були вручені подарунки – книжки, канцелярське приладдя, солодоці.

Помічником Міністра у Львівській області спільно із керівництвом управління кримінальної міліції у справах дітей запроваджено експериментальний досвід роботи працівників ОВС. За кожним працівником ОВС закріплюється одна неповнолітня дитина, яка перебуває на обліку. Працівник зі своєї сторони кожного тижня зобов'язується проводити як мінімум 3 години із цією дитиною. Разом проводити дозвілля (похід в кіно, театр, піцерію) відвідує місце проживання, запрошує до себе в гості, обмінюються телефонами. Такий досвід працює у США. Це дасть змогу покращити стосунки із неповнолітніми, які перебувають на обліку.

На ім'я помічника Міністра в Сумській області надійшло колективне звернення від батьків неповнолітніх, що перебувають на обліку в Сумському МВ за скоєння правопорушень, про надання допомоги у влаштуванні дітей в літній період. За сприянням Сумської міської Ради та СМОГ ГБ «Правозахист» вирішено питання про розміщення 30 таких підлітків в літньому таборі патріотичного виховання.

З метою інформування громадськості про діяльність органів внутрішніх справ у сфері протидії торгівлі людьми, насильству в сім'ї, забезпеченню прав дітей представники Управління моніторингу дотримання прав людини в ОВС організують та беруть участь у прес конференціях, надають інтерв'ю та матеріал для публікації в ЗМІ. Так, у

2008 р. за участю помічників Міністра відбулось **4 прес-конференції**, було прийнято участь у **6 телепередачах**, вийшло **19 статей**, підготовлених помічниками Міністра, з вищезазначеної тематики.

ВЗАЄМОДІЯ З ІНШИМИ ДЕРЖАВНИМИ ТА НЕУРЯДОВИМИ ОРГАНІЗАЦІЯМИ

Оскільки торгівля людьми, насильство в сім'ї та порушення прав дитини є комплексними проблемами, то потребують втручання різних структур, як державних, так і недержавних. Помічники Міністра успішно співпрацюють з представниками органів державної влади, що залучені до вирішення вищезазначеного комплексу проблем, а також з недержавними організаціями, які працюють у цьому напрямку. Так, на місцевих рівнях налагоджено співпрацю з управліннями у справах сім'ї, молоді та спорту, управліннями освіти та науки, управліннями охорони здоров'я та ін. У 2008 році помічниками Міністра налагоджено співпрацю з більше ніж 20 громадськими організаціями, що працюють в напрямку подолання насильства в сім'ї, торгівлі людьми, захисту прав дитини. Серед них – Центр підтримки громадських ініціатив «Чайка», ХГО «Успішна жінка» Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда – Україна», Полтавський обласний центр сім'ї «Родинний дім», Миколаївський фонд «Любисток», правозахисна група «Незалежна адвокація», Західноукраїнський центр «Жіночі перспективи», ГО «Юнка», БФ «Карітас Україна», Луганський обласний благодійний фонд «Підліток», Сумська філія «Всеукраїнського Комітету захисту дітей», громадська організація «Жіноча громада» тощо.

Співпраця з громадськими організаціями виявляється у залученні представників таких організацій до проведення навчальних заходів для працівників міліції у сфері подолання торгівлі людьми, насильства в сім'ї, захисту прав дитини, до надання різних видів допомоги потерпілим від торгівлі людьми та насильства в сім'ї. З 50 семінарів, тренінгів, круглих столів проведених помічниками біля половини було проведено за участі та за підтримки громадських організацій.

Успішним прикладом співпраці Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС з іншими органами державної

влади та громадськими організаціями в напрямку подолання насильства в сім'ї, торгівлі людьми та жорстокого поводження з дітьми є Національна кампанія «Стоп насильству!». Так, Міністерство внутрішніх справ, в особі УМДПЛ та ДГБ, долучилось до організації та проведення Форуму «Стоп насильству!», що відбувся 16-17 жовтня 2008 р. в Києві, зокрема, провівши разом з представниками громадських організацій секції «Протидія торгівлі людьми», «Робота з кривдниками», «Протидія сексуальним домаганням». На місцевому рівні помічники Міністра в Донецькій, Херсонській та Полтавській областях взяли участь в організації та проведенні круглих столів та семінарів «Стоп насильству!», під час яких розглядалися проблемні аспекти протидії насильству в сім'ї, з'ясувалися шляхи взаємодії правоохоронних органів та громадськості у протидії насильству на обласному рівні.

Помічники Міністра також беруть участь у роботі різних міжвідомчих робочих груп, комісій, комітетів. Так, представниця Міністра у Чернігівській області є членом дорадчої ради з питань попередження домашнього насильства при Обласній спілці жінок України, представник Міністра у Донецькій області бере участь у шокквартирних спільних нарадах при Донецькій ОДА за участю представників органів соціального забезпечення, опікунських рад, органів місцевого самоврядування, благодійних організацій. Представниця Міністра у м. Севастополі бере участь у координаційній нараді співробітників міської і районних адміністрацій, УМВС, по аналізу стану роботи по запобіганню насильству в сім'ї. Представники УМДПЛ беруть участь у засіданні експертної робочої групи при Міністерстві України у справах сім'ї, молоді та спорту щодо розробки національного механізму перенаправлення потерпілих від насильства в сім'ї.

**ЗАХОДИ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ЗАПЛАНОВАНІ В СФЕРІ
ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ НЕПОВНОЛІТНІХ, ПРОТИДІЇ ДОМАШНЬОМУ
НАСИЛЬСТВУ, ЖОРСТОКОМУ ПОВОДЖЕННЮ З ДІТЬМИ,
ТОРГІВЛІ ЛЮДЬМИ, НА 2009 РІК**

Проаналізувавши роботу УМДПЛ та помічників Міністра в 27 адміністративно-територіальних одиницях України у 2008 році в напрямку попередження насильства в сім'ї, торгівлі людьми та жор-

токого поводження з дітьми, можна зробити відповідні рекомендації щодо продовження такої діяльності у 2009 році по наступних напрямкам:

Аналітична та нормотворча робота:

1. Продовжити роботу щодо вдосконалення чинного законодавства України у сфері попередження насильства в сім'ї, зокрема беручи участь у міжвідомчій робочій групі при Міністерстві України у справах сім'ї, молоді та спорту щодо розробки ефективних механізмів імплементації чинного законодавства та вироблення необхідних змін та доповнень до нього;
2. Розробити пропозиції, підготовлені на підставі аналізу звернень до правоохоронних органів та практичного досвіду, про внесення змін до «Інструкції про порядок взаємодії управлiнь у справах сім'ї та молоді та органів внутрішніх справ з питання здійснення заходів із попередження насильства в сім'ї».
3. Продовжити роботу над вдосконаленням законодавства у сфері протидії порушенню прав дитини, зокрема вдосконалення законодавства у сфері боротьби із проблемою дитячої порнографії, вдосконалення підзаконних нормативно-правових актів, що регулюють діяльність про приймальники-розподільники для дітей ОВС;
4. Ініціювати внесення змін до діючого законодавства з метою посилення відповідальності за застосування домашнього насильства, жорстокого поводження з дітьми в частині зміни відповідальності – можливість застосування, як покарання, громадських робіт;
5. Вивчити можливість відновлення роботи медвiтверезників на базі Міністерства охорони здоров'я для направлення до них осіб, які вчинили насильство в сім'ї у стані алкогольного чи наркотичного сп'яніння;

Робота за зверненнями громадян та інспекційна робота:

6. Продовжити здійснення контролю помічниками Міністра за діяльністю територіальних підрозділів за цим напрямком;

7. Продовжити роботу зі зверненнями громадян до органів міліції щодо вчинення насильства в сім'ї, скаргами на бездіяльність та неналежне реагування;
8. Здійснювати контроль за відпрацюванням точок продажу товарів на предмет притягнення до адміністративної відповідальності власників та продавців кіосків щодо продажу цигарок та алкогольних напоїв неповнолітнім.

Інформаційно-просвітницька діяльність:

9. Організувати проведення відповідних занять з персоналом ОВС у системі професійної підготовки. Проводити інформаційні кампанії для підвищення рівня ознайомленості як працівників підрозділів МВС, так і громадськості з проблем попередження домашнього насильства, жорстокого поводження з дітьми, торгівлі людьми, забезпечення прав дітей;
10. Проводити тренінги, семінари, конференції, круглі столи з проблеми попередження домашнього насильства, жорстокого поводження з дітьми, торгівлі людьми, забезпечення прав неповнолітніх.
11. Сприяти постійному інформуванню населення про заходи, які приймаються МВС у напрямку попередження домашнього насильства, жорстокого поводження з дітьми, торгівлі людьми, забезпечення прав неповнолітніх.
12. Проводити просвітницьку роботу за цією темою в школах, училищах, ВНЗ системи МВС серед учнів, курсантів, студентів, викладацького складу.

Взаємодія з органами виконавчої влади та неурядовими організаціями

13. Посилити взаємодію та координацію зусиль органів внутрішніх справ, громадських організацій та органів влади з метою попередження домашнього насильства, жорстокого поводження з дітьми, торгівлі людьми, забезпечення прав неповнолітніх.
14. Ініціювати прийняття спільних планів дій по співпраці міліції, державних органів та громадських організацій у цьо-

- му напрямку – для формування ефективної стратегії протистояння зростанню домашнього насильства, жорстокого поводження з дітьми, торгівлі людьми об'єднати правові методи та правоохоронну діяльність с заходами в сфері запобігання, координації та допомоги потерпілим;
15. Встановити контакти з дитячими психологами для подальшої роботи з дітьми, які тимчасово утримуються у приймальниках-розподільниках для неповнолітніх, з метою подальшого залучення до роботи з дітьми, потерпілими від злочинів;
 16. Поводити постійний обмін інформацією з відділами соціального захисту облдержадміністрацій з метою координації спільної роботи щодо попередження правопорушень, злочинів, скоєних на ґрунті побуту, виконання вимог Закону України від 15.11.2001 року «Про попередження насильства в сім'ї», здійснення заходів соціальної допомоги, патронажу та забезпечення безпеки пенсіонерів і самотніх осіб похилого віку.

10.

Участь в реалізації державної гендерної політики

ЗАГАЛЬНИЙ КОНТЕКСТ ФОРМУВАННЯ ТА ВПРОВАДЖЕННЯ ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В 2008 РОЦІ

Сприяння впровадження державної політики у сфері просування гендерної рівності виділено серед основних завдань та функцій Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС. У Положенні УМДПЛ також виділено й такий пріоритетний напрямок у цій сфері, як вдосконалення кадрового менеджменту з персоналом органів внутрішніх справ. Зазначений розподіл пріоритетів у діяльності Управління відбувся під впливом процесів реалізації державної гендерної політики в Україні.

В основі національної гендерної політики лежать загальноприйняті міжнародні норми, зафіксовані в низці міжнародних документів: Загальній декларації прав людини, Конвенції ООН про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок, Міжнародному Пакті про громадянські та політичні права, Конвенції Міжнародної організації праці № 156 про рівне ставлення й рівні можливості для трудящих чоловіків і жінок, рекомендаціях Ради Європи, підсумкових документах Четвертої Всесвітньої конференції ООН зі становища жінок (Пекін, 1995) «Пекінська платформа дій», резолюції Генеральної Асамблеї ООН № 1325 «Жінки, мир та безпека» та інших.

Рівність прав жінок та чоловіків в Україні гарантується Основним Законом держави. Стаття 24 Конституції України проголошує, що кожний громадянин суспільства – як чоловік, так і жінка – має всю повноту соціально-економічних, політичних та особистих прав

і свобод. Ці принципи підтверджуються і в інших статтях Конституції та законах України. У Конституції визначаються також гарантії забезпечення цих прав, передусім шляхом надання жінкам та чоловікам рівних можливостей у громадсько-політичній і культурній діяльності, у здобутті освіти і професійній підготовці, у праці та винагороді за неї; здійснення спеціальних заходів щодо охорони праці і здоров'я жінок; встановлення пенсійних пільг; створення умов, які дають жінкам можливість поєднувати працю з материнством; надання правового захисту, матеріальної і моральної підтримки материнства і дитинства, у тому числі оплачуваних відпусток, інших пільг вагітним жінкам і матерям.

Відповідно до Конституції України жінки і чоловіки мають закріплені рівні права на захист життя і здоров'я (ст. 27), на охорону здоров'я та медичну допомогу (ст. 49), відпочинок і соціальний захист (ст. 45, 46), на працю та її вільний вибір (ст. 43). Держава вживає необхідних заходів для ліквідації дискримінації щодо жінок у сфері зайнятості з метою забезпечення їм рівних з чоловіками прав. Розширенням гарантії права щодо недискримінаційного прийому на роботу є положення статті 22 Кодексу законів про працю України, згідно з якою забороняється необґрунтована відмова в прийнятті на роботу, а також будь-яке пряме або непряме обмеження прав чи встановлення прямих або непрямих переваг при прийнятті на роботу. Правові, економічні і організаційні основи зайнятості населення та його захисту від безробіття, а також спеціальні гарантії держави в реалізації громадянами права на працю визначені Законом України «Про зайнятість населення». Можна навести й інші законодавчі акти, які утворюють принцип рівності прав жінок та чоловіків.

Так, Указом Президента України «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків» № 1135/2005 від 26.07.2005 <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1135%2F2005> передбачається, що у всіх міністерствах, центральних і місцевих органах виконавчої влади організується робота по забезпеченню рівних прав та можливостей жінок та чоловіків і відповідальність за це покладається на одного із керівників: «...покласти виконання обов'язків щодо забезпечення рівних прав та можливостей жінок і

чоловіків на одного із своїх заступників, які мають організувати роботу стосовно забезпечення надання жінкам і чоловікам рівних прав та можливостей у відповідній сфері діяльності; співробітництва з громадськими організаціями, зокрема громадськими жіночими організаціями, для узагальнення інформації щодо стану забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків та визначення шляхів запобігання виникненню дискримінації за ознакою статі; сприяння створенню рівних умов для поєднання жінками і чоловіками професійних і сімейних обов'язків, у тому числі шляхом розвитку соціальних послуг; здійснення заходів, спрямованих на формування гендерної культури населення, провадження відповідної інформаційно-пропагандистської діяльності; забезпечення додержання законодавства щодо рівності прав та можливостей жінок і чоловіків; розгляду та проведення аналізу звернень громадян з питань забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків; організації систематичного навчання посадових осіб центральних та місцевих органів виконавчої влади із зазначених питань; впровадження гендерних підходів до організації роботи центральних та місцевих органів виконавчої влади з урахуванням досвіду інших держав».

Це положення повторюється і в прийнятому в вересні 2005 року Верховною Радою України Законі України «Про забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків та жінок»: в кожному міністерстві, іншому центральному органі влади, в обласних державних адміністраціях один з заступників керівника призначається уповноваженим за реалізації гендерної політики на рівні міністерства, відомства або області <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2866-15>.

Окрім деталізації положення Конституції України щодо забезпечення рівності чоловіків та жінок, в Законі вперше законодавчо визначені такі дефініції, як дискримінація за ознакою статі, позитивні дії, гендерна рівність, гендерно-правова експертиза, сексуальні домагання та інші. Метою цього Закону є досягнення паритетного становища жінок і чоловіків у всіх сферах життєдіяльності суспільства шляхом правового забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків, ліквідації дискримінації за ознакою статі та застосування спеціальних тимчасових заходів, спрямованих на усунення дисбалансу між можливостями жінок і чоловіків реалізувати рівні права, надані їм Конституцією і законами України.

Відповідно до Закону, основним уповноваженим органом центральної виконавчої влади щодо формування та впровадження гендерної політики в Україні є Міністерство України у справах сім'ї, молоді і спорту. За розробку та координацію впровадження гендерної політики відповідає Департамент сімейної та гендерної політики у складі вказаного міністерства.

Постановою Кабінету Міністрів України наприкінці 2006 року затверджена Державна програма впровадження гендерної рівності в українському суспільстві до 2010 р. <http://umdpl.info/index.php?id=1234962475>. На її виконання в усіх областях України розроблені та затверджені обласні програми, співвиконавцем яких є також обласні управління внутрішніх справ.

Але якщо проаналізувати рівень фінансування цих програм, то він виявляється дуже низьким, що унеможливує ефективну діяльність в напрямку впровадження гендерної рівності на обласному рівні. Так, рішеннями сесій обласних рад на 2008 рік було затверджено фінансування обласних програм з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року з видатків місцевих бюджетів у таких обсягах (крім Закарпатської обл., м. Севастополя)¹:

- ◆ АР Крим – 47,5 тис. грн.
- ◆ Вінницької – 77,5 тис. грн.
- ◆ Волинської – 300,0 тис. грн.
- ◆ Дніпропетровської – 83,0 тис. грн.
- ◆ Донецької – 190,0 тис. грн.
- ◆ Житомирської – 20,0 тис. грн.
- ◆ Запорізької – 51,0 тис. грн.
- ◆ Івано-Франківської – 97,8 тис. грн.
- ◆ Київської – 40,0 тис. грн.
- ◆ Кіровоградської – 54,5 тис. грн.
- ◆ Луганської – 324,0 тис. грн.
- ◆ Львівської – 120,0 тис. грн.
- ◆ Миколаївської – 12,0 тис. грн.
- ◆ Одеської – 350,0 тис. грн.
- ◆ Полтавської – 32,5 тис. грн.

¹ За даними Департаменту сімейної та гендерної політики Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту.

- ◆ Рівненської – 25,0 тис. грн.
- ◆ Сумської тис. грн. – 30,0 тис. грн.
- ◆ Тернопільської – 35,0 тис. грн.
- ◆ Харківської – 130,7 тис. грн.
- ◆ Херсонської – 47,0 тис. грн.,
- ◆ Хмельницької – 20,0 тис. грн.
- ◆ Черкаської – 108,0 тис. грн.
- ◆ Чернівецької – 40,0 тис. грн.
- ◆ Чернігівської – 12,0 тис. грн.
- ◆ м. Києва: управлінням у справах жінок, інвалідів, ветеранів війни та праці – 155,0 тис. грн.; головним управлінням у справах сім'ї та молоді – 59,0 тис. грн.

УЧАСТЬ В РЕАЛІЗАЦІЇ ДЕРЖАВНОЇ ПРОГРАМИ СПРИЯННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ

МВС України активно задіяне до реалізації Державної програми сприяння гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року. Звіт про цю діяльність МВС України був опрацьований та узагальнений працівниками Управління та відправлений до Міністерства України у справах сім'ї, молоді та спорту. Він також розміщений на сайті Управління та сайті МВС України (<http://umdp1.info/index.php?id=1232972230>).

Враховуючи наявність наукового та практичного досвіду у сфері реалізації гендерної рівності, покладання обов'язків щодо координування цієї діяльності в МВС, працівники Управління протягом 2008 року здійснювали не лише моніторингову, але й практичну діяльність у сфері реалізації державної політики впровадження гендерної рівності за низкою напрямків.

ДІЯЛЬНІСТЬ РОБОЧОЇ ГРУПИ З ГЕНДЕРНИХ ПИТАНЬ

На виконання рішення громадської ради при МВС України № 8 від 24.01.2008, згідно з пропозицією Міністерства у справах сім'ї, молоді та спорту від 28.04.2007 № 5.2/3876 та відповідно до Плану заходів МВС з реалізації завдань, визначених Державною програмою з утвердження гендерної рівності в українському суспільстві

на період до 2010 року при МВС України створено робочу групу з впровадження гендерних підходів у складі 10 осіб – фахівців МВС України, вищих навчальних закладів МВС та громадських організацій (розпорядження № 105 від 6 лютого 2008 р.).

18-20 лютого 2008 року відбулася робоча зустріч членів робочої групи з метою розроблення відомчої концепції Програми забезпечення гендерної рівності в ОВС України.

Згідно з концепцією Програми забезпечення гендерної рівності в ОВС України, розробленою робочою групою з впровадження гендерних підходів при МВС України, Управлінням моніторингу дотримання прав людини в ОВС Апарату Міністра розроблено проект Програми забезпечення гендерної рівності в ОВС України на період до 2011 року. Програма забезпечення гендерної рівності в ОВС України на період до 2011 року ухвалена на засіданні громадської ради при МВС України з питань забезпечення прав людини 12 червня 2008 року (протокол № 9). Вона також розміщена на сайті Управління (<http://umdpi.info/index.php?id=1233847268>).

ЗАГАЛЬНИЙ СТАН В ОБЛАСТЯХ

Якщо говорити про залученість жінок до роботи в ОВС України, то станом на 01.01.2009 року в міліції працювало 49574 жінок, з них атестованих – 20467, у внутрішніх військах – 3236, з них атестованих – 1912. Відповідно, чоловіків в міліції 179704, з них атестованих – 151132, у внутрішніх в військах – 15556 з них атестованих – 14235. Дані про кількість жінок, які працюють у територіальних та транспортних підрозділах органів внутрішніх справ (станом на 01.01.2009) розміщені в таблиці 1:

Таблиця 1. Кількість жінок, які працюють у територіальних та транспортних підрозділах органів внутрішніх справ (станом на 01.01.2009)

	в/н	ат.	в/н+ат.
ГУМВС України в АР Крим	431	839	1270
УМВС України в Вінницькій області	441	452	893

УМВС України в Волинській області	560	207	767
УМВС України в Дніпропетровській області	1999	1428	3427
ГУМВС України в Донецькій області	2284	2273	4557
УМВС України в Житомирській області	578	225	803
УМВС України в Закарпатській області	371	263	634
УМВС України в Запорізькій області	1297	884	2181
УМВС України в Івано-Франківській області	510	264	774
ГУМВС України в Київській області	687	673	1360
ГУМВС України в м.Києві	2418	1382	3800
УМВС України в Кіровоградській області	155	349	504
УМВС України в Луганській області	1524	1506	3030
ГУМВС України у Львівській області	1348	538	1886
УМВС України в Миколаївській області	493	468	961
ГУМВС України в Одеській області	1205	1380	2585
ГУМВС України в Полтавській області	921	469	1390
УМВС України в Рівненській області	629	336	965
УМВС України в м. Севастополі	374	264	638
УМВС України в Сумській області	684	537	1221
УМВС України в Тернопільській області	446	232	678
ГУМВС України в Харківській області	755	1179	1934
УМВС України в Херсонській області	710	616	1326
УМВС України в Хмельницькій області	553	198	751
УМВС України в Черкаській області	547	423	970
УМВС України в Чернівецькій області	354	179	533

УМВС України в Чернігівській області	819	275	1094
УМВСЗТ	291	770	1061
МВС та підпорядковані підрозділи	2946	821	3767
Усього:	26330	19430	45760

У Волинській області, наприклад, в підрозділах УМВС з 2801 атестованого працівника 207 (7.4%) складають жінки. З 1852 працівників начальницького складу – 190 жінки (10.3%), 949 осіб рядового складу жінок – 17 (1.8%). На керівних посадах перебуває 13 жінок (3%). На вільнонайманих посадах в підрозділах УМВС в області працює 560 жінок (51.4%).

В Дніпропетровській області на теперішній час кількість жінок атестованого складу – 1428, що складає 10,1%. Кількість жінок на керівних посадах 163, що складає 9,3%. Кількість атестованих жінок в основних службах, а саме карний розшук – 79 (6,6%), слідство – 424 (40,7%). За званнями: підполковники – 61 (11,8%), полковники – 3 (2,9%). Прийнято в вищі навчальні заклади 27, приступили до роботи з нового прийому 158, а всього 185. Відібрано кандидатів до ВНЗ 170 з загальної кількості 668.

В Кіровоградській області в УМВС України працює 349 працівників жіночої статі, з яких 23 – на керівних посадах, а саме: 3 начальники відділів Управління, 4 заступники начальників відділів та служб та 16 – в міськрайорганах області.

В Миколаївській області жінки складають більшість у відділах документального забезпечення та режиму, центрі громадських зв'язків, відділі інформаційних технологій, фінансового забезпечення, громадянства та реєстрації фізичних осіб. Посаду начальника регіонального підрозділу УБОЗ займає підполковник міліції Мельник Ірина Леонідівна.

Станом на 1 січня 2009 року в підрозділах УМВС України в Хмельницькій області проходять службу 198 осіб жіночої статі, із них 188 – на посадах начальницького складу. Звернень, інформації з питань обмеження прав чи інтересів громадян до помічника начальника УМВС з моніторингу дотримання прав людини не надходило.

Станом на 01.01.2009 року на обліку в МВС України перебуває 1315 багатодітних сімей працівників органів внутрішніх справ. Однак інформація у розрізі багатодітних батьків (чоловіків та жінок) не передбачена існуючою формою звітності, що потребує вдосконалення.

Можна констатувати, що не дивлячись на високий відсоток жінок, які працюють в ОВС, напрямок реалізації державної політики гендерної рівності не є пріоритетним для ОВС, а також внаслідок його новизни, фактичної відсутності науково-методичних та практичних розробок у цій сфері на місцевому рівні робота не ведеться цілеспрямовано та комплексно. Так, якщо на рівні МВС України розроблений та затверджений план заходів на виконання Державної програми сприяння впровадженню гендерної рівності в суспільстві, то на рівні областей подібні плани досі відсутні.

**АНАЛІТИЧНА ТА НОРМОТВОРЧА РОБОТА ПОМІЧНИКІВ МІНІСТРА,
В ТОМУ ЧИСЛІ ДОПОВІДНІ, ПІДГОТОВЛЕНІ МІНІСТРУ
ТА КЕРІВНИЦТВУ ОБЛАСТІ, ДОПОВІДІ НА ОПЕРАТИВНИХ НАРАДАХ
КЕРІВНИЦТВА ТА ЗАСІДАННЯХ КОЛЕГІЇ**

Помічник Міністра в Сумській області Гема Л.О. підготував доповідну записку (25.08.2008 р.) щодо забезпечення реалізації жінками і чоловіками рівних прав і можливостей в діяльності ОВС. Вона була розглянута на оперативній нараді при начальнику УМВС. Протокол № 48, Рішення № 2/3-1635 від 24.09.2008 р.

**РОБОТА ЗА ЗВЕРНЕННЯМИ ГРОМАДЯН
ТА ІНСПЕКЦІЙНА РОБОТА**

Під час прийому громадян та здійснення інспекційної роботи помічники Міністра в Миколаївській та Сумській областях розглядали скарги, які містили явні ознаки гендерної дискримінації.

Так, 04.06.2008 року при відвіданні Сумського МВ було виявлено, що керівництвом міськвідділу не вирішується позитивно питання про направлення ст. інспектора сектору охорони громадського порядку майора міліції П. на навчання до Академії Управління

МВС лише з причини належності її до жіночої статі. Після втручання питання було вирішено позитивно.

За результатами іншого звернення було ініційоване та проведене службове розслідування. 28.11.2008 до помічника Міністра в Миколаївській області звернулася співробітниця УМВС держслужбовець П. з заявою про те, що вона на 6-му місяці вагітності, їй в якості одного із видів грошового забезпечення недонарахували 1000 грн., у зв'язку з цим при виході у відпустку по вагітності вона недоотримає 1300 грн. В заяві акцентована увага на те, що заявниця жінка та ще й вагітна. Але у зробленому висновку, проведеного силами УМВС, розслідуванні факти порушення законодавства не були виявлені.

Помічник Міністра з прав людини в АРК Новікова М.В. кожного разу при проведенні перевірки міськрайоргану дивиться на умови проходження служби атестованих жінок – співробітниць ОВС на предмет умов служби та проблем у взаємовідносинах з чоловічою частиною підрозділу. Скарг на обмеження у правах або дискримінацію з боку жінок не поступало.

ПРОВЕДЕННЯ ДОСЛІДЖЕНЬ ЩОДО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ В ОРГАНАХ ВНУТРІШНІХ СПРАВ, ПІДГОТОВКА ТА ВИДАННЯ ЛІТЕРАТУРИ ТА ІНФОРМАЦІЙНИХ МАТЕРІАЛІВ

Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС при підтримці Програми рівних можливостей ООН та спільно з громадською організацією «Харківський інститут соціальних досліджень» розпочало проведення соціологічного дослідження щодо дотримання принципу гендерної рівності в органах внутрішніх справ. Результати дослідження будуть представлені наприкінці лютого 2009 року.

Управління моніторингу дотримання прав людини також допомагало Харківському інституту соціальних досліджень та центру «Ла Страда – Україна» в проведенні соціологічного дослідження «Ціна насильства» (лютий 2008 року) та проведенню дослідження щодо поширення сексуальних домагань в ОВС (жовтень – листопад 2008 року).

У березні 2008 року було проведено анкетування серед жінок-працівників УМВС України в Кіровоградській області, мета якого було встановлення рівноправності та навантаження в органах та підрозділах області на жінок та чоловіків. Аналіз анкетування показав, що 80% жінок вважають роботу в ОВС області такою, яка відповідає рівноправності жінок та чоловіків.

Помічником Міністра в Луганській області підготовлений аналітичний огляд останніх досліджень з питань гендерного насильства в Україні. Видання підготовлено за сприяння Фонду Народонаселення ООН (UNFPA) в рамках проекту «Залучення чоловіків до боротьби з гендерним насильством».

Управлінням моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС підготовлено до друку науково-практичне видання «Жінки в органах внутрішніх справ України», в якій висвітлюються актуальні питання формування та впровадження гендерної політики в Україні, роль та участь жінок в діяльності ОВС України та деяких інших країн, положення міжнародних та національних документів у сфері забезпечення гендерної рівності та прав жінок. Брошура надрукована за фінансової підтримки Програми рівних можливостей ООН.

ПРЕС-КОНФЕРЕНЦІЇ, ПУБЛІКАЦІЇ В ЗМІ, ІНТЕРНЕТІ

Протягом року через засоби масової інформації було здійснено інформування населення про стан протидії різним проявам гендерного насильства, зокрема, проведено прес-конференції на тему «Про участь МВС України в акції «16 днів проти гендерного насильства». У відомчій пресі та на сайті МВС України розміщено біля 20 інформаційних повідомлень щодо попередження насильства в сім'ї, захисту прав людини. Помічниками Міністра надано 9 інтерв'ю з гендерної проблематики: «Гендерні аспекти в проблемі домашнього насильства», «Реалізація рівних прав і можливостей в діяльності ОВС», «Заходи протидії ОВС гендерному насильству».

Помічник Міністра в АРК 19.05.2008 організувала засідання Кримського Прес-клубу на тему «Стратегії реалізації гендерної рівності в органах внутрішніх справ України»

Матеріали щодо забезпечення гендерної рівності в органах внутрішніх справ розміщуються на офіційному сайті МВС України (www.mvs.gov.ua), в т.ч. в розділі «Права людини», а також на сайті Управління моніторингу дотримання прав людини (www.umdpf.info), в якому виділена окрема рубрика «Гендерна проблематика», що дає можливість візуалізувати проблематику.

**ПРОВЕДЕННЯ ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКИХ ТА ОСВІТНІХ ЗАХОДІВ
З ПИТАНЬ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ, СЕМІНАРИ ТА ТРЕНІНГИ
ДЛЯ ПРАЦІВНИКІВ ОВС, ОРГАНІЗОВАНІ АБО ПРОВЕДЕНІ
ЗА УЧАСТЮ ПОМІЧНИКІВ**

Помічники Міністра з прав людини в низці областей брали участь в організації та проведенні заходів з гендерної проблематики.

Так, помічник Міністра в Луганській області в рамках співпраці з громадськими організаціями 2-3.10.2008 р. взяв участь у 1-му Всеукраїнському ярмарку гендерних ідей (м. Харків). Він також був членом оргкомітету та журі обласного конкурсу творчих робіт серед молоді у рамках акції: «16 днів проти гендерного насильства».

12 листопада 2008 р. в рамках проведення КЮІ ХНУВС та центром «Ла Страда – Україна» міжнародної наукової конференції (за участю курсантів, студентів і магістрів ВНЗ МВС) «Порушення прав людини – торгівля людьми, гендерне насильство, сексуальна експлуатація дітей», була проведена секція з питань гендерної рівності. Участь в конференції взяв і помічник Міністра в Кіровоградській області Жученя В.С. За його участю були підготовлені рекомендації конференції.

Семінари, тренінги та заняття з особовим складом органів та підрозділів внутрішніх справ постійно проводили помічники Міністра. Частіше гендерна проблематика висвітлювалась при проведенні таких занять помічниками Міністра в Автономній Республіці Крим (07.11.2008 – Чорноморський РВ ГУ МВС України в АРК, 05.12.2008 – Ялтинський МВ, 19.12.2008 – Алуштинський МВ, 26.12 – Феодосійський МВ), Луганській (семінари для дільничних інспекторів: «Демократія в Україні. Протидія незаконному насильству та гендерні проблеми в українському суспільстві», на базі ЛДУВС

ім. Е.О. Дідоренка – 3.06.2008 р., 12.06.2008 р., 17.06.2008 р.), Львівській (15.10.2008 – навчання для працівників ОВС з приводу гендерних питань, насильства в сім'ї, проблеми, пов'язані із торгівлею людьми за сприяння БФ «Салюс» та ГО «Юнка»), Сумській (у травні-серпні 2008 року за сприянням СМОГ «Міський кризовий центр» для працівників ДІМ та УКЗ проведено два семінари на тему «Забезпечення механізму реалізації гендерного законодавства», а 17.10.2008 р. для працівників ВКМСН, ДІМ, БЗПТЛ круглий стіл на тему «Гендерні аспекти в проблемах сімейного насильства»), Полтавській та інших областях.

За дорученням помічника Міністра в Черкаській області Батчаєва В.К., членом Громадської ради при УМВС – головою Коаліції молодіжних громадських організацій Черкаської області «Молода Черкащина» Феофіловою В.В. підготовлений методичний матеріал «Теорія і практика гендеру». У 2009 році заплановано проведення відповідних занять з використанням вказаного матеріалу з працівниками УМВС України в Черкаській області, а також з персоналом територіальних міськрайвідділів УМВС.

Тренери з гендерних питань Чернігівської обласної Спільноти жінок України (керівник – Дорожкіна І.В. член громадської ради при УМВС в Чернігівській області) за ініціативою та при організаційній допомозі помічника Міністра Лепехи А.О. неодноразово виступали перед особовим складом УМВС з гендерних питань.

У Львівській області налагоджено взаємодію з цих питань із Управління сім'ї, молоді та спорту Львівської облдержадміністрації, представником Уповноваженого з прав людини у Львівській області, із громадськими організаціями: Західноукраїнський центр «Жіночі перспективи», БФ «Салюс», ГО «Юнка» .

Помічник Міністра в Луганській області Архипов В.І. є членом робочої групи з проведення моніторингу обласних програм з питань гендерної рівності чоловіків та жінок. Помічник Міністра в Чернігівській області – член клубу ділових жінок при обласній організації Спільноти жінок України, депутат Чернігівської міської ради.

Як видно з наведених вище прикладів, організація інформаційно-просвітницької роботи в галузі просування гендерної рівності помічниками Міністра здійснюється у тісній співпраці з громадськими організаціями, науковцями, експертами з гендерних питань,

що є підтвердженням важливості розбудови взаємодії ОВС з організаціями «третього сектору».

**ОСНОВНІ ПАРТНЕРИ УПРАВЛІННЯ МОНІТОРИНГУ
ДОТРИМАННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ У СФЕРІ РЕАЛІЗАЦІЇ
ДЕРЖАВНОЇ ПОЛІТИКИ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ:**

1. Міністерство України у справах сім'ї, молоді та спорту
2. Програма розвитку ООН та Програма рівних можливостей ПРООН в Україні
3. Програма сприяння Парламенту України
4. Інформаційно-консультаційний жіночий центр (Київ)
5. Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда – Україна»
6. Програма Ради Європи «Укріплення прав жінок та дітей в Україні»
7. Чернігівська обласна Спілка жінок України
8. Чернігівська міська громадська організація «Центр гендерних ініціатив»
9. Херсонська обласна організації Спілки жінок України
10. Херсонський обласний ресурсний гендерний центр
11. Херсонська обласна громадська організація «Успішна жінка»
12. «Любисток» (Миколаїв)
13. Харківська жіноча організація «Крона»
14. Гендерний ресурсний центр управління у справах сім'ї та молоді Харківської обласної держадміністрації

**НАПРЯМОК СПРИЯННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНОЇ РІВНОСТІ
В ДІЯЛЬНОСТІ ГРОМАДСЬКОЇ РАДИ ПРИ МВС УКРАЇНИ
ІЗ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ПРАВ ЛЮДИНИ**

В громадській раді з питань забезпечення прав людини при МВС України виділена робота в сфері впровадження гендерної рівності, відповідальною за яку є віце-президент Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда – Україна» Калашник О.А.

Громадською радою робота велася в напрямках вдосконалення нормативно-правового та науково-методичне забезпечення, організації роботи по захисту прав дитини від насильства, жорстокого поводження, сексуальної експлуатації, міжнародного співробітництва.

Звіт про роботу цього напрямку у співпраці з МВС України та Управлінням моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС підготовлений до засідання громадської ради 24 грудня 2008 року та розміщений на сайті управління (<http://umdpl.info/index.php?id=1233846467>).

ЗАХОДИ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ЗАПЛАНОВАНІ У СФЕРІ СПРИЯННЯ ВПРОВАДЖЕННЯ ГЕНДЕРНІЙ РІВНОСТІ НА 2009 РІК

1. Проведення занять з особовим складом ОВС на тему «Теорія і практика гендеру».
2. Визначення переліку позицій, за якими необхідно здійснювати роботу в гендерній сфері.
3. Розробка та проведення тренінгів з гендерної проблематики для особового складу співголовою громадської ради з питань забезпечення прав людини в Кіровоградській області Лукянцевою Л.П. (Кіровоградська область)
4. Проведення гендерного аналізу кадрового складу ОВС.
5. Включення гендерних аспектів до статистики МВС, в тому числі й щодо працівників ОВС.
6. Проведення семінарів, лекцій по цій проблематиці для працівників ОВС та в системі службової підготовки особового складу
7. Вивчення питання щодо введення на рівні УМВС та ГУМВС в областях радників начальників з гендерних питань на громадських засадах.
8. Підготовка типового положення про радника з гендерних питань (на громадських засадах)
9. Вивчення можливостей громадських та міжнародних організацій щодо проведення навчань та тренінгів для помічників Міністра з прав людини з гендерної проблематики

10. Проведення навчань щодо виявлення та візуалізації гендерних проблем в ОВС.
11. В усіх областях включення до складу громадських рад із забезпечення прав людини представників громадських організацій, фахівців, які спеціалізуються на гендерній проблематиці.
12. Підготовка спільно з уповноваженим Громадської ради МВС України із забезпечення прав людини в діяльності ОВС Калашник О.А. переліку громадських організацій в регіонах, які працюють в напрямку забезпечення гендерної рівності.
13. Продовження співпраці з громадськими організаціями та налагодження співпраці з новими.
14. Налагодження співпраці та взаємодії з управліннями у справах сім'ї молоді та спорту облдержадміністрацій.
15. Складання плану роботи з кожним напрямком діяльності Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС, в тому числі й в напрямку забезпечення гендерної рівності.
16. Продовження участі у семінарах, круглих столах, конференціях з гендерної проблематики
17. Включення в плани роботи громадських рад питання гендерної проблематики.
18. Вивчення та заслуховування на засіданнях громадських рад питань про стан впровадження гендерних підходів у діяльності ОВС.

11.

Проблеми дотримання прав працівників ОВС України

Питання прямого взаємозв'язку між порушеннями прав людини з боку працівників ОВС та порушеннями прав самих працівників міліції обговорюється у правозахисному середовищі ще з 2005 року, проте воно не набуло особливої популярності, оскільки на порядку денному стояли чисельні порушення прав громадян саме з боку представників органів державної влади. До цієї теми знов було привернуто окрему увагу уряду та правозахисних організацій спеціальним дослідженням, проведеним МВС України спільно з Харківським інститутом соціальних досліджень в 2007 році «Стан захищеності прав, основних свобод і соціальних гарантій працівників ОВС України».

Вказане дослідження підтвердило тезу про те, що максимально можливий захист прав та свобод працівників ОВС є, по суті, передумовою ефективності їхньої діяльності із захисту прав громадян, а оптимізація ситуації із захистом прав працівників ОВС є, таким чином, нагальним аспектом управління органами внутрішніх справ.

Згідно з пунктом 10 Положення про проходження служби особовим складом органів внутрішніх справ «особи рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ користуються всіма соціально-економічними, політичними та особистими правами і свободами, ... передбачені Конституцією України та іншими законодавчими актами». Але на даний час забезпечення соціальних гарантій для осіб рядового і начальницького складу, ветеранів ОВС та членів їх сімей, передбачених чинним законодавством, не виконуються в повному обсязі через неналежне фінансування системи органів

внутрішніх справ, за винятком хіба що нарахування та виплати грошового забезпечення.

Це підтверджується вибірковими перевітками виплати грошового забезпечення, проведені помічниками Міністра. Так, у Волинській області в 2007 році на грошове забезпечення працівників ОВС було виділено 42,8 млн. грн., в 2008 році – 52,6 млн. грн. (тобто на 18,6% більше) при відсутності заборгованості по фонду зарплатні. По основних службах УМВС області розміри грошового забезпечення в 2008 р. були наступні:

Служба	Середній розмір грошового забезпечення на 1 особу	Середній розмір премії на 1 особу
Патрульна служба	1413 грн.	36,5%
ДІМ	1750 грн.	10,9%
ВКР, БНОН, ДСБЕЗ	1746 грн.	13,7%
Слідчі підрозділи	2075 грн.	8,8%
УБОЗ	2570 грн.	16,9%

Вказані факти жодним чином не знижують актуальності таких проблем забезпечення життєдіяльності працівників ОВС, як низькі заробітні плати, ненормований робочий день, відсутність навіть службового житла, про що самі працівники відкрито говорити не хочуть через страх втратити роботу.

Як показала практика, поточна діяльність помічників Міністра стосовно дотримання прав працівників ОВС розподілялася за наступними напрямками:

1. Захворюваність на туберкульоз та зменшення ризику захворюваності працівників ІТТ та інших спецустанов міліції.
2. Невиплата грошового утримання та надання матеріальної допомоги при виході на пенсію.
3. Проблеми невиплати грошового утримання за невикористані щорічні відпустки
4. Порушення права працівників ОВС на забезпеченість житлом.
5. Відновлення в правах працівників ОВС, які отримали незаконні стягнення.

6. Проведення семінарів та круглих столів з питань забезпечення прав працівників, висвітлення цієї теми в ЗМІ.

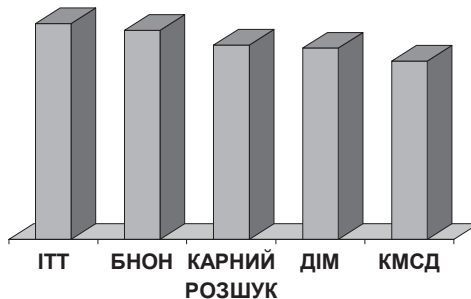
7. Залучення до вирішення цієї проблеми громадських організацій, взаємодія з іншими органами державної влади та місцевого самоврядування.

ОРГАНІЗАЦІЙНА РОБОТА ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ

1. Захворюваність на туберкульоз та зменшення ризику захворюваності працівників ІТТ та інших спецстанов міліції

Влітку 2008 року спільно з Департаментом громадської безпеки УМДПЛ займалося вивченнями та вдосконаленням нормативного забезпечення правового захисту працівників ОВС та зменшенням ризику їх захворюваності на туберкульоз.

За даними соціологічних досліджень, найбільший ступінь ризику на інфекційні захворювання існує для працівників спец установ міліції, служб БНОН, карного розшуку, дільничних інспекторів, кримінальної служби у справах дітей:

Питання захисту стану здоров'я працівників ОВС було винесено на розгляд колегії МВС України 25 липня 2008 року та озвучено у виступах заступника Міністра Савченка О.І. та, заступника керівника Апарату Міністра-радника Міністра Левченко К.Б.

З виступу Левченко К.Б. під час колегії 25 липня 2008 року:

«...друге питання – це умови праці співробітників ОВС, які несуть службу в спецстановах міліції. Нестача повітря, задуха, малі розміри службових приміщень, недостатнє освітлення, старі меблі – це лише частина тих проблем, на які звертають увагу представники мобільних груп. Але це все – невід’ємна складова забезпечення прав на життя самих працівників міліції, яке гарантується і міжнародними документами, і 27 статтею Конституції України.

Без сумніву, вирішення частини з них потребує збільшення матеріально-фінансового забезпечення, але впевнена, що більшість може бути вирішена, якщо керівники ГУМВС, УМВС будуть приділяти цьому питанню більшу увагу. Серед ризиків, з якими постійно стикаються наші працівники – ризик захворювання інфекційними захворюваннями, в тому числі й туберкульозом.

Найбільшому ризику підлягають працівники відділів по боротьбі із незаконним обігом наркотиків, кримінального розшуку, кримінальної міліції у справах дітей. Але на першому місці – працівники ІТТ та інших спецстановах міліції, конвойних підрозділів.

Так, тільки упродовж 2007 року конвойними підрозділами здійснено конвоювання 1714 тисяч затриманих і взятих під варту осіб, хворих на туберкульоз, які утримувалися в ІТТ, у тому числі, 700 таких осіб проходили лікування в протитуберкульозних закладах під охороною працівників міліції.

Оскільки є серйозна проблема щодо переводу хворих на туберкульоз до СІЗО, ОВС змушені облаштовувати в комунальних протитуберкульозних закладах спеціальні палати для тримання та лікування затриманих, хворих на туберкульоз. На цей час нараховується 105 таких палат на 404 місця, де складно забезпечити встановлені режимні вимоги, у зв’язку з чим в частині областей (Закарпатській, Миколаївській, Полтавській, Тернопільській, Черкаській та Чернігівській) працівники міліції несуть службу в одній палаті разом з затриманими та взятими під варту особами, хворими на туберкульоз, або перебувають у загальних коридорах (у Волинській, Донецькій, Київській, Львівській, Рівненській, Сумській та Чернівецькій областях), унаслідок чого піддаються ризику зараження та захворювання на цю важку хворобу.

Як результат такого стану, лише у минулому році під час виконання службових обов'язків на туберкульоз органів дихання захворіли 132 особи, в тому числі – 108 співробітників ОВС.

Тільки у Дніпропетровській області протягом 2007 року на туберкульоз захворіло 17 працівників органів внутрішніх справ, в Києві – 15, АРК – 12, Запорізькій області – 9, Одеській – 8, Закарпатській – 6 працівників.

Така ситуація потребує адекватного та негайного реагування з боку керівників ОВС. Але ми маємо звертатися й до Кабінету Міністрів, і до депутатів Верховної Ради, оскільки ця проблема фактично неурегульована в нормативно-правових актах.

Так, Закон України «Про боротьбу із захворюваннями на туберкульоз» в частині захисту фахівців, які мають контакти з хворими на туберкульоз, взагалі залишає поза увагою працівників міліції. Потребують зміни, як найменше його статті 17 «Протитуберкульозна допомога хворим на туберкульоз в установах кримінально-виконавчої системи», де не зазначаються спецстанови МВС України, 22 «Оплата праці медичних та інших працівників протитуберкульозних закладів»,

23 «Соціальний захист медичних та інших працівників протитуберкульозних закладів». МВС України вже підготувало свої пропозиції до зміну Закону.

Актуальними є також пропозиції щодо зміни пунктів 3 та 5 постанови Кабінету Міністрів України № 1294 від 7 листопада 2007 року «Про упорядкування структури та умов грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу», щодо додаткових видів грошового забезпечення працівникам підрозділів ізоляторів тимчасового тримання, підрозділів конвойної служби міліції, які здійснюють конвоювання та охорону затриманих та взятих під варту осіб, хворих на туберкульоз.

Потребує змін й Загальнодержавна програма протидії захворюванню на туберкульоз у 2007-2011 роках, для реалізації якої МВС не отримує бюджетні кошти і в якій не передбачені питання утримання хворих на туберкульоз в ІТТ та головне – їх передачі до СІЗО.

Варта уваги пропозиція Харківської правозахисної групи та мобільної групи цієї області щодо забезпечення спецустанов міліції кварцовими лампами. Якщо вірити Інтернету, вартість однієї такої лампи складає всього 95 гривень.

Поки ми не можемо зупинити захворюваність наших працівників на ці інфекційні хвороби, вважаю важливим завданням для МВС та для профспілки атестованих працівників МВС роботу в напрямку формування правових підстав для визнання цієї хвороби професійною. Тому що лише у 3 випадках це захворювання визнане професійним, отриманим під час виконання службових завдань.

З урахуванням рішень зазначеної колегії помічникам Міністра були надані вказівки при виїзді з моніторинговими візитами мобільних груп звертати увагу на дотримання прав працівників спецустанов міліції, на здійснення кварцування приміщень не тільки камерного блоку спецустанов, але й кабінетів співробітників.

Питання попередження захворюваності на туберкульоз та захисту прав працівників ІТТ піднімалися й помічниками Міністра з прав людини на рівні ГУМВС, УМВС.

Так, помічник Міністра в Донецькій області Милостний О.В. в жовтні 2008 року за прикладом помічника Міністра в Харківській області Чумака Ю.В. з метою захисту персоналу спецустанов від зараження туберкульозом підготував та направив керівництву ГУМВС

відповідний службовий лист, на підставі якого розроблена та використовується на місцях Інструкція по застосуванню протибактерицидних ламп. За цим алгоритмом були запроваджені процедури обробки спецустанов в АР Крим, Миколаївській та інших областях.

В Волинській області помічником Міністра Цисаруком А.В. за підтримкою членів громадської ради на засіданні колегії УМВС, яка відбулася 10 липня 2008, було ініційовано розгляд питань організації роботи ІТТ та забезпечення прав людини в діяльності ОВС. Як результат, в рішеннях колегії передбачено конкретні заходи по покращенню умов роботи працівників ІТТ, конвойних підрозділів, здійснення профілактичних заходів щодо попередження серед особового складу інфекційних захворювань.

Враховуючи, що постові в ІТТ працюють від 8 до 12 годин, не маючи можливості перепочинку на сидячому робочому місці, в Житомирській області 29.09.2008 за рекомендацією помічника Міністра Грибана П.В. керівництвом УМВС видано вказівку за № 3/1979 щодо обладнання робочих місць постових ІТТ. Ця ініціатива була підтримана іншими помічниками в областях, а на рівні центрального апарату МВС України була підготовлена доповідна записка на ім'я Міністра з пропозицією обладнати робочі місця чергових камерного блоку ІТТ.

Помічником Міністра в Луганській області Архиповим В.І. запроваджено практику підготовки пропозицій керівництву області за результатами проведення моніторингу підрозділів. Так, стосовно Кам'янобрідського та Станічно-Луганського райвідділів ним були запропоновані невідкладні заходи щодо завершення ремонту службових приміщень та чергової частини, забезпечення достатнім освітленням у будівлях райвідділів.

Помічником Міністра в Миколаївській області Швецом С.П. ініційоване обов'язкове флюорографічне обстеження осіб при первинному поміщенні в спецустанови з метою уникнення зараження персоналу туберкульозом. Запроваджена практика щотижневого консультування помічником Міністра працівників ОВС з питань грошового та пенсійного забезпечення, надання пільг тощо.

Питання щодо соціального захисту працівників ОВС розглядалися за ініціативою помічника Міністра в Запорізькій області Пав-

ленка В.І. на 10 оперативних на радах при заступникові начальника ГУМВС-начальнику управління кадрового забезпечення.

З метою належного соціального захисту працівників, задіяних до роботи спеціальних установ, конвойних та інших підрозділів, пов'язаних з виконанням ними службових обов'язків у шкідливих для здоров'я умовах, за ініціативою УМДПЛ було розроблено наказ МВС про затвердження переліку посад працівників цих підрозділів, стаж роботи в яких підлягає пільговому обчисленню. Цей наказ також був приведений у відповідність до вимог рішення РНБО України «Про заходи щодо підвищення ефективності боротьби з небезпечними інфекційними хворобами» та «Національної програми боротьби з туберкульозом».

2. Питання невиплати грошового утримання та надання матеріальної допомоги при виході на пенсію

Скарги на невиплату допомоги були найбільш поширеною підставою звернень колишніх та працюючих працівників ОВС до помічників Міністра. Заходи реагування з боку працівників УМДПЛ у кожному випадку залежали від специфіки звернень.

Так, помічником Міністра в Миколаївській області Швецом С.П. за результатами розгляду заяв працівників, звільнених з ОВС без отримання грошової допомоги, двічі подавалася узагальнена інформація на адресу керівництва УМВС та направлялись відповідні запити щодо заходів, які проводяться для покращання стану виплати грошової допомоги. Окремим питанням вирішувалася обов'язковість видачі трудових книжок в день звільнення відповідно до вимог пункту 4 спільного наказу Міністерства праці та соціальної політики та Міністерства юстиції № 58 від 29.07.1993.

Помічником Міністра в Полтавській області Стучиловою А.Л. було проведено поглиблене вивчення нормативно-правової бази щодо забезпечення прав працівників ОВС страховими виплатами за страховими випадками, що наступили в 2006 році, організовано роботу робочої групи громадської ради при ГУМВС з цього питання. Нею також регулярно здійснювалися запити до міськрайвідділів щодо розміру бюджетних асигнувань та витрат, матеріального забезпечення працівників міліції. Службовою телеграмою було також

ініційовано розміщення інформації у підрозділах про можливість захисту прав працівників міліції та членів їх сімей Уповноваженим з прав людини ВР України.

Помічник Міністра в Харківській області Чумак Ю.В. у червні 2008 р. підготував інформацію для керівництва МВС України щодо проблеми хронічного недофінансування батальйону лінійної міліції (220 чол.), харківського метрополітену, який протягом останніх місяців утримувався фактично за рахунок скорочення надбавок працівникам інших підрозділів ГУМВС.

Завдяки втручання помічників Міністра в інших областях були вирішені питання щодо виплати та перерахування пенсії колишнім працівникам ОВС, їх медичного обслуговування (Дніпропетровська обл.), надання кімнат у відомчих гуртожитках (Сумська обл.), допомоги у ремонті будівель (Луганська обл.).

15.09.08 до помічника Міністра в м. Севастополь поступило письмове звернення від гр.Ш., який звернувся з приводу невиплати йому вихідної допомоги і компенсації за невикористану відпустку в 2008 г. У відповіді ВФЗБО УМВС України в м. Севастополі йому повідомили, що компенсація за невикористану відпустку не призначена з недостатнім фінансуванням. Враховуючи тяжке сімейне і матеріальне становище гр. Ш., вихідна допомога за допомогою помічника Міністра була виплачена в строк

Нерідко вирішення проблем, з якими звертаються до помічників Міністра, знаходяться поза їх компетенцією. Так, серед прийнятих 9 громадян помічник Міністра в Херсонській області жодному не змогла допомогти.

3. Порушення права на забезпеченість житлом

Ситуація із станом житлового забезпечення працівників міліції наочно простежується на прикладі Волинської області. Тут в 2008 році на обліках для поліпшення житлових умов перебувало 457 працівників (з них на першочерговому та позачерговому обліках – 346 осіб), а забезпечено житлом в 2008 році були лише 15 працівників. Це робить перспективу отримання житла занадто довгою – від 20 до 30 років.

При реагуванні на особисті звернення працівників ОВС помічниками Міністра питання вирішення житлових проблем розглядаються на оперативних нарадах керівництва ГУМВС, УМВС, шляхом надання окремих доручень відповідним службам, а також через депутатські звернення або запити на сесії міських рад (Волинська, Донецька, Сумська, Чернігівська обл.).

Так, помічником Міністра в Чернігівській області – депутатом міської ради Лепехою А.Г. на сесію Чернігівської міської ради було підготовлено депутатський запит з метою вирішення труднощів правоохоронців, виниклих при приватизації квартир в гуртожитку, де проживають 8 сімей працівників міліції.

Помічником Міністра в Донецькій області після вивчення умов проживання працівників у м. Маріуполі було направлено службового листа до начальника ГУМВС с проханням сприяти вирішенню питання про надання службового житла 3 сім'ям. Наразі прийнято рішення щодо виділення квартир вказаним сім'ям у першому кварталі 2009 року.

Проте такі випадки є скоріш винятком, оскільки проблема забезпечення житлом пов'язана із нестачею загального фінансування, повільною здачею будинків в експлуатацію, нерозвиненістю систем кредитування.

З оглядом на це помічниками Міністра підтримується ідея розробки відомчої концепції забезпечення житлом з пріоритетом на будівництво гуртожитків та службових квартир без права їх приватизації, а також на програми кредитування.

4. Проблеми невиплати грошового утримання за невикористані щорічні відпустки

Зі скаргами на порушення прав співробітники ОВС зверталися до помічників Міністра в більшості областей України.

З метою вивчення нормативно-правового забезпечення цього питання помічником Міністра в Рівненській області Свірцем В.В. спільно зі штабом МВС України у Рівненській області було проаналізовано умови грошового забезпечення працівників ОВС, визначені постановою Кабінету Міністрів України від 07.11.2007 № 1294 «Про упорядкування структури та умов грошового забезпечення вій-

ськовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу» та наказом МВС України від 31.12.2007 № 499 «Про впорядкування структури та умов грошового забезпечення осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ».

В результаті були виявлені суттєві прогалини у вказаних нормативно-правових актах, зокрема, щодо забезпечення та захисту прав працівників органів внутрішніх справ на виплату грошової компенсації за невикористані щорічні відпустки, так як у вказаних нормативних актах виплата грошової компенсації передбачена «лише у разі смерті (загибелі) особи рядового і начальницького складу...», і зовсім не передбачена в інших випадках, передбачених чинним законодавством. Відповідно Конституції України, права працівників на щорічну відпустку та грошову компенсацію за невикористану щорічну відпустку передбачені в Кодексі законів про працю України, а саме:

згідно ст. 3 КЗпП України: «Законодавство про працю регулює трудові відносини працівників усіх підприємств, установ, організацій незалежно від форм власності, виду діяльності і галузевої належності... »

В ст. 83 КЗпП України закріплено: «У разі звільнення працівника йому виплачується грошова компенсація за всі не використані ним дні щорічної відпустки, а також додаткової відпустки працівникам, які мають дітей... У разі переведення працівника на роботу на інше підприємство, в установу, організацію, грошова компенсація за не використані ним дні щорічних відпусток за його бажанням повинна бути перерахована на рахунок підприємства, установи, організації, куди перейшов працівник. За бажанням працівника частина щорічної відпустки замінюється грошовою компенсацією. При цьому тривалість наданої працівникові щорічної та додаткових відпусток не повинна бути менше ніж 24 календарних дні...». Аналогічні норми закріплені і в ст. 24 Закону України «Про відпустки».

Незважаючи на те, що право кожної працюючої особи на грошову компенсацію за невикористану щорічну відпустку закріплено в чинному законодавстві України, на працівників органів внутрішніх справ воно не розповсюджується.

Це підтверджується роз'ясненням Верховного суду України від 23.03.1998 р., в якому зазначено, що «...проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ України ре-

гулюється не Кодексом законів про працю України (відповідно, не Законом України «Про відпустки»), а законодавством про ці органи, в тому числі Законом України «Про міліцію», Законом України «Про Дисциплінарний статут України», «Положенням про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ», що затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 29.07.1991 № 114, іншими відомчими актами МВС України.

Водночас в перерахованих нормативних актах дане питання не регульовано. Право осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України на виплату грошової компенсації за невикористану щорічну відпустку взагалі не закріплено в жодному з вказаних актів, окрім виплати такої компенсації спадкоємцям осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України у випадку їх смерті (загибелі). Така ситуація вимагає внесення змін до низки зазначених документів.

5. Відновлення в правах працівників ОВС, які отримали незаконні стягнення

Інформування помічників Міністра з боку працівників ОВС про існуючі факти порушення їх прав дає підстави для своєчасного реагування на такі факти, ефективного втручання у конфліктні ситуації та вирішення існуючих проблем.

Так, в Донецькій області помічником Міністра Мілостним О.В. було встановлено, що у листопаді 2008 р. службовою перевіркою були визнані незаконними дії начальників 9 ІТТ, які забезпечували годування затриманих гречаною кашею, що не входить в перелік продуктів норми № 3 Постанови КМУ від 16.06.1992 р. № 336 «Про норми харчування осіб, які тримаються в установах кримінально-виконавчої системи, ізоляторах тимчасового тримання, приймальниках-розподільниках та інших приймальниках Міністерства внутрішніх справ». Як результат перевірки, з керівництва цих ІТТ були безпідставно утримані гроші для відшкодування завданого збитку. Сума призначених виплат коливалася від 800 грн. (Мар'їнський РВ) до 1818 грн. (Маріупольський МВ). Разом з тим перевірка з боку помічника Міністра показала, що накази на відшкодування вказаних сум грошей були відсутні, а перевірка з боку КРУ ГУМВС не була про-

ведена об'єктивно. Ініційованою повторною перевіркою порушень з боку начальників ІТТ не було встановлено. Начальникам ІТТ також були повернуті грошові кошти, які були незаконно з них утримані.

Помічником Міністра в Донецькій області в квітні 2008 р. було прийнято 17 працівників приймальника-розподільника для дітей Слов'янського МВ. Співробітники міліції скаржились про відсутність окремої оплати праці за роботу в нічний час, за переробку понад встановлений час, неоплату відряджень. Ініційоване службове розслідування повністю підтвердило усі викладені факти. Співробітникам міліції були виплачені гроші на оплату праці за роботу в нічний час, за переробку понад встановлений час роботи, оплату відряджень.

Усього протягом року помічниками Міністра було прийнято 64 працівника ОВС, найбільша кількість звернень яких приходиться на Донецьку, Сумську, Харківську, Чернігівську області.

В квітні 2008 року до помічника Міністра в Сумській області Геми Л.О. надійшло письмове звернення гр. Т. про те, що 10.07.2003 року в ситуації протидії злочинцям загинув його син – оперуповноважений УБОЗ УМВС та ще три цивільні особи. Службовими перевірками свого часу було встановлено, що загибель сина гр. Т. настала в період проходження служби, але при обставинах, не пов'язаних з виконанням службових обов'язків, оскільки останній в той час перебував у відпустці. Однак деякі обставини справи давали привід припускати, що загиблий потрапив на місце події з метою виконання службових обов'язків. З ініціативи помічника Міністра була призначена додаткова перевірка за зверненням гр.Т., в ході якої ці обставини підтвердились. Заявнику була надана відповідна правова допомога юридичною службою штабу УМВС. За результатами розгляду справи 15.08.2008 р. судом прийнято рішення, яким встановлено факт, що загибель капітана міліції Т. відбулася при обставинах, пов'язаних з виконанням службових обов'язків.

6. Проведення семінарів та круглих столів з питань забезпечення прав працівників, висвітлення цієї теми в ЗМІ

04.12.08 р., згідно плану роботи громадської ради при УМВС України в Волинській області, проведено одноденний семінар з начальниками чергових частин та ІТТ МРВ області, під час якого була

відпрацьована тема «Соціальний захист працівників міліції і права людини в системі проходження служби в ОВС». Її також було рекомендовано вивчити в системі службової підготовки з особовим складом всіх підрозділів і служб УМВС в області.

В УМВС України Закарпатській області, а також в Іршавському, Берегівському, Мукачівському РВ, в Мукачівському МВ пройшли навчання на тему «Права людини в діяльності працівників міліції». Одним із питань даного навчання було дотримання прав самих працівників міліції. Захід здійснено в межах проекту, що виконується благодійною організацією «Твоє право» за фінансової підтримки Європейського Союзу.

Помічником Міністра в Донецькій області проведено дві прес-конференції на тему захисту прав працівників ОВС, результати яких опубліковані в газеті «Донбасс», «Донецький кряж», «Схід-інфо», «Острів», інтернет виданнях «ProUa», «Glavred», «24.ua», «Кореспондент». В Запорізькій області проведено 3 прес-конференції, на яких серед інших питань висвітлювались вжиті заходи щодо соціального захисту працівників ОВС. 25 вересня помічник Міністра в Чернігівській області взяла участь в роботі круглого столу «Дотримання прав співробітників – запорука дотримання прав засуджених та ув'язнених».

7. Залучення до вирішення проблеми громадських організацій, взаємодія з іншими органами державної влади та місцевого самоврядування

Управлінням моніторингу дотримання прав людини та помічниками Міністра в областях протягом 2008 року налагоджувалася взаємодія з органами виконавчої влади та неурядовими організаціями, в тому числі в напрямку захисту прав працівників ОВС.

Ефективним заходом захисту прав працівників міліції є організація роботи профспілкової організації атестованих працівників ОВС України. Голова профспілки атестованих працівників міліції Онишук А.С. є членом громадської ради при МВС України. На засіданні громадської ради при МВС України в 2008 році розглядалося питання дотримання прав працівників ОВС, а також презентовано дослідження «Стан захищеності прав, основних свобод і соціальних гарантій працівників ОВС України». Співпраця помічників Міністра з профспілками налагоджена також в ряді областей, зокрема у Во-

линській, Запорізькій, Полтавській, Сумській, Херсонській областях, АР Крим, де здійснюється спільний моніторинг питань представницької та захисної функцій.

В Херсонській області як один з проблемних та перспективних напрямків роботи виявлена відсутність у профспілках професійного юриста, який би міг захищати працівників міліції. Ця проблема вперше стала наочною, коли на дільничного одного з районів Херсонської області був складений протокол про порушення антикорупційного законодавства через те, що він вчасно не передав адміністративний протокол до суду. Він дійсно не передав протокол, бо одразу ж після оформлення протоколу потратив до лікарні, де переніс 4 складні операції і пролежав більше двох місяців. Хоча суд вирішив, що порушення встановленого законом порядку не було, процедура захисту прав працівника була досить складною та потребувала відповідного фахівця з юридичною освітою.

В громадській раді при МВС України, а також ряді громадських рад при УМВС та ГУМВС України дотримання прав працівників ОВС України виділено як окремий напрямок.

Як один з результатів, питання щодо захисту прав працівників міліції двічі (23.07.08, 04.11.08) виносилися на засідання громадської ради при УМВС в Миколаївській області. За результатами засідання прийняті відповідні рішення: створена робоча група по недопущенню використання особового складу не за призначенням; створена робоча група по контролю за організацією протиепідемічного захисту працівників ОВС, які несуть службу по охороні затриманих та заарештованих в спецпалатах Миколаївського обласного протитуберкульозного диспансеру. Спільно з членами громадської ради проводяться заходи щодо неухильного дотримання принципів добровільності, правомірності, всебічного забезпечення прав людини при кадрових перевірках із застосуванням комп'ютерного поліграфа, а також спільно проводяться заходи щодо працевлаштування дружин працівників міліції.

**ОКРЕМА ПОДЯКА ПАРТНЕРАМ УМДПЛ, ЯКІ ДОПОМАГАЛИ
ЗДІЙСНЮВАТИ ЗАХОДИ У ЦЬЙ ГАЛУЗІ ДІЯЛЬНОСТІ:**

1. ВГО «Антикримінальний вибір»
2. ГО «Спілка водіїв» (м. Рівне)

3. ГО «Спілка колишніх працівників органів внутрішніх справ Житомирської області «Захист та допомога»
4. ГО «Спілка колишніх працівників органів внутрішніх справ Полтавської області»
5. ГО «Донецький меморіал»
6. ГО «Комітет виборців України»
7. ГО «Незалежна адвокатура» (м. Миколаїв)
8. Житомирська обласна ГО захисту конституційних прав і свобод громадян області «Правозахист»
9. Житомирське обласне відділення «Міжнародного товариства прав людини – Українська секція»
10. Житомирський осередок «Міжнародної Амністії»
11. Маріупольська правозахисна група
12. Миколаївський фонд «Любисток» (м. Миколаїв)
13. Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда – Україна»
14. Полтавське обласне відділення «Міжнародного товариства прав людини – Українська секція»
15. Полтавський обласний «Медіа-клуб»
16. Профспілка «Солідарність проти корупції» (м. Полтава)
17. Рівненський центр «Соціальне партнерство»
18. Харківська правозахисна група
19. Центр підтримки громадських ініціатив «Чайка» (м. Рівне)
20. Чернігівська обласна громадська організація «Правозахисник»
21. Чернігівський жіночий правозахисний центр

ЗАХОДИ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ЗАПЛАНОВАНІ НА 2009 РІК

1. Ініціювати аналіз відомчих нормативних документів на предмет вміщення у них обмежуючих норм, що носять дискримінаційний характер стосовно працівників ОВС.
2. Ініціювати внесення змін до постанови Кабінету Міністрів України від 07.11.2007 № 1294 «Про упорядкування структури та умов грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу» та наказу МВС України від 31.12.2007 № 499 «Про впорядкування структури та умов

грошового забезпечення осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ» в частині упорядкування виплати грошової компенсації за невикористані щорічні відпустки особам рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ України.

3. Прийняти участь у проведенні спільних з органами місцевого самоврядування заходів щодо поліпшення умов праці працівників ОВС.
4. Здійснити заходи стосовно більш широкого залучення громадськості та ЗМІ до участі в поновленні порушених прав співробітників ОВС.
5. Ініціювати регулярний розгляд питань, пов'язаних із захистом прав працівників ОВС на засіданні громадських рад при ГУМВС, УМВС.
6. Продовжити просвітницьку роботу з особовим складом ОВС за допомогою міжнародних, правозахисних, громадських організацій.
7. Продовжити моніторинг робочих умов та фінансування працівників ОВС.

12.

Підвищення професійного рівня персоналу ОВС в галузі прав людини

До працівників органів внутрішніх справ традиційно пред'являються більш суворі вимоги та обмеження, оскільки саме на них покладається виконання рішень державної влади, пов'язаних із застосуванням примусу. Авторитет державної влади, таким чином, залежить від індивідуальної професійної компетенції кожного правоохоронця. Високий рівень вимог суспільства до професійного рівня працівників ОВС обумовлений також наступними чинниками:

- працівники ОВС мають право вибору при прийнятті рішень щодо життя, волі й власності інших громадян;
- як служителі й захисники інтересів суспільства, вони зобов'язані демонструвати кращі стандарти поведінки (розважливість, чесність, об'єктивність, високий рівень моральності);
- міліція має право використати неpubлічні, оперативно-пошукові методи роботи, де належне використання конфіденційної інформації повністю залежить від особистих якостей співробітників;
- для представників етнічних меншостей працівники міліції часто є уособленням усіх органів влади і суспільства у цілому;
- некваліфіковані й протиправні дії працівників міліції наносять моментальний і значний збиток для іміджу всієї правоохоронної системи й органів державної влади.

З урахуванням цих моментів європейські стандарти правоохоронної діяльності передбачають, що прийнятий на службу працівник повинен пройти у повному обсязі не тільки загальну, професійну та службову підготовку, але й отримати також відповідний інструктаж з соціальних проблем, демократичних свобод, прав людини і, зокрема, з Європейської конвенції з прав людини. На практи-

ці означений інструктаж може реалізовуватися у вигляді семінарів, тренінгів, спеціальних занять та навчальних курсів в галузі верховенства права, засад демократичного суспільства і гуманітарного права, захисту прав людини, застосування норм права і дотримання етичних принципів.

Незважаючи на певні позитивні зміни, реалізовані МВС України в галузі захисту прав і свобод людини, професійний рівень працівників у цій сфері є досить низьким. Під час інспектування у більшості підрозділів помічниками Міністра була зафіксована наступна низка об'єктивних фактів:

- рядові працівники міліції непевно орієнтуються у документах з прав і свобод людини та їх суті;

- керівники знають про існування міжнародних документів, але не всі бачили і знають зміст, хоча розуміють їх суть;

- залучення до підвищення професійного рівня персоналу ОВС в галузі прав людини представників громадських рад та громадських організацій, фахівців вузів системи МВС є недостатнім;

- відсутня координація у проведенні просвітницьких заходів між структурами виконавчої влади, правоохоронними органами, правозахисними та іншими громадськими організаціями у регіонах.

Як результат, освітні заходи з прав людини, ініційовані неурядовими організаціями, сприймаються працівниками як марна витрата часу, проте за вказівкою начальників вони дисципліновано їх відвідують. В активне обговорення, дискусію, розгляд ситуацій працівники міліції включаються лише за відсутності керівників підрозділів та служб. У ході спілкування у працівників міліції відчувається відсутність необхідності оцінювати свою роботу з точки зору прав людини та відсутність навичок користування власними правами. При цьому будь-які ствердження щодо необхідності дотримання прав людини вони намагаються спростувати, вважаючи права міліції вищими за права людини, хибно інтерпретуючи при цьому тезу щодо існування міліції як державного органу примусу, тобто – в їх розумінні – як практично обов'язкового обмеження дій та прав громадян. Досить часто права людини розглядаються як другорядні і малозначущі, особливо коли мова заходить про виконання службових обов'язків представниками оперативних підрозділів та служб. На думку останніх, у ситуаціях, коли треба швидко затримати злочинця, зняти по-

казання «по гарячих слідах», необхідно «трохи притиснути», залякати, «переломити» і тоді успіх має бути практично гарантованим.

Оскільки у таких ситуаціях виявляється досить широкий пласт проблемних питань, пов'язаних із існуванням негативних стереотипів, нагальність інформаційно-просвітницької діяльності, спрямованої на формування практичних навичок застосування стандартів прав людини у повсякденній діяльності особового складу ОВС, є очевидною.

Саме з урахуванням викладеного одним з пріоритетів у роботі помічників Міністра є участь в організації та проведенні освітніх заходів з питань забезпечення прав людини та в науково-методичному супроводженні діяльності МВС України щодо забезпечення прав людини. Цей вид діяльності працівників УМДПЛ безпосередньо пов'язаний з існуючою в ОВС системою професійної підготовки особового складу міліції, яка реалізується через такі напрямки, як початкова, службова, післядипломна та самостійна підготовки персоналу.

Помічниками Міністра зазначений напрямок роботи проводиться як самостійно, так і за участю членів громадських рад, представників правозахисних та інших громадських організацій. При цьому ставиться завдання уникати будь-якого дублювання вже існуючих механізмів та структур відомчої освіти, оскільки мова йде про надання додаткової, професійно значущої інформації щодо питань захисту прав людини відповідно до міжнародних стандартів та національного законодавства.

З метою удосконалення системи професійної освіти та внесення в зміст навчального процесу необхідних змін щодо покращення висвітлення проблем захисту та дотримання прав людини в діяльності міліції, помічниками Міністра надавалися доповідні керівництву ГУМВС та УМВС України. Вирішенню проблем, що в них підіймалися, багато в чому сприяло відповідне реагування з боку керівництва.

ОРГАНІЗАЦІЙНА РОБОТА ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ НОРМАТИВНО-ПРАВОВОЇ БАЗИ

Доповідні щодо необхідності вжиття додаткових заходів по підвищенню професійного рівня працівників ОВС в галузі захисту прав людини були розглянуті на оперативних нарадах керівництва,

засіданнях колегії УМВС в Запорізькій, Луганській, Сумській, Чернігівській областях.

В ГУМВС України в АР Крим видано розпорядження заступника начальника ГУМВС щодо графіку проведення занять з працівниками міськрайорганів у 2008-2009 навчальному році помічником Міністра Новіковою М.В. з питань попередження ксенофобських настроїв у міліцейському середовищі та попередження торгівлі людьми.

Найбільш суттєвими доробками у сфері нормативно-правової бази, які передбачають вдосконалення професійних знань працівників ОВС у галузі дотримання прав людини, можна вважати положення наступних документів, розроблених центральним апаратом УМДПЛ та затверджених відповідними розпорядженнями МВС України:

1. План заходів на виконання рекомендацій Комісара Ради Європи з прав людини Т. Хаммерберга

(розпорядження МВС № 1188 від 30.10.2008 р.)

<http://www.umdpl.info/index.php?id=1228302337>:

– створити науково-методичний центр з дотримання прав людини в діяльності органів внутрішніх справ, до функцій якого включити організацію регулярних семінарів та тренінгів працівників ОВС у галузі дотримання прав людини, створення науково-методичного забезпечення в цій галузі, розробку стратегічного розвитку механізмів дотримання прав людини в діяльності ОВС;

– увести до навчальних планів курсів підвищення кваліфікації курс «Захист прав мігрантів та шукачів притулку»;

– забезпечити вивчення в системі службової підготовки всіма працівниками ОВС документів щодо прав мігрантів та шукачів притулку.

2. План заходів з відзначення 60-ї річниці проголошення Загальної декларації прав людини та Дня прав людини

(розпорядження МВС № 1074 від 09.10. 2008 р.)

<http://www.umdpl.info/index.php?id=1228302159>:

– розробити постійно діючу систему навчання працівників органів внутрішніх справ у галузі дотримання прав людини;

– організувати проведення занять у системі службової підготовки з висвітлення актуальних проблем реалізації Загальної декларації прав людини;

– провести науково-практичні конференції, у тому числі за участю курсантів та студентів, присвячені 60-й річниці проголошення Загальної декларації прав людини та Дню прав людини;

– провести серед курсантів та студентів конкурс на кращу наукову роботу у сфері дотримання прав людини в діяльності ОВС;

– провести роз'яснювальні бесіди та лекції щодо змісту та призначення Загальної декларації прав людини в навчальних закладах МВС;

– провести виставки науково-популярної та навчально-методичної літератури з проблематики дотримання прав людини в діяльності органів внутрішніх справ.

З метою вдосконалення методичної бази керівництвом УМДПЛ було взято участь у роботі авторських колективів щодо підготовки 4 посібників з питань дотримання прав людини в діяльності ОВС.

1. Права людини у діяльності міліції: Посібник з активних методів навчання/ Видання друге, доп./ Кол.авт. – Х.: Харк.ін-т соц. досліджень, 2008. – 141 с. Посібник призначений для викладачів, тренерів, які проводять заняття з проблем дотримання прав людини в професійній діяльності міліції. У посібнику узагальнено сучасні, нетрадиційні методи проведення занять з проблем дотримання прав людини в діяльності ОВС, а також надано методологію використання активних методів проведення занять з найбільш актуальних тем. Методи проведення занять супроводжуються конкретними ситуаціями порушення прав людини в діяльності працівників української міліції.

2. Стан захищеності прав, основних свобод і соціальних гарантій працівників ОВС України: аналіт. звіт за результатами дослідження/ Кол.авт. – К., 2008. – 204 с. Проведене дослідження викрило суттєвий пласт проблем, вирішення яких лежить у площині державного забезпечення діяльності ОВС України як органу виконавчої влади, напрацювання науково обґрунтованих пропозицій щодо оптимізації управління ОВС задля покращання ситуації з дотриманням прав, свобод та соціальних гарантій працівників міліції.

3. **Застосування Європейської конвенції з прав людини та практики суду в діяльності органів внутрішніх справ України.** – К.: Цифра, 2008. – 324 с. Це видання є одним із перших навчально-практичних посібників, у якому детально розглядаються та досліджуються проблемні питання діяльності органів внутрішніх справ та захисту прав людини, застосування таких міжнародних стандартів, як Європейська Конвенція з прав людини та практика Європейського суду з прав людини стосовно основоположних принципів діяльності органів внутрішніх справ.

4. **Ксенофобія в контексті поліетнічності українського суспільства.** Результати соціологічного дослідження. – Х.: Харк.ін-т соц.досліджень, 2008. – 43 с. Дослідження розглядає форми та суб'єкти ксенофобії, які існують в сучасній Україні, та надає пропозиції щодо розвитку толерантності в суспільстві та найважливіших державних інститутах.

ІНФОРМАЦІЙНО-ПРОСВІТНИЦЬКА ДІЯЛЬНІСТЬ

У минулому 2008 році за участю помічників Міністра було підготовлено та проведено 194 навчальних семінарів та тренінгів із різних галузей захисту прав людини. Найбільш активно ця робота проводилася у АР Крим, Донецькій, Київській, Львівській, Луганській, Чернівецькій областях:

№	Регіон	Семінари та тренінги для працівників ОВС
1.	АР Крим	22
2.	Вінницька обл.	7
3.	Волинська обл.	8
4.	Дніпропетровська обл.	3
5.	Донецька обл.	14
6.	Житомирська обл.	–

Права людини в діяльності української міліції

7.	Закарпатська обл.	1
8.	Запорізька обл.	6
9.	Івано-Франківська обл.	0
10.	Кіровоградська обл.	1
11.	м. Київ	2
12.	Київська обл.	14
13.	Львівська обл.	21
14.	Луганська обл.	20
15.	Миколаївська обл.	9
16.	Одеська обл.	7
17.	Полтавська обл.	4
18.	Рівненська обл.	8
19.	м. Севастополь	3
20.	Сумська обл.	6
21.	Тернопільська обл.	2
22.	Харківська обл.	8
23.	Херсонська обл.	3
24.	Хмельницька обл.	—
25.	Черкаська обл.	5
26.	Чернівецька обл.	12
27.	Чернігівська обл.	8
Загальна кількість		194

Основна тематика проведених семінарів та тренінгів може бути розподілена за наступними напрямками:

– **загальна інформація про систему міжнародного законодавства:** «Що таке права людини», «Права людини і міліція», «Міжнародні стандарти дотримання прав людини працівниками ОВС», «Міжнародні документи з прав людини у діяльності органів міліції», «Міжнародна система захисту прав людини. Декларація прав людини», «Стан дотримання прав людини в Україні», «Зміст та призначення Загальної декларації прав людини», «Підвищення правової культури, інформування та навчання працівників ОВС щодо дотримання прав і свобод людини»;

– **протидія ксенофобії та расизму:** «Дотримання прав іноземців та біженців», «Застосування міжнародних стандартів з прав людини та прав національних меншин в правозахисній практиці України», «Протидія ксенофобії та расизму в Україні», «Попередження ксенофобських настроїв у міліцейському середовищі», «Громадянська толерантність у Криму», «Інтеграція народів і культур та правий екстремізм: з досвіду України та Німеччини»;

– **забезпечення гендерної рівності:** «Протидія торгівлі людьми в Україні», «Демократія в Україні. Протидія незаконному насильству та гендерні проблеми в українському суспільстві», «16 днів проти гендерного насильства»;

– **захист прав уразливих верств населення:** «Підвищення професійного рівня працівників ОВС та зміцнення зв'язків з громадськістю», «Здійснення заходів щодо соціальної реабілітації звільнених з місць позбавлення волі», «Адвокація інтересів представників уразливих до ВІЛ/СНІД груп населення з боку співробітників ОВС» та ін.

Серед проведених інформаційно-просвітницьких заходів окремо слід виділити ті з них, які були організовані за особистою ініціативою або активно підтримані працівниками УМДПЛ та відрізнялися нестандартним підходом у висвітленні проблем дотримання прав людини в діяльності ОВС. До таких, зокрема, слід віднести:

м. Київ (помічники Міністра Пивоваров В.С., Овсянников В.Б.):

– проєкт «Жива Бібліотека – не суди про книжку за обкладинкою», метою якого було забезпечити безпосереднє спілкування між громадськістю та біженцями на тему прав людини, притулку та етно-культурного різноманіття;

– організація школи з прав дитини для працівників приймальників-розподільників, що включає розгляд справ про порушення прав дитини, організацію та впровадження нового напрямку роботи по пошуку дітей в Україні, протидію комерційній сексуальній експлуатації дітей.

Луганська область (помічник Міністра Архипов В.І.):

– презентація 25.09.2008 року аналітичного звіту щодо підготовленого помічником Міністра дослідження з проблем гендерного насильства в Україні. Презентація відбулася у приміщенні облдержадміністрації за участю представників Фонду народонаселення ООН, УМВСУ в Луганській області, громадських організацій м. Луганська, державних службовців, керівника громадської організації «Жіночий інформаційно-координаційний центр» Власова П.О. (м. Дніпропетровськ);

– Всеукраїнський семінар «Відповідальне батьківство», який відбувся 10-12.12.2008 року за участю представників громадських організацій з усіх регіонів України за підтримкою ПРООН.

Сумська область (помічник Міністра Гема Л.О.):

За ініціативою помічника Міністра протягом II півріччя 2008 року Сумська філія ХНУВС була задіяна в проєкті залучення фахівців-правників для проведення занять в системі службової підготовки у галузі захисту прав людини. Рішенням громадської ради від 22.07.2008 р. було створено комісію при громадській раді з науково-методичного забезпечення навчання працівників міліції дотриманням прав людини.

За організаційною підтримкою помічників Міністра протягом жовтня-грудня 2008 року дирекцією 5-го Міжнародного фестивалю «Дні документального кіно про права людини – Український контекст» спільно із членами громадських рад було проведено презентації фільмів для працівників органів внутрішніх справ. Після презентації для працівників центрального апарату Міністерства по-

каз фільмів пройшов у АР Крим, мм. Києві та Севастополі, Дніпропетровській, Полтавській, Рівненській, Сумській, Херсонській областях. Всього презентації фільмів відвідало 2310 працівників усіх служб та підрозділів ОВС. Після проведення кінофестивалю заплановано передачу керівництву ГУМВС, УМВС компакт-дисків з фільмами у власність підрозділів для їх подальшого використання в рамках занять зі службової підготовки. Фахівцями ХНУВС спільно з УМДПЛ додатково були розроблені методичні рекомендації для проведення таких занять із використанням документальних фільмів з прав людини.

10.11.2008 року помічники Міністра взяли участь у міжнародній науково-практичній конференції: «Проблеми забезпечення прав людини в Україні в світлі Загальної декларації прав людини», яка проводилась у Міністерстві юстиції України.

5 грудня 2008 помічники Міністра прийняли участь у круглому столі присвяченому 60-тій річниці прийняття Загальної декларації прав людини та Дню прав людини. Організатор: Академія Управління МВС.

Всього підвищення професійного рівня працівників міліції у галузі захисту прав людини стало основою для 52 проведених помічниками Міністра прес-конференцій, виступів у засобах масової інформації протягом минулого року.

**ОКРЕМА ПОДЯКА ПАРТНЕРАМ УМДПЛ, ЯКІ ДОПОМАГАЛИ
ЗДІЙСНЮВАТИ ЗАХОДИ У ЦЬЙ ГАЛУЗІ ДІЯЛЬНОСТІ:**

1. Асоціація «Бізнес і право» (м. Луганськ)
2. БФ «Салюс» (м. Львів)
3. Всеукраїнська громадська організація «Антикримінальний вибір»
4. ГО «Право і демократія» (м. Львів)
5. ГО «Айболіт» (АР Крим)
6. ГО «Асоціація безпеки підприємництва та особистості» (м. Львів)
7. ГО «Верховенство права» (м. Донецьк)
8. ГО «Донецький меморіал»
9. ГО «Захист прав громадян» (м. Львів)

10. ГО «М'АРТ» (м. Чернігів)
11. ГО «Міжнародна амністія»
12. ГО «Міжнародний антикримінальний та антитерористичний комітет»
13. ГО «Міжнародний комітет захисту прав людини»
14. ГО «Незалежна адвокатура» (м. Миколаїв)
15. ГО «Соціум» (м. Луганськ)
16. ГО «Спілка водіїв» (м. Рівне)
17. ГО «Твоє право» (м. Львів)
18. ГО «Чернігівській громадський комітет захисту прав людини»
19. ГО «Юнка» (м. Львів)
20. Громадянська мережа ОПОРА
21. Західноукраїнський центр «Жіночі перспективи» (м. Львів)
22. Луганська міська рада підприємців
23. Луганська обласна організація Національної спілки журналістів України
24. Луганське обласне відділення ВГО «Громадський контроль»
25. Луганський обласний благодійний фонд «Підліток»
26. Луганський обласний громадський комітет захисту конституційних прав та свобод громадян
27. Луганській обласний центр роботи з жінками
28. Маріупольська правозахисна група
29. Миколаївський фонд «Любисток»
30. Міжнародний жіночий правозахисний центр «Ла Страда – Україна»
31. Обласна організація Спілки жінок України
32. Обласна профспілкова організація атестованих працівників органів внутрішніх справ в Луганській області
33. Правозахисний центр «Співдружність» (АР Крим)
34. Регіональна організація «Луганська Правова фундація»
35. Регіональний правозахисний соціолого-освітній центр «Жінки Донбасу»
36. Служба у справах неповнолітніх Запорізької ОДА
37. Управління сім'ї, молоді та спорту Львівської ОДА
38. Центр соціальної допомоги «Альфа» (АР Крим)
39. Чернігівська міська громадська організація «Юридична клініка БОНА МЕНТЕ»

40. Чернігівське обласне відділення ВГО «Громадський контроль»

ЗАХОДИ, ЩО МОЖУТЬ БУТИ ЗАПЛАНОВАНІ НА 2009 РІК

1. Ініціювати спільно з відомчими закладами освіти та неурядовими організаціями підготовку для системи професійної підготовки ОВС базових лекцій з питань дотримання прав людини, змісту міжнародних документів, що регламентують права людини та діяльність поліції («Кодекс поведінки службовців правоохоронних органів» ООН, «Декларація про поліцію», «Європейський кодекс поліцейської етики», рішення Європейського суду).
2. Налагодити координацію діяльності та співпраці з іншими структурами виконавчої влади, органів місцевого самоврядування, неурядовими організаціями для інформаційно-просвітницької роботи з населенням та особовим складом ОВС.
3. Розробити та надати пропозиції керівництву МВС України щодо підвищенню рівня відомчої освіти у галузі дотримання прав людини, широкого використання сучасних технологій та методик у навчальному процесі.
4. Підтримати ініціативи правозахисних організацій у сфері розробки та проведення спеціалізованих тренінгів з питань дотримання прав і свобод людини в діяльності ОВС, а саме:
 - для працівників КМСД, ДІМ – з питань дотримання прав неповнолітніх, протидії домашньому насильству, прав жінок, протидії торгівлі людьми;
 - для персоналу патрульної служби, спецпідрозділів «Беркут», ДІМ – з питань протидії ксенофобії, дискримінації, дотримання прав біженців та шукачів притулку, дотримання прав на мирні зібрання;
 - для працівників спеціальних установ міліції, слідчих, УГБ – з питань дотримання прав на свободу та особисту недоторканність, дотримання прав людини при проведенні

затримання, арешту, забезпечення права на свободу від катувань та жорстокого поводження.

5. Приймати участь у розробці планів навчання особового складу підрозділів, особисто проводити у системі професійної підготовки спеціалізовані заняття з працівниками ОВС з питань дотримання прав людини.
6. Сприяти формуванню науково-методичного центру з дотримання прав людини в діяльності органів внутрішніх справ, що започатковано при ДНДІ МВС України.
7. Передбачити участь працівників УМДПЛ у складі атестаційних комісій з метою перевірки рівня теоретичних знань працівників-претендентів на керівні посади.

Summary

During 2005-2007 three strategically important institutions for further reforming of Ministry of Internal Affairs (MIA) were created in the sphere of human rights and freedoms protection:

- ◆ Permanent mobile groups who monitor observance of constitutionally guaranteed human rights and freedoms in the activities of internal affairs agencies;
- ◆ Public councils on human rights for MIA regional headquarters;
- ◆ Position of Minister's advisor on human rights and gender issues.

Three-year experience of cooperation human rights NGO's with the specialists from internal affairs agencies has allowed to create the key algorithms of relations between civil society and law-enforcement agencies based on joint investigation of human rights violations; to get the certain level of "transparency" in the activity of the MIA departments; to develop the stable system of the public monitoring of the detainees and arrested persons in detention facilities.

The establishing of Human Rights Monitoring Department (HRMD) in 2008 had been a next step for the reformation "police force" into "police service" and further implementation of the democratic principles in the MIA activities. The personnel for HRMD had been selected not only from the former MIA officers, but also from NGO's representatives, and this innovation is till a unique experience among whole law-enforcement agencies in Ukraine.

During 2008 HRMD employees had fulfilled the following:

- ◆ 2606 visitors had been met and consulted;
- ◆ 1615 complaints and claims have considered;
- ◆ 625 MIA bodies had been inspected;
- ◆ 1670 internal investigations had initiated because of human rights violations;

- ◆ 194 seminars and trainings for MIA officers had carried out;
- ◆ 176 conferences and roundtables on MIA human rights conduct issues had arranged.

THE IMPROVEMENT OF TRANSPARENCY AND ACCOUNTABILITY TO CIVIL SOCIETY

To provide community with open access to MIA performance results the employees of HRMD increased content posted on official site of the Ministry (www.mvs.gov.ua) in “Human Rights” and “Against Racism” categories. May 2008 has launched release of online newsletter “Monitoring”. Its eight issues have later become an integral part of autonomous web-site of the Department (www.umdpl.info), developed with Kharkiv Human Rights Protection Group assistance. The site provides all required information about Ministry of Internal Affairs regarding human rights issues (legislative acts, news and publications), contacts and brief information concerning HRMD staff.

Department has promoted the experience of joint meetings (NGO and RHQ authorities) with citizens, introduced into practice by public councils in Vinnytsia, Luhansk, Mikolayiv and Chernihiv regions since 2007. Today such practice is implemented and legally improved in each region. The HRMD employees – Minister Assistants – had more than 2,600 meetings with visitors and considered 1,600 theirs complaints. Best results were gained in such region as Donetsk (176 complaints), Poltava (146 complaints), Odessa (132 complaints), Luhansk (123 complaints), Kharkiv (116 complaints), and Zhytomyr (110 complaints). Based on analysis of citizen’s complaints, 1670 internal investigations were initiated and 625 MIA bodies had been inspected in order to improve the quality of complaint investigation procedure.

As a result, in October 2008 by initiative of HRMD the MIA working group had been formed with aim to improve the citizen’s request/complaint responding procedure. The working group includes the specialists of main departments of Ministry, who review and upgrade the MIA legislation.

In 2008 further assistance had been provided to mobile groups, which conduct the human rights monitoring in MIA detention centers. By initiative of HRMD the mobile groups extend their authority with special order,

which has given them the possibility to make at hoc visits to MIA detention centers at any time. Thus, the order was written in accordance with the OPCAT principles (Optional Protocol to the UN Convention against Tortures). First at hoc visits at night time were conducted in Autonomous Republic of Crimea and Vinnytsia region.

Thus, monitoring of MIA detention centers was at most close to algorithm of inspection visits made by experts from the European Committee for the Prevention of Torture (CPT). HRMD facilitated enhanced practice of so-called exchange visits during which police detention centers in one region are inspected by monitoring mobile group representatives from other regions. Twelve visits have been made since June 2008 by monitoring group members in Bakhchisarai District (AR of Crimea), in Balaklava District (Sevastopol City), in Krasnolimanskyi District (Donetsk Region).

Total number of visits made by monitoring mobile groups with support of Minister Assistants has reached 362 comparing to 145 and 86 in 2007 and 2006 accordingly. Number of representatives from NGOs who took part in monitoring visits amounted to 76. HRMD experts have focused their efforts on increasing network of mobile group members. In 2008 with Kharkiv Social Research Institute they set up training for 110 new members (including NGOs and police officers) of mobile groups in 6 Ukrainian regions.

Improved performance of monitoring mobile groups was greatly fostered by the fact that HRMD representatives supported public councils affiliated with MIA RHQ. Within a year Minister Assistants as executive secretaries of these councils have conducted 89 meetings and made qualitative upgrade of council staff primarily consisting of NGO's representatives. Nowadays average rate of NGOs is 57% including 25 international, 157 national and regional NGOs, 12 universities, and 35 mass media representatives (television, radio, newspapers, press centers, etc).

The work was continued by MIA Public council on Human Rights. Three council's meetings carried out in year 2008 discussed the following promotion of transparency and accountability principles into police activities.

We should highlight special value of public councils based on MIA regional headquarters is set up by initiative of Minister Assistants in Ivano-Frankivsk and Odessa regions. Currently with sufficient support from local

communities similar 16 councils were launched in Ivano-Frankivsk region and 3 more are now being created in Odessa region.

Improvement of transparency was encouraged by 47 press conferences on development of public control mechanisms and 210 publications on issues of cooperation between civil society and law-enforcement agencies significant number of which was prepared by Minister Assistants in Donetsk, Ivano-Frankivsk, Kirovohrad, Lviv, Kharkiv, and Cherkasy regions.

OBSERVANCE OF RIGHTS TO LIBERTY AND SECURITY OF PERSON

Within a year the Department has focused on 24 most high-profile cases of illegal detentions and arrests of citizens. Particular concern was caused by violations of juvenile rights who were kept without any legal basis in detention centers for children. In September 2008 in Zaporizhia region there were 5 cases of juveniles being detained in detention center because police officers falsified documents. Based on facts detected by the Minister assistant, Regional Attorney started the criminal investigation according to Article 366 of the Criminal Code of Ukraine. In Dnipropetrovsk region Minister advisor detected 12 similar cases when young people were arrested and brought into detention centers based on unmotivated decisions of police district authorities.

Apart from other unsolved issues HRMD considered numerous violations of rights of citizens confined in detention rooms on suspicion of minor illicit drug trafficking. Regardless of Article 263 of Administrative Offences Code claiming that retention period of such persons should not exceed 3 hours their compulsory detention in most cases basically reaches 3 days without sufficient legal basis which according to law defines measures for identification of the detained, excluded substance analysis, sources of distribution, and medical examination. Most often facts of reasonless long-term detention of persons of this category was recorded in Zaporizhia region police stations.

Selective inspections showed that in most cases of detention the police officers had violated effective legislature with respect to persons with permanent place of residence. Meanwhile excluded substances were sent for expert examination only after the detainees were released after having spent several days in regional detention centers.

Taking into consideration facts of numerous inspections in person, HRMD representatives have repeatedly drawn attention of MIA authorities to current adverse situation as well as lack of appropriate recommendations and interpretations for employees on part of the Ministry.

According to HRMD main reason of numerous violations of rights to liberty and security of person remains in unsophisticated reporting system among MIA bodies aimed at quantitative characteristics which is still being implemented at regional level. As a result, significant number of arrests continues to be carried out for reporting purposes based on falsified grounds with often use of “minor violation of public order” and “disobedience to police officers demand”.

Such example was provided by a case with a citizen V. of Mykolaiv region arrested by officers of Anti-Drug Department supposedly during on-the-spot purchasing at his place of residence. However, examination initiated by complaint of his mother proved that during sham detention and arrest indicated in procedural documents, citizen V. was out of region. Materials of a given examination have become a basis for acquittal and its pronouncement on December 27, 2008 of court’s decision in favor of citizen V. as a victim of illegal actions of police officers.

In 2008 total number of citizens with complaints regarding illegal detentions and arrests, personally considered by Minister Assistants made 200. 187 internal investigations were conducted based on similar 193 appeals.

**OBSERVANCE OF RIGHT TO FREEDOM FROM TORTURE,
OR CRUEL, INHUMAN OR DEGRADING TREATMENT**

Guarantees of compliance with right to freedom from torture and cruel treatment are accountability of the state for “security” of a detainee and necessity to conduct effective analysis of applicant’s complaints about “illicit treatment” used towards him/her. Lack of efficient approach to investigate messages about tortures and other violent methods applied gives an impression of impunity and significantly fosters the idea that tortures and cruel treatment are viewed as routine element of crime control practice rather than crime.

Regular inspections serve as one of the most efficient measures of influence on human rights adherence among MIA bodies and are effectively

used for preventive purposes. According to Provision of HRMD Minister Assistants are enabled by person or in cooperation with Internal Investigation Unit representatives to conduct examination of police premises. Moreover, Minister Assistants as members of monitoring mobile groups conduct the monitoring of constitutional human rights in law-enforcement agencies.

During 2008 Minister Assistants received 65 complaints about cruel treatment on part of police officers. In total Minister Assistants considered 90 appeals on cruel treatment issues. It would be necessary to note that 12% of total number of meetings in person and written appeals of citizens was reasonably associated with violation of rights and conditions in detention centers.

Most violations of human rights in MIA detention centers include:

- Excess of 10-day retention period and overcrowded cells in Police Detention centers;
- Nonobservance of separate placing rules for detainees of different categories (placing non-adults together with adults, newcomers with skilled criminals, etc.);
- Lack of standard health and sanitary conditions: violations associated with delayed emergency calls to provide medical help and hospital admission of detainees based on medical recommendation; unsatisfactory medical and sanitary conditions of rooms; infringement related to absence of necessary medical supplies, healthcare and anti-epidemiologic means, equipment, and inventory in facilities.

Based on possible infringement by police officers of absolute prohibition of application of tortures and other forms of cruel treatment Minister Assistants initiated 119 internal investigations.

To enhance standards of human rights in law-enforcement agencies, namely protection against tortures and cruel treatment, HRMS has developed amendments to a number of legislative and official regulatory acts including:

- proposals to a bill “On National Committee On Tortures and Cruel Treatment Prevention”;
- order of MIA dated October 30, 2008 #1188 “On Approval of Action Plan to Implement Recommendations of Thomas Hammarberg, Council of Europe Commissioner for Human Rights” which alongside with other projects stipulates implementation of Closed-Circuit Television

System for all police premises to prevent illegal actions; extension of authority of monitoring mobile groups based on principles of Optional Protocol to the UN Convention against Tortures. Specifically, mobile groups were granted the right to make ad hoc visits to departments and police stations at any time.

HRMD representatives actively participate in projects of governmental delegations, inter-agency working groups, commissions, and committees to discuss issues of improvement of governmental policy regarding tortures and cruel treatment prevention.

Educational activities represent another sphere HRMD is dealing with. Thus, during 2008 ministerial assistants carried out more than 670 information activities in mass media (mass media press conferences, speeches, and publications), as well as about 190 trainings and seminars on human rights for police officers. During these activities special attention was drawn to prohibition of torments and cruel treatment among law-enforcement authorities.

RIGHT OF PRIVACY PROTECTION

Cases of unwarranted entering of private property, visit and search, ejection with no proper documents, unauthorized mobile and computer information misappropriation are most frequent infringements of citizens rights of privacy. According to inspections conducted by Minister Assistants, number of violated rights of privacy of citizens escalates dramatically during preventive activities to combat illicit weapon, hardware, and drug trafficking conducted by law-enforcement officers.

Most extensive work on restoring abused rights in this sphere was done in Dnipropetrovsk, Lviv, Sumy, Kharkiv, Chernihiv, and Cherkasy regions. Sumy and Dnipropetrovsk regions were characterized by the highest number of complaints of citizens (16 and 11 correspondingly) on illicit actions of police officers. Concurrently relevance of problem-solving was being discussed by initiative of Minister Assistants at board meetings of regional MIA headquarter.

Based on detected violations HRMD employees have inspected 76 MIA bodies with further initiation of 33 functional checks. At the same time Minister Assistants were investigating cases of unsatisfactory qual-

ity of consideration of citizens complaints. In Khmelnytsk region, for instance, not even one complaint out of total 16 was considered during primary checks resulting in grounded questioning of their quality and thus launching additional inspections.

To provide immediate response to cases of violated right of privacy Minister Assistants in Dnipropetrovsk region initiated projects of regional administration commission on target inspections of citizens complaints based on illegal visits, searches, entering private property, and unauthorized eavesdropping of phone conversations by police officers.

OBSERVANCE OF RIGHT TO PEACEFUL ASSEMBLIES

The right to peaceful assemblies is inalienable and natural right of every human being and is considered as one of fundamental rights for democratic society development. MIA's database shows that in 2008 Ukraine had 153,000 mass actions including 6,300 political, 27,900 social and economic, and 78,000 religious gatherings. In the indicated assemblies took part 64 million people and 940,000 MIA officers, ensured the public order.

The international experts have verified the escalated level of expertise of police officers participating in public order security and significant amount of work done by Public Order Department of MIA on implementation and consolidation of police international standards and understanding importance of observance of people's right of peaceful assemblies.

Also information analysis made by Minister Assistants allows emphasizing the following typical violations common to MIA bodies:

- Nonresponsiveness of police on conflicts emerged during confrontation between real estate developers and protesters against illegal developments;
- Excessive use of force and inappropriate restriction means used against participants of peaceful assemblies;
- Excessive violence towards football fans.

To solve first group of issues Minister Assistants in Kyiv initiated several meetings of initiative groups of protest leaders with representatives of MIA authorities. As a result, the special methodical recommendations for police officers in conflict situations were provided. HRMD offered to

distribute these recommendations throughout all regions with elaboration of corresponding memos for population on legal measures of protection of its interests in cases of illegal developments.

In Volyn, Odessa and Sumy regions Minister Assistants have also developed similar recommendations to protect public order during mass activities. HRMD delegates conducted meetings with participants of strikes and rallies in basically all Ukrainian regions at the same time overseeing validity and grounds for actions of police officers.

Increased level of professional skills of police officers in sphere of observing human rights for peaceful assemblies was ensured by special trainings and seminars arranged by Minister Assistants in Lviv, Sumy, Kharkiv, Kherson and Chernihiv regions.

**OBSERVANCE OF RIGHT OF PROPERTY
(ILLEGAL SEIZURE OF PROPERTY, VEHICLES,
NON-RETURN OF PROPERTY EXCLUDED AS EVIDENCE, ETC.)**

Protection of property of citizens against illegal invasion is one of key tasks for Ukrainian police (Article 1 of Ukrainian Law “On Police”). At the same time in cases specified by law right of property may be limited. Specifically, the question in withdrawal of supplies, valuables, and documents possessed or used by legal or physical entities as physical evidence during crime or administrative violations documentation or for providing court decision associated with property forfeit as well as prohibited objects and documents (Parts 6, 7, 9, 23, 24, Article 11 of Ukrainian Law “On Police”).

During 2008 Minister Assistants consulted in person 56 citizens and considered 38 complaints on the issue of observance of right of property. Based on all requests Minister Assistants initiated functional checks and ensured proper responses.

Most spread infringements of right of property among MIA bodies include the following:

1. Unlawful arrest of transport (prior to Ukrainian Law #586 dated September 24, 2008 “On introducing changes to certain legislative acts of Ukraine to improve regulation of relationships in road traffic safety” coming into effect);

2. Infringements of rights of property associated with seizure of objects and documents during visit and search which regardless of claims of

Article 186 of Criminal Procedural Code of Ukraine bear no meaning for the case, do not belong to the accused or suspected, and do not fall into category of objects excluded from turnover;

3. Infringement of right of property associated with non-return of excluded physical evidence, valuables, and other possessions;

4. Unprofessional responses of law-enforcement agencies to complaints and messages of citizens about thefts of personal belongings.

It's necessary to indicate that significant number of citizens send their complaints to Minister Assistants because of disagreeing on police decisions which refuse to initiate criminal case with amount of damage under 657 hryvnias 50 kopecs. Unfortunately, this problem remains beyond the framework of law-enforcement agencies authority since indicated sum was defined by legislature. Moreover, since January 1st, 2009 the sum amounts to 907 hryvnias 50 kopecs.

At the same time legislature has not yet clearly defined evaluation procedures of damage caused. In its turn, it leads to abusive practice and reduced amount of real damage in some cases which results in fair dissatisfaction of citizens.

High number of citizens applied to Minister Assistants during 2008 with complaints about their violated rights of property of land lots. However, in most cases legal action has already been initiated and, in fact, applicants were complaining on protraction of case or their discontent with decisions made. Basically, appeals were associated with providing consulting or practical assistance.

PROTECTION AGAINST RACISM AND DISCRIMINATION

Within last couple of years number of crimes in which victims appeared to be foreign citizens has doubled from 604 in 2002 to 1054 in 2008. Although prevailing amount of crimes (62%) was committed against CIS citizens and other 38% in relation to representatives of other countries, international and national NGOs brought up a question about xenophobic moods and increasing hate crimes. Special MIA inspections revealed that in 2007 inquiry bodies refused to initiate two thirds of legal cases based on crimes against foreigners. Thus, high latency of crimes motivated by racial prejudice

and complicatedness of procedural evidence of guilt of persons which committed such crimes based on Article 161 of Criminal Code of Ukraine.

Minister Assistants conducted considerable analytical work which attracted attention of MIA officers to numerous actions of Nazi and ultra-nationalist groups in 8 Ukrainian areas including cities of Kiev and Sevastopol as well as Zaporizhia, Lviv, Mykolaiv, Rovno, Kharkiv, and Cherkasy regions. Information provided was discussed at MIA Public council meeting July 25, 2008 and accepted as a basis for improvement of preventive activities. At regional level HRMD representatives initiated permanent revision of results on racism and xenophobia prevention activities, development of recommended practice for police officers and meetings with foreign students, leaders of communities, and ethnic minorities.

Symptomatically important that in 2007 MIA was the first and one only state power body who had developed and approved the official action plan on combating racism and xenophobia.

HRMD representatives became members of inter-agency working group on xenophobia prevention affiliated to State Committee for Nationalities and Religions and took part in elaboration of Xenophobia Prevention National Plan. During 2008 the Department conducted several negotiations with Warsaw Office of OSCE/ODIHR to carry out large-scale training for MIA officers in the sphere of prevention and detection of hate crimes and to assign National Coordinator to cooperate with OSCE in this sphere.

Minister Assistants arranged stable cooperation with international and non-governmental organizations. “International Amnesty in Ukraine”, Kharkiv Social Research Institute, East-European Development Institute, Roman Women’s Foundation “Chirikli”, and International Organization for Migration had been the most active partners.

PROTECTION OF RIGHTS OF FOREIGNERS, REFUGEES, AND ASYLUM SEEKERS

According to data provided by MIA as of January 1st, 2009 there were 293,984 foreigners and stateless persons with 178,850 of them living permanently in Ukraine. Also 14,876 illegal migrants were arrested and 2,495 of them were deported from Ukraine coercively. Administrative proceedings were instituted against up to 20% of foreigners for violation of rules of stay in a country.

Legitimacy of actions of police officers in relation to foreign citizens, refugees, and stateless persons was verified HRMD personnel during 29 inspectional visits as well as visits to Volyn and Rassudov detention facilities for foreign citizens. Inspection results allow highlighting most common encountered violations of rights of foreign citizens on part of a number of state power bodies including:

- Reluctance in issuing documents for foreign citizens for their stay in Ukraine;
- Application of unreasonably severe sanctions during preventative activities to fight illegal migration;
- Violation of rights of foreign citizens requesting refugee status.

With rather wide range of infringements on part of police officers, most tasks for Minister Assistants were associated with providing immediate assistance to foreigners to solve their problems regarding unjustly long documents processing or their denial. Practice shows that some of these questions were related to drawbacks of national legislature, other ones were associated with necessary cooperation of subdivisions of various departments and offices.

Cases of unwarranted detention of foreign citizens in Odessa and Kharkiv regions including illegal suppression of documents and attempts of extortion proved by following inspections fall into a separate category. Required help was provided by Minister Assistants to asylum seekers in Kyiv and Sumy regions which did not receive legal assistance on timely manner and were about to face illicit deportation due to unprofessional actions of police officers.

Skill improvement among MIA bodies was ensured by collaborative efforts of Minister Assistants and NGOs in conducting 23 trainings, 8 press conferences, and round tables. Besides, HRMD representatives developed proposals to shift priorities in work of law-enforcement agencies with foreign citizens by means of additional evaluation criteria of their performance.

PREVENTION OF DOMESTIC VIOLENCE, APPALLING TREATMENT OF CHILDREN, AND TRAFFICKING IN PERSONS

Domestic violence, human trafficking, and appalling treatment of children represent key expressions of violated rights and legal interests of the people in Ukraine.

According to MIA Public Order Department as for January 1st, 2009 85,085 persons involved in domestic violence are registered in preventing reporting of MIA bodies including 8,760 women, 75,750 men, and 575 non-adults. Within 12 months of 2008 66,119 persons were registered in reporting and 322 crimes were detected based on Article 149 of Criminal Code of Ukraine (Human Trafficking or Other Illegal Transaction in Relation to Human). 241 persons were found and sent back to Ukraine as victims of trafficking including 37 non-adults. In 2008 10, 257 children were found to be victims of different sorts of crimes.

In 2008 Minister Assistants received 102 complains on domestic violence, violated rights of children, and human trafficking, and consulted 62 people in person. In response to citizen's complaints they initiated 5 inspections in cooperation with internal investigation units, 11 personal inspections, and 208 individual checks of MIA bodies.

Every time a citizen sends his/her complaint Minister Assistants study objective details of the case, conduct explanatory and consulting work, and personally take measures to block violation of such rights. To solve the issue not only police officers are involved but also NGO's representatives which help victims of domestic violence and trafficking in persons.

HRMD permanently implements projects to analyze provisions of regulatory background in this field to make it compliant with international standards and today's reality. It has participated in promoting a bill of Ukraine "On Introducing Changes to Certain Regulations of Ukraine (regarding improvement of Ukrainian legislature to prevent domestic violence)" approved by Supreme Council September 25, 2008. Projects are carried out to improve national laws to combat children's pornography. Representatives from HRMD developed amendments to Article 301 of Criminal Code of Ukraine (Import, production, sales, and distribution of explicit content) and Ukrainian Law "On Protection of Social Morality".

In 2008 Minister Assistants elaborated 10 detailed notes on strengthening of MIA performance to prevent commercial sexual exploitation of children and children's trafficking, and possible initiatives in this sphere.

On regional level Minister Assistants arranged and conducted more than 50 seminars, trainings, and workshops with students, district police officers, and employees of anti-crime department associated with human

trafficking, criminal police on children issues, and regional administration authorities. In 2008 projects of Minister Assistants in highly indicated sphere were covered in 19 publications, 4 press conferences, and 6 television programs.

PARTICIPATION IN IMPLEMENTATION OF STATE GENDER POLICY

Considering sufficient experience in implementation of state gender equity policy in 2008 HRMD representatives conducted monitoring and practical activities on implementation of gender equity principles in performance of MIA bodies.

In February 2008 by initiative of HRMD a working group was created to implement gender approaches including 10 specialists from main ministry departments, MIA universities, and trade union of law-enforcement agencies. Within 3 months the working group has prepared program to ensure gender equity in MIA bodies of Ukraine up to year 2011 adopted by MIA public council decision on June 12th, 2008, and aimed at further implementation in all police units.

In late 2008 fostered by UN Equal Opportunities Program and Kharkiv Social Research Institute, HRMD has research the issues of observance of gender equity principles in MIA bodies. Its specialists provided assistance to La Strada Ukraine in conducting sociological survey on consequences of domestic violence (February 2008) and spreading of sexual harassments at work environment (October-November 2008). In March 2008 female employees of MIA Administration participated in questionnaire aimed at investigation of workload for women and men in regional headquarters.

HRMD with financial support of United Nations Development Program prepared for press research issue “Women in MIA Bodies of Ukraine” covering relevant questions of creating and implementing gender policy in Ukraine, role and participation of women in work of law-enforcement agencies of Ukraine, and provisions of international and national documents on ensuring gender equity.

Apart from complaint procedures and inspections Minister Assistants also reviewed complaints on gender discrimination in MIA bodies.

Thus, in 2008 similar complaints were considered by Minister Assistants in Mykolaiv and Sumy regions.

HRMD increases awareness of MIA officers and citizens of Ukraine regarding implementation of gender policy by law-enforcement agencies. In 2008 Ukrainian mass media informed population on gender violence prevention, specifically via press conference “MIA Participation In “16 Days Against Gender Violence” Campaign”. Official publications and web-site of MIA posted more than 20 messages. Minister Assistants conducted 9 interviews on gender issues: “Gender Aspects in Domestic Violence”, “Implementation of Equal Rights and Opportunities in MIA bodies”, “Actions of MIA Bodies to Prevent Gender Violence”, etc.

OBSERVANCE OF RIGHTS OF MIA OFFICERS IN UKRAINE

The question of violated rights of police officers was first brought up by NGO's as early as 2005, however, it has not been popular since most attention was focused on numerous infringements of human rights specifically on part of representatives of state power bodies. The issue was back on agenda after implementation of wide-scale research in 2007 “Protection of rights, main freedoms, and social guarantees for MIA bodies of Ukraine”.

The study proved that the highest protection level of rights of MIA officers is precondition for their effective performance in the sphere of protection of rights of citizens. Thus, improvement of protection of rights of MIA officers is a relevant aspect for MIA.

As a result, monitoring of rights of MIA bodies became one of areas HRMD is responsible of. Ongoing projects of Minister Assistants on observance of rights of MIA employees in 2008 include the following:

1. Tuberculosis incidence and reducing risk of disease among employees of detention centers.
2. Non-payment of allowance and providing retirement financial help.
3. Issues of non-payment of allowance for unused yearly vacation days.
4. Violated right of housing among MIA employees.

5. Restoration of police officers rights who had been unlawful disciplined.

6. Conducting seminars and round tables on monitoring of rights of MIA employees and its media coverage.

7. Involvement of NGO's in this sphere and cooperation with state power bodies and local self-governance.

Bringing up a question of health condition of police officers at public council meeting on July 25, 2008, discussion of tuberculosis incidence and protection of rights of officers at MIA regional detention centers, and tight cooperation with trade unions of certified employees of MIA officers when reviewing complaints of employees are key results of projects implemented by HRMD.

SKILL IMPROVEMENT TRAININGS FOR MIA OFFICERS IN HUMAN RIGHTS

Due to the fact that MIA is accountable for putting into practice decisions of state power bodies on enforcement measures, qualification of law-enforcement officers have been traditionally encountering severe requirements and restrictions. European standards of law enforcement practice require that recently employed MIA officer must not only go through complete professional training, but also receive additional knowledge on social issues, rights and freedoms of a man, supremacy of law, and ethical principles.

Regardless of recent encouraging changes qualification level of MIA officers in terms of observance of human rights remains relatively low. Monitoring of regional headquarters conducted by Minister Assistants has detected the following key drawbacks:

– Police employees possess vague knowledge of legislature in the sphere of human rights.

– Being aware of international documents on human rights, most subdivision heads are not familiar with the texts and their content.

– Outsourcing of NGOs for skill improvement trainings for MIA officers remains insufficient;

– Educational activities lack necessary coordination between MIA bodies, executive power structures, and NGO's.

Considering information mentioned above, participation of Minister Assistants in organization of additional activities with personnel was directly coordinated with existing system of professional instructions at basic, professional, post-graduate, and individual levels of vocational trainings. Within a year HRMD representatives have developed regulatory documents including Action Plan to implement recommendations of Thomas Hammarberg, Council of Europe Commissioner for Human Rights, and Action Plan for 60th Anniversary of Universal Declaration of Human Rights. These documents require not only implementation in academic schedules of new optional courses on various aspects of human rights protection, but also setting up research center on monitoring human rights in performance of MIA officers.

Methodological base for skill improvement activities of employees was enhanced by 4 manuals developed by HRMD such as “Human Rights in Police Performance”, “Security of Rights, Main Freedoms, and Social Guarantees of MIA Bodies”, “Application of European Convention for Human Rights and Experience of European Court Expertise in Performance of MIA Bodies”, and “Xenophobia in Multinational Ukrainian Society”.

In 2008 Minister Assistants actively participated in preparing and conducting 194 workshops and trainings on 4 basic areas: general information on international legislature system in sphere of human rights protection, protection of rights of vulnerable citizens, prevention of racism and xenophobia, and gender equity.

Аннотация

На протяжении 2005–2007 гг. в структуре органов внутренних дел Украины были созданы три институции, стратегически важные для дальнейшего реформирования деятельности МВД в сфере защиты конституционных прав и свобод граждан:

- ◆ постоянно действующие мобильные группы по мониторингу соблюдения прав человека;
- ◆ общественные советы при МВД, ГУМВД, УМВД по вопросам обеспечения прав человека;
- ◆ должность советника министра по правам человека и гендерным вопросам.

Трехлетний опыт совместной работы правозащитных организаций и специалистов ОВД позволил выработать основные алгоритмы взаимодействия гражданского общества с правоохранительными органами при совместном расследовании фактов нарушения прав человека, установить определенный уровень «прозрачности» в деятельности подразделений ОВД, создать устойчивую систему общественного мониторинга мест содержания задержанных и арестованных лиц.

Создание в 2008 году Управления мониторинга соблюдения прав человека в деятельности ОВД стало логическим развитием демократических основ работы милиции в современном обществе и реформирования силовых структур государства в организации сервисного типа. На должности сотрудников Управления – помощников министра были назначены не только бывшие сотрудники ОВД, но и представители правозащитных организаций, что на сегодня является единственным прецедентом среди правоохранительных структур Украины.

В течение 2008 года работниками Управления были реализованы следующие задачи:

- ◆ осуществлен прием 2606 граждан;
- ◆ принято 1615 жалоб и заявлений граждан;
- ◆ проверено 625 подразделений ОВД;
- ◆ инициировано 1670 служебных проверок по фактам нарушения прав человека;
- ◆ организовано проведение 194 семинаров для сотрудников ОВД;
- ◆ проведено 176 конференций и «круглых столов» по проблемам соблюдения прав человека в правоохранительной практике ОВД.

УКРЕПЛЕНИЕ РЕЖИМА «ПРОЗРАЧНОСТИ» И ПОДОТЧЕТНОСТИ ГРАЖДАНСКОМУ ОБЩЕСТВУ

С целью расширения доступа общественности к основным результатам деятельности МВД сотрудниками Управления было расширено количество материалов, находящихся на ведомственном сайте министерства (www.mvs.gov.ua) в рубриках «Права человека» и «Против расизма». С мая 2008 г. налажен выпуск электронно-информационного бюллетеня «Мониторинг», 8 номеров которого стали впоследствии составной частью самостоятельного сайта управления (www.umdpl.info), разработанного при содействии Харьковской правозащитной группы. На сайте размещается вся необходимая информация о деятельности МВД в сфере обеспечения прав человека (нормативные акты, новости, публикации), а также контакты и краткие сведения о сотрудниках Управления.

Управлением был поддержан опыт проведения правозащитниками совместного с руководством областных управлений ОВД приема граждан, введенный в практику активистами общественных советов Винницкой, Харьковской, Луганской, Львовской, Николаевской и Черниговской областей в 2007 году. Сегодня практика таких приемов реализована и нормативно закреплена во всех областях. Помощниками министра принято более 2,6 тысяч граждан, рассмотрено 1,6 тысячи обращений. Наиболее активно данная работа проводилась в Донецкой (176 обращений), Полтавской (146 обращений), Одесской (132 обращения), Луганской (123 обращения), Харьковской (116 обращений), Житомирской (110 обращений) областях. По результатам рассмотренных заявлений и жалоб граждан было

ініційовано проведення 1670 службових перевірок, а також перевірено якість прийому громадян керівництвом 625 територіальних підрозділів.

Як результат, в жовтні 2008 г. спеціалістами Управління було ініційовано створення робочої групи по удосконавленню практики прийому громадян і роботи з їх зверненнями, в склад якої увійшли представники основних департаментів і служб міністерства.

В 2008 році була надана подальша підтримка діяльності мобільних груп, здійснюють моніторинг дотримання прав людини в діяльності спецзакладів міліції — ізоляторів тимчасового утримання, прийомників-розподільців. По ініціативі Управління повноваження мобільних груп в 2008 г. були розширені спеціальним наказом, надають право на здійснення несподіваних візитів в підрозділи міліції, в тому числі — і в нічне час. Таким чином наказ був приведений до відповідності з принципами Факультативного протоколу до Конвенції ООН проти катувань. Перші нічні візити з участю були здійснені в АР Крим і Вінницької області.

Здійснення громадянського контролю за «місцями несвободи» було, тим самим, максимально наближено до алгоритму інспекційних візитів, здійснюваних експертами Європейського комітету проти катувань. УМСПЧ сприяло розширенню практики т.н. обмінних візитів, при яких спецзаклади міліції в одній з областей інспектуються представниками мобільних груп з інших регіонів. 12 таких візитів реалізовувалися з червня 2008 г. активістами моніторингових візитів в Бахчисарайському райвідділі АР Крим, Балаклавському райвідділі г. Севастополя, Красноліманському горвідділі Донецької області і др.

Загальна кількість виїздів мобільних груп при допомозі помічників міністра досягла 362 по порівнянню з 145 виїздами в 2007 г. і 86 в 2006 г., а кількість представників правозащитних організацій, прийнявши участь в моніторингових візитах, досягло 76. Особливу увагу співробітниками Управління було приділено розширенню мережі учасників мобільних груп. Спільно з Харківським інститутом соціальних досліджень в 2008 г. було організовано навчання 110 нових кваліфікованих візитерів в 6 об-

ластях Украины из числа как представителей неправительственных организаций, так и работников милиции.

Повышению активности мобильных групп в немалой степени способствовала поддержка работниками Управления деятельности общественных советов при областных управлениях МВД Украины. Как ответственные секретари данных советов, помощники министра подготовили в течение года 89 заседаний, осуществили качественное обновление состава советов с преобладанием в них представителей неправительственных организаций. Сегодня, при среднем удельном весе правозащитников в общественных советах в 57%, в состав последних входят представители 26 международных, 157 национальных и региональных неправительственных организаций, 12 вузов, сотрудники 35 СМИ (теле- и радиоканалов, газет, пресс-центров).

Продолжал работу Общественный Совет по правам человека МВД Украины. На трех заседаниях совета, прошедших в 2008 году, среди прочих рассматривались вопросы, касающиеся недопустимости использования «языка вражды» в ведомственных СМИ и публичных выступлениях; проблем нормативного и организационного обеспечения органами внутренних дел свободы мирных собраний; условий содержания лиц в спецучреждениях милиции; нарушений конституционных прав работников ОВД; проблем выдачи загранпаспортов; усиления контроля за безопасностью дорожного движения и повышения эффективности мероприятий по борьбе с коррупцией в деятельности ГАИ МВД Украины.

Как уникальную на территории Украины следует отметить инициативу помощников министра в Ивано-Франковской и Одесской областях по созданию общественных советов на базе районных отделов ОВД. Сегодня при активной поддержке местных громад начали свою деятельность 16 таких советов в Ивано-Франковской области и находятся на стадии формирования 3 совета в Одесской области.

Повышению уровня «прозрачности» способствовали 47 пресс-конференций и «круглых столов», проведенных помощниками министра по вопросам развития механизмов общественного контроля, а также 210 публикаций, посвященных проблемам взаимодействия гражданского общества и правоохранительных органов, большая часть из которых была подготовлена помощниками министра в До-

нецкой, Ивано-Франковской, Кировоградской, Львовской, Харьковской, Черкасской областях.

**ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРАВА НА СВОБОДУ И ЛИЧНУЮ НЕПРИКОСНОВЕННОСТЬ,
СОБЛЮДЕНИЕ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА
ПРИ ОСУЩЕСТВЛЕНИИ ЗАДЕРЖАНИЯ И АРЕСТА**

На протяжении года в центре внимания Управления находились 24 наиболее резонансных случая, связанных с фактами незаконных задержаний и арестов граждан. Особую обеспокоенность вызвали открытые нарушения прав несовершеннолетних, содержащихся в приемниках-распределителях для детей без законных на то оснований. В Запорожской области в сентябре 2008 г. было выявлено 5 случаев, когда несовершеннолетние длительное время удерживались в приемнике-распределителе на основании сфальсифицированных сотрудником милиции документов. По данным фактам прокуратурой области было возбуждено уголовное дело по ч. 1 ст. 66 УК Украины. В Днепропетровской области помощником министра выявлено 12 аналогичных случаев, когда на основании немотивированных решений начальников райотделов несовершеннолетние задерживались и помещались в приемники-распределители.

Среди нерешенных проблемных вопросов в поле зрения Управления оставались многочисленные нарушения прав граждан, содержащихся в комнатах для задержанных по подозрению в незаконном обороте малых доз наркотических веществ. Несмотря на требования ст. 263 КоАП относительно задержания таких лиц на срок не более 3 часов, принудительное их удержание в большинстве случаев фактически достигает 3 суток без достаточных на то законных оснований, каковыми законом определены меры по установлению личности задержанного, исследованию изъятого вещества и определения каналов его получения, проведение медицинского обследования. Наиболее распространенной практикой необоснованного длительного содержания лиц данной категории зафиксирована в подразделениях ОВД Запорожской области.

Как показали выборочные проверки, в большинстве случаев работниками милиции задержания проводились с нарушением действующего законодательства в отношении лиц с постоянным местом

проживания, а изъятые вещества направлялись на экспертизу уже после того, как задержанные после нескольких суток пребывания в райотделах были освобождены.

Учитывая факты многочисленных личных проверок, сотрудниками Управления неоднократно привлекалось внимание руководства МВД Украины на сложившуюся негативную практику, а также на отсутствие надлежащих рекомендаций и разъяснений для практических сотрудников со стороны министерства.

Основной причиной многочисленных нарушений права на свободу и личную неприкосновенность, по мнению специалистов УМСПЧ, продолжает оставаться несовершенная система отчетности ОВД, ориентированная на количественные показатели и до сих пор используемая в областях. Как результат, значительная часть задержаний продолжает осуществляться «для отчетности» по сфальсифицированным основаниям, среди которых наиболее часто используются «совершение мелкого хулиганства» и «неподчинение законным требованиям сотрудника милиции».

Одним из показательных примеров может служить случай с жителем Николаевской обл. гр. В., задержанным сотрудниками ОБНОН якобы в ходе проведения оперативной закупки по месту жительства последнего. Однако проверка, инициированная по жалобе матери гр. В., подтвердила, что во время проведения фиктивного задержания и ареста, указанного в процессуальных документах, гр. В. находился далеко за пределами области. Материалы данной проверки стали основой для оправдательного приговора и его вынесения 27 декабря 2008 г. Отдельного постановления суда в пользу гр. В, потерпевшего от незаконных действий сотрудников милиции.

Всего в 2008 году помощниками министра было принято более 200 граждан, чьи жалобы касались исключительно вопросов незаконного задержания и ареста. По 193 из таких заявлений было проведено 187 служебных проверок.

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРАВА НА СВОБОДУ ОТ ПЫТОК И ЖЕСТОКОГО ОБРАЩЕНИЯ

Гарантиями обеспечения права на свободу от пыток и жестокого обращения являются ответственность государства за «благополучие»

лица, находящегося под стражей, а также необходимость проведения эффективного расследования жалоб заявителя на применение к нему «запрещенного обращения». Отсутствие эффективного механизма рассмотрения сообщений о применении пыток и других насильственных действий создает ощущение безнаказанности, в значительной мере способствует тому, что пытки и жестокое обращение воспринимаются не как преступление, а как рутинный элемент практики борьбы с преступностью.

Регулярные посещения являются одной из наиболее эффективных мер воздействия на состояние соблюдения прав человека в деятельности служб и подразделений внутренних дел и имеют значительный профилактический эффект. В соответствии с Положением об Управлении помощники Министра имеют право самостоятельно или совместно с представителями Службы внутренней безопасности осуществлять проверку на закрепленной территории органов и подразделений внутренних дел. Кроме того, помощники Министра осуществляют выезды в составе мобильных групп по мониторингу соблюдения конституционных прав и свобод человека в деятельности органов внутренних дел.

На протяжении 2008 года к помощникам Министра с жалобами на жестокое обращение со стороны работников милиции обратились 65 человек. Всего же помощниками Министра было рассмотрено 90 заявлений по вопросам жестокого обращения. Следует также отметить, что 12% от общего количества личных приемов и письменных обращений граждан в той или иной степени связаны с вопросами нарушений прав и условий содержания лиц в спецучреждениях милиции.

Среди наиболее распространенных нарушений прав человека в деятельности спецучреждений милиции следует отметить:

— превышение 10-тидневного срока содержания и лимита наполнения в ИВС;

— несоблюдение установленного порядка покамерного размещение лиц различных категорий (помещение несовершеннолетних со взрослыми, ранее не судимых с ранее судимыми и т. п.);

— отсутствие надлежащих медико-санитарных условий: нарушения, связанные с несвоевременностью вызова медицинских работников для оказания помощи, промедление с госпитализацией задер-

жанных лиц по рекомендациям врачей; неудовлетворительное санитарно-гигиеническое состояние помещений; нарушения связанные с отсутствием в учреждениях необходимых медицинских препаратов, медико-санитарных и противоэпидемиологических средств, оборудования и инвентаря.

По фактам возможного нарушения работниками милиции абсолютного запрета на применение пыток и других форм жестокого обращения помощниками Министра было инициировано 119 служебных проверок.

С целью повышения стандартов обеспечения прав человека в деятельности органов внутренних дел, в частности защиты от пыток и жестокого обращения, по инициативе Управления были разработаны изменения к ряду законодательных и ведомственных нормативно-правовых актов, среди которых:

– предложения к законопроекту «О Национальном комитете по вопросам предотвращения пыток и жестокого обращения»;

– распоряжение МВД Украины от 30.10.2008 г. № 1188 «Об утверждении Плана мероприятий по выполнению рекомендаций Комиссара Совета Европы по правам человека Т. Хаммарберга», которое наряду с иными мероприятиями предусматривает установку во всех подразделениях органов внутренних дел системы видеонаблюдения с целью предупреждения незаконных действий работников МВД; расширение полномочий мобильных групп в соответствии с принципами Факультативного протокола к Конвенции ООН против пыток и других жестоких, бесчеловечных и унижающих человеческое достоинство видов обращения и наказания. В частности мобильным группам было предоставлено право осуществлять внезапные визиты в органы и подразделения внутренних дел, в том числе и в ночное время.

Работники Управления принимают активное участие в работе правительственных делегаций, межведомственных рабочих групп, комиссиях, комитетах при рассмотрении вопросов, связанных с усовершенствованием государственной политики в сфере предотвращения пыток и жестокого обращения.

Отдельным направлением деятельности Управления является проведение информационно-образовательных мероприятий. Так, на протяжении 2008 года помощниками Министра было проведено

больше 670 информационных мероприятий в СМИ (пресс-конференции и выступления в СМИ, публикации), а также свыше 190 тренингов и семинаров по вопросам обеспечения прав человека для работников органов внутренних дел. Особое внимание во время их проведения обращалась на недопустимость истязаний и жестокого обращения в деятельности правоохранительных органов.

ЗАЩИТА ПРАВА НА ПРИВАТНОСТЬ

Факты необоснованного проникновения в домовладения, проведения незаконных обысков и осмотров, изъятия без надлежащего оформления документов на недвижимое имущество, несанкционированного снятия информации с мобильных телефонов и персональных компьютеров являются наиболее частыми нарушениями права граждан на приватность. Как показали отдельные проверки помощников Министра, число нарушений прав граждан на приватность существенно возрастает во время проведения профилактических мероприятий по борьбе с незаконным оборотом оружия, боеприпасов, наркотических веществ, осуществляемых сотрудниками соответствующих оперативных подразделений.

Наиболее активно работа по восстановлению нарушенных прав в данной сфере проводилась в Днепропетровской, Львовской, Сумской, Харьковской, Черниговской и Черкасской областях. Наибольшее количество жалоб граждан на противоправные действия работников милиции при этом приходится на Сумскую (16 жалоб) и Днепропетровскую (11 жалоб) области. Одновременно актуальность решения проблемных вопросов обсуждалась по инициативе помощников министра на заседаниях коллегий при областных управлениях ОВД.

Всего по фактам выявленных нарушений сотрудниками Управления было инспектировано 76 подразделений ОВД с последующим инициированием 33 служебных проверок. В то же время помощниками министра обращалось отдельное внимание на случаи неудовлетворительного качества проверки заявлений граждан. В Хмельницкой области, например, из 16 жалоб граждан ни одна не нашла своего подтверждения в ходе проведенных первичных проверок, что

вызвало аргументированные сомнения в их качестве и стало основанием для дополнительных проверок

Для эффективного реагирования на факты нарушения права на приватность помощником министра в Днепропетровской области организована работа комиссии областного управления по целевой проверке жалоб граждан по фактам незаконных осмотров, обысков, проникновений в жилище, несанкционированных прослушиваний телефонных переговоров, производимых сотрудниками милиции.

ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРАВА НА МИРНЫЕ СОБРАНИЯ

Право на свободу мирных собраний является неотъемлемым, естественным правом каждого человека и рассматривается в качестве одного из фундаментальных для развития демократического общества. По данным МВД Украины, в течение 2008 г. на территории государства прошло 153 тысячи массовых мероприятий, в том числе 6,3 тысячи – политической направленности, 27,9 тысяч – социально-экономической, 78 тысяч – религиозной направленности. В указанных мероприятиях приняли участие 64 млн. чел. как участники и 940 тыс. сотрудников ОВД, обеспечивающих общественный порядок.

Нужно отметить возросший уровень профессионализма, задействованных в охрану общественного порядка сотрудников милиции, большую работу, проделанную ДГБ МВС Украины по внедрению и закреплению международных стандартов в деятельности милиции и пониманию роли в обеспечении прав граждан на мирные собрания.

Вместе с этим, анализ информации, проведенный помощниками министра, позволяет выделить следующие типичные нарушения, имеющиеся в практике органов внутренних дел:

- нереагирование со стороны милиции на конфликты, возникающие в ходе противостояния между застройщиками и пикетами протестующих против незаконных застроек;
- применение силы и специальных средств против участников мирных собраний;
- чрезмерное применение силы в отношении футбольных болельщиков.

Для решения первой группы проблем по инициативе помощников министра в г. Киеве была проведена серия встреч активистов инициативных групп пикетчиков с руководством ГУМВД, результатом которых стала разработка специальных методических рекомендаций для сотрудников милиции по действиям при возникновении конфликтных ситуаций в местах застроек. Данные рекомендации были предложены Управлением для распространения во всех областях Украины одновременно с разработкой соответствующих памяток для населения по вопросам правовых мер защиты их интересов в случаях незаконных застроек.

В Волынской, Одесской и Сумской областях помощниками министра также были разработаны подобные рекомендации по охране общественного порядка при проведении массовых мероприятий. Практически во всех областях работники Управления проводили встречи с участниками митингов и демонстраций, одновременно осуществляя мониторинг правомерности и обоснованности действий сотрудников.

Повышение уровня профессионализма работников милиции в сфере обеспечения права граждан на мирные собрания обеспечивалось организацией помощниками министра специальных тренингов и семинаров, наиболее активно проводившиеся во Львовской, Сумской, Харьковской, Херсонской и Черниговской областях.

**ОБЕСПЕЧЕНИЕ ПРАВА СОБСТВЕННОСТИ
(НЕЗАКОННЫЕ ИЗЪЯТИЯ ИМУЩЕСТВА, АВТОТРАНСПОРТА,
НЕВОЗВРАЩЕНИЕ ИМУЩЕСТВА, ИЗЪЯТОГО В КАЧЕСТВЕ
ВЕЩЕСТВЕННОГО ДОКАЗАТЕЛЬСТВА И Т. П.)**

Защита собственности граждан от противоправных посягательств является одним из основных заданий украинской милиции (ст. 1 Закона Украины «О милиции»). В тот же время, в предусмотренных законом случаях право собственности может ограничиваться. В частности, речь идет об изъятии предметов, материальных ценностей и документов, находящихся в собственности или пользовании юридических и физических лиц, в качестве вещественных доказательств при документировании преступлений или административных пра-

вонарушений, для обеспечения решения суда в части конфискации имущества, а также предметов и документов оборот которых запрещен (ч.ч. 6, 7, 9, 23, 24 ст. 11 Закона Украины «О милиции»).

На протяжении 2008 года во время личного приема к помощникам Министра по вопросам обеспечения права собственности обратились 56 граждан, было принято 38 обращений. По всем обращениям помощниками Министра были инициированы служебные проверки, обеспечено соответствующее реагирование.

К наиболее распространенным нарушениям права собственности в деятельности органов внутренних дел можно отнести следующие:

1. Противоправное задержание транспортных средств (до вступления в силу Закона Украины № 586 от 24.09.2008 «О внесении изменений в некоторые законодательные акты Украины об усовершенствовании регулирования отношений в сфере обеспечения безопасности дорожного движения»);

2. Нарушения права собственности, связанные с изъятием при обысках и выемках предметов и документов, которые вопреки требованиям ст. 186 КПК Украины, не имеют значения для дела, не принадлежат обвиняемому или подозреваемому и не относятся к таким, которые, в соответствии с законом, изъяты из оборота;

3. Нарушения права собственности, связанные с невозвращением изъятых вещественных доказательств, ценностей и другого имущества;

4. Ненадлежащее реагирование работников ОВД на заявления и сообщение граждан о кражах их личного имущества.

Отдельно следует отметить тот факт, что значительное количество граждан обращается к помощникам Министра с жалобами о несогласии с постановлениями об отказе в возбуждении уголовных дел когда сумма ущерба не превышает 657 гр. 50 коп. К сожалению, данная проблема выходит за рамки полномочий органов внутренних дел, ведь указанная сумма предусмотрена законодательством. Более того, начиная с 01.01.09 г. такая сумма составляет уже 907 гр. 50 коп.

В тот же время, законодательно четко не определены процедуры оценки реально причиненного ущерба. Это, в свою очередь, приводит к злоупотреблениям, занижением в некоторых случаях реальной стоимости ущерба, что, в свою очередь, порождает справедливое недовольство граждан.

Большое число граждан обратились к Помощникам Министра на протяжении 2008 года с заявлениями о нарушениях их прав собственности на земельные и имущественные паи. Однако, в большинстве случаев дела уже находились в стадии судебного разбирательства, и соответственно, заявители жаловались на затягивание судебного процесса, или же на несогласие с принятыми решениями. Обращение, в основном, касались предоставления консультативной и практической помощи.

ЗАЩИТА ОТ РАСИЗМА И ДИСКРИМИНАЦИИ

На протяжении последних лет количество преступлений, в результате которых пострадали иностранные граждане, увеличилось почти вдвое – с 604 в 2002 году до 1054 в 2008 году. И хотя подавляющее большинство преступлений (62%) было совершено в отношении граждан СНГ, остальные 38% – в отношении представителей других стран, международные и национальные неправительственные организации подняли вопрос о распространении в Украине ксенофобских настроений и существовании большого пласта преступлений, совершаемых на «почве ненависти». Специальными проверками МВД было установлено, что в 2007 г. органы дознания отказывали в возбуждении уголовных дел по двум третям преступлений, совершенных в отношении иностранцев. Таким образом, основными проблемами в сфере противодействия расизму и ксенофобии были признаны высокая латентность преступлений, мотивированных расовыми предрассудками, и сложность процессуального доказательства вины лиц, совершивших такие преступления, в соответствии со ст. 161 УК Украины.

Помощниками министра была проведена значительная аналитическая работа, обратившая внимание руководства МВД на активность нацистских и ультра-националистических группировок в 8 регионах: гг. Киеве и Севастополе, Запорожской, Львовской, Николаевской, Ровенской, Харьковской и Черкасской областях. Предоставленная информация была рассмотрена в ходе коллегии МВД 25 июля 2008 г. и принята за основу для улучшения оперативно-профилактической работы. На региональном уровне работники Управ-

ления организовали постоянное рассмотрение оперативными службами результатов противодействия расизму и ксенофобии, разработку методических рекомендаций для сотрудников милиции, встречи с представителями иностранных студентов, лидерами землячеств и этнических меньшинств.

Нужно отметить, что еще в 2007 году МВД первым и единственным из органов государственной власти разработало и приняло ведомственный план действий по борьбе с расизмом и ксенофобией.

Сотрудники Управления вошли в состав Межведомственной рабочей группы по вопросам противодействия ксенофобии, созданной при Государственном комитете по делам национальностей и религий, а также приняли участие в разработке Национального плана противодействия проявлениям ксенофобии, расовой и этнической дискриминации. В течение 2008 г. Управлением была проведена серия переговоров с Варшавским офисом ОБСЕ/БДИПЧ по вопросу проведения широкомасштабного обучения сотрудников ОВС в сфере предупреждения и раскрытия преступлений, совершаемых на «почве ненависти», а также по назначению Национального координатора по взаимодействию с ОБСЕ в данной сфере.

Помощниками министра организовано постоянное взаимодействие с международными и неправительственными организациями, среди которых наиболее активными были «Международная Амнистия-Украина», Харьковский институт социальных исследований, Восточно-Европейский институт развития, Ромский женский фонд «Чирикли», Международная организация по миграции.

ЗАЩИТА ПРАВ ИНОСТРАНЦЕВ, БЕЖЕНЦЕВ И ИСКАТЕЛЕЙ УБЕЖИЩА

По данным МВД Украины, по состоянию на 01.01.09 в стране пребывало 293 тыс. 984 иностранца и лиц без гражданства, среди которых 178 850 чел. проживают в Украине постоянно. В то же время было задержано 14 876 нелегальных мигрантов, 2 495 из которых были депортированы из Украины в принудительном порядке. За нарушение правил пребывания в стране к административной ответственности было привлечено почти 20% иностранцев.

Правомерность действий сотрудников милиции в отношении иностранных граждан, беженцев и лиц без гражданства проверялась работниками Управления во время 29 инспекционных проверок, а также во время посещений Волынского и Рассудовского пунктов временного пребывания иностранцев. Результаты проверок позволяют выделить среди наиболее распространенных нарушений прав со стороны различных органов государственной власти иностранных граждан следующие:

- волокита в выдаче иностранным гражданам документов на пребывание в Украине;
- применение неоправданно суровых санкций при проведении профилактических мероприятий противодействия нелегальной миграции;
- нарушение прав иностранцев при рассмотрении их обращений для получения статуса беженца.

При достаточно широком диапазоне нарушений со стороны работников милиции, основная часть деятельности помощников министра приходилась на непосредственную помощь иностранцам в решении проблем, связанных с неоправданно долгим оформлением документов либо с отказом от их выдачи. Как показала практика, часть этих проблем была вызвана недостатками национального законодательства, часть – отсутствием необходимого взаимодействия между подразделениями различных министерств и ведомств.

Как отдельную категорию, следует выделить случаи необоснованного задержания иностранных граждан, незаконного изъятия их документов, попыток вымогательства взяток, подтвердившиеся после проверки жалоб в Одесской и Харьковской областях. Необходимая помощь оказывалась помощниками министра искателям убежища в г. Киеве и Сумской области, которым не был своевременно оказан доступ к адвокату и грозила незаконная депортация вследствие непрофессиональных действий сотрудников милиции.

Повышение квалификации персонала ОВД обеспечивалось путем совместного проведения помощниками министра и неправительственными организациями 23 тренингов, 8 пресс-конференций и круглых столов. Кроме того, сотрудниками Управления были подготовлены предложения по изменению приоритетов работы ОВД с

иностранцами путем разработки дополнительных критериев оценки их деятельности.

**ПРЕДУПРЕЖДЕНИЕ НАСИЛИЯ В СЕМЬЕ, ЖЕСТОКОГО ОБРАЩЕНИЯ
С ДЕТЬМИ И ТОРГОВЛИ ЛЮДЬМИ**

Насилие в семье, торговля людьми, жестокое обращение с детьми находятся среди основных проявлений нарушений прав и законных интересов человека в Украине.

По данным Департамента общественной безопасности МВД Украины по состоянию на 1 января 2009 г. на профилактическом учете в органах внутренних дел состояли 85 085 лиц, которые совершили насилие в семье. Из них женщин – 8760, мужчин – 75 750, несовершеннолетних – 575. За 12 месяцев 2008 г. на учет поставлено 66 119 лиц. По результатам 12 месяцев 2008 г. органами внутренних дел выявлено 322 преступления, предусмотренные ст. 149 (Торговля людьми либо другая незаконная сделка относительно человека) УК Украины. Установлено местонахождения и возвращено в Украину 241 лицо, потерпевшее от торговли людьми, в том числе 37 несовершеннолетних лиц. В 2008 году выявлено 10 257 детей, которые стали потерпевшими от разного рода преступлений.

В 2008 году помощниками министра было получено 102 обращения по фактам насилия в семье, нарушения прав детей и торговли людьми, на личный прием обратились 62 человека. В ответ на обращения граждан помощниками министра инициировано 5 служебных проверок силами отделов внутренней безопасности, 11 – инспекциями личного состава, самостоятельно проверено 208 подразделений органов внутренних дел.

В каждом случае по обращениям граждан помощниками министра проводятся изучение объективных обстоятельств дела, разъяснительная и консультационная работа, лично применяются меры по прекращению нарушения таких прав. Для разрешения ситуаций привлекаются не только сотрудники милиции, но и представители неправительственных организаций, которые предоставляют помощь потерпевшим от насилия в семье и торговли людьми. Надежным партнером в этом направлении является Международный женский правозащитный центр «Ла Страда – Украина».

УМСПЧ ведеться постійна робота по аналізу положень нормативно-правової бази в цьому напрямку і приведенню її в відповідність з міжнародними стандартами і сучасними реаліями. Управління було здійснено супроводження проекту Закону України «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України (щодо удосконалення законодавства України по протидії насильству в родині)», прийняті Верховною Радою України 25 вересня 2008 року. Також ведеться робота в напрямку удосконалення законодавства по боротьбі з дитячою порнографією. Представителями Управління були підготовлені зміни в ст. 301 КУК України (Ввезення, виготовлення, продаж і поширення порнографічних предметів) і Закон України «Про захист громадської моралі».

В 2008 році помічниками міністра підготовлено 10 докладних записок про посилення роботи МВС в напрямку протидії комерційній сексуальній експлуатації дітей і торгівлі дітьми і можливих ініціатив в цій сфері.

Помічниками міністра в областях організовано і проведено більше 50 семінарів, тренінгів, занять з курсантами, участковими інспекторами, співробітниками відділів по боротьбі з злочинами, пов'язаними з торгівлею людьми, кримінальної міліції по справах дітей, керівним складом обласних управлінь. В 2008 році робота помічників міністра по вказаній тематичі була освітлена в 19 публікаціях, а також в ході проведення 4 прес-конференцій і 6 телепередач.

УЧАСТИЕ В РЕАЛИЗАЦИИ ГОСУДАРСТВЕННОЙ ГЕНДЕРНОЙ ПОЛИТИКИ

Учитывая наличие опыта в сфере реализации государственной политики гендерного равенства, сотрудники Управления в течение 2008 года осуществляли мониторинг и практическую деятельность по имплементации принципов гендерного равенства в деятельности ОВД.

По инициативе Управления в феврале 2008 года в МВС Украины создана рабочая группа по внедрению гендерных подходов в составе 10 специалистов – представителей центрального аппара-

та министерства, высших учебных заведений МВД и профсоюзов сотрудников ОВД. За 3 месяца рабочей группой была разработана Программа обеспечения гендерного равенства в ОВД Украины на период до 2011 года, принятая решением общественного совета при МВД Украины 12 июня 2008 года и направленная для дальнейшей реализации в подразделения ОВД.

При поддержке Программы равных возможностей ООН и общественной организации «Харьковский институт социальных исследований» Управление в конце 2008 года провело изучение проблемных вопросов соблюдения принципа гендерного равенства в органах внутренних дел. Специалистами Управления было оказано содействие Центру «Ла Страда – Украина» в проведении социологического исследования о цене домашнего насилия (февраль 2008 г.) и степени распространенности сексуальных домогательств в на рабочем месте (октябрь–ноябрь 2008 г.). В марте 2008 года было проведено анкетирование женщин-сотрудников УМВД Украины в Кировоградской области, целью которого было изучение степени рабочей нагрузки на женщин и мужчин в подразделениях области.

Управлением при финансовой поддержке ПРООН подготовлено к печати научно-практическое издание «Женщины в органах внутренних дел Украины». В нем освещаются актуальные вопросы формирования и внедрения гендерной политики в Украине, роль и участие женщин в деятельности ОВД Украины, приведены положения международных и национальных документов в сфере обеспечения гендерного равенства.

Помощниками министра при приеме граждан и осуществлении инспекционной работы также разбирались жалобы на гендерную дискриминацию в органах внутренних дел. Так, в 2008 г. подобные жалобы были рассмотрены помощниками министра в Николаевской и Сумской областях.

Управлением ведется работа по информированию сотрудников ОВД и граждан Украины относительно реализации гендерной политики органами внутренних дел. В 2008 году через средства массовой информации население Украины было проинформировано о состоянии противодействия проявлениям гендерного насилия, в частности, поведена пресс-конференция «Участие МВД в акции «16 дней против гендерного насилия». В ведомственной прессе и на сайте

МВД розміщено більше 20 інформаційних повідомлень. Помішниками міністра надано 9 інтерв'ю по гендерній проблематиці: «Гендерні аспекти в проблемі домашнього насильства», «Реалізація рівних прав і можливостей в діяльності ОВД», «Діяння ОВД по протидії гендерному насильству».

ПРОБЛЕМИ СОБЛЮДЕННЯ ПРАВ СОТРУДНИКОВ ОРГАНОВ ВНУТРЕННИХ ДЕЛ УКРАЇНИ

Проблема порушення прав співробітників міліції почала обговорюватися правозахисними організаціями ще в 2005 році, однак не набула великої популярності, оскільки основна увага приділялася численним порушенням прав людини з боку представників органів державної влади. Цій проблемі знову звернулися після проведення міністерством в 2007 р. широкомасштабного дослідження «Стан захищеності прав, основних свобод і соціальних гарантій співробітників органів внутрішніх справ України».

Дане дослідження підтвердило, що максимальний рівень захисту прав співробітників ОВД є передумовою їх ефективного діяння в області захисту прав громадян, а оптимізація ситуації з захистом прав працівників ОВД є, таким чином, актуальним аспектом управління органами внутрішніх справ.

Як результат, контроль за дотриманням прав співробітників органів внутрішніх справ був включений як одне з напрямків діяльності УМСПЧ. Поточна робота помішників міністра по дотриманню прав працівників ОВД в 2008 році здійснювалася в наступних напрямках:

1. Ступінь захворюваності туберкульозом і зменшення ризику захворюваності працівників ІВС і інших спеціальних установ міліції.

2. Невиплата грошового утримання і надання матеріальної допомоги при виході на пенсію.

3. Проблеми невиплати грошового утримання за невикористані щорічні відпустки.

4. Порушення права працівників ОВД на забезпеченість житлом.

5. Восстановление в правах работников ОВД, получивших незаконные взыскания.

6. Проведение семинаров и «круглых столов» по вопросам обеспечения прав работников, освещение этой темы в СМИ.

7. Привлечение к решению проблем в данной сфере общественных организаций, взаимодействие с органами государственной власти и местного самоуправления.

Основными результатами Управления в этой области стали вынесение вопроса о состоянии здоровья работников ОВД на рассмотрение коллегии МВД 25 июля 2008 года, обсуждение проблемы заболевания туберкулезом и защиты прав сотрудников ИВС на уровне областных управлений, активное сотрудничество с профсоюзом аттестованных сотрудников ОВД при рассмотрении жалоб сотрудников.

ПОВЫШЕНИЕ ПРОФЕССИОНАЛЬНОГО УРОВНЯ ПЕРСОНАЛА ОВД В ОБЛАСТИ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА

Поскольку на МВД Украины возлагается исполнение решений органов государственной власти, связанных с мерами принуждения, к уровню подготовки персонала ОВД традиционно предъявляются более строгие требования и ограничения. Европейские стандарты правоохранительной деятельности предусматривают, что вновь принятый на службу сотрудник ОВД обязан пройти в полном объеме не только профессиональную подготовку, но и получить дополнительные знания в области социальных проблем, прав и свобод человека, верховенства права и этических принципов.

Несмотря на положительные изменения последнего времени, уровень профессиональной подготовки сотрудников ОВД в сфере соблюдения прав человека продолжает оставаться невысоким. Инспектирование подразделений, проведенное помощниками министра, выявили среди основных недостатков следующие:

– рядовые работники милиции неуверенно ориентируются в нормативной базе, касающейся прав человека.

– руководители подразделений, зная о существовании международных документов в области прав человека, в большинстве своем не читали их и не знают их содержание.

– масштаб привлечения неправительственных организаций к повышению профессионального уровня персонала ОВД является недостаточным;

– в проведении образовательных мероприятий отсутствует необходимая координация между правоохранительными органами, структурами исполнительной власти и неправительственным сектором.

С учетом изложенного, участие помощников министра в организации дополнительных занятий с личным составом было непосредственно скоординировано с уже имеющейся системой профессионального обучения на стадиях начальной, служебной, последипломной и самостоятельной подготовки персонала. Работниками Управления в течение года были разработаны такие нормативно-ведомственные документы, как План мероприятий по выполнению рекомендаций Комиссара Совета Европы Т. Хаммарберга, План мероприятий к 60-й годовщине провозглашения Всеобщей декларации прав человека. Данные документы предусматривают не только введение в учебные планы новых факультативных курсов, посвященных различным аспектам защиты прав человека, но и создание научно-методического центра по соблюдению прав человека в деятельности ОВД.

Методическая база профессиональной подготовки сотрудников была усилена разработкой сотрудниками Управления 4 пособий – «Права человека в деятельности милиции», «Состояние защищенности прав, основных свобод и социальных гарантий работников ОВД», «Применение Европейской конвенции по правам человека и практики Европейского суда в деятельности ОВД», «Ксенофобия в контексте полиэтничности украинского общества».

При непосредственном участии помощников министра в 2008 г. подготовлено и проведено 194 учебных семинара и тренинга по 4 основным направлениям: общая информация о системе международного законодательства в сфере защиты прав человека; защита прав уязвимых категорий населения; противодействие расизму и ксенофобии; обеспечение гендерного равенства.

Додатки

Перелік нормативно-правових документів, які згадувалися у звіті

1. Конституція України
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=254%EA%2F96-%E2%F0>
2. Міжнародна конвенція про ліквідацію всіх форм расової дискримінації
http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_105
3. Європейська конвенція про захист прав людини і основоположних свобод
http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_004
4. Європейська конвенція про запобігання катуванням та нелюдському або такому, що принижує гідність, поводженню чи покаранню http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_068
5. Європейська Конвенція про захист прав людини та основних свобод <http://umdp1.info/index.php?id=1238136818>
6. Загальна декларація прав людини
http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_015
7. Міжнародний пакт про громадянські та політичні права
http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_043
8. Конвенція ООН проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження та покарання <http://www.umdp1.info/index.php?id=1225443716>
9. Факультативний протокол до Конвенції проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження чи покарання
http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=995_f48

10. Кодекс законів про працю
<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=322-08>
11. Кодекс України про адміністративні правопорушення
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=80731-10>
12. Кримінальний кодекс України
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2341-14>
13. Кодекс адміністративного судочинства України
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2747-15>
14. Кримінально-процесуальний кодекс України
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1001-05>
15. Закон України «Про правовий статус іноземців»
<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3929-12>
16. Закон України «Про попередження насильства в сім'ї»
<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2789-14>
17. Закон України «Про охорону дитинства»
<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2402-14>
18. Закон України «Про захист суспільної моралі»
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1296-15>
19. Закон України «Про забезпечення рівних прав та можливостей чоловіків та жінок»
<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2866-15>
20. Закон України «Про боротьбу із захворюваннями на туберкульоз»
<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2586-14>
21. Закон України «Про відпустки»
<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=504%2F96-%E2%F0>
22. Закон України «Про Дисциплінарний статут України»
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3460-15>
23. Закон України «Про порядок відшкодування шкоди заподіяної громадянину не законними діями органів дізнання, досудового слідства, прокуратури і суду»

- <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=266%2F94-%E2%F0>
24. Закон України «Про державну службу»
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3723-12>
25. Закон України «Про боротьбу з корупцією»
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=356%2F95-%E2%F0>
26. Закон України «Про міліцію»
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=565-12>
27. Закон України «Про демократичний цивільний контроль над Воєнною організацією і правоохоронними органами держави»
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=975-15>
28. Закон України «Про виконання рішень та застосування практики Європейського суду з прав людини»
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=3477-15>
29. Закон України «Про звернення громадян»
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=393%2F96-%E2%F0>
30. Закон України № 586 від 24.09.2008 «Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо вдосконалення регулювання відносин у сфері забезпечення безпеки дорожнього руху»
<http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=586-17>
31. Указ Президента України від 07.09.2008 № 109 «Про першочергові заходи щодо забезпечення реалізації та гарантування конституційного права на звернення до органів державної влади та органів місцевого самоврядування»
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=109%2F2008>
32. Указ Президента України від 26.07.2005 № 1135 «Про вдосконалення роботи центральних і місцевих органів виконавчої влади щодо забезпечення рівних прав і можливостей жінок та чоловіків»
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1135%2F2005>

33. Постанова Кабінету Міністрів України від 15.10.2004 № 1378 «Деякі питання щодо забезпечення участі громадськості у формуванні та реалізації державної політики»
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1378-2004-%EF>
34. Постанова Кабінету Міністрів України від 18 грудня 1998 р. № 2025 «Про порядок підготовки спортивних споруд та інших спеціально відведених місць для проведення масових спортивних та культурно-видовищних заходів»
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=2025-98-%EF>
35. Постанова Кабінету Міністрів України від 29 червня 2004 р. № 823 «Про затвердження Порядку організації робіт із забезпечення громадського порядку та безпеки під час проведення футбольних матчів»
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=823-2004-%EF>
36. Постанова Кабінету Міністрів України від 17.12.2008 р. № 1102 «Про затвердження Порядку тимчасового затримання та зберігання транспортних засобів на спеціальних майданчиках і стоянках»
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1102-2008-%EF>
37. Постанова Кабінету Міністрів України № 1294 від 7 листопада 2007 року «Про упорядкування структури та умов грошового забезпечення військовослужбовців, осіб рядового і начальницького складу»
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1294-2007-%EF>
38. Постанови Кабінету Міністрів України від 16.06.1992 р. № 336 «Про норми харчування осіб, які тримаються в установах кримінально-виконавчої системи, ізоляторах тимчасового тримання, приймальниках-розподільниках та інших приймальниках Міністерства внутрішніх справ»
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=336-92-%EF>

39. «Положенням про проходження служби рядовим і начальницьким складом органів внутрішніх справ», що затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 29.07.1991 № 114 <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=114-91-%EF>
40. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2007 р. № 1035-р «Про схвалення Концепції сприяння органами виконавчої влади розвитку громадянського суспільства» <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=1035-2007-%F0>
41. Національний «План заходів щодо протидії проявам ксенофобії, расової та етнічної дискримінації в українському суспільстві на 2008-2009 роки» <http://www.umdpl.info/index.php?id=1236175233>
42. Державна програма з протидії торгівлі людьми в Україні на 2006-2010 роки <http://umdpl.info/index.php?id=1238140020>
43. Державна програма утвердження гендерної рівності в українському суспільстві на період до 2010 року <http://umdpl.info/index.php?id=1234962475>
44. Національна програма боротьби з туберкульозом <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=643%2F2001>
45. Порядок взаємодії суб'єктів соціальної роботи із сім'ями, які опинились у складних життєвих обставинах <http://www.umdpl.info/index.php?id=1238142038>
46. Рішення РНБО України «Про заходи щодо підвищення ефективності боротьби з небезпечними інфекційними хворобами» <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=n0002525-08>
47. Наказ МВС України від 18 жовтня 2004 р. № 1221 «Про затвердження Положення про радника Міністра внутрішніх справ України з прав людини та гендерних питань» <http://www.umdpl.info/index.php?id=1238049940>
48. Наказ МВС України від 17.03.2004 р. № 286 «Про створення експериментальних мобільних груп з моніторингу дотриман-

- ня прав людини та громадянина в діяльності ОВС в Харківській, Сумській та Полтавській областях»
49. Наказ МВС України від 08.07.2005 р. № 536 «Про постійно діючі мобільні групи з моніторингу дотримання прав людини та громадянина в діяльності ОВС та про затвердження Положення про ці групи»
<http://umdpl.info/index.php?id=1238067065>
50. Наказ МВС України від 31.08.2006 р. № 894 «Про організацію діяльності постійно діючих мобільних груп з моніторингу забезпечення прав і свобод людини та громадянина в діяльності органів внутрішніх справ»
<http://www.umdpl.info/index.php?id=1232542694>
51. Наказ МВС України від 11.05.2007 р. № 149 про внесення змін до наказу № 894 від 31.08.2006
<http://umdpl.info/index.php?id=1238067248>
52. Наказ МВС України від 11.08.2008 р. № 389 про внесення змін до наказу № 894 від 31.08.2006
<http://umdpl.info/index.php?id=1238067517>
53. Наказ МВС України від 28.12.2005 р. № 1243 «Про Громадську раду при Міністерстві внутрішніх справ України з питань забезпечення прав людини»
<http://www.umdpl.info/index.php?id=1221912225>
54. Наказ МВС України від 18.01.2008 № 16 «Про внесення змін до організаційно-штатної структури Апарату Міністра»
55. Наказ МВС України від 13.07.1996 року № 384 «Про затвердження Положення про приймальники-розподільники для дітей ОВС»
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0434-96>
56. Наказ МВС України від 18 вересня 1992 р. № 485 «Про заходи щодо подальшого вдосконалення діяльності чергової служби органів внутрішніх справ України»;
57. Наказ МВС України від 13.07.1996 № 384
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0434-96>
58. Наказ МВС України від 18.09.1992р. № 552

59. Наказ МВС України від 14.04.2004 № 400
60. Наказ МВС України від 15.11.2005 року № 1001
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0571-04>
61. Наказ МВС України від 31.12.2007 № 499 «Про впорядкування структури та умов грошового забезпечення осіб рядового і начальницького складу органів внутрішніх справ»
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0205-08>
62. Положення про Управління, затвердженого наказом МВС України від 24.04.08 № 197
<http://www.umdpd.info/index.php?id=1232970295>
63. Розпорядження МВС України від 6 лютого 2006 року «Про порядок формування та утвердження складу Громадських рад з питань забезпечення прав людини при ГУМВС (УМВС)»
<http://umdpd.info/index.php?id=1238068043>
64. Розпорядження МВС України від 15.06.2006 № 499 «Про порядок формування та утвердження складу громадських рад з питань забезпечення прав людини при ГУМВС (УМВС)»
<http://umdpd.info/index.php?id=1238068149>
65. Розпорядження МВС України від 30.10.2008 р. № 1188 «Про затвердження Плану заходів на виконання рекомендацій Комісара Ради Європи з прав людини Т. Хаммарберга»
<http://www.umdpd.info/index.php?id=1228302337>
66. Розпорядження МВС України від 30.10.2008 № 1188 «Про затвердження Плану заходів на виконання рекомендацій Комісара Ради Європи з прав людини Т. Хаммарберга»
<http://www.umdpd.info/index.php?id=1228302337>
67. Розпорядження МВС України від 11.06.2005 р. № 484 «Про забезпечення охорони громадського порядку й безпеки громадян під час підготовки та проведення масових заходів»
68. Розпорядження МВС України від 20.12.2005 р. № 1025 «Про забезпечення громадського порядку та безпеки під час проведення футбольних матчів, інших масових спортивних заходів»
69. План заходів МВС України протидії расизму на період до 2009 року
<http://www.umdpd.info/index.php?id=1234771441>

70. План заходів на виконання рекомендацій Комісара Ради Європи з прав людини Т. Хаммерберга
<http://www.umdpl.info/index.php?id=1228302337>
71. План заходів з відзначення 60-ї річниці проголошення Загальної декларації прав людини та Дня прав людини
<http://www.umdpl.info/index.php?id=1228302159>
72. Інструкція «Про порядок вилучення, обліку, зберігання та передачі речових доказів у кримінальних справах, цінностей та іншого майна органами дізнання, досудового слідства і суду», яку було затверджено спільним наказом МВС України № 5386 від 13.05.2004 р.
73. Інструкція, затверджена Наказом МВС № 400 від 14.04.2004
<http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0571-04>
74. Директива міністра внутрішніх справ від 18.02.2008 № 1 «Про актуальні питання забезпечення правопорядку в країні та основні напрямки вирішення завдань, поставлених перед правоохоронними органами України Головою держави та Урядом України на 2008 рік» (затверджена наказом МВС України від 25.02.2008 № 86 «Про оголошення рішення розширеного засідання колегії МВС України»)
75. Вказівка МВС України від 23.10.2007 № 1004 «Про захист прав і свобод осіб єврейської національності від протиправних посягань»
76. Вказівка «Про запобігання випадкам порушень прав і свобод ромів співробітниками ОВС Черкаської області»

Інформація про працівників Управління

Заступник керівника Апарату Міністра – радник Міністра

Левченко Катерина Борисівна

Левченко Катерина Борисівна – державний службовець 5 рангу, призначена на посаду в січні 2008 р.

Народний депутат України У скликання (2006-2007), працювала в Комітеті Верховної Ради з питань законодавчого забезпечення правоохоронної діяльності. Автор та ініціатор законопроектів про вдосконалення

законодавства щодо попередження насильства в сім'ї, посилення захисту прав дітей, впровадження гендерної рівності. Член Парламентської Асамблеї ОБСЄ (2006-2007).

Член Громадської ради при МВС України з питань забезпечення прав людини (2005-т/ч). Експерт ОБСЄ, ЮНІФЕМ, ПРООН, МОП/ІПЕК, інших міжнародних організацій у сфері захисту та дотримання прав людини, прав жінок, протидії торгівлі людьми, запобігання гендерного насильства, розвитку гендерної політики.

Доктор юридичних наук (2004), кандидат філософських наук (1993), доцент (1997). Автор більш ніж двохсот наукових праць та навчальних посібників та підручників у сфері правознавства, теорії управління, захисту прав людини, формування гендерної політики, захисту прав дитини, діяльності органів внутрішніх справ, соціальної педагогіки та соціології.

Громадська діяльність: засновник та президент Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда-Україна» (1997 – т/ч), член робочої групи Всесвітньої Ради церков проти торгівлі людьми (1999 – 2004), Голова Міжнародної Асоціації Ла Страда (2004-2006), координатор Всеукраїнської мережі з протидії комерційній сексуальній експлуатації дітей (з лютого 2008 р.) тощо/

Робочі мови: українська, російська, англійська.

Роб.тел.: (044) 254-98-60

e-mail: klevchenko@yahoo.com

Помічник Міністра – начальник управління з моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС Апарату Міністра

Мартиненко Олег Анатолійович

Мартиненко Олег Анатолійович – полковник міліції, призначений на посаду 22 лютого 2008 року. Відповідальний секретар Громадської ради при МВС України з питань забезпечення прав людини. До цього часу працював на посаді радника міністра внутрішніх справ з прав людини та гендерних питань.

Доктор юридичних наук, доцент. У листопаді 2007 року захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня доктора юридичних наук «Злочини серед працівників ОВС України: їх детермінація та попередження».

Після закінчення у 1989 р. Харківського державного університету за фахом «психологія» працював у Курязькій колонії ім. Макаренка для неповнолітніх, очолював психологічну службу Управління виконання покарань Харківської області. З 1993 р. працював в Харківському національному університеті внутрішніх справ на посадах заступника начальника факультету, начальника науково-дослідної кримінологічної лабораторії, професора, начальника кафедри кримінального права і кримінології.

Протягом 1999-2003 рр. перебував у миротворчих місіях на території Боснії-Герцеговини та Косово, учасник бойових дій.

Робочі мови: українська, російська, англійська, сербсько-хорватська (зі словником)

Роб. тел.: (044) 256-14-03; моб. тел.: 8050-382-07-08
e-mail: olegmartynenko@mail.ru

Помічник Міністра – начальник відділу регіонального контролю
Управління моніторингу дотримання прав людини
в діяльності ОВС Апарату Міністра

Белоусов Юрій Леонідович

Белоусов Юрій Леонідович – майор міліції, призначений на посаду 14 березня 2008 року. До цього часу працював на посаді заступника начальника науково-дослідної лабораторії соціальної та психологічної роботи в ОВС Харківського національного університету внутрішніх справ, а також на громадських заса-

дах – на посаді директора Харківської міської громадської організації «Харківський інститут соціальних досліджень». З 2007 по 2008 рік входив до складу Громадської ради при МВС з питань забезпечення прав людини.

Кандидат соціологічних наук. У травні 2003 року захистив дисертацію на здобуття наукового ступеня кандидата соціологічних наук «Інституціоналізація профілактики наркотизму в Україні».

У 1999 р. закінчив Харківський національний університет внутрішніх справ за спеціальностями «Правознавство» та «Соціальна робота». Після закінчення університету навчався в ад'юнктурі, працював на посадах викладача, старшого викладача, старшого наукового співробітника, заступника начальника науково-дослідної лабораторії Харківського національного університету внутрішніх справ.

Робочі мови: українська, російська, англійська.

Роб. тел.: (044) 256-10-20

Моб. тел.: 8050-419-92-29

e-mail: yuriy_belousov@mail.ru

Старший інспектор з особливих доручень Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС Апарату Міністра

Теличкін Іван Олексійович

Теличкін Іван Олексійович – призначений на посаду 14 березня 2008 року. Закінчив Харківський національний університет внутрішніх справ. До цього часу працював оперуповноваженим Управління по боротьбі зі злочинами пов'язаними з торгівлею людьми ГУМВС України в Київській області.

Серед основних посадових обов'язків – аналіз та узагальнення поточних звітів громадських рад при МВС, ГУМВС, УМВС України з питань забезпечення прав людини, мобільних груп з моніторингу дотримання конституційних прав і свобод людини та громадянина в діяльності ОВС. Забезпечує постійний контроль за виконанням рішень громадських рад при ГУМВС, УМВС України, надає консультативну та організаційно-методичну допомогу структурним, територіальним органам та підрозділам внутрішніх справ України з питань забезпечення прав людини в їх діяльності.

Робочі мови: російська, українська, англійська.

Роб. тел.: (044) 254-73-33

Моб. тел.: 8050 289-89-78

e-mail: itelichkin@yahoo.co.uk

Головний спеціаліст організаційно-аналітичної відділу управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності органів внутрішніх справ Апарату Міністра

Легенька Марина Миколаївна

Легенька Марина Миколаївна – державний службовець 7 рангу, призначена на посаду 18 лютого 2008 року. До цього часу працювала на посаді помічника-консультанта народного депутата України.

Закінчила юридичний факультет Київського національного Університету внутрішніх справ України, магістратуру Академії управління МВС України.

Серед основних посадових обов'язків – підготовка відповідей на запити щодо діяльності МВС України у галузі захисту прав людини, опрацювання доручення керівництва МВС щодо взаємодії з міжнародними та національними організаціями, організація та проведення круглих столів з представниками органів державної влади, громадських та міжнародних організацій з питань забезпечення прав людини в діяльності ОВС тощо.

Робочі мови: українська, російська.
Робочий телефон: (044) 254-78-97
e-mail: Maryna_Legenka@ukr.net

Головний спеціаліст організаційно-аналітичного відділу Управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра

Євсюкова Маріана Вадимівна

Євсюкова Маріана Вадимівна — державний службовець 7 рангу, призначена на посаду 18 лютого 2008 р. До цього часу працювала на посаді директора юридичного департаменту Міжнародного жіночого правозахисного центру «Ла Страда-Україна».

Закінчила Київський національний економічний університет (магістр права) та Харківський національний економічний університет (спеціаліст з міжнародної економіки). Під час навчання почала займатися правозахисною діяльністю. В 2006-2007 рр. працювала помічником-консультантом народного депутата України.

З 2005 р. приймає активну участь у роботі молодіжної секції Всеукраїнського альянсу з протидії комерційній сексуальній експлуатації дітей. Представник від України в регіональній молодіжній мережі.

Робочі мови: українська, російська, англійська, французька (зі словником)

Роб.тел.: (044) 256-14-01

e-mail: marianayevs@yahoo.com

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра в Автономній Республіці Крим

Новікова Марина Валентинівна

Новікова Марина Валентинівна – помічник Міністра, призначена на посаду 2 квітня 2008 року.

Народилася 21 жовтня 1958 року. У 1983 році закінчила Уральський державний університет (м. Єкатеринбург, Росія) за спеціальністю «Філософія». Кандидат філософських наук, доцент. Працювала доцентом, професором, завідуючою кафедри, заступником директора з навчально-методичної роботи в різних кримських вузах, у т. ч. у Кримському юридичному інституті Національного університету внутрішніх справ. Підполковник міліції у відставці. З 2003 року є заступником Голови правління кримського правозахисного центру «Співдружність». В 2006 році увійшла до складу Громадської ради з дотримання прав людини при ГУМВС України в Автономній Республіці Крим як відповідальний секретар та координатор мобільної групи з моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС України.

Роб. тел.: 8-(0652)-296-558, 8-(0652)-296-376

Моб. тел.: 8-098-327-71-69

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра в Автономній Республіці Крим

Османов Арсен Русланович

Османов Арсен Русланович – помічник Міністра, призначений на посаду 30 квітня 2008 року. Відповідальний секретар Громадської ради при ГУМВС України в Автономній Республіці Крим.

Народився 13 травня 1979 року у м. Сергана, Узбекистан. В 2003 році закінчив Таврійський національний університет за фахом «правознавство». Протягом 2000-2008 рр. працював у правозахисних громадських організаціях. Здійснював керівництво наступними проектами: «Надійний правовий захист для журналістів кримських незалежних ЗМІ» (2003-2004 рр.); «Права людини в Криму» (2003-2004 рр.), «Позиція громадськості стосовно урядових пріоритетів і інституалізація урядових консультацій з громадськістю» (2004 р.).

Юридична практика:

2000-2001 рр. – Ліга кримськотатарських юристів «Ініціум».

2001-2004 рр. – Кримський незалежний центр політичних дослідників і журналістів.

2002-2005 рр. – Комітет з моніторингу свободи преси в Криму.

2006-2008 рр. – ПП «Юридичний консалтинг центр».

Робочі мови: російська, українська, англійська (зі словником).

роб.тел. (0652) 296-376, 296-558.

моб. тел. 8-050-966-05-49.

e-mail: arsenosman@gmail.com

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра в Вінницькій області

Олійник Федір Миколайович

Олійник Федір Миколайович – призначений на посаду з серпня 2008 року. Відповідальний секретар Громадської ради при УМВС України у Вінницькій області.

Народився 26 лютого 1955 року. У 1977 році закінчив історичний факультет Вінницького державного педагогічного інституту, вчитель історії та права. З 1983 року по 1996 рік – працівник органів внутрішніх справ УМВС України в Вінницькій області. З 1 січня 1997 року по 1 березня 2005 року – керівник кадрового апарату управління податкової міліції. З 1 березня 2005 року по серпень 2008 року начальник управління кадрів ДПА у Вінницькій області.

Робочі мови: українська, російська, німецька зі словником.

Робочий телефон: 8(0432) 59-34-08

Мобільний телефон: 8 (067) 947-13-59

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра МВС України у Волинській області

Цісарук Антон Вікторович

Цісарук Антон Вікторович – помічник Міністра, призначений на посаду 17 квітня 2008 року. Відповідальний секретар Громадської ради при УМВС України у Волинській області.

Народився 18 серпня 1957 року. У 1992 році закінчив Українську академію внутрішніх справ. У 2008 році – курси підвищення кваліфікації Академії управління МВС України.

Депутат Луцької міської ради. Заступник голови постійної комісії законності, правопорядку з прав людини і депутатської етики. У роботі Громад-

ської ради активно бере участь з січня 2008 року.

Є ініціатором створення і підтримки діяльності Волинського обласного благодійного фонду «Правопорядок і безпека громадян» (працює з 2001 року понині), створення і підтримки в місті Луцьку навчально-виховного комплексу «Загальноосвітня школа-інтернат I-III ступенів – правознавчий ліцей із посиленою фізичною підготовкою» (створено 2007 року), а також є розробником обласної комплексної програми профілактики правопорушень на 2007-2009 роки.

Робочі мови: українська, російська, німецька зі словником.

Робочі телефони: 8 (03322)4-15-85

8 (0332) 79-6177

Мобільний телефон: 8 (050) 378-40-41

e-mail: presmin@rambler.ru

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра МВС України в Дніпропетровській області

Міняйло Володимир Леонідович

Міняйло Володимир Леонідович – помічник Міністра, призначений на посаду 16 квітня 2008 року. Відповідальний секретар Громадської ради при УМВС України в Дніпропетровській області.

Народився у 1955 році в м. Запоріжжя. Має чотири вищі освіти у галузі будівництва, банківської справи, правознавства, управління органами внутрішніх справ.

З грудня 1981 року по грудень 2005 року працював на посадах керівного та начальницького складу органів внутрішніх справ в підрозділах боротьби з економічною злочинністю, боротьби з організованою злочинністю, внутрішній безпеці УМВС України в Запорізькій, Дніпропетровській областях, МВС України. Остання займана посада – заступник начальника Департаменту внутрішньої безпеки ГУБОЗ МВС України. З 2006 по 2008 рр. очолював громадську приймальню Міжнародної громадської організації «Міжнародний комітет захисту прав людини».

Учасник групи розробників законопроектів при Президентові України щодо створення у 1996-1997 рр. Національного бюро розслідувань, а також законопроекту «Про організаційно-правові основи боротьби з організованою злочинністю». Є співавтором нормативно-правових документів, які регламентують діяльність підрозділів кримінальної розвідки ГУБОЗ МВС України; безпосередньо очолював розробку та запроваджував проект тестування при здачі вступних іспитів у вищих навчальних закладах МВС України. Є ініціато-

ром та розробником проекту декларування доходів посадовими особами номенклатури МВС України.

Полковник міліції у відставці, ветеран органів внутрішніх справ.

Роб.тел.: (050) 481-11-90

Факс: (056) 756-53-48

e-mail: mvl_dp@bk.ru

minyailo@inbox.ru

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра МВС України в Донецькій області

Милостний Олексій Вікторович

Милостний Олексій Вікторович – помічник Міністра, призначений на посаду 9 квітня 2008 року. Відповідальний секретар Громадської ради при ГУМВС України в Донецькій області з питань забезпечення прав людини.

Народився 18 березня 1960 року в с. Шахтарське, Великоновоселківського району, Донецької області у робочій сім'ї. Освіта – вища технічна, економічна за освітньо – кваліфікаційним рівнем магістра. Навчається заочно на правовому факультеті Бердянського інституту підприємства.

Після служби у військово-морському флоті з березня 1995 по 2007 рр. проходив службу в органах внутрішніх справ України на посадах дільничного інспектора міліції, старшого дільничного інспектора міліції, виконуючого обов'язки начальника Служби дільничних інспекторів міліції, заступника начальника райвідділу.

Переможець огляду-конкурсу професійної майстерності «Кращий співробітник служби дільничних інспекторів міліції Донецької області» у 2004 р. та 2007 р. З 2001 по 2007 рік був кращим дільничним інспектором міліції Маріупольського міського управління ГУМВС України в Донецькій області. У червні місяці 2007 року став призером республіканського конкурсу огляду «Кращий співробітник Служби дільничних інспекторів міліції». Переможець міського конкурсів «Маріуполець 2004 року», «Маріуполець 2007 року» в номінації «За зміцнення законності і правопорядку, про-

філактику правопорушень, правороз'яснювальну роботу і захист прав громадян».

З 30 грудня 2007 року – пенсіонер МВС України.

Робочі мови: українська, російська, англійська (зі словником).

Роб. тел.: (062) 301-82-03

(062) 304-36-09

Моб. тел.: 8095-294-11-01

e-mail: aleksei.milostno@mail.ru

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра в Житомирській області

Грибан Петро Васильович

Грибан Петро Васильович – помічник Міністра, призначений на посаду 20 березня 2008 року. Відповідальний секретар Громадської ради при УМВС України в Житомирській області з питань забезпечення прав людини.

Народився 11 червня 1964 року в с. Пулино-Гута Червоноармійського району Житомирської області. Освіта – вища юридична за освітньо-кваліфікаційним рівнем магістра.

1982 до 1984 року проходив строкову службу в лавах внутрішніх військ МВС СРСР. З 1984 до 2007 року працював в органах внутрішніх справ України на посадах молодшого, середнього та старшого начальницького складу. З 2005 до 2007 року проходив службу на посаді помічника Міністра внутрішніх справ України (представника в Управлінні МВС України в Житомирській області) відділу представників Міністра Апарату Міністра МВС України.

Робочі мови: українська, російська.

Роб. тел.: 8(0412)22-32-05

8(0412)407-137

Моб.тел.: 8(067)412-64-74

e-mail: gribanpjotr@rambler.ru

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра МВС України в Закарпатській області

Кіяк Степан Емеріхович

Кіяк Степан Емеріхович – помічник Міністра, призначений на посаду 9 квітня 2008 року.

Народився 3 жовтня 1964 року в м. Чоп Закарпатської області. В 1995 р. закінчив Національну академію внутрішніх справ України за спеціальністю «Правознавство», кваліфікація – юрист.

Пенсіонер, ветеран ОВС, полковник міліції у відставці.

З 1984 року по 2007 рік працював в органах внутрішніх справ України та податкової міліції ДПА України на посадах середнього та старшого начальницького складу. Звільнений в 2007 році за віком з посади заступника начальника УМВС України в Закарпатській області.

Робочі мови: українська, російська, угорська.

Роб. тел.: 8 (03122) 3 72 97

Моб. тел.: 8 050 372 47 36

e-mail: kse01@list.ru

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС Апарату Міністра в Запорізькій області

Павленко Володимир Іванович

Павленко Володимир Іванович – помічник Міністра, призначений на посаду 2 квітня 2008 р.

Народився 19 квітня 1957 р. в м. Запоріжжя в сім'ї робочого.

З квітня 1975 по травень 1977 р. проходив військову службу в лавах Радянської Армії. В 1982 році закінчив Волго-

градську вищу слідчу школу МВС СРСР за фахом правознавство. Після закінчення навчального закладу працював на різних посадах начальницького складу УМВС України в Запорізькій області.

Нагороджений медалями «За бездоганну службу» 1 ступеню, «За сумлінну службу» 2, 3 ступенів, відомчими відзнаками МВС «За відзнаку в службі» 1, 2 ступенів, Почесним знаком МВС. Неодноразово заохочувався правами Міністра внутрішніх справ України.

Полковник міліції у відставці з 30 грудня 2005 р.

Робочі мови – українська, російська.

Роб. тел.: 8 061 2398869

моб. тел.: 8 067 9962144, 8 050 5470062

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра в Івано-Франківській області

Костів Василь Васильович

Костів Василь Васильович – помічник Міністра, призначений на посаду 16 квітня 2008 року. Відповідальний секретар Громадської ради при Івано-Франківському обласному УМВС, до цього часу – співголова Громадської ради.

В 1984 році закінчив Івано-Франківський медичний інститут за спеціальністю лікар-терапевт. В 2002 році – Українську академію державного управління за фахом «Державне управління». Магістр державного управління.

Член правління Міжнародного Товариства прав людини – Українська секція, голова правління Коломийського відділення.

З 2007 року приймає активну участь в роботі мобільних груп з моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС в Івано-Франківській області.

Робочі мови: українська, російська, німецька зі словником.

Роб. тел. (приймальня) (03422) 95-4-02

Роб. тел. (0342) 50-85-43

Моб. тел. 8050-69-10-648, 8067-344-89-56

e-mail: vasul_kostiv@ukr.net

Помічник Міністра відділу регіонального контролю Управління
моніторингу дотримання прав людини в ОВС
Апарату Міністра МВС України в м. Києві

Овсянников Віктор Борисович

Овсянников Віктор Борисович – помічник Міністра, призначений на посаду 11 березня 2008 року.

Народився 14 вересня 1951 року в м. Києві. Має дві вищі освіти. У 1978 році закінчив Київський політехнічний інститут (інженер-електрик), у 1989 році – Київську вищу школу міліції МВС СРСР (юрист).

У період з липня 1979 по грудень 2000 року проходив службу на посадах керівного та начальницького складу органів внутрішніх справ України. Пройшов шлях від старшого інспектора охорони до заступника начальника Головного управління адміністративної служби міліції МВС України (начальник управління охорони громадського порядку, начальник управління паспортної, реєстраційної та міграційної роботи). У квітні-травні 1986 року брав безпосередню участь у ліквідації наслідків аварії на ЧАЕС. З вересня 2001 року на державній службі. По грудень 2003 року працював головним консультантом, заступником завідувача відділу Головного управління з питань судової реформи, діяльності військових формувань та правоохоронних органів Адміністрації Президента України. З січня 2004 року по теперішній час головний спеціаліст Апарату Міністра, помічник Міністра внутрішніх справ України.

Полковник міліції у відставці, ветеран органів внутрішніх справ. Заслужений юрист України.

Сл. тел.: (050) 441-31-71

Факс: (044) 254-98-16. e-mail: ovsiannykov@gmail.com

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОБС
Апарату Міністра МВС України в м. Києві

Пивоваров Вадим Сергійович

Пивоваров Вадим Сергійович – помічник Міністра, призначений на посаду 24 квітня 2008 року. До цього часу працював на посаді заступника виконавчого директора, координатора проектів Української Гельсінської спілки з прав людини.

Народився 21 червня 1976 року в м. Дніпрорудне Запорізької області. У 2000 році закінчив Запорізьку державну інженерну академію.

За час роботи (з 2004 року) в УГСПЛ брав активну участь в організації та проведенні тренінгів, семінарів, конференцій, круглих столів, форумів, серед яких необхідно виділити: навчальний курс для адвокатів/юристів «Використання національних і міжнародних механізмів для захисту прав людини в стратегічних справах» (квітень 2007 р. – квітень 2008 р.), 4 тренінгові курси спільно з ОБСЄ з питань протидії торгівлі людьми для представників неурядових організацій, адвокатів/юристів (березень-листопад 2007 р.), щорічні Форуми правозахисних організацій (2004, 2005, 2006 рр.) й ін.

В якості експерта-радника входить до тематичної групи ООН з посилення громадянського суспільства в Україні, яка була створена згідно Рамкової програми допомоги ООН 2006-2010 (UNDAF, 2006-2010).

Робочі мови: українська, російська, англійська
Моб. Тел.: 80664264245
e-mail: pivovarov@gmail.com

Помічник Міністра відділу регіонального контролю Управління
моніторингу дотримання прав людини в ОВС
Апарату Міністра МВС України в Київській області

Терпеливець Михайло Степанович

Терпеливець Михайло Степанович – помічник Міністра, призначений на посаду 5 квітня 2008 року. До цього часу перебував на посаді радника начальника ГУМВС України в Київській області.

Народився 14 вересня 1951 року. Має дві вищі освіти. У 1983 році закінчив Дніпропет-

ровський ордену Трудового Червоного Прапора сільськогосподарський інститут, кваліфікація – економіст, у 2005 році – Національну академію внутрішніх справ України за спеціальністю «Правознавство», кваліфікація – юрист.

З 1972 по 1994 рр. перебував на посадах інженера з організації праці, начальника частини, начальника відділу, заступника начальника з загальних питань управління виправної трудової установи УВС Дніпропетровської області. З 1994 по 1998 рр. обіймав посаду начальника управління виконання покарань МВС України в Тернопільській області. В період 1998 – 2005 обіймав керівні посади в ГУМВС України в Київській області та управління МВС України на Південно-Західній залізниці. З 2005 по 2007 рр. працював помічником Міністра внутрішніх справ України.

З 2006 р. курує роботу мобільної групи з питань дотримання прав людини в ІТТ в Київській області.

Нагороди, почесні звання: «Хрест слави», Почесний знак МВС України, «За відзнаку в службі» I ступеня, «За безпеку народу» II ступеня, «За розвиток науки, техніки й освіти» II ступеня.

Робочі мови: українська, російська.

Телефони: р. 272-25-90

ф. 271 64 05

м. 8-050-443-37-05

E-mail: michel_ilios@ukr.net

Помічник Міністра відділу регіонального контролю Управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС Апарату Міністра МВС України в Кіровоградській області

Жученя Віктор Семенович

Жученя Віктор Семенович – помічник Міністра, призначений на посаду 2 квітня 2008 року. Відповідальний секретар Громадської ради при УМВС України в Кіровоградській області з питань забезпечення прав людини, координатор роботи постійно діючої мобільної групи з моніторингу забезпечення прав і свобод людини та громадянина в діяльності ОВС.

Народився 2 квітня 1958 року в с. Мал Цепцевич Сарненського району Рівненської області. У 1989 році закінчив Київську вищу школу МВС за спеціальністю «Правознавство», кваліфікація – юрист. З 1978 року по 1999 рік працював в органах внутрішніх справ України на посадах середнього та старшого начальницького складу. Звільнений в 1999 році за віком з посади заступника начальника штабу УМВС в Кіровоградській області. З 1999 року по 2002 рік – начальник відділу методичного та кадрового забезпечення обласного центру соціальних служб для сім’ї, дітей та молоді Кіровоградської обласної державної адміністрації

Підполковник міліції у відставці.

Робочі мови: українська, російська.

Роб. тел.: 8(0522)32 30 40;

Моб. тел.: 8 067 521 27 12;

Моб. тел.: 8 067 520 56 58;

e-mail: Jucheniya@mail.ru

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра МВС України у Львівській області

Гаталяк Тарас Іванович

Гаталяк Тарас Іванович – помічник Міністра, призначений на посаду 26 квітня 2008 року. Відповідальний секретар Громадської ради при ГУМВС України в Львівській області з питань забезпечення прав людини.

Народився 5 листопада 1970 року в м. Івано-Франківськ. В 1993 закінчив радіотехнічний факультет Львівського політехнічного інституту, отримав диплом з відзнакою за спеціальністю «інженер-радіотехнік». На даний час навчається заочно у Львівському національному університеті ім. Івана Франка по спеціальності «Правознавство».

З 2005 є активістом Громадянської мережі ОПОРА, член контрольно-ревізійної комісії. Працював в програмах «Моніторинг дотримання прав людини у спецстановах Департаменту виконання покарань України», «Збереження історико-архітектурної спадщини Львова», «Прозорість влади у затвердженні тарифів», «Розробка Генерального плану м. Львова», «Розробка стратегії розвитку м. Львова», моніторинг «Львівщина – рік після виборів», брав участь у моніторингу виборів 2006, 2007 років, соціологічному опитуванні щодо довіри населення Львівщини до міліції.

З 2006 року є активістом Альянсу «МАЙДАН».

Робочі мови: українська, російська, англійська, польська.

Службовий телефон: (032) 258 6254

E-mail: hatalyak.t@gmail.com

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра МВС України в Луганській області

Архіпов Валерій Іванович

Архіпов Валерій Іванович – помічник Міністра, призначений на посаду 23 квітня 2008 року.

Народився 13 червня 1960 року в м. Луганськ. Освіта – вища, педагогічна – за спеціальністю «Історія», юридична – за спеціальністю «Правоохоронна діяльність». Кандидат політичних наук, доцент. Член Громадської ради з питань забезпечення прав людини при УМВС України в Луганській області.

Архіпов В.І. очолює обласний центр «Чоловіки проти насильства», є експертом з гендерних питань Програми розвитку ООН в Україні. Неодноразово готував та особисто проводив семінари-тренінги для співробітників міліції. Професор кафедри кримінології та соціології Луганського державного університету внутрішніх справ ім. Є.О. Дідоренка. Був членом гуманітарної секції Громадської колегії при голові обласної державної адміністрації з проблем координації діяльності громадськості та влади. Активно займається правозахисною діяльністю. Бере активну участь у роботі обласної секції асоціації соціологів України. Полковник міліції у відставці. Нагороджений нагрудними знаками «За відзнаку в службі» I і II ступеня, «Відмінник освіти України», медаллю «За 10 років сумлінної служби» та «За 15 років сумлінної служби», а також грамотою голови Луганської обласної державної адміністрації та голови Луганської обласної ради.

Робочі мови: українська, російська, англійська (зі словником).

Тел.: р. 8(0642) 53 52 90; м/т. 8 050 52 84 862. e-mail: chpn@yandex.ru

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС МВС України в Миколаївській області

Швець Сергій Петрович

Швець Сергій Петрович – помічник Міністра, призначений на посаду 2 квітня 2008 року. Відповідальний секретар Громадської ради при УМВС України в Миколаївській області з питань забезпечення прав людини, координатор роботи постійно діючої мобільної групи з моніторингу забезпечення прав і свобод людини та громадянина в діяльності ОВС.

Народився 14 травня 1959 року в с. Колмазово Ольшанського району Кіровоградської області. В 1999 році закінчив Київську національну академію внутрішніх справ за спеціальністю «Правознавство», кваліфікація – юрист.

З 1983 року по 2005 рік працював в органах внутрішніх справ України на посадах середнього та старшого начальницького складу. Звільнений в 2005 році за віком з посади начальника Первомайського відділу УБОЗ УМВС України в Миколаївській області.

Пенсіонер, ветеран ОВС, підполковник міліції в відставці.

Робочі мови: українська, російська.

Роб. тел.: 8 (0512) 498 269

Моб. тел.: 8 067 512 37 46

e-mail: shvets.87.59@mail.ru

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС Апарату Міністра в Одеській області

Толопіло Андрій Павлович

Толопіло Андрій Павлович – помічник Міністра, призначений на посаду 23 квітня 2008 року.

Народився 25 грудня 1971 р. в м. Одеса. Освіта – вища юридична за спеціальністю «Правознавство», магістр права. З відзнакою закінчив Міжнародний інститут трудових і соціальних відносин (галузеві юридичні дисципліни і міжнародне право). Має досвід діяльності у правозахисних програмах та проектах. Діяльністю з захисту прав людини займається з 1999 року.

З лютого 2006 р. – член Громадської ради з питань забезпечення прав людини при Міністерстві внутрішніх справ України. З 2006 по 2008 рік є куратором (від Громадської ради при МВС України) громадських рад з питань забезпечення прав людини, що діють при регіональних управліннях МВС України в Одеській, Миколаївській, Кіровоградській областях України.

Здійснював технічну правову допомогу проектам неурядових організацій в Україні, Російській Федерації, Грузії, Вірменії, Киргизстані, Таджикистані та Білорусі з питань забезпечення дотримання прав уразливих категорій населення. Має досвід експертної і технічної роботи, в т.ч. у складі міжнародних експертних та урядових технічних груп, має досвід участі в законопроектній діяльності.

Робочі мови: українська, російська, англійська (зі словником).
Роб. тел.: м/т. 8 050 6450481
e-mail: andrey_tolopilo@mail.ru

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра МВС України в Полтавській області

Стучилова Антоніна Леонідівна

Стучилова Антоніна Леонідівна – помічник Міністра, призначена на посаду 6 травня 2008 року. Відповідальний секретар Громадської ради при ГУМВС України в Полтавській області

Народилася 06 травня 1967 року у с. Козелець Козелецького району Чернігівської області.

В 1990 році закінчила Ніжинський державний педагогічний інститут ім. М.В. Гоголя, отримала спеціальність «Російська мова та література», кваліфікація «Вчитель».

З 2005 року навчалася в Полтавському інституті економіки і права Міжнародного університету розвитку людини «Україна» за спеціальністю «Правознавство».

Має досвід роботи в різних комерційних структурах на керівних посадах.

2002 – 2004 рр. – працювала помічником уповноваженого Державного комітету з регуляторної політики і підприємництва по захисту прав підприємців; вела тренерську роботу з правозахисних, освітніх програм, бізнес-планування та менеджменту; неодноразово брала участь у навчальних семінарах, тренінгах з правозахисної, гендерної та іншої тематики.

2004 – 2008 рр. займалася громадсько-політичною діяльністю (була головою РО НСНУ; заступником координатора ПООГР «Народна Самооборона»; головою РО ВГО «Антикримінальний вибір». Депутат районної ради, голова фракції, секретар простійної депутат-

ської комісії з освіти, культури, сім'ї, спорту, молоді, ЗМІ та духовного відродження), керівник Громадської приймальні.

Робочі мови: українська, російська.

Контактні телефони:

сл. (0532) 56-18-06 тел/факс

сл. (0532) 51-75-47

м/т. 8 066 247 37 08

м/т. 8 050 305 31 05

e-mail: porada_2002@pisem.net

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності
ОВС Апарату Міністра в Рівненській області

Свірець Вячеслав Володимирович

Свірець Вячеслав Володимирович – помічник Міністра, призначений на посаду 30 квітня 2008 року. До цього часу перебував на посаді заступник голови правління Рівненської обласної громадської організації «Комітет виборців України», адвокат.

Народився 12 серпня 1979 року у м. Рівне. Освіта вища юридична, закінчив Харківську національну юридичну академію ім. Ярослава Мудрого, спеціалізація – правознавство. кваліфікація – юрист.

З 2003 року працював консультантом з правових питань Рівненської обласної громадської організації «Комітет виборців України». З лютого 2007 року заступник Голови правління Рівненської обласної громадської організації «Комітет виборців України».

Приймав участь у проектах «Громадський правозахист в малих містах та селах Рівненщини», «Водії проти корупції. Крок вперед», «Корупції – стоп!!!», «Громадський адвокат».

Під час виборчих кампанії здійснював правове консультування громадян щодо попередження порушень та захисту їх виборчих прав, надавав практичну правову допомогу.

Робочі мови: українська, російська.

Тел. моб. 8067-362-52-46

Ел.пошта: slaviksv@ukr.net

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра МВС України в м. Севастополь

Вілкова Ольга Василівна

Вілкова Ольга Василівна – помічник Міністра, призначена на посаду 16 квітня 2008 року. Відповідальний секретар Громадської ради з питань забезпечення прав людини при УМВС України в м. Севастополі.

Народилася 23 квітня 1965 року в м. Дзержинську Горьківської (нині – Нижегородської) області в Росії. У 1982 році закінчила середню школу в м. Дзержинську, працювала в дитячій бібліотеці. В 1988 році закінчила історичний факультет Горьківського державного університету.

Працювала в середній школі вчителем історії та суспільствознавства, далі у відділі ЗАГС м. Дзержинська на різних посадах.

З 1990 року проживає у м. Севастополь. Працювала на різних посадах на Севастопольському приладобудівному заводі, у міській адміністрації.

З 2003 року працювала менеджером, координатором проектів у громадській організації «Севастопольська правозахисна група».

Приймала участь в якості регіонального координатора у всеукраїнському проекті «Проти катувань та жорстокого поводження» та у декількох мережевих проектах з аналогічною тематикою. У 2006-2007 рр. в якості координатора реалізовувала у Севастополі проект, спрямований на правову підтримку затриманих, заарештованих та підсудних, які знаходяться у Севастопольському ІТТ та Сімферопольському СІЗО. З 2005 року є членом, а згодом координатором, мобільної групи з моніторингу дотримання прав людини в устано-

вах ОВС у Севастополі. Брала участь у двох національних конференціях учасників мобільних груп. Пройшла навчальний курс для членів мобільних груп у жовтні 2006 року. В 2006 році закінчила Вищий курс з прав людини в Гельсінському Фонді з прав людини у Варшаві.

Моб. тел.: 8 068 478 32 43. e-mail: vov_sev@mail.ru

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра МВС України в Сумській області

Гема Леонід Олександрович

Гема Леонід Олександрович – помічник Міністра, призначений на посаду 11 квітня 2008 року.

Народився 18 вересня 1958 року в с. В. Вистороп Лебединського району Сумської області.

Освіта – вища юридична.

Пенсіонер ОВС, підполковник міліції у відставці.

З 1980 до 2001 року працював в органах внутрішніх справ України на посадах молодшого та середнього начальницького складу. З 2005 по 2007 рік працював на посаді помічника Міністра внутрішніх справ України (представника в УМВС України в Сумській області) Апарату Міністра МВС України.

Робочі мови: українська, російська.

Контактні телефони:

Службові: 8 (0542) 22-20-44, 8 (0542) 28-33-41.

Мобільний: 8 (067) 542-01-90.

E-mail: gema_leonid@mail.ru

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра в Тернопільській області

Омельчук Ігор Костянтинович

Омельчук Ігор Костянтинович – помічник Міністра, призначений на посаду 9 квітня 2008 р. Відповідальний секретар Громадської ради при УМВС України в Тернопільській області з питань забезпечення прав людини.

Народився 11 серпня 1965 року в с. Іловиця Шумського району Тернопільської області. Освіта – вища юридична, у 1997 році закінчив Національну академію внутрішніх справ України, спеціальність – правознавство.

З 1987 до 2008 роки працював в органах внутрішніх справ України на посадах молодшого, середнього та старшого начальницького складу. З 2005 до 2007 року проходив службу на посаді помічника Міністра внутрішніх справ України (представника в УМВС України в Тернопільській області).

Робочі мови: українська, російська.

Роб.тел.: 8 (0352) 271-717

Моб. тел.: 8(067)810-92-36

e-mail: igoromelchuk@mail.ru

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра в Харківській області

Чумак Юрій Володимирович

Чумак Юрій Володимирович – помічник Міністра, призначений на посаду 23 квітня 2008 року. Відповідальний секретар Громадської ради з питань забезпечення прав людини при ГУМВС України в Харківській області. До цього часу працював заступником редактора бюлетеня Харківської правозахисної групи «Права людини».

Народився 12 жовтня 1971 року в м. Павлоград Дніпропетровської області. У 1993 році закінчив Белгородський педагогічний державний інститут. Спеціальність: історія, педагогіка. Кваліфікація: вчитель історії, соціально-політичних наук, методист з виховної роботи. Здобувач кафедри політології філософського факультету Харківського національного університету ім. Каразіна.

Працював вчителем історії в Кочетоцькій середній школі-інтернаті та загальноосвітній школі № 8 м. Чугуєва. У 2001-2003 рр. – головний спеціаліст по зв'язках з політичними партіями і громадськими організаціями виконавчого комітету Чугуївської міської ради. У 2004 р. працював заступником директора Чугуївської радіокомпанії, головним редактором газети «Новини Чугуєва».

Був тренером для членів виборчих комісій у 2007 р. та 2006 р., для офіційних спостерігачів у 2004 р., є досвід роботи міжнародного спостерігача за виборами у Російської Федерації 2003 р.

Робочі мови: українська, російська, англійська (зі словником).
р/т. (057)7311012, м/т. 80504011032, м/т. 80990632737
e-mail: chufromchu@bigmir.net

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра в Херсонській області

Козаренко Наталя Володимирівна

Козаренко Наталя Володимирівна – помічник Міністра, призначена на посаду 28 червня 2008 року.

Народилася 7 січня 1969 року у м. Херсон. Освіта – вища. В 1992 році закінчила Одеський інженерно-будівельний інститут, в 1996 – факультет права та додаткової освіти Херсонського державного педагогічного інституту за спеціальністю «Правознавство».

З 1998 року до цього часу працювала керівником та юристом громадської приймальні Херсонського обласного Фонду милосердя та здоров'я, з 2001 по 2008 – кореспондент газети «Вгору». У 2000-2001 – юрист Центру правового захисту населення (проект надання безкоштовної юридично допомоги мало захищеними верствам населення Херсону та Херсонської області)

Здійснювала керівництво та працювала в програмах та проектах «Громадський моніторинг порушень виборчих прав громадян України під час підготовки та проведення виборів до Верховної Ради України і органи місцевого самоврядування 2002 року» (2002 р.), «Партнерство за прозоре суспільство» (2002-2004 рр.), «Мережа едвокасі-НДО в 10-ти містах України» (2002-2006 рр.), «Покращення ситуації з правами людини в Україні шляхом подання правової допомоги силами неурядових організацій» (2004-2006 рр.), «Правова допомога сільському населенню шляхом створення 4-х районних пунктів едвокасі» (2006-2007 рр.).

Одна із ведучих рубрики – «Консультації юриста» на веб-сайті «ХОФМЗ» – «UArgavo», в інтернет-журналі «PRAVO», консультант web-сайту «Юрист-XXI».

Робочі мови: українська, російська. Телефон службовий: (0552) 43-25-78, E-mail: natalya@uarpavo.org

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра в Черкаській області

Батчаєв Володимир Крузович

Батчаєв Володимир Крузович – помічник Міністра, призначений на посаду 23 квітня 2008 року.

Народився 21 січня 1963 року у м. Москва, з 1965 року постійно проживає у м. Черкаси.

Освіта вища інженерна, в 1989 році закінчив Черкаський філіал Київського політехнічного інституту.

З травня 1982 року по червень 1984 року служив у Збройних Силах колишнього СРСР. З 22 серпня 1986 по 07 квітня 2008 перебував на службі в органах внутрішніх справ. Службу проходив на посадах молодшого, середнього та старшого начальницького складу УМВС України в Черкаській області. Під час служби в ОВС виконував функціональні обов'язки, які мають безпосереднє відношення до сфери контролю за дотриманням прав людини в діяльності правоохоронних органів.

Робочі мови: українська, російська.

Контактні телефони:

робочий (факс) – 8(0472) 39-31-78,

мобільний – 8-067-732-66-70

e-mail: v_batchaev@mail.ru

Помічник Міністра відділу регіонального контролю управління
моніторингу дотримання прав людини в діяльності ОВС
Апарату Міністра МВС України в Чернігівській області

Лепеха Алла Григорівна

Лепеха Алла Григорівна – помічник Міністра, призначена на посаду 16 квітня 2008 року.

Народилась у 1958 році в с. Деснянка Чернігівського району Чернігівської області. Закінчила Слов'янський державний педагогічний інститут Донецької області в 1979 році, факультет психології та педагогіки та Чернігівський державний педагогічний інститут ім. Т.Г. Шевченка, історичний факультет у 1991 році.

Трудовий стаж починається з 1979 року. Працювала на громадській, господарській роботах, помічником-консультантом народного депутата України, останні шість років – директором благодійної організації «Чернігівський жіночий правозахисний центр».

Діяльністю з захисту прав людини займається з 1999 р.

Пройшла курс навчання в українській літній школі з прав людини у Варшаві у вересні 1999 році. Брала участь у семінарі з моніторингу прав людини, який проходив у Варшаві з 12 по 19 грудня 1999 року.

Робочі мови: українська, російська, німецька (зі словником).

Роб. тел.: р. 8 (04622) 619287

м/т. 8 050 4652333

e-mail: alla_lepeha@ukr.net

Помічник начальника УМВС з питань дотримання прав людини
в Хмельницькій області

Роля Микола Васильович

Роля Микола Васильович – начальник УМВС з питань дотримання прав людини, призначений на посаду з 7 червня 2008 року.

Народився 07 серпня 1962 року в с. Гвардійське Хмельницького району Хмельницької області. Закінчив Горьківську вищу школу МВС СРСР у 1988 році за спеціальністю «Правознавство», магістратуру НАВСУ у 2002 році. Проходив службу на різних посадах оперативних підрозділів УМВС України в Хмельницькій області.

З 2003 року по 2008 рік – начальник відділу внутрішньої безпеки в Хмельницькій області.

Робочі мови: українська, російська
Службовий тел.: 8(0382)692385,
Мобільний тел.: 80673809070
E-mail: mvrolya@mail.ru

Помічник начальника УМВС з питань дотримання прав людини
в Чернівецькій області

Докаш Микола Іванович

Докаш Микола Іванович – помічник начальника УМВС з питань дотримання прав людини. Народився 12.06.1954 в с. Іракліївка Могилів-Подільського району Вінницької області.

У 1981 році закінчив Горьківську вищу школу МВС СРСР за спеціальністю «Правознавство», кваліфікація – юрист.

З 1981 року по 2001 рік проходив службу на різних посадах середнього та старшого начальницького складу УМВС України в Чернівецькій області. Звільнений в 2001 році за віком з посади Першого заступника начальника УМВС України в Чернівецькій області – начальника Управління по боротьбі з організованою злочинністю.

З 2001 року по 2008 рік – заступник генерального директора ТОВ «Фармацевтична фірма «Центр-Буковина» з розвитку та захисту бізнесу.

Полковник міліції у відставці.

Робочі мови: українська, російська.

Мобільний тел.: 80501355434

E-mail: dk_n@mail.ru

Науково-практичне видання

**ПРАВА ЛЮДИНИ
В ДІЯЛЬНОСТІ УКРАЇНСЬКОЇ МІЛІЦІЇ**

ISBN 966-8919-62-6

Відповідальний за випуск *Захаров Є.Ю.*
Редактори: *Белоусов Ю.Л., Левченко К.Б., Мартиненко О.А.*
Комп'ютерна верстка *Мірошниченко О.А.*

Підписано до друку 20.03.2009
Формат 60 x 84 1/16. Папір офсетний. Гарнітура Тип Таймс
Друк офсетний. Умов. друк. арк. 16,63 Умов. фарб.-від. 18,0
Умов.- вид. арк. 18,35. Наклад 1000 прим.

Харківська правозахисна група
61002, Харків, а/с 10430
<http://www.khpg.org>

Видавництво «Права людини»
61112, Харків, вул. Р. Ейдемана, 10, кв. 37
Свідоцтво Державного комітету телебачення і радіомовлення України
серія ДК № 3065 від 19.12.2007 р.